MAGYAR REGÉNYIRÓK
KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti
MIKSZÁTH KÁLMÁN

10

Jósika Miklós:
A csehek Magyarországban
I. Kötet

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

10. KÖTET

A CSEHEK MAGYARORSZÁGBAN

Irta

BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS

I.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

A CSEHEK MAGYARORSZÁGBAN

KORRAJZ ELSŐ MÁTYÁS KIRÁLY IDEJÉBŐL

IRTA

BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS

ELSŐ KÖTET

KIMNACH LÁSZLÓ RAJZAIVAL

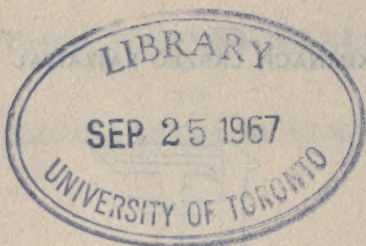

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1905

Franklin-Társulat nyomdája.

R. H. N. fec.

B. JÓSIKA MIKLÓS.

1796—1865.

A Mincio melletti ütközetben 1814. február 8-án a csatatéren ott melegiben nevezték ki a szavojai dragonyos-ezred egy formás hadnagyát, ki magát vitézsége által kitüntette, főhadnagynak.

A táborszernagy-fővezér igy szólt hozzá:

— Ön nagy dolgokra van hivatva, főhadnagy.

S valóban nagy dolgokra volt hivatva az iruló-piruló alig tizennyolcz éves ifju. Ő neki kellett — nem levernie Napoleont (ámbár az se volt épen kis feladat) — hanem összetörnie a magyar közönség közönyét a magyar irodalom iránt, megalkotnia a magyar regényt és annak közönségét.

Csoda 'iszen nincs benne, csak épen tanulság, hogy a kit az istenek az Olympusra szántak, azt nem kell mindenáron Pegazusra ültetni — azt a dragonyos ló is odaviszi.

Csakhogy az a hegycsúcs messze van még, nagy utakat kellett megtenni ide-oda a csakhamar kapitánynyá lett főhadnagynak, kit Báró Jósika Miklósnak híttak. Résztvenni a franczia hadjáratban s ezalatt megösmerni Párist, annak irodalmát és művészetét, ott beleszeretni a Scott Walter regényeibe, s azon a réven a múzsákba.

Azután Bécsbe is el kellett jutnia és ott beleszeretni egy délczeg földi nőbe, a szép Kállay Erzsébetbe, azt feleségül venni és elhagyni a katonaéletet.

Mind elrendezik azt a Párkák, okosan, észrevétlenül. A fiatal pár elvonul Szabolcsba, a homokparadicsomba, Napkorra, az asszony birtokára, vagy az ősi Jósika-kuriára, Szurdokra, a történelmi mondák és emlékek klaszszikus országában. Ide csak a könyvek jönnek utánok, meg a balsors. Hiszen épen ő kell. E házasságnak boldogtalannak kell lennie, hogy a katona költővé változhassék, hogy a lélek a szenvedésekben megkapja azt a finomságot, a melylyel megérteni tud és magát megértetni.

Szerencsétlen házasságát felbontotta s szurdoki magányába zárkózva, rejté el boldogtalanságát a világ elől, tanulmányokba mélyedt, s a természet megösmerésén csillapult.

Negyven éves volt, mikor életjelt adott magáról; beszédet tartott Kolozsvárott a sajtószabadság védelmére, aztán két politikai röpiratot írt, mire nagy figyelemmel kezdték emlegetni. Mint medvét a napfény odujából, a népszerűség kicsalta a «szomorú kapitányt» Szurdokról Pestre. Ott töltötte a teleket, megösmerkedett Vörösmartyval, Bajzával, apránkint kivallotta, hogy ő is próbált egy regényt írni s egy nap elvitte nekik a kéziratot — Abafit.

Azok elolvasták s váltig unszolták, adja ki; mágnás rokonai, barátai ellenben lebeszélték, maga a kapitány se akarta, de benne lakott egy másik ember, a ki szerette volna elsőszülöttét szárnyra eresztve látni, és a ki erősebb volt a kapitánynál, minélfogva *«Abafi»* megjelent.

Tüneményszerű volt. Egy édes olvasmány, csupa méz. Szinte tapadósak lettek tőle a szempillák, mint az álomtól. Örvendetes hullámzás támadt. Nagy eset ez. A Figyelmező különben csipős birálója e szavakkal kezdte kritikáját:

«Uraim, le a kalapokkal!»

Nem egy hang volt ez most, de ezer hang és viszhang. Diadalharsona volt, sőt több, exorcisálás volt. — A kapitány örökre eltünt a varázslatos felkiáltásra s maradt pusztán Jósika Miklós, az író.

Mint a pihent földből a fűszálak, úgy törnek ki belőle a szebbnél szebb történetek. *«Az utolsó Bátori»* *«A Csebek Magyarországban»*, (*«Zólyomi»* és a *«Könnyelműek»* már Abafi előtt megvoltak a fiókjában). A Dugonics és Fáy regényei után valóságos csodák e kedves könyvek, melyek kézről-kézre járnak és olvasókat hódítanak.

Kétségen kívül Scott Waltert utánozta Jósika; nem volt benne eredetiség, se zamat. De ki keresi tavaszszal az első szamóczákban, melyeket megízlel, a zamatot? A mesék gazdagon bugyogtak ki belőle s ezeket nagy leleményességgel építette föl.

Volt egy főmeséje, annak a szálán megindult s mikor már a legérdekfeszítőbb lett, megszakította. (Ez volt az egyik grif-je.) A mellék-mesék egyikébe fogott, melyek mint a főfolyóhoz siető patakok messze tájakról indulnak el, hogy egy váratlan helyen az elhagyott főmesébe szakadjanak.

Fordulatok, csattanók, meglepetések váltakoznak regényeiben, melyeknek hátterét történelmi események képezik. Tájleirásai unalmasak, de hívek. A lovagok és várkisasszonyok csupa illedelmes népek, a kik sohase mondanak és tesznek olyat, a miért az olvasó bakfischnak el kelljen pirulnia.

A külsőségeket, régi ruhákat, szokásokat nagy részletességgel, gondos tanulmányok alapján festi, de a kor és embereinek belsejébe nem lát be oly mélyen, mint Kemény Zsigmond, de nem is hibázza el őket oly nagyon, mint Jókai Mór.

Nemcsak a polgári kalapok, de a nehezen mozduló irodalmi vaskalapok is hamar megemeltettek előtte; a Kisfaludy-Társaság előbb tagjának, majd elnökének választotta 1842-ben. Ezentúl állandóan Pesten lakott s újra megnősült, lelkének méltó felét megtalálván a költői lelkű báró Podmaniczky Juliában.

A szabadságharcz már koszorúkkal borítva találja, de a koszorúkat olyan tehernek veszik Magyarországon, mely képtelenné teszi az illetőt más munkára. Az elismert író itt nem kap hivatalt, mint a hogy a viselős asszonynak nem adnak munkát, nehogy a születendő magzat szenvedjen a miatt. Hiszen szép vonásnak is lehetne ezt nevezni — ha ez lenne a motivuma. De a mágnás ez alól is kivétel. Az volt az egyenlőségnek ebben a mámorában is. Jósikát kiszemelték rögtön a honvédelmi bizottmány tagjának (eszükbe jutott, hogy keménylelkű katona volt) s ebben a minőségben keresztül szolgálta az egész epochát, követve Kossuthot, kinek nagy híve volt, Debreczenbe, Szegedre, — kormányzósága alatt pedig a legfőbb kegyelmi törvényszék birájává neveztetett ki. (Eszükbe jutott, hogy puhalelkű író volt.)

A koszorúk nem ártottak neki, de a fényes hivatalok

bujdosni kényszeríték. Világos után Brüsszelbe menekült, a hol házat épített magának, ott élt és soha se látta többé hazáját.

Végkép elszakítani nem lehetett. Mert a hová íróasztalát letette, ott a hazából állott egy terület. A mesék, melyek rajta termettek, haza szóltak. A gondolatok, melyek közt megfogantak, otthon jártak. Az ő dolgozó lámpájának fénye a mi apáink estéit tette vidámakká és kedvesekké.

De míg a könyvei könyvtárra szaporodtak, multak az évek; a számüzöttből aggastyán lett, beteg ember; fantáziájának tüze megbágyadt, de még azért egyre írt; itthon már más kedvenczek támadtak; Jókai dicsősége fennen ragyogott, a nyelv megizmosodott, átgyúródott, nyert a népétől, ő pedig ott a messzeségben a régiből is sokat felejtett, memoriája meggyengült, a vége felé már magyarul is alig tudott, de még mindig írt és jött, jött az alkony mindenünnen; a kiadói arra példálóztak, hogy kevesebbet írjon, az orvosai ráparancsoltak, hogy semmit se irjon és költözzék át más levegőre Drezdába; a kritikusai támadták, hogy nem ér semmit, a mit ír, de ő még akkor is folytonosan írt «és a mikor a legkisebb volt írónak — mondja Jókai fölötte tartott emlékbeszédében — akkor volt mint ember a legnagyobb».

1865-ben halt meg Drezdában, ott temették el ideiglenesen, míg rokona, b. Jósika Sámuel haza hozatta és a kolozsvári temetőben helyezte el.

De a hamvait haza hozó wagon bátran megállhatott volna idébb is, odább is, a hol magyar szó cseng. Minden temetőben ismerősök környeznék a nagy mese álmodót a szomorúfüzes, jósikafás* halmok alatt. Az ő olvasói feküsznek ott szerte. Mert Jósika Miklóst legalább egyszer minden kortársa szerette.

Mikszáth Kálmán.

* Orgonafa népies neve.

Két öreg baladott csendesen Buda felé.

A CSEHEK MAGYARORSZÁGBAN

Első kiadása megjelent 1839-ben.

ELŐSZÓ AZ ELSŐ KIADÁSHOZ.

(1839.)

A múlt kárpitját szellőztetem, s a jelen század fiát s leányát bevezetem ama dicső korba, midőn a királyi termekben magyar szó hangzott; Európa majd minden részéből, kiben tudomány és ész volt, összesereglett egy magyar királyt bámulni, s őt szeretve térni honába; mikor magyar fegyver volt Európa védfala a vad ozmán hatalom ellen: egy magyar nemes, mint gyermek ragadá a gyeplőt kezébe, mint ifjú vonta rövidre, mint férfiú minden csata s viszony közben tartotta azt szilárd hímkezekben. Ki a Cæsar lelkével alkotá fekete legióját, törte meg a feudum makacs zsarnokait; emelt fényes palotákat; ápolta a fegyverest s a tudóst; s nagyszerű kormánya fölött Astrea mennyei karján függött az igazság mérlege; és végre mikor élni szűnt, egy nemzet kiáltott fel: «Meghalt Mátyás király! oda az igazság!»

Nyilatkozik e regényben: a hajdani lovagi szellem személyesítve, Komoróczitól vétkes elfajultságában, s túlságaiban; Elemértől nemes fellengésében, Mátyás királytól tökélyében.

Látjuk ugyanazon család sarjadékait a körülmények s a nevelés befolyása által egymástól egészen különböző lényekké alakulni; s így azoknak hatását kedélyre s lelkületre.

Végre feltünik: mit és mennyit vala képes egy serdülő ifjú, forró honszeretetből, mely itt tett- s lelkierővel párosult, oly korban végbevinni, melyben középszerűnek lehetni nagyság, nagynak lenni csuda volt.

Ha az olvasó, könyvemet átolvasván, mondja: hét évet éltem Mátyás korában, láttam azt a tróntól a kunyhóig, fényében s borzadalmaiban: munkám czéljához közelített.

De ha a lelkes ifjú felkiált: Mint eme férfiú, oly eltökélt szilárd akarok lenni, tettben s erőben, mint amaz, oly hű honomhoz s királyomhoz; becsületem oly szent lesz előttem, mint övé; férfiú leszek, mint ő! — Vagy a hon leánya szól: Mint e hölgy, oly tisztán őrizem erényemet; szert oly nemes önérzetre teszek; oly hű leszek vallásomhoz, s higgadt erkölcsben s kedélyben: akkor a regény czélt ért.

RÁKOS.[1]

Éljen a király!
Egy nemzet.

A zugligeti úton két öreg haladott csendesen Buda felé. Az egyik hatvan éven jóval túl lehetett. Arcza jelelt vonásokat láttatott, s elmerültségnek czímét hordá kifejezésében; nagy, de tört tekintetű fekete szemei az előtte vonuló úton függöttek. Öltözete hosszú, bokáig érő sötétszinű dolmány, szabásáról itélve régiebb korra mutatott; bár a mint a rávetett juhászbunda azt kivenni engedé, elég ép volt. Szép ősz szakáll vonult le álláról, s fejét egyszerű báránybőr-süveg födé. — A mellette menő fiatalabb férfi rövidebb bőrködmenbe volt burkolva, s fején avult prémű kalpag ült. Mind a két vándor kezében vastag görcsös botot szorított.

Az idősb szótlan folytatá útját; a másik tiszteletes távolban követé lépteit, csak néha közeledvén, mint gyanítnunk lehet, urához, ha megszóllíttatott. Külvárosához értek már Budának, midőn az öreg lassítá lépteit; végre fáradtan támaszkodva botjára, pihenni látszatott. Vonásai békétlenséget árultak el, s küzdés nemét, melyet el akara fojtani magában.

— Hányadik van ma? — kérdé hosszú szünet után a másikhoz fordulva, ki azonnal közelebb lépett.

— Huszonnegyedik január! — felelt a kérdett.

— Huszonnegyedik január! — ismétlé az öreg, kínosan tekintve az égre, — s az évszám ezernégyszázötvennyolcz. Igen! hány év telt már el!?

— Ej! űzze el a nagyúr az ily gondokat magától; a mi történt, azt megmásolni nem lehet, s ha már ki tudtam vájni fészkéből, éljük e mai napot gond nélkül keresztül az Isten szép világában. Nézze csak kegyelmed, hogy özönlik a nép előttünk, egy része a Dunához siet, mások a Gellért hegyét közelítik.

— Hideg van, — sóhajt fel az öreg, maga elébe bámulva. — Minő tág itt a hely; már van öt éve, hogy völgyünkből ki nem jöttem. Királyt választanak, úgy-e szolgám, így mondád.

— Talán meg is választották már. Haladjunk a Gellérten fölfelé, onnan mindent megláthatunk; a Rákosra úgy se megy ki kegyelmed, pedig ott volna ám mit bámulni.

Megindultak, s a mint a budai külvárosba értek, akkor még igen ritka épületeivel, roppant néppel találkoztak; itt-ott csoportozatok állottak; mások a házak előtt ültek, míg szakadatlan folyamban vonult egy rész előttök a Gellértre, mely már itt telve volt téliesen burkolt bámuló sokasággal.

Egy jó félóra telt el, míg a két vándor, a sűrűdő tömegen átvergődve, a hegy Pest felőli sziklahomlokán állott meg. Az öregebb a szolga vállára támaszkodott, s nehéz botját feszíté a szikrázó hóba maga előtt; mellette jobbra egy csoport gyermek ült, vígan havazódva s nevetkőzve; balra néhány

vörösvári pór hosszú bundákban foglalt helyet, beszélgetve egymással: hátaik mögött a mérhetlen sokaság sürgött-forgott, s vászon fészerek alatt ital, kenyér, sajt s egyéb eleség árultatott; zene hangzott, s mindenütt neme a feszült várakozásnak ült az arczokon.

A szemle, mely itt a két vándort meglepte, nagyszerű volt: a nap nyugotra hanyatlott már; a festői sziklacsúcsokon, a hóval födött gerinczeken az esthajnal bíborködben ömlött el; az égen néhány könnyű felhő úszott s felét mérhetlen öblének sugárernyő borította. Balra Budának meztelen falai emelkedtek: fölöttük mint tarka párkány hemzsegett a nép, s túl rajtok karcsú tornyok s ékbe futó veres födelek meredeztek, s egy-egy magasb épület tűnt elő, melynek ablakaiban a nap véresen tükrözte arczát.

Alant a Duna eltűnt, nem csillámlottak szőke habjai; nem lejtettek nehéz hajók s tutajok rajta: kemény egyenetlen jégkéreg köté az alacsony partokat össze, s a hirtelen tömeggé fagyott hasábokról szikrák szökdeltek.

Szemben a nézőkkel a róna szélén fészkelt a kis Pest, melynek területe, az alig tekintetet érdemlő külvárost ide nem értve, a mostani váczi-utczának elejétől a hatvani- s kecskeméti-utczák végeig terjedett; s helyesebben kerített falunak vala nevezhető, mint várnak vagy városnak. Harmadfél ölnyi magas falak övedzték, s a kapu szögletbástyák és tornyok inkább őrizetre, mint védelemre látszottak számítva. A szem a Gellért fokáról Pestnek keskeny, csinat-

lan utczáiban mélyedett, melyeken vidor nép vonult fel s alá, harsogó zenével s lobogókkal.

A két város közt a jégen szélesen törött út kanyargott, telve jövőkkel-menőkkel, szekerekkel s nyerítő paripákkal.

De legélénkebb képet a Rákos láttatott: balra Pest felőli oldalán tágas deszkaterem volt felállítva, mely hirtelen emelt egyházhoz hasonlított; magas, ékbe szoruló teteje — mert akkor tájban az épületek födelei nagy szerepet játszottak — veresre volt kenve; végeit veres, fehér és zöld zászlók díszesíték, messzire lobogtatva szárnyaikat, míg a gerinczen apróbb lobogók enyelegtek a szellőfolyam irányában; ablakaik annyira körül voltak állva bámuló néptől, hogy részét a világosságnak zárták el. Az ajtók előtt fegyveres őrök jártak fel s alá. A roppant faalkotmány körül a bennülő ország-nagyjainak keleti fényben ragyogó paripái topogtak, nehezen tartva fegyveres szolgáktól, bíborba öltözött apródoktól s nehéz fegyverzetű csatlósoktól.

Merre a szem látott a tágas Rákos mezején, pompás tábor terjedett. A Szilágyi Mihály uram [2] sátrai foglalták el nagy részét a rónának [3]; egyesek járták körül, tátongva vagy tüzet élesztve s estebédhez téve kora készületeket.

A Podjebrád segédnépe jobbra tanyázott; hirtelen gyűjtött bérlett [4] sereg, a hány, annyiképen öltözve; de fegyverzetökben mégis némi összhangzás vala kivehető. Többnyire bőr- s kemény durva posztó ujjasokban, nehéz mellvértekkel s vas sisakokkal, melyeknek széles rákfarkaik mélyen nyúltak alá;

Az öregebb a szolga vállára támaszkodott.

fegyvereik nehéz buzogányok, kopják s a legdurvább mívű lőszerek voltak.

Az öreg vándor komolyan jártatta körül szemeit az élénk, változatos jeleneten.

— Hány óra lehet? — kérdé a szolgától.

— Négy! — felelt az — s még sincsen király!

— Minő roppant lovassereg az, mely a két város közt a Duna jegén foglal helyet?[5]

— Azok — felelt a szolga — Szilágyi Mihály ő kegyelme hadai, negyvenezer ember, mind kemény fegyverben, s egy szavára készen.

— Hm, — jegyzé meg az úr gúnymosolylyal, — ezt nálunk szabad választásnak nevezik?!

— A választásnak védelmére vonta össze seregeit az agg vitéz; mert hatalmas pártok vannak itt, résen kell állni e nehéz időkben.

— Nézd csak, szolgám; — mond az öreg, a Duna mentében jártatva szemeit, — mik ama fa-alkotmányok ott a parton hézagonkint?

Az, a mire e kérdés czélzott, valóban sajátságos tekintetet adott a képnek. A Duna Pest és Buda felőli partján több mint huszonnégy roppant akasztófa volt, s villáiban egy-egy fekete czigány állott, hosszú pallossal oldala mellett.[6]

— Hej! — felelt egy nem kérdett pór, vigyorgó arczczal, melyet a hideg vérveressé pirított, az agg zúgligeti vándor közelében — tudják kelmetek, feleim, hogy ilyenkor sok zavar történhetik; Szilágyi uram azért emeltette azokat az ékes kapufákat, hogy a ki itt alant nem fér meg a bőrében, egy-két arasztttal felebbvonassa.

A pórnak észrevételén mellette tátongó társai röhögtek.

— Illetlen dolog — jegyzé meg az öreg, feleletre se méltatva a közbeszólót, s a szolgához fordulva — ily alkalommal hóhérokkal védeni a rendet.

A nap e közben csendesen merült le; az ég bágyadt rózsaszínben úszott, míg az elszórt, téliesen fényes fellegek szélein aranyhab folyt el. Csillámló zúz ült a budai szőlők gyümölcsfáin, s a Gellért szikláiról hosszú jégcsapok nyúltak le.

— Mondd meg nekem, koma! — szól egy budai kapás, rövid szűrben, hatalmas báránybőr-süveggel a fején, kinek vonásai a munka fáradalmaihoz szokottat jelenték, közel a két vándorhoz — ki lehet ezen úr?

— Nem ismered? — felelt egy másik, ennél korosabb — ez a zugligeti remete, a mint nevezik.

— Isten bocsáss! — suttogá a kérdő, közelebb lépve a remetéhez, tartózkodás- és vizsgaságból vegyült tekintettel bámulván rá. — Ez tehát a remete, ki az embereket gyógyítja, s tanácsot ad szükségökben, s a mint mondják, a gonoszszal van — —

— Hallgass! — riaszt rá a másik — nem látod, hogy öreg szolgája szemmel tart, s ki tudja, igaz-e eddig? Hédervári uram a nyakára hágott volna.

— Elhiszem azt, — mormogá az előbbi — ha ráérne e közt a sok zűrzavar közt a varázslók után járni. Ki az ördöggel czimborál, Isten légy velünk! az rosszat szokott tenni; a zugligeti remete pedig segít, a hol lehet.

— Igaz biz' az; de meg is fizetteti magát, a mint

illő, főleg ama vén róka e szolgája, kitől urát meg kell venni, mint a tulkot a vásárban, a mint mondják.

— No! — fejezé be a másik — csakhogy láttam; mindig vágytam szeme közé nézni. Nézd csak, minő tolongás van ott az ország tereme körül; most mindjárt hallunk valamit.

A tolongás, mely a Rákoson felállított deszkaterem körül mutatkozott, egy fiatal lovagnak odaérkezte által okoztatott. Az ifjú karcsú, barna paripán ült, melynek zöld bársony-, gazdagon aranynyal hímzett takarója, s lobogó arany czafrangja tehetős úrra mutatott. Arcza, tartása nemes volt, czombközépig érő világosveres metszett bársonymentéje elől nyitva állott s kék dolmányt láttatott.

Néhány hasonló korú lovag, télies, de fényes magyar öltözetben, ugratott melléje.

— Honnan, Miska? — kiált rá vidáman az egyik, egygyel azon életvidor, a mindenben gyönyört lelőt bélyegző arczok közől.

— Mit csináltok itt? — kérdé viszont ez kedvetlenül — a nap lehanyatlott, s még királyunk sincsen! Tanyámról jövök; embereim vígan járják Pesten az utczákat fel s alá. A nemzet már választott, s ezek az urak még mindig vitatkoznak. Eredj, Rozgonyi! nézz át a városba, s ne hagyd a szép tüzet ellobogni; én betekintek az urak közé, s ha látom, hogy a dolog nem halad, fordítást teszünk rajta.

— Szólasz-e? — kérdé egy másik a közel érkeztek közől, kinek naptól barnult szép keleti vonásai a hét kapitányokra emlékeztettek, míg Rozgonyi, a legelőbb szóló, Pest felé vágtatott.

— Ha szóhoz jöhetek! — felelt a kérdett; s leugorván lováról, melyet egy fegyveres szolga vett át, a terem tágas ajtaját megnyitotta s belépett.

Az építmény falai belől szőnyegekkel voltak borítva, s miként egy tekintetre ki lehetett venni, nem minden ízlés nélkül. Hézagonkint diadali díszítmények függöttek lobogókból, fegyverekből s pajzsokból összeállítva. Világítást a hely magas, festett üvegű ablakokból nyert, a budai s pesti egyházakból kölcsönöztekből, melyeken az esthajnal végsugárai derengettek be, a roppant sokaságra tündéri fényt árasztva.

Köröskörül magas állványok emelkedtek, több lépcsőket, mind annyi lóczákat képzők. Nem volt hosszú asztal a terem közepén, csak egy kisebb állott egyik oldalán, a jegyzők számára. Az ifjú, kinek eddig csak keresztnevét tudjuk, beléptekor legelőbb is az öreg Szilágyi Mihályt pillantá meg, a leghevesebb beszédárban a terem közepén állva, s szavait a rendekhez intézve. A deli vénnek arcza, aggszerű vonásaival, eleven tüzű, bár kis szemeivel s széles ősz szakállával, tiszteletet idézett elő. Szemben az ajtóval Gara, a nádor ült; magas barna aérfiú, kijelelt, élénk, eredeti magyar vonásokkal, s parancsoló fekete szemekkel. Balra mellette Ujlaki, az erdélyi vajda, foglalt helyet. A kevély férfiúnak képe gömbölyű s kövér volt, s fölvetett ajkai és büszke szemjárása azonnal megismerteték a nézőt lelkületével, mely elegye volt a gőgnek, s elbizottságnak. Nem távol e meglepő külsejű férfiaktól, kiknek aranynyal terhelt öltözetöket béllelt bársony-

csurapé neme födé, Szécsi Dénes ült, az esztergomi érsek; Hédervári az egri, Ágoston a győri; Vincze és Pál, egyik a váczi, másik a boszniai püspök, koros komoly férfiak, az utóbbit kivéve, ki kevéssel haladta a harmincz évet. Mindezek a legfényesb egyházi öltözetben, püspöksüvegekkel. Vállaikon nehéz, arany szövetből készült, kövekkel és gyöngyökkel hímzett pluvialék függöttek, gyönyörű mívű csattokkal elől.

Tovább a Rozgonyiak tűntek föl négyen, szembetűnő családi hasonlatossággal, bár koruk különbözött; a szépségökről, mind hadi erejökről híres Perényiek; az athletai termetű Zápolya; az egészséges kinézésű, de szerfölött kevély tartású Ország Mihály, számtalan másokkal, kik mind öltözetök fényére, mind tartásuk nemességére a szemlét nagyszerűvé tevék. Az egész teremnek alja figyelő főket mutatott, s a csendben Szilágyinak minden szavát hallani lehetett.

Szembetűnők voltak e sokaságban mind öltözetök, mind arczkifejezésök különbségére: a szász herczeg Vilmos követe, hosszú arczával s hegyes szakállával; a hatalmas Fridrik császár több német lovagból álló küldöttsége, többnyire talpig fényes aczél-fegyverzetben, hasított ujjú felső öltönyökkel, melyek térdig értek, s díszes hímzésekkel voltak terhelve. Ezek a lépcsőzet egyik végén gyönyörű csoportozatot képeztek, míg Kreszláw Voisik, mogorva képű rőt férfiú, nyírott fővel s ajkait elfedő bajuszszal, bokáig érő lengyel kantusban hátravetett ujjakkal, gazdag aranypászttal s a négyszegű süveggel, több

cseh és lengyel lovaggal, az előbbiekkel majdnem szemközt ült.

Az állványok fölött oszlopokkal támogatott karzat vonult el, melyet csinosan öltözött, bár téliesen elfödött nők, s fiatal férfiak leptek el. De nemcsak alant és itt voltak élénk részvevők. A terem födelének belső hézagában, mely veresre volt festve, a folyó gerendákon ültek lovagolva némelyek s tekintettek az alattok pezsgő sokaságra le.

Egy jó félóráig beszélt Szilágyi,[7] utána azon férfiú lépett a terem közepébe, kit az előbb beérkezni látánk; de Ujlaki megelőzte őt; utána Gara, később Voisik, Szécsi Dénes és újra Ujlaki szólottak. Az ifjú toppantott lábával, arczát vér futotta el, mivel tisztán látta, miként Gara s Ujlaki szándékosan vonják hosszúra a tanácskozást, hogy a választást halaszthassák; s ő szóhoz nem jutand.

— Mi bajod, Zokoli? — mond egy mellette álló szép ifjú, egy azok közől, kik nem mernek szólni, s véleményöket szomszédjoknak súgják meg — távozni készülsz-e már? miért nem szólasz?

— Majd szólok — felelt czélzással a kérdett — a maga helyén; itt, látod, beszédhez nem juthatok. — Isten veled! — Zokoli Mihály, mert ő volt, hirtelen távozott el. Néhány percz mulva délczeg paripáján ült, s fegyveres szolgájával Pest felé száguldott.

A mint a Duna partjához ért, furcsa jelenetnek lőn tanúja. Egy fiatal lovag feltünő szépségű arczczal, néhány tomboló férfiú közé szorult, kiknek, a mint látszék, siker nélkül igyekezett valamit meg-

fejteni, élénken hadonázván kezeivel, s minden erejéből törekedvén lovát a körülállók közől kinógatni.

Öltözete egyre mutatott azon számos idegenek közől, kik a király választására részint önkényt, részint idegen fejedelmektől meghatalmazott követek kiséretében Budára és Pestre özönlöttek. Felső öltönye sötétkék, bő vidrával béllelt ujjas palást neme volt, mintegy térdig érő, melynek karnyílásai alól világosbarna, fekete bársonynyal szeszélyesen czifrázott szűkebb ujjas tűnt elő; fején gömbölyű cseh süveg ült keskeny s köröskörül felhajtott vidrakarimával. Lovának készülete inkább a német lovasoké, mint a jóval fényesb s keleti szellemű magyarokéhoz hasonlított.

Zokoli eleinte mindjárt e sűrűdő csoportozatot annak tartotta, a mi volt: vidor seregnek, mely a hon atyjainak tanácskozása daczára utczáról-utczára lejtett, éltetve a királyt, minekelőtte megválasztatott. — Száz meg száz ilyen kisebb csoportot lehete akkor Pesten, Budán, a Rákoson, sőt az egész vidéken látni.[8] Közelebb érve, egyszerre megismerte azon igen kellemetlenül s akaratlanul szorongatott idegent, ki a magyar s tót ékesenszólás minden tájczifrázataival szónokolt, néha-néha cseh és magyar káromlást vegyítvén beszédébe.

Ő e lovagot, kivel kevés nappal e találkozás előtt ismerkedett meg, s ki magát egyszerűen Wratizláwnak nevezte, nem különösen kedvelé. Zokoliban szerfölött sok nyiltság s természetesség volt; az idegenben ellenben, minden erőtetett nyájassága mellett is

nem lehete első tekintetre mindjárt a rejtélyes titkolódzó embert meg nem ismerni; de a mi valóban szabályos, kissé veres arczának kifejezésében leginkább idegenített, az neme a vadságnak és nyerseségnek volt, melyet bár igen igyekezett elfödni, önkénytelen kitört. Ez idegen magát cseh lovagnak mondá, s az összeseregültek közé könnyen elegyedhetett a nélkül, hogy valaki részletesb figyelemre méltatná személyét. Akkortájban, főleg Magyarországban, s magyar urak csarnokaiban, nem igen volt szükség bizonyítványokat előmutatni. Ajánló külső, vagy ennek híján csinos öltözet, lovagi szellem s barátságos megjelenés elégnek tartatott arra, hogy a legismeretlenebb a magyar vendégszerető falak között nyersen szíves, őszinte s olykor megkülönböztetett elfogadást nyerjen. Wratizláw a dolgok ily állását igen tudta használni, s kevés nap alatt az előkelőbb fiatalság körében bevezetve, s otthonos volt.

Zokoli Mihálynak lakát, mint egyik legkedveltebb gyűlhelyét a fiatalságnak, maga fölkereste; s ő ott sokaknak megtetszett, nemcsak gyönyörű külsejénél, hanem azon körülménynél fogva is, hogy a magyar nyelvet igen jól beszélte, bár kiejtése kissé lengyeles volt; s mivel mind a poharak, mind a koczka közt értett a tréfához. Az ifjú cseh szemeinek színe talányos volt, bár vágásuk igen szép; középen állott az a kék, zöld és szürke közt; termete egyébiránt, minden kecse mellett, aligha egykori kövérségre nem gyaníttatott; s ha ezekhez rövid, természetesen fürtöző, rőtbe hajló gesztenyeszín hajat, serkedő szőke

Az ifjú karcsú, barna paripán ült.

bajuszt s kissé nagy, de hófehér fogakat veszünk: az ember előttünk áll.

Zokoli darabig némán közeledett a csoportozathoz, s midőn alig lehetett húsz lépésnyire az idegen lovagtól, nem kis meglepetésére látta, hogy a közelállók lerántják lováról s a Duna felé kezdik vonszolni dühös ellenkezés közben.

— A Dunába vele! A lengyel király embere! — Hunyadi mind halálig! — ez hangzott sokszorozva vad hahoták s iszonyú zsinat közben. Zokoli sarkantyúba kapta lovát, s elvágta útját a zajgóknak.

— Mi történik itt, földik? — kiáltott, oldalt fordítván nemes lovát, s az által tartóztatván a bőszült választókat.

— A Dunába vele! — ordítottak hátul. — Ott egy lék az akasztófa mellett! — harsogott egy mély hang, s a csoport a hátulsóktól tolatva szorult Zokolinak lovához, tág szemeket meresztve a feltartóztatóra.

— Megálljatok, rendbontók! — riaszt rájok a lovag, — minő erőszak ez itt? — Álljatok, mondom! mert istenemre! megmutatom, hogy nem hiába áll az a fogas itt a Duna szélén! — Félre te! — folytatá, a Wratizláwot nyakon ragadók egyikét eltaszítva mellőle — mit vétett ezen idegen lovag? Ez-e a magyar vendégszeretet? semmire-kellők — félre, mondom!

Zokoli gyorsan ugrott le lováról s férfias erővel fejtette ki a dühben tajtékzó csehet, kinek egész tekintetéből kitetszett, hogy a társaságokban túlnyájas udvariságból irtózatosan fel tud riadni.

— Alávaló, otromba nép! — kiáltott Wratizláw habzó ajkakkal, tőrét keresve övében, mely abból a küzdés közben kisodratott. — Választás-e ez, mikor a szabad szavazót a Dunába lökik? — Ezzel megrázta magát, s igyekezett öltözetét rendbeszedni.

— Itt a süvege kegyelmednek! — mond, odanyujtva azt, egy cseléd-tekintetű barna ficzkó, fogait vicsorítva, — tessék!

Wratizláw kirántotta kezéből s fejébe tette. — Hol a lovam? — kiáltott parancsoló hangon — vagy azt is a Dunába akarjátok lökni, mert nem nyerít Mátyást! — a lovamat ide.

A cseh Zokolinak készségét megmentésében észre sem látszatott venni.

— Még meg sem köszöni az ilyen amolyan cseh dulkija,[9] hogy a jeges fürdőből kiszabadult! — dörmögé egy széles vállú férfiú bozontosképpel, balra Zokolitól.

— Köszönjétek ti! — vág közbe Zokoli fönséggel — ha feledem itt néhánynak arczát közöttetek; a mit tettem, tartozás volt, ilyenkor a köszönet sért. Lovát ide a nemes lovagnak, gyorsan!

— Kázmért kiáltotta, — szólal fel újra egy a csoport közől, ki mindig a sűrűben hallatá magát, — már ha idegent akarnánk, inkább a császárt, mint azt a nyirott fejű királyt.

— Mi a választás, — mond Zokoli komolyan, — ha a szabad vélemény megszünik, s nem azt választja kiki, a kit akar? Éljen Mátyás király!

— Éljen Mátyás király! — ismétlék ordítva mindnyájan, s az egész jelenetet feledve, ujjongva tódul-

tak a váczi kapu felé. Nemsokára Wratizláwnak előhozták lovát.

— Isten kegyeddel, Wratizláw! — mond Zokoli udvarias nyájassággal, Pest felé fordítván lovát, — ma még találkozunk nálam.

A lovag hallgatott s ajkait harapta össze, míg az ifjú magyar lovag a sokaságba eltűnt; végre maga is a váczi kapu felé sietett. Kifogyhatlanul ömlött ki abból a nép a Rákos felé; a sűrű néptömegben csak lassan haladhatott. Egyszerre megragadja kantárát egy kisded emberke, majdnem pulyának nevezhető; de nemcsak kisdedsége, hanem egész alakja különös volt: hófehér haja sűrű csigákban borította nagy idomtalan fejét, s arcza e sajátságos lénynek az Aesop szobraira emlékeztetett. Öltözete hosszú, bokáig érő mente volt, sötétszínű posztóból, mely őt valamennyire magasítá.

— Te, Angyal diák? — mond Wratizláw — egyedül vagy-e?

— Nem, uram, néhány emberünk nincs távol ide.

— Szólítsd valamelyiket s add lovamat át neki, itt gyalog jobban boldogulunk; szóm van veled.

Angyal diák intett s egy vaskos cseh fegyveres szolga lépett elő és átvevé Wratizláw lovát.

— Vezesd szállásomra, Mihalek — mond a lovag, s a szolga a tömegben eltűnt.

A lovag s Angyal diák kissé félrevonultak.

— Hallod-e Angyal? Zokolinak nem szabad meghalni.

— Nem, — kérdé a másik, — mióta békült ki kegyed vele, legfáradhatlanabb üldözőnkkel?

— Hallgass! — riaszt rá a lovag körültekintve. — Kibékülni? hitemre, soha, soha! sőt inkább, mint valaha gyűlölöm őt, mert életemet mentette meg s lekötelezettje vagyok. Halljad: Rákos felé indultam kissé körültekinteni a nők közt. Nankelreuternét láttam az előbb Ország Mihálynéval kiszánkázni.

— Áhá! — jegyzé meg Angyal diák mosolyogva.

— Egyszerre egy ujjongó csoporttal ütközik össze a lovam. Ki a király? riasztott egy faragatlan ficzkó rám, azon szemtelen elbizottsággal, mely ily esetben az alsóbb rendűeket bélyegzi: Kázmér, a lengyel király! kiáltottam s ezt annál bátrabban, mivel lengyel lobogót láttam a csoportozat közepében lebegni; akkor körülfogtak s a Dunába akartak hányni.

— Bizonyosan — mond Angyal diák — valamelyik más csoporttól szedték el a lobogót, s a Szilágyi emberei voltak, ki maga akarna király lenni, bár emberei a Hunyadi János gyermekfiát kiabálják.

— Zokoli mentett meg! tehát meg ne haljon, de bűnhödjék tízszeresen! Egy eszmém van, közlöm veled te fehér róka, s nem lesz károdra.

A diák mosolygott. — Hm! Ha még egyszer kellene is olyan ijedtséget kiállanom, mint Tétényen, hol néhány óra alatt — huszonhat éves! — megőszültem, mint vén farkas, még sem tudnék neki kegyelmezni. Hány száz emberünk veszett el fegyvere alatt? s hát még a sok zsákmány, melyet levert kezünkről? egy kanál vízben veszteném el! — s nincs könnyebb, mint itt a nyakára hágni.

— Büszkeségem nem engedi, hogy megölessem.

Bele akartam veszni, s bajt vívni vele; de tervem jobb: az megöli igazán.

Wratizláw és Angyal diák élénken folytaták beszélgetésöket; de mivel a nép újra sűrűdött közelökben, csak suttogva teheték. Megindultak, s midőn a váczi kapun beértek, a fal mellett balra tértek fel.

— Mit mondasz tervemre? — folytatá már hangosabban a cseh lovag. — Tudom, ficzkó! hogy ezermester vagy.

— Rám kell bízni a dolgot — felel Angyal diák, kevélyen emelkedve föl sarkán.

— Ha, ha, ha! — kiált fel Wratizláw — a hol pártok vannak, mi könnyebb, mint egynek nyakát szegni? — E szavaknál kanyarodott a fal- s ház-sor közti utcza jobbra fel s beszélőink eltűntek szem elől.

Már sötétedett s az esti félhomály a roppant képnek Buda s Pest körül árnyéktelt színezetet adott. A Duna jeges hátán hasító szél söprött végig, a csillámló havat felmarkolva, s szikraködben szórva maga körül. Szilágyinak serege majdnem elmeredve állott; arcza a barna had fiainak ki volt a hidegtől pirulva; bajúszaikon hosszú jégcsapok függöttek; szakálaikon, szemöldeiken fehér zúz ült. Kezeiket dörzsölgették, s a prüszkölő lovak szilajon topogtak alattok.

Itt-ott kétes mozgásban jelengeté magát a türelmetlenség; a sorok hullámozni kezdettek, mint egy indulni kezdő sereghomlok. A csapatok előtt lovagló férfiak minden erejökből igyekeztek a rendet fentartani.

Az ingerült békétlenség elválasztó perczében érkezett Zokoli a csatarend közelébe; a mint a sorokhoz ért, a tisztek azonnal körülfogták, élénken kérdezősködvén a választásról.

— Gara azon van, urak! — felelt Zokoli — hogy a választás elhalasztassék! e pillanatig nem tudjuk, ki a király?

— Hallatlan makacsság! — mond egyik a főnökök közől, tisztes ősz férfiú. — Itt étlen s szomjan vannak embereim, kik hajnaltól óta nyeregben ülnek, a hidegtől csonttá meredve; nem birom őket együtt tartani.[10]

— Szabad-e hozzájok intézni szavaimat? — kérdé Zokoli, mintegy új eszmétől megkapatva.

— Bátran! — feleltek többen — csak sikere legyen.

Zokoli végig nyargalt a sorokon, kezet nyújtott az ősz vitézeknek s élénken szólott hozzájok; végre megállott a sötét hadi homlok közepével szemben.

— Vitézek! — kiált fel — e nap lehaladott, a hon téreit az est sötéte övedzi, rajtatok áll s világ leend! s a nap felragyog az éj öléből, s lészen nagy és dicső sugárzása, s fényének híre elszárnyal kelettől nyugotig, s éjszaktól délig! Ti, kik Hunyadi János alatt vívni s győzni tanultatok, ki a kardot hüvelyéből! terítsétek szélnek a zászlókat! jutalmazzátok meg a dicső atyát méltó gyermekében, s kiáltsátok utánam: Éljen Mátyás király!

E pillanatban iszonyú roppanás hallatszott, élesebb, rövidebb, harsogóbb ezer villámcsattanásnál. A Duna jege negyvenezer embernek terhe alatt

görnyedve, hosszában hasadt meg; a lovak lábaik alatt érezték ingani, s a budai hegyek és sziklák visszhangja százszorosan zúgta azt vissza; s miként, midőn a vihar szárnya kel s a tenger mélyeit forralva fel, bőg a tornyozó hullámok fölött: úgy riadt fel a sereg közt a lelkesedés szelleme, óriási erőben és nagyságban; a mi keblökben élt, minek egy szikra kellett, hogy fellobogjon, meggyuladt egyszerre! Zokoli szava volt a szikra. A kardok kicsördültek, a zászlók szétterültek.

— Éljen Mátyás király! — kiáltott negyvenezer torok s a Gellért homlokán álló ezrek ismételték: «Éljen Mátyás király!»

A sereg megindult Rákos felé. A partokon, a budai hegyeken, a tágas pesti rónán és mindenütt egy zúgás hallatszott: «Éljen Mátyás király!» és hangzott végtelenül, meg nem szakadva. Pest-Budán a harangok megkondultak, trombiták harsogtak; az épületek ablakaiból kendők lobogtak, a házak födeleire nyargalt a nép és kiáltott. A szél és hír szárnyain röpült az ittas öröm városról-városra, faluról-falura, majorból-majorba, s néhány óra alatt a nemzet kiáltott: «Éljen Mátyás király!»

Míg Szilágyi, Gara, Ujlaki, a honatyák s a külfejedelmek követei tanácskoztak, addig a nemzet választott, s szavának harsogó zúgása felrázta az egybegyűlt ország nagyjait; a magasztaltság ereje szivökbe ragadt, s az egész gyűlés kiáltott: «Éljen Mátyás király!»[11]

A közörömet, a közmegelégedést nincs toll, mely leírhatná: minden arczon, minden szóban mutatko-

zott az; Budán és Pesten s az egész országban nemzeti ünnep volt, milyennek másúra a honi évkönyvek nem emlékeznek; az emberek egymást ölelték, minden baj feledve lőn s a nemzet örülni indult és vigadni.

Az ország nagyjai követséget rendeltek Prágába. Zokoli Mihály a kinevezettek egyike volt.[12]

— *A Dunába vele!*

Jósika: A csehek Magyarországban. I. 7. lap.

AZ APRÓD.

— — hamvaiból a phoenix újra felkél,
Lerázza a por ronda szennyeit,
S az őserő, vezérlő ész tüzénél
Egek felé intézi röpteit.
Tóth Lőrincz.

A követség Prága felé sietett, hol a fogoly Mátyás élt [13] a Podjebrád udvarában egyedül s rokontalanul az őt körüllengő léggel s emberekkel. Tizennyolczadik évében volt az ifjú, s külseje már érett erőre mutatott. Római vonásai inkább kemények, mint finomak, fekete szemei nagyok, szép vágásúak s élénk kifejezésűek, fejét rőtbarna, természetesen göndör fürtök boríták s termete bár közepes, sok szabálylyal s aránynyal bírt.[14] Őt Podjebrád eleinte nemével a leereszkedő kegyességnek tartotta maga körül; később az ifjúnak nagyszerű lelki tehetségei, királyi tartása s valami ellentállhatlan varázs társalkodásában, a nyers, de erőteljes főnök figyelmét megnyerték.[15]

Mintegy félévvel Mátyásnak választatása előtt azonban egyszerre Podjebrád a magyar apródot, a gyermek Hunyadit, szembetünőleg kezdé megkülönböztetni; a mi a szerény, de önérzettel teljes ifjút meglepte. Ha védőjének kevélysége előre benne azon nemes, büszke tartózkodást szülte, mely önbe-

csének érzetében, a mások rátartásában némi szánakodásra méltót lát, később a közelítés a hontalannak jólesett, s a szerényt alázat, s hév csatlakozásra készteté.

Volt Mátyásnak egész valóján neme a fájdalmas komolyságnak elöntve. Atyját imádta, s hogy ily atyának fia lehet, lelkét üdvözíté; de e kéjérzet azon keserűséggel vegyült, hogy atyjának érdemei oly hamar feledésbe mentek, s kedves bátyjának hóhér pallosa által kelle elveszni. Sokszor álmodta ő magát a csatarend homlokán, s esküt tőn ifjú hév kebellel: méltó lenni atyjához, emlékezetét szenten tartani fenn, mint ereklyét; de honába kibékült kebellel térni vissza; nem boszúlni meg a híven szeretett honon azt, mit egyesek atyja, bátyja s ellene vétettek. Igaz, a honszeretetben valami engesztelő van s békéltető, s a nemesen született szív e nagy érdek közelében mindent feled.

Felmagasztaltatását Mátyás nem gyanítá. Ha a hon atyja s bátyja iránt hálátlan volt: miként várhatá ő, a gyermek, az érdemnélküli, azon jutalmat, melynek elnyerésében az érdemest is képes vala a kajánság és cselszövény hátráltatni.

Mint minden erőteljes lélek, ő magában kerese anyagot belső békére; magában azon magvat, melyből boldogságának fáját akarta felnövelni. Fáradhatlanul gyakorlá erejét a fegyverforgatásban; a régi írók szellemébe mélyedt el búvárkodó elmével; s önlelkébe tekintvén, mondhatlan belső megnyugvással látta, hogy a régiség nagy, erőteljes lelkülete nem álomképe szeszélyének, s hogy azt megfogni

érteni, lehetőnek hinni tudja. Volt valami benne, hogy úgy szóljak, jóslói, a jövendőt előidéző, egy vele született számítás és követelés a sorshoz; s mindez egy eszmévé olvadott össze, mely vele elhiteté, hogy őt a végzet nagyobbszerű, történeti fontosságú pályára szólítja fel. De hogy ezt nem várattlan szerencsének, hanem önmagának kell előidéznie; hogy neki fel kell a homályból küzdeni magát, s méltónak lenni egy Hunyadi Jánoshoz, s egy nemzethez, mely fiának neveztetni volt nemes büszkesége. E titkos, óvott, lelkének magvába vésett követelés egy kétes jövendőhöz, az ifjúnak arczáról sugárzott vissza; s a mi mást talán kevély daczczal töltene el, benne szerénységgé símult, mint minden nemes, s a tökélyhez közelítő.

Őt a Podjebrád udvarában szerették, de Prágában akárhol megjelent, kedves vendég volt: legkedvesebb azonban Bretizláwnál, ki egykor boroszlói polgármester, most mint a csillagászat szenvedélyes kedvelője, csendesen s megvonva magát, Prágában élt. E díszes öreghez sietett a beszterczei gróf, ha tanulását végezte, vagy egy vadászat után szelídebb élvezetekre nyílt szíve. Bretizláw mint fiát fogadá őt házában, s leánya, a tizenkét éves Izabella, angyali arczával, sötét szemeivel, mint édes nővér futott az ifjú elébe, fonta gyöngéd karjait nyaka körül; s ha három nap nem látta, sírt, nevetett örömében jöttekor. Ha a leányka egy virágot, játékocskát, szalagot nyert a csinos apródtól ajándékban: mint kincsét zárta el, s az elporlott virágnak hamvai becsesek voltak előtte, mint ereklyék.

Igy teltek el napjai Mátyásnak, míg Podjebrád egykor a szokottnál nyájasabban szólítá őt fel maradásra ebéd után, s vezeté belső szobájába.

Boltozatos volt ez, ék-alakú lenyuló falívekkel, melyeket közepén, vályuzott oszlop támogatott; e körül négy ősz cseh vitéznek mogorva képei függöttek, aggszerű fegyverektől környezve. Tágas, többféle tekercsekkel s könyvekkel megrakott, s zöld bőrrel borított íróasztal foglalá el az egyik szögletet, míg a zöldes ablak üvegein által a napnak csillogó sugárai terjedtek a tárgyakra. Az asztallal szemben párnákkal halmozott kerevet nyúlt s ez előtt tarka vastag szőnyeg hevert. Egy tág kandalló, székek, egy álló fogas fegyverekkel s vértekkel, ada e helynek némi hadi s régies tekintetet.

— Ülj ide mellém, — mond Podjebrád nyájasan nyújtva kezét az ifjúnak, s helyet foglalva.

Mátyás meglepetve ugyan e közelítéstől, de minden aggály nélkül engedelmeskedett. Szembetünő volt arczán neme a feszült várakozásnak.

— Miként vagy nálam megelégedve, ifjú? meg tudta-e előző hajlandóságom irántad szívedet nyerni, s számíthatok-e arra, hogy magamnak benned hű barátot szereztem? — szólj egyenesen s minden tartózkodás nélkül. — Mindezt a nemes főnök a legszívesebb hangon mondá.

Mátyás elfogadá az odanyújtott kezet, s némi szenvedélylyel felele: — Uram! szívem teljességéből megvallom kegyednek s az egész világnak, hogy velem atyai módon bánt; s az idegennel, a sorstól űzöttel azon gyöngéd kíméletet érezteté, mely oly jól esik.

Podjebrád az élénk hála-kiömlést azzal a számító arczkifejezéssel vette, mely egy előzménynek örül, mivel fontosb tárgyakkal készül előállani. — Ifjú barátom! — szólt a leghizelgőbb hangon — óhajtanám, hogy neked szeretetem- s vonzódásomnak oly kétségtelen bizonyítványát adhatnám, mely a világot is meggyőzze arról, milyen való azon részvét, melyet irántad érzek.

— Van-e erre szükség? — viszonzá Mátyás — kétkedhetik-e ezen valaki? ki engemet itt a fény s kényelem közepette lát, mint fiát egy háznak, mint jutalmazottat, a nélkül, hogy időm lett volna még érdemet szerezni.

— Gondolod-e! — felelt komolyan Podjebrád — hogy kedvezéseimet oda tudnám vetni minden megfontolás nélkül oly ifjúnak, kinek külseje szívemhez szól, annak tudása nélkül, hogy azt a szó teljes értelmében képes leend idővel viszonozni. Ha én tégedet nem mint a többi ifjat itt udvaromban valami nagyobbnak, s többnek hiszlek: ez azért van, mivel nem tudnám megfogni, miként lehetne oly atyának, minő a tied volt, köznapi ivadéka. Szerethetjük azokat, kiket a sors közelünkbe vetett, a nélkül, hogy lelki értékükről bizonyosak legyünk; de barátságunkat s becsülésünket csak az birhatja, kinek nemes telkében fényes jövendő csírája sarjad.

E hizelgő nyilatkozás Mátyásnak jól esett, mert azon szíves hajlandóság mellett, mit ő a Podjebrád udvarában néhány holdak óta oly nagy mértékben tapasztalt, volt valami meghitt, valami őt fel-

magasztaló, s értékét tudató, mi a lélekteljes ifjúnak keblét dagasztá.

— Igen, uram! — mond — nem fogsz bennem csalatkozni; bár atyámnak tettei elérhetlen magasságban ragyognak fölöttem, ne kétkedj! hozzá hasonlítani leend legforróbb törekvésem.

— Ezt remélem, Mátyás! s hogy az, a mit tőled várok, sajátommá váljék, hogy abban atyai, rokoni részt vehessek, közelebb tűzlek szívemhez. Igen, te fiam leszesz! nem fogadott, hanem való fiam!

Mátyás ezt hirtelen meg nem foghatta: Podjebrádra emelt nemes nyíltságú, de kérdő tekintete láttatá, mutatá lelkének e kétkedő állapotát.

— Nem értesz egészen, fiam! — folytatá amaz — tudd meg tehát azt, a mit tenni akarok éretted: leányom Katharina gyermek még, tizenhárom éves alig; de a ki őt látja, benne minden nőerénynek sarjait pillantja meg. Boldog én! hogy atyai büszkeségemben mondhatom: ő kegyes, szelid, atyatisztelő; esze villám, lelke korántúli, és szép, mint az ég leánya, s minő leend még!

— Kedves, mondhatlan kedves gyermek! — mond Mátyás osztozva, ha nem is meggyőződésből, de gyöngédségből a boldog atya magasztaltságában, ki szelid, jó gyermekét ész s átlátás tekintetében túlbecsülte.

— Az! s e gyöngyöt, e legbecsesb kincsemet szántam neked, fiam! Remélem, te annak becsét fel birod fogni s szeretended őt, miként én szeretem, s kevély leszesz birtokában, miként én vagyok.[16]

E váratlan nyilatkozás az apródot elnémítá az

első pillanatban. Bámuló tekintetet vetett Podjebrádra, ki mélyen s fürkészve függeszté szemeit rá. Hosszú szünet lőn. Mátyásnak elméjében egy új eszmének volt élet adva, mely számtalan más gondolatokat idézett föl elméjében. Podjebrád oly fokán állott a hatalomnak, hogy Mátyás őt Csehországban majd király által követelhető hódolat tárgyának látta; s hogy valóban a cseh királyi székbe vágyik, azt nem egyszer elejtett czélzással teljes szavaiból nemcsak Mátyás, de egész udvara mint bizonyost tudta. Egyébiránt nem lehete kétség abban, hogy szándéka sikerülend: mert az erő s hatalom kezében voltak, s az akarat, mint mozdító erő, nem hibázott Bármennyi kegyességét és részvétét tapasztalta is Mátyás, ezen, úgy szólván: délpontja kedvezésének ránézve hirtelennek, elsietettnek tetszett. Keblében önkénytelen egy ellenséges eszme merült fel: hogy ennek nagy és fontos okának kell lenni. Az ifjúban szerfölött sok természetes jóság volt, s valahányszor lelkét oly gondolat lepte meg, melynek tovább fűzéséből másra árnyék borult, mindannyiszor igyekezett azt önmaga előtt megczáfolni. Itt a pillanat a Podjebrád egyenességére mindenesetre némi homályt vetett; mert ha neme a számításnak okozta ajánlatát, s nem azon őszinte hajlandóság, melyet kitűzött: úgy Mátyást álszín vakította, s Podjebrád lelkülete nem volt oly tiszta, milyennek ő azt képzelé. Sok függ attól, minő útat talál a szívbe az első gyanú fölemelkedése; ha azt vértezetten leli, s lepattan róla, akkor a bizodalom inkább edződik, mint gyengül; de a tiszta főknek az a szerencsétlenségök, hogy a

dolognak kétségtelen szembetünősége szűlhetvén csak az itéletet, s ott a gyanú, csak okokon alapulhatván, mély gyökeret ver; s bármiként törekedjünk azt kiirtani, mindannyiszor fölemelkedik agyunkban.

Akármi lett légyen azonban jóindulatának oka: a szép s nemes ajánlás kellemesen inkább, mint kétesen illette az ifjú keblét, s azon eszméhez, mely az ajánlattal együtt született agyában, egy serege a rokon gondolatoknak fűződött össze. Podjebrád gyermekleánya jelent meg Mátyás képzetében, az elérhetlennek vélt Katharina, ki épen, mivel oly távol volt tőle, helyzeténél fogva őt soha különösen nem érdekelte. A gyermek gyönyörű volt: nagy, lélekteljes szemeiben valami olvadó, édesen elhagyott létezett; szelíd vonásain, kis bibor-ajkain valami gyermekded, s egyszersmind mély csatlakozásra mutató tűnt fel. Ha Mátyás olykor e kedves alakot látta maga előtt lejteni, neme a szánakodásnak emelkedett keblében: valami nagy, hogy úgy szóljak, szemrehányólag a jövendővel szembesített volt a gyermek angyali arczában, a mi vonzott, s fájérzetet okozott egyszerre. Mátyás még eddig nem szeretett; lelkének magas röpte volt, s már helyzeténél fogva természetes, hogy lelke nagyobbszerű nézetekkel s tervekkel küzdött, mint hogy ideje maradjon hölgyek társaságának örülni. De föltehetjük róla azt is: ha valóban lenne, kinek közelítése szívét gyorsabb dobogásba hozná, ő ingatag helyzetében sokkal nemesebben gondolkozott, mint hogy egy szerető lénynek egész jövendőjét a maga kétes sorsához kívánná csatolni.

— *Éljen Mátyás király!*

— Ülj ide mellém, — mond Podjebrád.

Podjebrád ajánlása fényes jövendővel kínálkozott. Út nyílt tettekre képzetében, a mi oly kedélyekben, mint a Mátyásé, fontos inger. Az egybekelés évek múlva történhetett csak, s ez a tovább vonulása egy elhatározó viszonynak, annak kétes örömeit s terhét enyhíté képzetében. A gyermek szeretetreméltó volt s így a kinézésben semmi, a mi őt nevezetesen ijeszthetné a jövendőtől.

Mind az, a mit elég hosszasan az ifjú lelkéből olvashatunk ki, ott sokkal gyorsabban keletkezett, s néhány percznek míve volt; de a gondolat folyamából magyarázható, hogy ő komolylyá vált, s arczában elegye a meglepetésnek, szerénységnek s fontolásnak alakult.

De felelni kellett, s ezt Mátyás azzal a biztossággal s tapintattal tevé, mely neki sajátja volt.

Megköszönte a szíves indulatot maga iránt, kijelentvén, hogy minden kötelék, mely őt szorosabban kapcsolja jóltevőjéhez, csak kellemes és kívánatos lehet; annyival inkább — tevé udvariasan hozzá — egy ily gyöngédnemű, s a szívhez legközelebb érő. Podjebrád a feleletet örömmel fogadta, s arczában némi diadalérzet volt kifejezve, mely az ifjúnak figyelmét ki nem kerülte, de melyet az még akkor egészen megfejteni s felfogni nem tudott.

— Bárminő változásnak legyen sorsom alávetve, ifjú barátom, — mond a főnök, lehető őszinteséget mutatván tekintetében s szavaiban — légy meggyőződve, hogy gondolkozásom s jó indulatom irántad nem fog változni, Katharina a tied, és te fiam.

— S bármiként változhassék az enyém, — tevé

hozzá Mátyás némi szenvedélylyel, — bennem mindig hálás, érdekeit szívén viselő fiát fogja találni atyám.

Mátyásnak azonnal a várban külön osztály rendeltetett, czélszerűen bútorozva; s ő mindazon kényelmekben s tiszteletben részesűlt, melyekhez mint fiú, a háznál számolhatott.

Ő magába zárt volt; csak azok előtt nyitá meg szívét, kiket ismert és becsült; ez helyzetéből fejthető. Jókor ott állott ő, hová csak az érett kor jut, azaz: csalódásai megszűntek. Atyjának ellenségei; Lászlónak halála; Fridrik császárnak viszonyai hozzá, s több egyéb körülmény jókor megtaníták őt arra, hogy az emberek többségét érdek vezérli; hogy az arcz a legtöbbeknél egy fényesen mázolt czégér, mely többet igér, mint teljesít; ő, hogy úgy szóljak, védelmi helyzetben volt legfiatalabb kora óta, s a történtekre csak szenvedőleg folya be. Sorsa őt eddig az eszközi helyzetből nem emelte ki az önállóság s cselekvés nemes körébe. Mindezekből természetesen némi keserűség s feszültség áradott lelkületére. Bretizláw körében legkönnyebben érzé magát; mert a derék öreg, az ifjúnak egész lelkét fel bírván fogni, vele jókor férfiúhoz illő komolysággal bánt.

Egy nappal a Podjebrád nyilatkozata után Hunyadi hozzá sietett. A szobában tág kandalló előtt állott a két férfiú; a kis Izabella veres pamutot font, s néha emelé föl gyermekded arczát ihletett tekintettel Mátyásra. Az előbbi napon történtekről vitatkoztak: Mátyás az ajánlást elbeszélte; az öregnek

arczán futó gúnymosoly mutatkozott, s midőn vendége a nemes lélek szép bizodalmával s hevével emelé ki Podjebrádnak haszonvágy nélküli jó indulatát maga iránt, Bretizláw szokott nyájassággal ugyan, de némileg elfogultan folytatá párbeszédét.

Napok, hetek teltek el. Podjebrád jövendő vejét mindinkább leköteleze, egyrészt mondhatlan szívességgel, másrészt mindent elkövetve, mi által az ifjúnak kedvét megnyerheté. Az oly nemes lelkekben, mint a Mátyásé, a jótett bárminő szellemű legyen, hasonlót idéz föl, s nem bámulhatunk, ha végre valóban sikerűlt a cselszövényes számító Podjebrádnak az ifjút megnyerni.[17]

Hogy a hatalmas cseh főnök Mátyásra számított, ezt tudjuk; azt, hogy őt nemcsak terveinek megnyerni igyekezett, hanem némileg magához módosítani is vágyott, azt könnyen megfoghatjuk. Távolról kezdé a kevély parancsnok Mátyással sejdíttetni azon fényes jövendőt, mely rá vár, s mely igen is jókor tudva, vagy legalább gyanítva vala előtte.

De Mátyás oly szerény volt; számításai s követelései jövendőjéhez oly egészen más természetűek, hogy ő a kevély főnök czélzásait vagy át nem értette, vagy azokat ábrándozásoknak tartotta, s a cseh trónra magyarázta át; azon gondolattól pedig, hogy dicsőségvágya által honát pártokra tépje s a hon vérén vásárolja meg felsőségét, visszaborzadott.

Mindezek fölött azonban kétes kérdéses homály lebegett, s Mátyás előbbi tanulmányait s gyakorlatait folytatva, élete módjában keveset változtatott. Zokoli Mihálylyal bár távol tőle, viszonya meg nem

szakadt, s ha tehette, enyelgő levelezésben vele találta örömét. E levelekben vala nyíltan, eredeti tisztaságában szép kedélye látható; a barátságos véleménycsere, s honáróli tudakozódás közt soraiban néha egy-egy szikrája a lángésznek csillogott, s egy-egy czélzás azon aggszerű, nemes erőteljes lelkületre mutatott, mely neki sajátja volt.[18] Zokoli ifjú barátját értette, s ha vídámsága szívéhez szólt, a szellem, mely a levelekben lehelt, őt felmagasztalta. Ő zsenge gyermekkora óta Mátyással összeszőtte azon nagyszerű képzetet, melylyel atyját Hunyadi Jánost bámulta; megszokta ő a nagy férfiú fiát nemében a dicsfénynek látni, eszméit csudálni, kifejlését elragadtatással követni s ez fejleszté lelkében szenvedélyes ragaszkodását azon ifjúhoz, kinek barátságával magát tisztelve érzé.

Az idő eljárt. Budáról Vitéz a követséget megelőzve közelgett Prágába,[19] míg a többiek fényes fegyveres kísérettel lassabban haladtak. Czéljok volt ezen utóbbiaknak a királyt Strazniczнál bevárni, hová Szilágyi Mihály és Erzsébet, Mátyásnak anyja, előre mentek már, a pompás készületeket megteendők.

A követség lóháton utazott, s a kemény téli időben jól bélelt bundákba volt burkolva. A kalpagok alól, a fő hátulsó részét s a füleket elfödve, a legtöbbeknek majd vállig érő szövet folyt le; oly divat, mely eredetét még a szittya tanyázásokból vette, s Mátyás korában, s az előtt, hév nyáron a nap sugarai s télben a hideg ellen használtatott. Az öregebb uraknak arczaik úgy be voltak kendőkkel kerítve,

hogy csak orruk s szemeik valának kivehetők.[20] Igy haladtak csendesen ugyan, de megszakadás nélkül. Déli s éji tanyájuk hol útjokban ért helységek pórlakjai, hol az előttök terjengő róna, vagy hegykebel volt, hová hirtelen ütttettek fel a sátrak s roppant tüzek adának világot s meleget.

Már nem valának távol Straznicztól, midőn az éj szétömlesztvén árnyékait, egy romnak közelébe értek. Néma rengeteg közepette állott az, magas szürke falaival; itt-ott a teremek födele nyúlt fel a magasba, ritkult zsindeleivel hálót képezve, melyen a világos téli est varázsfénye csillogott keresztül; a boltozatos kapu fölött egy tágas repedés tevé félelmessé a bemenetelt. Magas bükkök s tölgyek kerítték a festői romot, szétágazó lombatlan galyakkal, melyekről fehér dér szikrázott, s hosszú jégcsapok nyúltak alá.

A mint utasaink ezen erdőnyílásba kibukkantak, a tekintet szerfölött regényes volt. A szikladombon, mely nem igen magasan vált ki az erdő aljából, a vár homlokzata csorba rovátkáival tűnt szemeikbe; az üvegtelen ablakréseken át a hold roppant karimája mosolygott feléjök, s az egész tájt varázsfénybe borítá. Egy volt ez azon világos, a nappallal vetekedő éjszakák közől, melyekben minden tárgy kivehető, de mindegyikben talányos kísérteti világítás borong. Az éj hideg volt, szünetenkint hallatszott a rengetegben a hidegtől megcsattanó fáknak dördülése; s miként a zúzterhelt szellő a galyakon keresztül csörtetett, a rojtokban csillámló havat ezüst ködbe terjeszté maga körül.

Zokoli egy volt az elsők közől a vár közelében, mellette Bárczai lovaglott, csinos, egészséges kinézésű ifjú, néhány évvel idősb nálánál. Midőn a sötét kapuhoz értek, úgy tetszett Zokolinak, mintha egy zömök alakot látna az udvar homályában tágas résbe eltűnni; de mivel a látványról bizonyos nem volt, s azt is gondolta: ha észrevételeit közli, rossz tréfákra s kötődésekre ád alkalmat, nem szólott semmit, hanem figyelemmel körültekintett. E vár — mond, kísérőjéhez fordulva — nem rég hagyatott el, födelén, falain a tűz nyomai látszanak, alkalmasint kiraboltatott; minden düledező félben van.

— Magam is úgy látom, — felelt Bárczai, lovának nyakát a hátrább maradott követség felé fordítván, — de az idő késő, lovaink kifáradtak, mindenesetre jó lesz a reggelt itt bevárnunk.

— Haladjunk kissé tovább, — jegyzé meg Zokoli, — ott balra, ama szirtfal oldalában, mely az éjszaki szelet fogja el, bátorságosabb lesz a tanyázás, mint itt az ingadozó romok határiban.

Nemsokára a kijelelt helyre érkeztek. — Akkor időben a cselédség szerényebb, szolgálatkészebb s engedelmességhez szokottabb volt, mint jelenben. Alig telt el negyed óra, s néhány tágas, jól kibélelt sátor állott már szövetfalaival. A sziklafal irányában pattogó máglyák özönlöttek világot s meleget, s a belőlök felszálló füst mint szürke süveg folyá a vár ormait körül.

Vasfazekakban készült az est-ebéd, míg a követ urak a tűz körül halkan, darabonkint kivetkőzve bundáik- s bélelt mentéikből, átmelegedtek, s vígan

beszélgettek együtt. Később nagy ezüst kantákban borssal fűszerezett meleg bort hordottak a cselédek; bundákból, takarókból ágyakat készítettek, s a tanya körül azon víg kedvcsapongás zajlott, mely atyáinknál a legkétségesb, legveszélyesb időkben napi renden volt. Akkor az ifjú csaták között nőtt fel, s nem ritkán volt emelt karddal őre atyai várának, melyre írigy szemmel nézett a szomszédja; vagy kellett rovátkait tolvajok s haramiák ellen őriztetni. A háború viszályait az akkori magyar nemes nem rettegte; ő csak megveretni csatákban félt, de a csata maga élvezet vala neki. Ha a trombita rivalt, s a csatamén nyerített: keble dagadott, s karja tettre feszült. Fagyos éjjeleket az ég azurjától födötten tölteni, vagy napokig lóháton utazni mulatság volt. Őseink a kényelemben s otthonülésben több unalmat, s feszítőt találtak, mint a legöntagadóbb életben s a legkétesebb merényben.

Egy óra haladott már el, s még uraink a sátrak alatt ittak, ettek, nevettek; a legkevesebbeknek jutott a nap fáradalmai után alvás eszébe.

Zokoli félre vonult, keble tele volt; egy új világ állott előtte, s neki természetesen mind azt, a mi vele történénend, s a mit ő lesz teendő, át kelle futni gondolataiban. Mátyással töltötte ifjúságának, vagy inkább gyermekkorának néhány éveit; Mátyás legjobb barátja volt, s most mint királya állott előtte, s ő csak az egyszerű nemes ifjú maradott. — Itt lesz talán helye e feltünő lelkülettel megismerkednünk.

Kis-várdai Zokoli Mihály [21] egy volt azon ritka

jelenetek közől az életben, melyeknek lelkületét csak az értheti, ki maga bizonyos magasztaltabb s emeltebb fokról képes vizsgálatot tenni. Tiszta ifjú volt húsz éves korában; neme a gyöngédségnek s szívnemességnek megóvta mindentől, mi őt a maga, s más szemei előtt megszégyenítheté; szíve szűz volt, lelke vádtalan, becsületérzete túlságos talán, de nemes, szennyet nem ismerő s nem tűrő. Bátor volt, a veszélyt nem rettegő, de meg sem is vető; mert ismerte azt; hideg s elszánt az élet nagy elhatározó perczeiben; gyöngéd, szelíd, részvevő az indulatok körében; sohasem érzelgő. Hű, szavát tartó, állhatatos a makacsságig!

Egy volt ő azon férfiak közől, kikben a hajdani lovagszellem nemes higgadtságában központosult: a lovag, félelem s vád nélkül! Mindezen lelki nemesség, külsőtől borítva, mely meglepő idomaival, gyönyörű szabásával Apollónak szolgálhatott mintájául. Arcza egész gyülekezetet képes volt egy tekintetre megnyerni: mert ajánló levelét írta a természet e hófehér, magas redőtlen homlokra, azokra a sötét nemes-világú barna szemekre, a görög orra, s a rábeszélő ajkakra. Ilyen volt Zokoli Mihály, Péternek öcscse, ki mint híres hadi vezér, s akkor tájban maga is egy a legszebb, bár koros férfiak közül a honban, a történetek évkönyveiben fénylik öcscsével Mihályunkkal együtt, ki később a futaki ütközet elhatározója, maga is történeti személy.[22]

Fiatal korának ellenére őt már nevezetes embernek tartották. Atyja életében még, mint alig tizenhét éves, tette első hadi kísérletét, az akkor annyira

A kis Izabella veres pamutot font.

elhatalmasodott cseh rablók s szabad zsákmányosok ellen.[23] E zsenge hadi merénynek sikere őt hallatlan tettekre bátorította; annyira, hogy a legelszántabb cseh rablók rettegtek vele találkozni. Talafuz, Axamith, Uderszki portyázó kalandjaikban többször akadtak vele össze. Személyes viadalban Walgathát megsebesítette, s Komoróczit, a pesti külvárosok alatt, csak éber vakmerősége mentette meg a fogságtól, minekutána minden zsákmányt oda kelle hagynia. Angyal diákot hasonlóul csak történet óvta meg a bizonyos haláltól; mert egykor Zokoli Mihály Tétényben tanyájára ütött, s a kis emberke, lóra nem tudván hirtelen kapni a többiekkel, szapuló kád alá rejtődzött; Zokoli Mihály rajta ült, míg estebédét elköltötte. Itt azon hely, hol Angyal diák egy éjszaka őszült meg. Lovagunk hajnalban távozott, s a fogoly akkor bújt ki rejtekéből. Számtalanszor kicsikarta Zokoli a kész zsákmányt a cseh rablók körmei közől.

Giskra bért tett fejére; Walgatha és Komoróczi esküdt ellenségei valának. A csehek közt ördög volt a neve, s hadi szerencséjét védszellemnek, vagy hatalmas talizmánnak tulajdonították.

Az ifjú hős a maga költségén tartott válogatott portyázókkal zaklatta kifogyhatlanul e garázda söpredéket, s emberei nemével a mindig ingerült szenvedélynek tőnek örök vadászatot e gonoszok ellen.

KALAND.

Ó csigás lépcsők vezetnek
A toronyba fel,
S foltozott ingó tetődön
Fél rom vesztegel.
Vén tölgyek zúgnak körűled
Régi bút s panaszt,
S tornyaidban barna éjjel
Rommadár virraszt.
Tóth Lőrincz.

Zokoliban sok tapintat volt, átlátta, hogy nem rajta, hanem Mátyáson a sor a régi baráti viszonyt föléleszteni. Hogy a király fölmagasztalása után is a régi marad lelkiképen iránta, azon nem kétkedett, ez nála meggyőződés volt. Egy pillanatban a választás napjaiban Pesten azon eszme keletkezett benne: mindenkit megelőzni, s Prágába sietni; elkészíteni a beszterczei grófot arra, a mi történend, s ezt mint barát tenni, s ekképen kapcsolatba hozni egykori viszonyát Mátyással, azzal, mely előtte állott, s mintegy biztosítani magának a jövendőt. Önkénytelen s akaratlan merül fel e gondolat elméjében, de akarva s elhatározottan visszaidézte azt. A meglepetés gyönyörét nem akarta megkeskenyíteni. Ő tudta, hogy az ifjú királyi Mátyásban megvan azon nemesebb dicsvágy, mely a növekedő kebelt szép és nagy tettekre hevíti; de inkább ismerte őt, mint hogy benne eszetlen s okatlan nagyravágyást föltehetne; gon-

dolhatta tehát, hogy Mátyás reménytelen felmagasztaltatását azon nemes elhatározással veendi: a hon reményeinek s várakozásainak megfelelni.

Tovább fűzte gondolatait. Barátja őt alkalmasint használni, megkülönböztetni, fokról fokra emelni vágyand: de ez utóbbit csak érdem után. Miként fogadja ő mindezt? — Kényeztetett kegyencz szerepe elundorította őt; érdemtúli megkülönböztetés csak megszégyeníteni vala képes. Mindezeket meghányva elméjében, egy élet tervet rajzolt ki magának; tisztában volt, s a nyugalom, az érett fontolásnak gyümölcse, visszatért keblébe.

Mindnyájan lefeküdtek már a tanyán, csak itt-ott virrasztott a máglyák közelében egy őr; a Zokoli szemeire álom nem jött. Egybetett karokkal állott a tűz közelében, s elméje a gondolatokba mélyedett; ezek között helyet foglalt azon észrevétel is, melyet idejöttekor tett, s egy a fiatalságnál oly természetes vizsgaság készteté őt végére járni, ki lehetett azon ember, kit a romok között megpillantott. Szorosabban kapcsolá mentéjét össze, s lovának közelében a nyereg kápájából két pisztolyt szúrván övébe, azon bátor elszánással, mely neki sajátja volt, vevé útját a romok közé.

A mint a boltozatos kapu alá jutott, néhány éjmadár csattogott el feje fölött, s távolról az alvók horkolása hangzott. A várnak falvázai a teleholdnak gyönyörű világításában valami regényest mutattak s miként fönn a csúcsok s rovátkok árnyai keresztbe szegék egymást, úgy tetszett, mintha a szelid égi vándor ragyogó fényszalagai mindannyi szellemek

lennének, melyek az ormokat ellepve, szellőnyelven susognak egymással. — A tágas udvaron volt már, melynek négyszegét felűl karzatos folyosó futá körül, csinos karcsú oszlopoktól támogatva, melyek itt-ott eresztékeiktől ki valának már lódulva, s ferde állást vőnek, vagy csorbákat képeztek, félig törött derekaikkal, míg a gyönyörű dóriai főték az udvaron hevertek. Végre a kapuval szemben nyiló fölmenetelhez ért, s a széles, félig összeomlott hágcsók előtt állott. Márványból voltak a lépcsők, s néhol kimozdulva helyeikből: közeiket töredezett kövek s mészpor tölték ki. A hágcsót öblöző boltozaton tágas repedések nyiltak, s nyoma durván kiáltó színezetnek látszaték a falakon.

Fölebb s fölebb haladott, míg a lépcsők fölötti előcsarnokhoz ért, s szemben vele góthmívű czifra faragásokkal teljes, majd kapunyi ajtót pillantott meg. Egyik szárnya hibázott, a másiknak alsó széle az égés nyilvános nyomait mutatá, félkörű csorbával, melynek szélei sötétek s szénné égettek valának. A vizsgálat közben mindig több érdeket kezde találni; a terembe lépett, melynek falairól még hosszú foszlányokban, vagy tágas, szakadozott szélű lapokban függöttek a színevesztett falborítéknak szőnyegnemű foltjai. Minden meggyőzé őt arról, hogy nem kelleték itt e rablásnak rombolni, s nem az idő viszontagságai egyedül, hanem inkább haramia-, vagy ellenséges kéz folytatta itt átkos munkáját.

A teremből más szobába haladott. Ajtók, ablakok hibáztak ebben, s a falak pusztán, s meztelen állottak; szeszélyes kemencze volt az egyik szögletben,

melynek kályhái félig összedőlve zölden csillámlottak az ablakréseken beözönlő világnál.

Ugy tetszett neki, mintha e szobából kimenetet nem lelne; s épen meg akart fordulni, s útját az épület túlsó szárnya felé venni, midőn haladtában a padlat ingadozni kezdett lábai alatt; félre ugrott, s a helyen, hol állott, figyelemmel körültekintve, látta, hogy a csinosan dolgozott padlónak egyik négyszöge el van a többitől válva. Darabig határozatlan időzött, de sajátja volt, magának kétes esetekben bizonyosságot szerezni, — egyrészt ez, másrészt természetes bátorsága okozták, hogy vizsgálatát folytatá; — lehajlott csendesen, s kardjának segélyével sikerült neki az elvált négyszöget fölebb emelni. Gyanítása meg nem csalta, valóban egy rejtett ajtó volt az, s mihelyt felnyitotta, azonnal csigaalakú hágcsó tűnt szemeibe, tökéletesen jó karban tartott, s a mennyire kivehette, megsöpörve, s fogódzóval egyik oldalában ellátva. Zokoli letérdelt a nyilás elébe, szemeit hosszasan az abból ásító sötétnek szegezvén, valami vereses fénynek derengését vette észre, mely a mélységből szivárgott fölfelé. A gondolatok összeszövésénél fogva azonnal azon talányos lény jutott eszébe, melynek megpillantása ideérkeztekor, aligha nem volt főoka mostani vizsgálódásainak. Arcza lángolt az ifjúnak; érdekes lovagi szellemű kaland állott előtte, s azon hévvel, mely a fiatalság sajátja, akarta azt végig futni.

Rövid elhatározás után figyelemmel körültekintett, nehogy valaki útját a visszajövetelre elzárhassa, a felnyitott négyszöget kiemelte nyitjából s a szoba

egyik szegletében halomzó romok alá rejté; pisztolyának kanóczát meggyujtván, halkan ereszkedett le a lépcsőkön. A fal nedves volt körüle, s szaglását gyönge töményfüst érinté, ő azonban a legnagyobb vigyázattal haladott lejebb a sötétben, melyet alig derengő vereses félvilág s kanóczának izzó vége csak valamennyire enyhített. A lépcsők végetleneknek tetszettek; néha megállapodott s leheletét magába fojtva, fülelt, nem hall-e valami neszt. — Hogy itt vagy jelenben is valaki tartózkodik, vagy legalább igen kevés idő előtt hagyták el a tanyát: ezt mindenből, a mit eddig földalatti útjában tapasztalt, gyanítá. A vereses fényt egy égve hagyott, már alvófélben levő, vagy épen most élesztett tűznek gondolá. — Egyszerre halk éneknek távol visszhangja hatá meg halló érzékeit, — újra megállapodott — valami oly kétes, oly elmosódott színezetű, s hogy úgy szóljak, szerafi volt azon szent és gyöngéd hangfuvalmakban, melyeknek csak vázlata sípolt fel olykor megszakadva a mélységből, hogy kalandorunk, bár az idők szellemének ellenére ment minden babonától: nemét az édes elfogódásnak érzé keblében.

A kaland, így gondolá magában: perczenkint érdekesebb lesz; mindenesetre mély titok küszöbénél állok, s hogy annak végére járhassak, s kalandomat egész regényességében élvezhessem, a legnagyobb szükségem van vigyázatra. Hátra fordúlt s a földalatti útnak távol nyilása, mint fehér köd, lebegett fölötte, de a körül minden néma, minden csendes volt. Az ifjúnak szíve hallhatólag vert. Végre még

nagyobb vigyázattal követé a lépcsők folyamát, melyek csigás hajultokban egyszerre balra kanyarodtak. A hirtelen hajlás következésében néhány lépte közben semmit sem vett észre, a mi figyelmét felingerelhetné, míg a hágcsó újra egyenes lejtésben ereszkedett le előtte. A veres derengés már világosb s fényesb lőn, de mind a mellett a tárgyakat homály borította körüle. Újra néhány lépcsőn haladott alább, s nem távol magától a falban kisded kerek nyilás mutatkozott, mint nyiladozó szem, mely a mélységből kisértetien pillantott fel a közelgőre.

Zokolinak keble emelkedett. Innen árad a világ; ez kétségtelenül mécses világa; e rejtek tehát nem üres, nem lakatlan. Ezt gondolá, s e közben a földalatti ének is megszakadozva ugyan s tompán, de már világosabban s érthetőbben hangzott fel, s egy szent kardalnak tetszett. Lovagunk egészen fölhevülve ereszkedett lejebb, míg a nyilásnak közelébe ért.

Úgy tetszett neki, mintha abból emberi szózat hangzanék; kanóczát azonnal letette a lépcsők egyikére, s fejét az ablak felé hajtotta, melyet zöldes üveg boríta, ónozott szélű karikában, védve erős vaskereszt által.

A tekintet, mely itt szemei előtt nyilt meg, egyszerre elnémította; ha arczát figyelmesebben engedné vizsgálni a kétes derengés, abban a meglepetés pírját látnók, élénk kifejezésével az önmegelégedésnek, mely mondani látszatott: e merényt nem ok nélkül tevém.

Az ablak kisded szobából nyilott, mely fölött sö-

tét négyszegekből rovott boltozat hevert; a falakon semmi meszelésnek vagy festésnek nyomai nem látszottak, de azok köröskörül nádgyékényekkel voltak borítva. Szemben ifjú leventénkkel asztal, egyetlen durván faragott kőlapból álló, kerek vastag oszloptól tartva, s e mögött neme az ágynak, melynek alját dagadozó tömött zsák képezé, igen csinos színvegyületű szőnyegből; egyik végén hófehér párnák emelkedtek, a mennyire az előtte nyuló asztal engedé áttekinteni, a tulsó szélén gazdagon aranynyal hímzett paplannak szeglete tünedezett elő. A sötét boltozat tetejéből mécses fügött, három kanóczczal, s kétes pislogó világa, mint széles gyürű deríté fel a kőasztal karimáját, míg közepe sötét árnyékban borongott, s a falakat csak kétes világ folyá körül.

Mindez, ha képes volt kalandorunkat fölhevíteni, annál nagyobb hatással bírt rá azon két lénynek alakja, mely első tekintetre tűnt szemébe.

Az egyik mintegy harmincz évű nő volt, fejéhez szoruló, aranynyal áttört főkötővel, széles fehér csipkékkel. Ez az ágyon ült, s könyökére támasztva arczát, tekintett a vele szemközt ülőre. A mennyire őt ez ülő helyzetben ki lehetett venni: felső öltözete sötét színű volt, karjain felhasítva; a hasítékon gyolcs alruha tűnt ki, dagadozó hólyagokban. A nőnek arcza azon bájló képek közőli volt, melyekben az érettséggel párult szelidség hatásteljes kifejezése bizodalmat és vonzódást idéz elő.

Az asztal világított szélén nagy, bársonyba kötött, s ezüst szegletekkel s kapcsokkal ékesített könyv állott nyitva: a nő olvasott. Első tekintetre meg-

ismerhette ebben Zokoli a szentírást, mely akkor minden keresztény családnak igen becsben tartott bútora volt, s külsejére is sok tekintetet fordítottak a régiek.

Az öregebbel szemközt, de, fájdalom! arczban ki nem vehetőleg, kerek támaszatlan tábori széken, hasonlóul az asztalra könyökölve egy karcsú hölgy ült. Karjainak igéző kereksége, teljes nyaka, s a legszebb fodrokban gazdagon vállait körülfolyó szőke hajhullámok láttatták, hogy ő a fiatalság éveiben van. Helyzetének ellenére, gyönyörű idomai termetének, egész szépségökben tűntek elé, s ülése, mely valamennyire oldalt hajlott, alig engede egy féltekintetet arczának kis részére, mindenesetre elegendőt arra, hogy kalandorunk, a helyzet regényessége hozzá járulván, a hölgyet a legszebbnek s legigézőbbnek színezze ki képzeletében, melyet valaha látott.

Magán kívül volt, s szemei az ablakra tapadva, leheletét maradozni érzé. A vele szemközti éltesb alak, a világított boltozatban, az átellenben vonuló sötét hágcsó öblözetében természetesen semmit sem láthatott; de aggály nélküli tartásából is az vala kivehető, hogy meglepetéstől nem tart, s azért Zokoli egész kényelemmel folytatá vizsgálatát.

Gondolat gondolatot űzött elméjében. Az idő késő, így vélekedett magában; tizenegy óra bizonyosan elmúlt már, itt a szobában ágy van, a hölgy itt fog nyugodni, ő le fog vetkezni; azalatt a lámpa égend, én őt meglátom, bizonyosan meglátom szemben, s mivel vizsgálattól nem tart, én őt egész fiatal bájá-

ban látandom. Oh! sóhajtott magában: minő szép lehet ő! Lehetetlen, hogy ily angyali termethez a természet nem a legszebb főt adta volna.

Az ifjúság sajátja, a képzelgés tündérhonába merülni, kiszínezni azon képeket, melyek a valóságban megjelennek s a regényesség dicskoszorúját fonni alakjainak homloka körül. De a képzelet csapong, eszme eszméhez simul, s a szent, tiszta lelki rajzokkal jókora adagja vegyül a földiségnek; bár egy szűrt, tisztult kedély mindent visszautasít, mi képzeteink szentségét homályosítja: mégis önkénytelen s akaratlan elhullámzik elméje előtt az, a mi érzékeire hat, s a mit testisége anyagit állít elő a lélek emelkedettségének daczára. Itt is látjuk, miként tér el Zokoli a meglepetés első hév pillanatai után az ihlettségtől, melyet a szép hölgy megjelenése s azon rejtett, távol visszhangzó kardalnak szívet emelő hangfuvalma ébresztett benne.

A helyzet maga fejti meg, hogy neme a magasztaltságnak fogta lelkét körül, s a lélek ily iránya, ily mozdulata ment egyelőre minden földitől: ím egy pár gömbölyű kar, havas váll, a karcsú derék, a ruházat alakhoz simuló s annak szép idomait kitüntető redőzete elég arra, őt fellengéseiből a földre, s az érzékek vágyainak, sejtéseinek országába leszállítani.

Gondolatinak folyamát néhány perczre önvád szakasztá félbe. Átfutotta kevés pillanat alatt érdekes helyzetének minden árnyéklatát; s mi a valóban kegyes, helyes, élvezhető abban? s mi az? a mivel jobb meggyőződése nincs megelégedve, előtűnt elméjében.

A történet vezeté őt ide; az ifjú szív, s azon lovagi kör, melyben élt, megfejti, hogy ő kapva kapott az előtte kinálkozó kalandon. A szép hölgyet látta; de a látás kétes, talányos volt csak, mely a képzeletnek tág mezőt nyitott, a nélkül, hogy egész tudnivágyát kielégítheté; mert a már előtte érdekessé vált hölgynek arczát még mindig nem láthatá, s talán egy tekintet arra, őt fellengéséből felköltötte volna. Mindeddig a dolog természetes volt. Ő magát nem vádolhatta, mert semmit sem látott, a mit akárki ne láthatott volna; de azon gondolat, hogy az érdekes hölgynek lefektét kilesse, s egy látást kerítsen hatalmába, melyet az illendőség s a lovagi kimélet hölgy iránt, már magában tilt: az ifjunál legfeljebb önkénytelenül felmerülő eszme lehetett, de jobb meggyőződésén kívül esett.

Ő magához tért, mint minden gyöngéd érzetű ember, ki ha egyedül van is, bizonyos mérték érzete, s illő tudása, nem engedi, bár minő becscsel kinálkozó vágyait gyöngétlen s illetlen úton kielégítnie.

Tréfa, gondolá magában: ha látom, hogy vetkezik, hátravonulok. Őt kilesni, ez helytelen! igen, ez helytelen. Ez őt — ha tudná — sértené s szégyenítené. De arczát látni, egy pillanatra, Istenemre! ezt óhajtanám. Tehát béketűrés; ő csak megfordul, így el nem töltheti a hosszú éjszakát. — Így fűzte az ifjú lovag gondolatit tovább. De minő hangok ezek, melyek mint égi fuvalmak susognak itt körültem? mi lehet ez? valami varázs terjeng itt. Nem volnék férfiú, ha rettegnék annak végére járni, a mi itt történik.

E közben szemei mindig a nyiláson függöttek; az öreg nő újra olvasott, oly nyelven, melyre kemény kiejtése miatt lehete tüstént ráismernie, tudniillik csehül. Negyed óra telt el, s a hölgy arczczal nem fordult feléje; végre az öreg betevé a könyvet. Zokoli távol harangnak kondulását hallá, de nem volt az harangozás, hanem inkább egyes kongatás valami érczlapon. Az öreg nő fölemelkedett üléséből.

— Serena! — így szólalt meg, s a legérthetőbb magyarsággal folytatá — az áldozat ideje jelen van, vesd fátyolodat magadra, menjünk!

A csinos hölgy fölegyenesedett, s a mit már ülőhelyzete kétségtelenné tett, arról hősünket felállása tökéletesen meggyőzte, hogy tudniillik a hölgy termete egyje volt a legfinomabbul emelteknek, karcsús gyöngédeknek, melyeket valaha látott. A Serena név lelkére hatott; úgy tetszett neki, mintha annak értelemteljes fogalma összhangzásban állana azon érdekes kalanddal, mely vele pillanatra mindent feledtetett maga körül. Serena hófehér, szépen arannyal hímzett fátyolt tett fejére.

Istenem! sóhajt az ifjú békétlenül: tehát csakugyan nem láthatom őt! hiába időztem volna itt! minő irigy a sors irántam! s neme a szemrehányó keserűségnek emelkedett lelkében. Serena az ajtó felé vevé útját, mely balra esett, s annak küszöbe előtt megfordult, pillanatra fölemelte fátyolát. A levente szíve hallhatólag dobogott, ő látta Serenát, mint egy álomképet, mint alakját szeszélyének; mert e pár szó után: menjünk, kedves anyám! a fátyol lehullámzott újra, s a mennyei arcz el volt fedezve.

A mit látott, lelkébe edzé magát olthatatlan színekkel; nem tudá e hirtelen tekintetében Serenának vonásait felfogni, nem tudott számot adni magának arról, a mit látott; de egy kép élt e pillanattól óta lelkében, határozatlan színekkel, tűnve jelenve, de örökösen, kimozdíthatlanúl. — Feketék-e, vagy kékek az életosztó szemek? keskeny vagy domború a mosolyos ajak? szabályos vagy szabálytalan e lelkes arczél? mit tudta ő! Serena s azon sugárövedzett alak lelkében, mely ott a kormányt erős kézzel ragadta meg, állott előtte; ez, és ennyi.

Eltűntek. Magyarul szólottak, mond Zokoli magában; s csehül olvastak. — Uj talány — ki lehet ő? Istenemre! nem mindennapi lény. — De miért e romban? miért ily egyszerűen bútorozott rejtekben? s minő áldozatról volt szó? — mindezt meg nem tudá magának fejteni.

A lámpa folyvást ömleszté maga körül kétes fényét, s az ifjú vaskemenczét, egy más ágyat jobbra a szegletben pillantott meg, melyhez csinosan dolgozott lant volt támasztva; egy széken több téli öltözet halmozva. Minden tárgynak itt sajátságos érdeke volt lovagunk előtt; mintha elméjébe akarná e kalandnak emlékezetét a legkisebb részletekig vésni, állott, gondolatiba merülve az ablak előtt.

Visszavárja-e Serenát? vagy vizsgálatát folytassa? — Mind a két eszmében annyi érdek volt, hogy darabig nem tudá magát cselekvésre határozni. Végül fölemelkedett görnyedő helyzetéből, s kezde az előtte újra jobbra kanyarodó lépcsőkön lejebb haladni. Alig ment néhány másodperczig, midőn magas, vasbádog-

gal borított, félig nyilt ajtót vett észre; nyilásából ennek némi derengés hatott hozzáig; megkeményíté magát, s a nélkül, hogy az ajtót tágabbra nyitná, igyekezett oldalast a szomszéd boltozatba belépni, mi, nagy vigyázat után, zörej nélkül sikerült is.

Végig menve a földalatti teremen, előtte oszlopos folyosó nyílt, melyből az előbb hallott kardal egész hangözönében hatott fülébe.

Végre a szemle, mely előtte bontakozott, őt elnémította.

A ROM TITKAI.

A legmagasb csillagzathoz
Emelték büszke vágyai.
Nem volt oly messzeség, hová nem
Vivék fellengő szárnyai.
Schiller, Szenvey ford.

Egy nyiláshoz ért, mely e földalatti tágas boltozatnak kapuját képezé, s vastag vasrudakból készült rostélylyal volt azon sötét folyosótól elkülönözve, melyben állott. Helyzeténél fogva őt lehetetlen volt a teremből látni; hallani pedig lépteit annál kevésbbé, mivel az odabenn hangzó dal minden neszt felülmult.

A földalatti öböl előtte annyiban különbözött pinczétől, hogy ékbe futó ívei igen magasak voltak, s góth ízlésben több szorgalommal készítve, mint közönségesen pinczékben szokás. Várfenék [24] volt ez, melyet történetünk korában vagy rejtett kincsnek tartására, vagy vívás alkalmával menedékül használtak. Többnyire tekervényes és földalatti utak vezettek ki ezekből, eleség megszerzésére ostrom idején s menekvésre sürgető veszélykor számítva.

A mint Zokolinak tekintete a nagyszerűen ünnepélyes, fényesen szövétnekekkel világított boltozatokba mélyedett, az első, a mit megpillantott, oltár

neme volt, majdnem szemben vele, aranytól csillogó; alatta emelvény vonult körül, három lépcsővel, finom szőnyeggel borítva.

Az oltáron fekete feszület, s az istenember rajta a legfinomabb ezüstből; jobbra az oltártól más emelvény állott három karszékkel, s ezt hófehér menynyezet borítá, gazdagon színes virágokkal hímezve. Az áldozóasztal két oldalában háromlábú, földön álló magas tartókban, ezüst serpenyőkben töménynyel vegyült szurok égett.

A mennyezet alatti székek középsőjében ült egy azon aggszerű ritka alakok közől, melyek tiszteletre, sőt ájtatosságra ragadják a nézőt.

Feje teteje hajtalan volt, míg halántékait s agya túlrészét sürű ezüst hajhullámok folyák körül, s szabályos, majdnem görög tisztaságú arczélének dicskoszorújaként fénylettek. Szemei az öregnek, ki több mint századosnak tetszett, mélyen feküdtek öbleikben; de azokban valami oly szilárd erő s áthatás mutatkozott, mely szinte félelmet gerjesztett, de olyat, mely nem aggasztó nemű, hanem azon tartózkodásból foly ki, melyet egy tiszteletreméltó alak idéz elő.

Öltözete e férfiúnak nyuszttal prémzett s béllelt felső öltöny volt, hasított ujjakkal, térden alól érő, alatta festetlen magas bőrcsizmák valának láthatók, minden sarkantyú nélkül. Kard nem csüngött oldalán; s alsó öltözetét az összevont felső nem hagyá kitűnni; gömbölyű, alól elálló nyusztprémmel kerített süveget tartott kezében. Tekintete nemével a megszokott felsőségnek járt az őt körülözönlő soka-

ságon végig. Szakálla ezen ritka alaknak övön alól ért, s nagy szorgalmazásra gyaníttatott.

Az oltártól s az elébb leírt érdekes alaktól balra, egymással szemközt magas férfiak állottak, téliesen öltözve, többnyire fegyveresek, s mivel a teremnek két öblét sokaságukkal betöltötték, az egész jelenetnek felséges tekintetet adtak. Előttük s itt ott a terembe lenyuló vaskarzatoktól védett hágcsókon nők és gyermekek valának kivehetők.

Ezen egész népcsoportozat, mely több százból állott, csendes hangon énekle egy ünnepélyes teli hangzatú szent dalt, melynek verseit előbb egy ember mondá el, halk, de érthető hangon előttök.

Nemsokára a Zokoli megérkezése után, a teremnek azon ajtószárnyai, melyek tőle balra estek, felnyíltak, s Serena lépett be festői bársony öltönyében, melle alól fehér fellegzett selyem alsó ruhája hullámzott ki; fejét irigy fellegébe borítá a kétrétű fátyol, kerek télies süveghez tűzve, s termetének felső részét egészen körülfutá.

Serena volt. Az ifjúnak egy tekintet kelle csak őt megismerni; a fennebb leírt kisebb boltozatban látott idősb nő követé a szép hölgyet, hasonlóul fátyollal elfödve. A nők haladtak, s minden szem rajtok függött. Járása Serenának könnyed, nemes, méltósággal teljes volt, s mégis oly gyermekded, szűzies, hogy lebegni látszott inkább, mint menni.

A százados agg mellett foglalának jobb és baloldalon álló karszéken helyet, míg az öregnek egy szeretettel teljes, majdnem kényeztető tekintete látszék Serenát üdvözleni. Később jobbra fordítá fejét,

s szeme egy az oltárhoz közelgő férfiúval találkozott, kinek tagjait finom gyolcs-ümeg borítá bokáig, melyen felül tág pluviale a legszebb aranyszövetből, volt terítve; fejét sajátságos alakú, a püspöki süveghez igen hasonló föveg födé. Tizenkét, fehér talárokba öltözött fiatal férfiú követé őt, vastag sárgaviasz-, kiáltó színekkel tarkított szövétnekekkel.

Az első, kiben azonnal felsőbb tisztű lelkészre ismert Zokoli, az oltárhoz lépett föl, s miként egy ihletett, alázatos tekintettel fordult az őt bámuló néphez, s áldó kezeit nyujtá ki; leventénk a szétvált köpenyeg alatt, a hófehér ing mellén, egy vérveres, aranyszélű kelyhet látott hímezve, arany ostyával, mely fölötte lebegett.

Azonnal tudta: hol és kik között van. Ezek hussiták, szólt magában: s mivel üldözéseknek vannak kitéve, rejtekben s távol magányban tisztelik önmódjuk szerint a menny urát; alkalmasint valamelyik martyrjoknak ünnepét ülik most, mert azt mindig éjjel szokják tenni.

Ezen óvott földalatti ünnepély minden jelenségeit mutatá azon felhevülésnek, azon hivői odaengedésnek, mely az anyaszentegyház kora századaiban annyira feltünő volt.

Nem vala itt azon hanyag egykedvűség látható, mely egyházba nem az ájtatos hivőt, az Isten alázatos imádóját, hanem a heverő időlopót vezeti; szentségtelen könnyed beszéd hangjai nem susogtak, nem ült a ledér mosoly az ajkakon; nem csevegett szomszéd szomszéddal; nem járt-kelt a teremben: imádni jött ide a nép s titkon gyűlt össze;

kereste rokonhitű sorsosát; a lélek, a hit, a szent szenvedély folyt s olvadott össze. Egy arcza volt a jámbor gyülekezetnek; egy óhajtása emelkedett a durva kőiveken keresztül a magasba; minden gondolat Istenhez volt irányozva.

Végre az éjfélutáni mise elvégződött s a hajnali harmat gyöngyeivel, a derengő koránynyal szállt a szent áldozat a hivő keblekbe. Kenyeret osztott az oltár embere a zsámolyához egyenkint járulóknak s ezt a kehely szőlőnedve követé.

Az öreg, ingadozó lábain egy vértes ifjú lovagtól s a szelid fátyolozott Serenától vezettetve, szállt le mennyezete alól s borult az oltár elébe; ezüst szakállának erdeje az emelvény szőnyegén hevert, mint havasi hó.

Így fogadá ő a kenyeret s a kelyhet; így Serena, ki még egyszer emelte föl csipkefátyolát, még egyszer láttatá arczának ábrándvonásait az elragadott Zokoli előtt, de újra egy pillanatra, újra csak a körülte gomolygó tömjénfüstnek ködétől határozatlan vonalokba elfolyva. Az ifjúnak lelki állapotja valami oly sajátnemű volt, hogy önmagát lepte meg; Serenát második látás után már olybá tekinté, mint régi ismerőt; úgy jött neki, mintha tőle elválni nem lehetne, mintha végre azon érzés magasztaltságát és szentségét, mely egész lelkét elfogta, megkeskenyítné, megszentségteleníté, egy nyiltabb, öltözetlenebb tekintet a bájos hölgynek arczába, s mintha jól esnék neki szerelmének dicsőült alakját, mérhetlen távolban, mint égből lepillantó szerafot, tekinteni. Mindezen emelkedettsége az érzéseknek, mely

a jelen köznapi életben a hihetőség határain túl esik s csak ritka, szűzien tiszta kedélyekben lakozik, egész összhangzásban volt történetünk korának szellemével.

Nem volt e kor ment nemétől a rejtélyes ábrándságnak: a holtak lelkeinek megjelenése nem nevetséges, tagadott; s a gonosz lélek beavatkozása az élet viszonyaiba, számtalan esetekben előhozott, beszélt, igaznak állított dolog volt. A csillagok befolyása az emberek életére s az események fordulataira; a jóslók hitelessége s több ilyenek, napirenden valának. Ezek a szellemi összefüggés lehetőségét képezék; élő, halott; emberi lény, magasabb szellemek; ég, pokol, ember és ördög közt; s e hiedelemnek rejtélyessége minden tekintetben az akkori életet, főleg a szerelmet regényes színezetével aranyzá s annak érdekét növelte.

A kor szellemének vissza kellett Zokolira is hatni, kinek magasabb emlékű lelke a köznapiság kábultságát, balhiedelmeit s babonáit megvetette.

Végre az ének szívet emelő árjai elnémultak s az egybegyűltek kebleikre hanyatló főkkel s földre szegzett szemekkel oszlottak el egyenkint, hátra sem tekintve s magukba mélyedve. Zokoli eszmélni kezdett; úgy vélte, hogy neki is jó lesz azon az úton visszatérni, melyen jött; talán, így gondolkozott magában, még egyszer, pillanatra megláthatom Serenát s hangjának édes csengését vihetem magammal; igen! visszhangozzék az életemen keresztül, valamint csillagként ragyog fölötte Serena.

Megfordult; de ki írja le megütközését, midőn alig

három lépésnyire tőle, az oszlopos folyosónak oldalában egy eddig észre nem vett ajtó nyilt meg s abból lobogó szövétnekkel lépett két férfiú ki, talpig aczélban s ezeket a fentebb leírt százados öreg követé; utána Serena jött anyjával. Zokolinak öltözete annyira különbözött mindnyájokétól, hogy ő neki fel kelle szükségképen tünnie; azonban első pillanatra az emelkedő oszlop által félig-meddig elfödözve, az ajtón kilépő szövétnekesek figyelmét kikerülte. Lovagunknak szive hallhatólag dobogott a helyzet kétességétől, bár, mint bizonyost állíthatjuk, hogy félelmet nem érzett; sőt azt hitte, hogy ezen ájtatos nép közt, a fölfedezés alkalmával is, nem történhetik vele semmi, a mi lovagi becsületére nézve őt aggodalomba ejthetné.

A szövétnekesek keresztül menvén csendes haladtukban a folyosón, az előbbivel szembe nyiló ajtónak szárnyai közt tünedeztek el, melyek kisértetien világított öblözetben engedék mélyedni a szemet.

Ezeket többen is kisérték azok közül, kik a földalatti imahelynek talán e nyilásán kivántak inkább távozni, mint azon, melyen a bennlevők többsége haladott ki. Zokolit mindeddig senki sem vette észre. Az öreg már eltávozott, Serena pedig épen Zokoli előtt lépett el, midőn egyszerre az utána jövők egyike, vad tekintetű hussita a Prokopok korából felkiáltott: «Kém van itt! — ide férfiak, fogjátok körül.»

Serena hátra fordult, a gyönyörű ifjúnak bátor, nyilt tekintetével találkoztak szemei. A ritkás csipkefellegen keresztül úgy tetszett Zokolinak, mintha

Serenának tekintete szilárdul és hidegen ütközött volna egy perczre össze az övével s a hölgy ajkait megvetőleg emelte volna fel. Serena az őt követő fiatal lovaghoz közeledett, kinek lelkes arcza, bátor tekintete az ünnepély alatt feltünt kalandorunknak: «Boris! — mond halk, csak alig hallható hangon — vigyázat! minden kegyetlenség nélkül.» — Ezzel, figyelemre sem méltatva tovább Zokolit, hirtelen távozott el, míg ennek szemei őt kisérve, utolsó szögletét redőzetének elszalasztták a szomszéd öböl sötétébe.

Szünet lőn. Zokoli előre lépett s Boris előtt megállapodva, szemeit nyiltan függeszté a leventére.

— Értesz-e magyarul lovag? — kérdé udvarias hangon — vagy anyanyelveden törjem elődbe nyilatkozásomat?

— Szólj nyelveden! — felelt Boris komolyan.

— Magyar lovag vagyok! — viszonzá az ifjú — nevem Zokoli Mihály s Mátyás elébe megyek Strazniczra, őt üdvözlendő; e regényes romnak varázsa vonzott ide; történet e rejtekbe; de a mit láttam, szívemben marad, mint titok, — lovagi szavamra.

— Így akármelyik kém szólhat — mond közelében egy öreg lovag, szilárd, de nemes kifejezésű arczczal, kardjának keresztalakú markolatát ragadva meg — e háborgós időkben, midőn tilos Istent szív szerint úgy imádni, mint ki akarja, az ily kémnek halál díja! s tudod-e, vakmerő! ki nevedet itt kimondani mered, hogy fejedre bér van téve?

— Tudom, — felelt Zokoli nyugton, — a csatatéren, — de itt egyedül állok százak ellen.

Többen emelt gyilokkal közeledtek felé.

— Orgyilkosok között vagyok-e? egy haramiabarlangban! — kiált fel Zokoli, s felsőségi tekintettel jártatá szemeit az őt sűrűbben és sűrűbben körülgyürüdző népen, s marka kardjának markolatát szorítá.

— Megálljatok! — kiált élénken Boris, kezeit védőleg emelve föl a támadókra — öreg atyánkat látom visszatérni, őt illeti itt törvényt tartani, — helyet!

Az öreg a szövétnekesek kiséretével visszatért s ezen utóbbiak, a tág folyosón kört képezve, az egész jelenetnek éjjeli ábrándvilágítást adának, míg a jelenlevők vonásain a legkülönbözőbb kifejezése mutatkozott az indulatoknak.

Az öreget Boris s az előbb megszólalt éltesb lovag fölsegíték egy síma, nyomnyi emelékű kőlapra, mely az egyik oszlop talapzata hosszában hevert. A szövétnekeseken túl a nézők bámuló arczai piroslottak. A tágas körnek öblében Zokoli egyedül állott, tekintetét bizalommal s nemével a tiszteletnek függesztvén az öreg hősre, kinek az egyházban látott, ájtatosan ihletett arczkifejezését a birói fönség szilárd, nyugodt kinyomása váltá fel.

— E magyar lovagot itt, — szól Boris — atyám, Bolezláw! történet hozta ide.

— Történet? — felel megvetőleg az öreg — gondolod, nem tudom én, hogy a római főpap emberei minden léptünkre ügyelnek? s az ó-hitűeknek ostora csillagvégeivel mindig emelve van fölöttünk? — Kém ő! s bár mindent örömest kerülök, mi hitem

szelid szellemével ellenkezik, neki meg kell némulni.

Néhányan újra emelt tőrökkel a körhöz közeledtek.

— Haljon meg! — szól az imént említett koros levente — vére szálljon azokra, kik küldötték! — Ez a harmadik rejtek már, honnan az irigyek kaján vizsga szeme űz bennünket, — haljon meg! fejére úgyis bér van téve. Ő Zokoli Mihály!

Az ifjúnak ajkai körül megvető mosoly vonaglott: — Istenemre! — kiált fel kevélyen — midőn szívet emelő szent dalotok keblemet dagasztá, midőn elmém veletek együtt szárnyalt a magasba s ezen agg parancsnokot pillantám meg százados redőivel becsületes arczának: azt hittem, hogy szent szerzeteseknek rejtett imahelyére jutottam s minden jámborság s ájtatosság körötökben; hogy az istenembernek szelidsége szól sziveitekben, ki a véres áldozatokat megsemmisítve, a kenyér s a kehely szelid ártatlan színében száll mennyből alá, megjobbítani a vad emberi fajt! — s ím emelt gyilkok fénylenek elém szomjú hegyeikkel! — Jó lovag vagyok! nevem tiszteletes, onnan a Tax és Geiza idejökből; kész vagyok meghalni! de orozva ölni, mint ti, nem tudnék soha. De csak akkor halok meg önként s védelem nélkül, ha itéleted, te mogorva vén, ott az oszlop alatt! igaz és kedves azon mindenható Istennek, kit imádasz úgy, mint én!

— S ki fogja azt elitélni közted s e tiszteletreméltó parancsnok közt? — mond egy serdülő ifjú kopjás, előbbre lépve. — Nézd ezen agg vonásokat! ez

— Vitéz! — mond Bolezláw, — a csatának vége!

öregnek neve köztünk: az igaz! s a mit ő mond, szent és másolhatlan.

— Van egy szentebb és igazabb fölötte s felettünk, — felelt Zokoli ihlettséggel — az, az Isten maga! Ő itéljen közöttünk.— Ekkor nehéz vassal pikkelyezett bal keztyűjét levonta kezéről s a porba vetette maga elébe. Borisnak arcza lángolt s egy bámuló részvéttel teljes tekintetet vetett Zokolira, ki fennyen s nyugodtan állott előtte, mint egy Isten, s a levetett keztyűre mutatott: «Én Zokoli Mihály Kálmán, Isten s emberek előtt állítom s jó kardommal vagyok kész, komoly vádperre kiállani minden ellen, ki ellenkezőt mond: hogy ezen öregnek itélete hamis és nem Istentől jő; mert az irás mondja: «Ne itélj, hogy ne itéltessél meg». Én kém nem vagyok, átok ezekre! hanem szabad magyar lovag, ifjú királyom hű szolgája, kit az úr felettünk éltessen magasra!»

Az öreg Bolezláw mellett álló idős lovag leszállott a széles kőlapról, s a lovaghoz közeledett, míg az ifjabb Boris egy ugrással mellette termett s kardja már hüvelytelen fénylett a majd nappalian, bár vérpirosan, világított körben.

— Engem illet a viadal, — szól Boris, élénken felragadván a keztyűt — s ha itéleted Istentől jő, én győzni fogok, Bolezláw! Első komoly csatám ez; Istenemre! kevély vagyok ily nemes, nyilt és bátor lovaggal mérni meg aczélomat. — Helyet itt!

Az öreg Bolezláw megszólalt: — Ketten indultatok a viadalra; te ragadtad a keztyűt fel előbb, de a másik nemes lovag ott idősb náladnál s övé az

évek elsősége, — tehát határozzon a sors közöttetek.

— Jó, — felel Boris — minden a maga rendén s lovagi egyenességgel. — Két kopjásnak intett s a termetes hadfiak a körbe léptek. — Ezen ifjúnak itt, — mond Boris, rámutatva az egyikre — kardja tisztább a rozsdától, mint annak, — folytatá, a másikra mutatva. — Mit mondasz lovag?

Az éltes lovag udvariasan fordult Boris felé: — Én az ellenkezőt állítom, ifjú s a kinek igaza leend, azé a csata.

— Ám legyen, — szólt Boris feszülten.

Az agg Bolezláw intett, s a kopjások kardhüvelyeiből a világos aczélok kisurrantak, mint két holdsugár s fényesek és tiszták voltak. Egyszerre a rejtett folyosónak magas boltozatáról egy nedvcsöpp vált el s az egyik kinyujtott kardlapnak vasára hullván, elszéledett rajta, s mint könnyű rozsdának indult folt fellegzett azon.

— Ez a te embered! — kiált fel diadali örömmel Boris — az enyimnek aczélát szenny nem födi! a csata az enyém!

— Amen! — kiált az agg Bolezláw, míg az éltesb lovag bosszusan harapta össze ajkait.

A kör, melyben állottak, azonnal megtágíttatott; Zokoli bő mentéjét leveté s ragyogó mellvérte csillámlott.

— Itt sisakom a leemelt kalpag helyett, — mond az éltesb lovag, kinek a csatáról le kellett mondani, s aranyveretes sisakját odanyujtá Zokolinak.

A magyar levente nyájasan elfogadá, hátrészén a

kapcsot bővebbre eresztvén, föltette azt, s kardot rántott.

A sisakot átengedő lovag hosszú kardját vonta ki. — Itt, derék lovag, — mond — vedd ez egyenes fegyvert görbe aczélod helyett, hogy hasonlók legyenek véd- és támadó fegyvereitek.

Zokoli átnyujtotta a lovagnak kardját s az övét fogadá el. A csatára készen állott a két lovag, merészen, de tisztelettel mérve egymást tetőtől-talpig.

Az öreg Bolezláw a harczjellel késett még.

— Leventék! — mond a mindig udvarias éltesb lovag — a csata első vérre megy, nem halálra, mert e lovag itt nem kém, minő igazán hiszem, hogy kenyérben s kehelyben vettem ma az úr testét magamhoz! — Nem illő, hogy halállal lakoljon, hogy büntessék egy kalandért, minő kedves a fiatal kornak.

— Ki felel hallgatásáról, ha győzend vagy veszt, ha élve marad? — szól csendes nyugodtan az agg biró a kőlapon.

— Egy kézcsapás tőle! — felel Boris élénken — mert ő lovag. Szent Huszra! ha tőreitek a halált ássák keblébe, vagy eme kard szalad termetén keresztül; a hült testben a nyelv néma s a lovag hangtalan, mint egy szobor; nem több az lovagi kézcsapásnál; a legerősebb lakat és zár az, melyet ismerek!

Zokoli bámuló tekintetet vetett a szólóra. — Ifjú lovag! — kiált fel — a mit szólál, emberül volt mondva s a ki e szavakon kétkednék, nem lovagi lélek volna abban. Lemondanék a csatáról, ha nem

kivánná ezúttal becsületem azt; de veszítsek bár, vagy győzzek, a mit szemeim itt láttak, titok marad az egész világ előtt.

Egy jóváhagyó susogás követé Zokolinak e nyilatkozását.

— Esküdj! — kiáltának többen.

— Ezt tette már, — szól Boris — mert a lovag adott szava eskü.

— A dologra, — mond komolyan a százados levente s felmagasodott görnyedő állásából; valami oly méltósággal s fönséggel teljes volt ezen aggszerű alakon, hogy benne a parancsolni szokottat nem lehete első tekintetre meg nem ismerni. Keztyűjét vonta le kezéről, s magasan emelve vetette a küzdhomokra s ajkairól hangzott az elhatározó: — előre! Isten nevében.

A viadal megkezdetett, minden felbőszülés és gyűlölség nélkül, körüllehelve azon lovagi szellemtől, mely hajdan e vad bizonyítványaiban a férfiúerőnek, nemét az enyhítésnek és számításnak vegyíté. Úgy látszott, hogy mindketten állásaik vételében s azon biztos szemmértékben, mely annyira szükséges és emeli a viadalt, igyekeztek kitüntetni magokat, kevesebbet törődve azon, hogy egymásnak ártsanak, mint azon, hogy élénk csapásaikat hideg szemiránynyal fogják fel s a kardjátékban azon szabatosság s tisztaság tünjék fel, mely nélkül a vívás durva kardcsörgéssé aljasul. A többször említett éltesb levente ittas bámulattal követé Zokolinak gyönyörű mozdulatait s élénk tiszta kardjátékát, míg Borisnak egy súlyos csapása után hátra tántorodott ez; de a követ-

kező pillanatban egy vágással felelt, melynek erejétől a Boris fegyvere lehanyatlott.

— Vitéz! — mond Bolezláw — a csatának vége!

Zokoli leeresztette kardját, s a sisak rostélyát fölemelve, kivette azt fejéből; arcza lángolt, s tekintete valóban meglepő volt, férfi-arczot mutatván úgy, miként az legszebb, tudniillik, a nyugodt erőnek s önbecsérzetnek nemes kifejezésével.

— Kegyed derék magyar lovag! — mond Bolezláw — ártatlanságát bebizonyította; s mi a jövőt illeti, osztozom Boris bizodalmában s nem kétkedem: a jelenlevők sem kivánnak több biztosítást, mint kegyednek már előre adott lovagi becsületszavát, hogy minden, a mit itt látott, titok maradand s kegyed jelenben vagy visszatértekor nem fog egy lépést többé tenni, melyről ellenkezőre gyaníthatnánk.

Zokoli közeledett Bolezláwhoz s kézcsapással erősíté az egyezkedést.

— Most, — mond Zokoli, Borisnak nyujtván kezét — Isten veled, nemes ellenem, s veletek mindnyájatokkal! én távozom s minő igazán szent egy lovag szava, soha lábam e romnak küszöbét át nem lépi többé, hacsak erre magatok fel nem szabadíttok.

Zokoli visszaindult azon az úton, melyen jött; csendesen haladott a lépcsőkön fölfelé; balra a Serena ablaka világított. A lovagnak adott szava szent volt. Védhetlen vágy szorítá keblét megállani, egy tekintetet, percznyit bár, vetni az ablakon keresztül, még egyszer látni őt; lábait a földbe vélte gyökerezni.

— Hátra! — mond magában — vétkes vizsgaság. Szavamat adtam. Én látandom őt, egy kedves előérzet jósolja nekem! Ki lehet? tekintete oly hideg, oly kevély volt! — Rám ő gondolni, emlékezni nem fog soha! — s én? — bennem az ifjú szenvedély összelobog!

De menve gondolá mindezt s végre a rejtek nyilásához ért. Körülötte kétes sötétség borult, a hold elrejtezett s komor hófellegek függöttek a romnak csendes tornyain; az ablakréseken sötétkéken derengett az ég be s fagyos szellő süvöltött a ritkult zsindelyzeten keresztül. A kiemelt négyszöget újra visszahelyzé nyitjába, s a tág teremnek ürén haladott keresztül, mint egy éji rém; lépései messzire kondultak meg a jeges kőlapokon. Így folytatá útját a sötét vár kapuján ki, le a menedékes bérczen, a tornyozó sziklák közt — némán, gondolatokba mélyedve, a Serena képével gazdagult kebellel, boldogabban s boldogtalanabban, mint ide jött; végre a tanyához ért. A máglyák alig pislogtak már, körüle minden csendes volt, csak az alvók horkolása s a szénájokon rágódó lovak nesze ada éltet a holt, téliesen szigorú képnek, mely előtte terült.

Zokoli levágott tölgynek törzsökén foglala a tűz mellett helyet, felpiszkálva azt s lelkében egy világ nyilt s előtte állott annak szelleme: Serena.

*

Míg a követség másnap reggel gyorsan közeledett az agg Prága felé: ott semmi különös nem történt. Podjebrád hatalmát s befolyását igyekezett szo-

rosbra vonni; fegyvereseket gyűjtött s az üres időt vadászattal s lakomákkal töltötte. Néha egy-egy útat tevén az országúton keresztül s ily alkalomkor napokig mulatott azoknak kastélyaiban s váraiban, kik vele egyetértettek, nézeteiben osztoztak: részint rokonérzetből, részint egyes önérdekök tekintetéből s terveinek kivitelére segédkezet nyujtottak.

Mint háló ágazott el e Podjebrád rég szövött egyezkedési fonadéka Csehországban; a hurok vége a hatalmas parancsnok kezében volt, s a terv annyira érett már, hogy e hálót naponkint szorosabbra, szűkebbre, sűrűbbre vonhatá. Egy szorgos pók, szövedéke szögletében guggolva, önkészítette hajlokából mint őt fellegző leshelyből, várta a martalékot.

Podjebrád koros férfiú volt, de arczának ép, erőteljes kinézése alig gyaníttatott korára; vonásai inkább gömbölyűk, mint élesek voltak, de összes hatásuk kellemetes; mindez, férfias tartós erőre mutató termettől kisérve s a hol szükség volt, a legkötelezőbb módtól támogatva — megfejti azon felsőséget, melyet a csehektől maig is tiszteletben tartott férfiú kivívott magának.

Bretizláw kedvelt tudományát, a csillagászatot űzé kifogyhatlan szenvedélylyel, nem haszonlesésből, nem hogy titkai által magának befolyást és annak tartósságot szerezzen; hanem egyikéből azon kiváló előszeretetnek valami iránt, melyeken túl minden fél érdekűvé silányul, s melyekben az eszmék központosulnak, s minőkhöz az elme, mint enyhe s vigasztaló menedékhez tér egyéb gondjai után vissza.

Prága fölött az égnek sátora borult, oly tisztán,

felhőtlenül s csendes méltósággal, mintha a halandót a fentuszó égi testek magok szólítanák föl, szelid fényökben olvasni sorsát. A hold nem világított, a lég széltelen volt; a ritkán tiszta tejút, csillagkaszásával oly derülten ölelte az éjféli boltot körül, mintha azt óva tartaná össze. Az utczákon őröket lehete látni bárdos dzsidákkal a sötét kapuk előtt; a falakon az éjbe bámuló had fiai állottak; az ablakok sötétek voltak, csak az egyik épületnek magas, bástyaalakú tornyában pislogott egy derengő mécses világa.

A torony a Bretizláw házának felső emeletéből nyult ki. Ide sietett ő, mikor mindenki nyugodott; ide helyezé műszereit, könyveit; itt tekintett ő a nagy világ könyvébe, mely tágas légkupjával, fénylő égi betűivel csillogott fölötte; s itt volt ő jelenben is a kis Izabellával, ki egy széken ült, ájtatos tekintettel kémlelve atyjára.

A szobácska, melyben őt megpillantjuk, közepes, négyszögében állványokkal, asztalokkal ellátva, neméhez a műhelynek hasonlíta; mert Bretizláw, kedvencz tudományához a szükséges műszereket maga készíté olykor, s ha ezt nem is tette, mindig volt hol egyiken, hol másikon valami igazítani, emelni, forrasztani való. Az ég és föld gömbölyei szépen dolgozva s elevenen kiszínezve tüntették ki magokat a többi műszerek között: néhány látcső, serpenyők, szelenczék, irott könyvek, tekercsek, itt-ott egy nehéz karszék; a tág kandallóban izzó kőszén, s mellette egy púpos hátú fél álmos famulus, ülve hatalmas fuvóval, csendes és szótalan.

Bretizláw szép, férfias termetén sötét talár folyt le, szíjjal derekához szorítva, s fején nyuszt-süveg ült; egyik asztal előtt foglalt helyet; a famulus urának egy intésére eltávozott.

Az öreg csillagász fehér lapot helyzett maga elébe. — Jer, kis leányom! — mond — közelebb, s tekints figyelemmel ide. — Izabella az asztalhoz közelített, s az öreg ülése mellett állott meg, ki bal karjával ölelte által leányának karcsú derekát; a gyermeki fő atyjának vállához ért, s a szép, élettel-jes ábrándszemek a tiszta lapra voltak szegezve.

Bretizláw egy négyszeget rajzolt. — Nézd e négyszöget, — mond, — ez a nap háza.[25]

— Ezt már tudom, — felel a leányka.

— Jó: tehát folytasd a rajzot, itt a szén. — Izabella a kész négyszeg körül egy nagyobbat kerített, hogy a kettő közt mintegy fél hüvelyknyi hézag maradott köröskörül.

— Jól van-e így? — kérdé, arczát az öreghez emelve.

— Igen jól; tovább!

Izabella a kisebb négyszög szegleteiből a nagyobbnak szögletéig, egy-egy vonást húzott, úgy, hogy a hézag négy egyenlő részre lőn osztva.

— Igen helyesen, — jegyzé meg atyja, az egyik, kissé görbe vonalt egyenesebbre igazítva. — Mi következik most?

— A nagyobbik négyszeg oldalvonásainak közepét kell fölkeresnem. — A leányka ritka szemmértékkel hibátlanul jegyzé ki a középpontokat.

— Most még a vonalakat végezd be, — mond Bretizláw, a lapot megtekintve, — a rajz tiszta.

A kis csillagásznő az egyik ponttól a másikig egy vonalt huzott, úgy, hogy annak közepe a kisebb négyszög szegletéhez ért, s folytatá, míg minden pont össze volt kötve; s így egy új négyszeg alakult, melynek oldalai a nagyobbik négyszeg oldalainak egyik közepétől a másikig terjedtek.

— Ez az! — mond atyja — s most már csak a számok hibáznak.

A mint e leirásból világos, a két négyszeg közti hézag tizenkét háromszegre lőn osztva.

Izabella egyikét a középső háromszegek közől az I. számmal jegyzette meg; jobbra jött II., balra a XII.; a kettőtől jobbra III.; tovább IV., és így XI-ig, mely szám épen a XII. bal oldalára esett.

— Mik ezek a háromszegek itt, leányom?

— A nap házai.[26]

— Helyesen! meg tudnád-e nevezni őket rendre? kezd az elsőn.

— Az I. — felel Izabella, gyönyörű kis ujjacskáival rámutatva — az élet háza; a II. a gazdagságé; a III., IV., V. az örökösödés, végrendelet s ajándékok házai; a VI. betegségé; VII. házasságé; VIII. ijedelem s halál; IX. vallás s utazás háza; X. hivatal s méltóság; XI. a barátság háza; XII. végre, az erőszakos halálé.

— Mit tesz a csillagász, midőn valakinek születésekor sorsát akarja a csillagok közt olvasni?

— A látcsövön — felel Izabella — az uralkodó csillagzatokat keresi ki, s ezeket felosztván az előbb

rajzolt házakban, természetökből von következtetést az újan szülöttre.

— Melyik csillagzatot helyeznéd a hatodik házba?

— A szűzet!

— Helyesen! s a kilenczedikbe?

— A halakat!

— Gondolkozzál egy kissé; a kilenczedikbe?

— A nyilast.

— Úgy van, leánykám! — S mit jóslanál annak, ki a nyilas jegye, vagy uralkodása alatt született?

Izabella elmosolyodott. — Szeretni fogja az ily ember az utazást a tengeren; sok élénkséggel birand; barátokat szerzend, de azoknak vagyonát költi el: nagy vadász, futó, lovag leend, s jeles bajvívó.

— Helyesen, s lelki tulajdonokat minőket mernél neki igérni?

— Mondanám: hogy igazságos leend, titoktartó, állhatatos, de sok önszeretettel birand.

— S ha nő?

— Ha nő: nyugtalan kedélyű, de munkás és szánakozó; szeretni fogja az utazást, de kissé követelő leend. Tizenkilencz éves korában megyen férjhez.

— S ha akkor nem?

— Úgy huszonnégy éves korában.

— Derekasan.[27]

Izabella csintalanul mosolygott magában; de mihelyt Bretizláw feléje tekintett, igyekezett arczának komoly kifejezést adni: azonban atyja ezt észrevette.

— Mondd meg nekem, — szól az öreg komolyan, — mi izgat a komoly és szent tudományban téged nevetésre?

— Nekem — felel a gyermek — régen egy kétségem van, s megvallom, hogy valahányszor ez eszembe jut, mindannyiszor elnevetem magamat, mert szégyenlek vele eléállni, azon bizonyos meggyőződésben, hogy a legtanulatlanabb csillagász képes lenne azt megsemmisíteni.

— Hadd halljam, — mond az öreg, figyelmezve, mint a ki szenvedélyes örömet talált minden kétségek feloldásában, melyeket valaki kedvencz tudománya ellen gördíthetett.

— Azt mondád nekem, atyám, egykor, hogy a boroszlói volt tanácsosnak Rückernek két leánya született egyszerre; de magad tudod, hogy egészen különböző természetűek voltak. Az egyik jámbor s istenfélő, a másik gonosz és perlekedő; az egyik férjhez ment, a rosszabbik maig is otthon van; végre a jobbik a vízbe halt, míg a rosszabbik él, és úgy néz ki mint az egészség. Ha ezeknek sorsaikról igazat szólottak a csillagok: miként lehet, hogy az egy órában szülötteknek sorsuk ily különböző?

Az öreg a leánykára meresztette szemeit. — Hm, leányom! ez az eset különös; azonban egy órában születni, még nem teszi azt: egyszerre születni; — a csillagok helyzete az égen perczről perczre változik.

— Igaz, — jegyzé meg a leányka, de úgy látszott, hogy atyjának feleletével nincs egészen megelégedve. — De fejtsd meg nekem, kedves atyám! — folytatá — ha a csillagokban az van írva, hogy gonosz leendek, — nem jobbulhatok-e meg? s hogyan egyezik az Isten örök igazságával, hogy rossznak szülessem?

— Te attól nem tarthatsz, kedvesem, — felel az öreg, — mert te a szűz alatt születtél.

— Ez szerencsés véletlen, — felel a gyermek, de nem akarván engedni eltéríttetni magát tárgyától, — de ha már rosszabb csillagzat alatt születtem volna?

— Nyugodjál meg szerencséden, leányom, s örülj annak!

— De, — kötekedett tovább az elmés gyermek, — midőn Nagy Sándor vagy Cæsar született, ugyanazon pillanatban ezrek születhettek; miért vált tehát csak egy Cæsarrá, egy Sándorrá? holott a csillagok ezeknek sem jósolhattak többet, mint amazoknak. Oh atyám! a tudomány hosszú, mondod, s az élet rövid; én azt hiszem, hogy sok van a csillagokban írva, mit te még nem tudsz olvasni.

— Minden, a mi homályos előtted, leánykám! világos leend, ha mélyebben hatsz a tudomány titkaiba.

— De képes-e a tudomány feloldani oly kétséget, melynek feloldása lehetetlenséget képez? — Hallj atyám engemet! Azt beszélte nekem Hunyadi Mátyás egykor: hogy egy nőnek két ikergyermeke volt, s a nő mind a kettőt a kútba vetette. Az egyik történetesen ruhácskájával egy kiálló kövön megakadott, s reggel, bár alig pihegve, élve találtatott s felnövekedett, míg a másik elveszett. Hogyan történhetett az?

— Már mondtam neked, leányom, — felel az öreg kissé békétlenűl, mert leányának ellenvetései nem kevés gondot adának a feloldásra, hogy a csillagok perczenkint változtathatják helyzetöket.

— Az igaz, — folytatá Izabella — de ha nem egy perczben születtek, s következőleg nem egy sorsot igértek a csillagok nekiek: hogyan történt, hogy anyjuk mind a kettőt a kútba vetette?

— Ej, leányom! — szól Bretizláw, egészen elvesztve béketűrését — én az egész történetet mesének tartom.

— Hunyadi, kivel olykor vitatkozunk, szavát adta, hogy a dolog való, — ő adta szavát!

— Lehet, hogy őtet is hamisan tudósították; de már elég, kedvesem! — Egyet jegyezz meg mindenesetre magadnak: akkor állj ellenvetéseiddel elő, mikor a felséges tudományt egészen ismered; remélem, akkor magad fogod azokat feloldozhatni.

A leányka hitetlenül rázta fejét.

— Nem, nem! — gondolá magában — senki sem veszi el hitemet a jó Istenben, kinek jóságával ellenkezik ily elhatározott sors. A csillagok intenek s óvnak, ennyit hiszek; de nem változtathatlanok jóslataik; az Isten nagyobb a csillagoknál.

AZ ESTEBÉD.

Tűnnek évek, jönnek évek,
Köd- s homályra fény derül.
Bajza.

Míg Bretizláw a csillagászat titkaiba avatá szíve gyermekét, az ifjú beszterczei gróf, Mátyás az apród, csendesen ült egyik szobájában. Minden körüle a serdülő szenvedélyeire s hím foglalatosságaira mutatott. A szőnyegekkel borított fal mellett csinosan dolgozott fogas-állványokon fegyverek csillogtak; vas-ingek, arany pikkelyezett szegélylyel, s elől gazdag boglárokkal ékesítve, fénylő sisakok, életlen, játékvívásra szánt görbe kardok, kerek pajzsok; egy szögletben éles, életlen kopják; másokban horgok s halászatra szükséges készületek; az egyik állvány előtt nyúló asztalkán sólyomvértek, ékbe futó éllel, s apró sólyom-süvegek hevertek.

Iró-asztala pompás kéziratokkal volt megrakva; bőr írlapjaikon a festett eleven-színű képek s czifra aranyozott betűk, Mátyásnak már akkor keletkező tudnivágyára s ízlésére mutattak. Egy nyomtatvány hevert előtte, nagy, könnyen olvasható fekete betűkkel, sertésbőrbe tartósan kötve. Egyszerű ágya tigrisbőrrel volt födve, s alatta szürke szőnyeg terítve; kisebb állványon ezüst- s arany-czafrangok, törökös

kantárok s fényes hímzett takarók függöttek. Néhány karszék nádból font, s zöld és fehér mázzal fényesített, egészíté ki a szoba bútorozását; az egészet két, iróasztalán nehéz zöldes réztartókban égő sárga viaszgyertyának fénye világítá.

A szoba gazdag bútorozásával kevés összhangzásban volt az ifjúnak öltözete, mely közönséges zöld posztóból készült dolmányból s nadrágból állott; mellét fekete bársonymellény födé, s dereka körül zsinóros öv volt kerítve.

Mátyás fölkelt s keresztbe font karokkal járt fel s alá szobájában; néha egy kardot vett elő, s élét tekinté meg, vagy dolmánya szárnyával törülte meg azt. Végre asztalához ült újra, s Julius Cæsarnak galliai hadviselését kezdé olvasni. Az ifjú arczán nemes tűz lobogott, s miként azon óriási terveken haladott tovább elméje, melyekkel a nagy imperator kerített egy ostromlandó várat körül, emeltette vívó tornyait, gördültek a hajtómívek elő: úgy tetszett nekie, mintha idegei feszülnének, s keblén harczvágy zajongna fel. Gyorsan haladott a sorokon, melyek a római dicsőség s hadierő világát tárták szomjú keble elébe. Látta az agg legionárokat nehéz fegyverzetökben, férfiasan barnult vonásaikkal; a hajdani Germania segédlovasságát félmeztelen majd, de súlyos fegyverekkel s gyors lovakon. A porta decumanán lépett be képzetében a Cæsar taborába, haladott a sátrak közt, látta, miként volt minden a legszebb rendbe; s a hadi élénk életet egy kába lépés sem zavarta fel; lelke emelkedett, visszavágyott ama bajnok-korba a véres csaták közé a kevély Rómába,

— *Eltaláltam úgy-e? anyám jő?*

s gondolataiban a rostrumokra lépett; majd mint consul szólott az egybegyűlt néphez, dühét zabolázva nemes szavak erejével, majd mint komoly szilárd tribun felelt a nép érdekében. Elméjében magas, fényes gondolatok emelkedtek, s vágyott pályakörre, gúnymosolyt vetett heverő fegyvereire, s vadász-, halász-eszközeire, úgy tetszett neki, mintha szobája dióhéjjá zsugorodnék.

Minden tulajdonok közül az ifjú Hunyadiban a tetterő fejlett ki legjobbkor. Magára levén hagyatva, megszokta magában bízni, s alárendeltetése azon forró óhajtást szülte: szabadnak lenni s cselekedhetni. Nem lehet azonban tagadni, hogy lelkületének kifejlésére nagy befolyással volt az erőteljes Podjebrád társasága, ott látta legelőbb Mátyás a félzsinórmértékek veszélyét, s az elhatározott cselekvény sikerét. Az elsőt Podjebrád elleneinek félelemmel párult félszeg rugódzásaiban, az utóbbit a mindig erővel s rögtön cselekvő főnökben. Mátyásban, fiatalsága miatt e tetterő, ezen elhatározottság majdnem a kora okosságnak terhelő bélyegét viselé, s főleg éltesbekkel való érintkezéseiben kitört, de utánozhatlan nyájassága, s azon jókor sajátjává tett tapintat, mely épen oly történeti valóság, mint cselekvési ereje s korát haladó elhatározottsága, — többnyire megengesztelék iránta azokat, kiket az ifjúnak képzelt elbizottsága sértett, végre pedig azon magát soha meg nem czáfoló következetesség, melyet bizonyított, tiszteletet szerze makacsságának.

Az aródunk ablakát nyitá ki; a kevély Prága házfödelein, a sötét tetőkön az agg Hradzsinnál

szárnyalt el szomjú tekintete. A IV. Károlytól épített főegyháznak magas ablakain átcsillogott az éji mécs szelíd sugara, távol a lassan emelkedő hold világa ömlött el a königsali útnak kanyarodásain s a Moldva partjain, mely mészsziklák alatt szép hajlással lejt a száztornyú Praha [28] felé.

Látszott jobb partján a magos Wissehrád, hol Przémiszlók uralkodtak, s melynek fecskefészkekként előrugó ormain Libusza, a tündér lakott.

Balra az ó-város gyűrűje terűl, s a kevély híd, tizennégy ágra szegvén oszlopaival a Moldvát. Miként a csillagos ég fodor habjaiban tükrözé magát, úgy tetszett, mintha szent Jánosnak csillagai mosolyognának fel nedves szőnyegéről.

Tovább a kevély folyam szigetei; az erdőkerített Lőrinczhegy hosszú gerinczén a Stránski Zdvor; a Hradzsintól balra a Malenki Strani nyúlik el, hol fényes lovagok laknak. Itt-ott az utczákon csendesen haladó népet lehet csoportokban látni, vagy gyalog, vagy lóháton, ritkábban tágas tengelyre szegzett kocsikat s hordszékeket.

A mint Mátyás a wissehrádi sziklák tornyaira tekintett, lenge köd ömlengé azokat körül; az ősz cseh mondák ébredtek föl ifjú keblében, a kor regényes szinezetének egész pompájában, mintha Libusza s Wlaszta ringatnák abban silphi tagjaikat; s a bölcs Krokusz s a cseh hajdan mesés leventéi emelkednének óriási tagjaikkal mögöttök, nehéz vértekkel és sisakokkal, melyekről kevélyen nyúlik fel a sasszárny, vagy a hétfejű sárkány.

S hogy a kedves csalódásból semmi se hibázzék,

egy hófehér mén, történetesen ólából szabadulva, emelt fővel nyargalt a hidon keresztül, mint Libusza ménje, melynek a csehek királyát kelle fölkeresni: ülve fatörzsökön, s vasasztal előtt költve el szerény ebédjét, az ekevason ebédlő Primizláwot.[29]

A nyugoti oldalán a prágai várnak három aggszerű torony tűnt fel, az úgynevezett szarvas-árok szélén: a fehér, a dalyborka s a fekete. — De mindez s az egész város egy pontnak tetszett nekie, s a világ szűknek.

Halk koczczanás költé fel ábrándozásából, s mint a ki egy édes álomtól boszúsan válik el, s a képzetek országából sülyedést lát a sivatag valóba: fordult Mátyás a szokott ave-val hátra.

A nyílt ajtón tiszteletet előidéző férfiú lépett be, az élet delében. Magas termetén fekete, bokáig érő, elől apró gombokkal megrakott öltöny folyt le, ezenfelöl fényes mellvas csillámlott ki a bő, veres zsinórokkal gyéren diszített téli mente alól; oldalán egyenes kard csüngött.

— Atyám! Vitéz! — kiált fel Mátyás a legédesebb meglepetéssel, s szaladt, mindkét kezét előrenyújtva, a közeledő férfiúhoz, ki kezeit fogadván, szívesen rázta meg azokat. Mátyás az akkori idők szellemében, de hálából is régi nevelője iránt, vonta ajkaihoz az egyház emberének jobbját. — Üdvöz légy, atyám Vitéz! — mond — minő kedves meglepetés ez; ah, ne szólj még! — engedd kedvelt vonásaidon legeltetni szemeimet; hagyd, hogy enynyi nélkülözés után egy honi arcznak nemes, komoly kifejezésén nyugtassam tekintetemet, — minő jól,

épen, erőteljesen nézesz ki, atyám, nevelőm! s most már szólj! mily váratlan szerencsének köszönhetem jelenlétedet?

Vitéznek szemei tisztelettel s kedvteléssel voltak az ifjúra függesztve; úgy tetszett neki, mintha az épebb, erőteljesebb lenne, mint utolsó látásakor, mintha arczában valami érett, férfias léteznék, a mi őt a jövendőre kedves reményekkel kecsegteté. Vitéz nemével a szenvedélynek s magasztaltságnak álla szótlan, gondolatait elrendezve s magában fontolgatva az üdvözlő szavait, Mátyás előtt.

— Szerencsét, ifjú levente! — mond — hozok neked édes üdvözletet kegyes anyádtól s bátyádtól Szilágyitól; többet ennél: az egész hon- s Pesten összegyűlt rendektől!

— Legyen szivesen fogadva a jóltevő hírhozás, derék férfiú — felel az apród — szivemben hordalak úgyis mindnyájatokat. Szólj, hogy van az én jó anyám? ah, ha őt láthatnám! — Miként van? ird le őt nekem; úgy-e még mindig oly szépek vonásai, oly szívig ható nemes tekintete? még mindig női kegy s szent elszánás emelik kedves arczát? mondj nekem mindent meg! ne feledj semmit, és most csak róla szólj, egyedül róla, az én kedves jó anyámról!

— Anyád ép, s egy váratlan öröm a bánat súlyát, mely őt emésztette eddig, enyhíteni látszatik; a rózsák visszaköltöztek arczára, tartása fölegyenesedett, álma s étvágya tért meg, s nekie semmi sem hibázik, csak az egy, mire oly régen vár: téged szívéhez szoríthatni.

— Váratlan öröm érte őt? Oh, mondd, én visszatérhetek honomba? arczodról olvasom, te nekem valami kedves örömöt hozasz. Ah! — kiált fel — én eltaláltam úgy-e? anyám jő, én meg fogom látni őt, s Mihály bátyámat is?

— Igen, igen, — felel Vitéz — meg fogod őt látni, s meg mindnyájunkat! keményítsd szívedet, ifjú! váratlan hírre, egyre, melynek elgondolása kéjbe ringatja szívünket, — de nehéz kötelezésekkel van összekötve, s téged inkább meglepni, mint nyugtatni képes.

— Vitéz! te rejtélyekben szólsz, nem értelek; mi lehet aggasztó abban, a mi nektek, a mi anyámnak örömet okoz?

E pillanatban léptek be Podjebrádnak apródjai, kik Vitézt s Mátyást estebédre hívták meg.

Mikor a terembe lépett Hunyadi régi nevelőjének kiséretében, mindnyájan nemével a tiszteletnek hajtották meg magokat előtte, a mi Mátyást meglepte s mit magának hirtelen meg nem tuda fejteni. Az ifjú fogoly — mert Mátyás honán kívül mindenütt fogolynak érzé magát — szokott ülőhelye felé fordult, míg a többi jelenlevőknek tisztelettel teljes bámulással voltak szemei ráfüggesztve.

Podjebrád közeledett hozzá, megragadván karját, az első helyre vezeté, s ott megkinálá a leüléssel. Tréfának vélje-e e megkülönböztetést, vagy valami különös szeszélynek, az ifjú nem tudta; de gyöngédsége mindenesetre kellemetlenül volt ily megkülözböztetés által érintve, mely alárendeltetését kétszeresen s annál kedvetlenebbül éreztette vele.

Egyébiránt sokkal finomabb nevelése volt, mint hogy sok szabadkozás által kívánta volna Podjebrád szeszélyét magára nézve valódi nevetség tárgyává fordítani, s egy kétkedő tekintettel, melyben némi megszégyenülés és keserűség voltak vegyülve, foglalta a helyet el, melylyel megkináltatott. Ajkán erőtetett mosoly ült, s tekintetében lassanként neme a feddőleg komoly kifejezésnek alakult.

Podjebrád a Mátyás jobbján ült le, míg Vitéznek a bal oldalt jelelé ki. Szünet lőn. Az estebéd különösen pompás volt; néhány énekes, hárfa kísérete mellett, a régi cseh mondákból nemzeti dalokat énekelt Wlasztárói, vagy Ziskáról s a két Procopról. Podjebrád kezével intett, az ének megszűnt.

Ekkor fölemelkedett üléséből, nehéz arany billikomot vevén át egy közeledő apródtól, körültekintett, végre megszólalt: — Üdvözlek, Hunyadi Mátyás! mint beszterczei grófot ma utolszór! maradjon együttlétünk emlékezete örökösen szívedben, s legyen az egyezség s barátság örökös közöttünk.

Mátyás mélyen meghajtotta magát, s feszülve tekintett föl.

Podjebrád magasra emelte billikomát. — Most, felséges uram! — folytatá — üdvözöllek, s tisztelettel köszöntlek, mint magas vendégemet, kinek jelenléte díszt s fényt ád lakomnak. Éljen Mátyás, Magyarország királya! — Mindnyájan fölkeltek, ismételvén az éljent; a terem falai reszkettek, s a lelkes kívánatot künn taraczkok dörgötték a népnek s trombiták harsogták.[30]

VADNA.

— — — azért vígan laknak rontóid : —
— — — — — — a fene vívók
Osztoznak kímélt javadon.

Vörösmarty.

Míg Mátyásnak időt engedünk meglepetésének varázsát megfogni s élvezni, addig tekintsünk azon országban körül, mely oly soká a visszavonás, egyet nem értés s irigység küzdhomokja egyszerre, mint Istentől ihletve, a nehezebb, legfontosb tárgyban emelte föl szavát összhangzólag, egyszerre, mint nép szavát, mely Isten szava.

Az ifjú László király hirtelen halt meg, s az özvegy országra minden szomszéd vágyott. A Gara-, Ujlaki-, Hunyadi-párt kevélyen, s anyagi erejében, s közellétében bízva, az illendőségnek minden kíméletével fogadta Budán s Pesten az idegen követelők küldötteit, s példás béketűréssel hallgatá ki okaikat, igéreteiket, s fenyegetéseiket. Gara s Ujlaki hitték, hogy a királyság őket illeti. Gara mint László rokona, Ujlaki mint erdélyi vajda, s így hatalmas kis király, kit sokan szerettek s a legtöbben féltek. De hirtelen áradó folyamként növekedett szinte váratlan a Hunyadi-párt, melynek feje Szilágyi Mihály volt, Hunyadi Jánosnénak bátyja. E párt az erő s cselekvés anyagát s ingerét

Erzsébettől, Mátyás anyjától vette, kinek roppant kincsei s férfias lelke mindenre ajánlkoztak, a mi a Hunyadi-név dicsőségét emelheté s a fogoly Mátyást felmagasztalhatá.

Így álltak e sokszerű érdekek tekintetében a viszonyok; de másrészről az ország veséiben gonosz ragály dühöngött. A lágy László korában, s még előtte, hatalmas kényurak daczos várakat emeltek, s azokból, mint sasfészkekből, kevély önérzettel vetették meg a királyi hatalmat s a törvény szent és üdvös szavait. Voltak ezek közt, kik nemes lovagi szellemben, bajra, csatára készen honoltak büszke falaik közt, s rajtok egészen, a hajdanszerű férfiúerő s nyiltság mutatkozott. Kardot csak igazságos ügyben, s garázda támadók ellen, mint védőfegyvert vontak; vagy fölidézett viszontorlókként rohantak ki sötét kapuikból; nem mint rablók vagy bűnös, ártatlan fölött egyenlőn dühöngők: hanem mint leventék, szent igazuk érzetében.

De ha voltak ily nemes lovagok, kiket a kor vad szelleme talán a mostani képzetek szerint kényurakká terve, de azokká a szó szebb, s mennyire lehet, nemesb értelmében váltak; mások váraikat, mint biztos menedéket tekinték, melyeknek rejtett boltozataikban ártatlan kiraboltak sínlődtek; zsákmányolt kincsek gyűltek halomra. Őket nem igazságos panasz, nem fölidézett viszontorlás, hanem kárörvendő haszon- s kincsvágy tették, a lovagi tiszteletes névnek álarcza alatt, nyílt zsiványokká s rablókká.

Így, mint jó s gonosz elv, szakadott a hatalmasok

Vadna vára.

serege két ellenséges erővé. Nemes és nemtelen, lovag és rabló, igazságos visszatorló s kaján kincsleső, bátor hadfi s gyilkos gyújtogató álltak szemközt. Nem múlt hold, hét, nap, melyben új rablásnak, egyes hadnak s bántalomnak híre ne szárnyalna egyik végétől az országnak a másikig; örökös mozgásban, s felizgatva álltak a kedélyek, s midőn egyik rész a korlátlan vad szabadságnak kábult-őrült szeszélyében örvendett: a józanabb, hazáját, törvényét s alkotmányát imádó rész csendre s békére vágyott.

De nemcsak a honi kényurak akasztták meg rablásaik által a közrendet, a törvénykezés folyamát s a kereskedést: vad csoportok, a felső megyékben, többnyire csehek tótokkal s magyarokkal vegyülve, külön vezérek s harambasák alatt űzték daczczal s negéddel rablásaikat egész Pestig.

A nép e zavarok közben elszegényedett, nyugalomra vágyott, jobb idők után sóhajtott; életét roszszul öltözködve, száraz kenyere mellett átkozódva tengette, míg a fényes várak urai eddig nem látott pompával kezdének élni. Ritka volt már a posztó s szőrszövetekből készült öltözet; mindenütt selyem, bársony mutatkozának; drága kövek fénylettek keleti gyöngyökkel a mentéken; a bokáig érő ázsiai öltözet helyett, mely az első királyok idejében keletiesen födé a férfiú tagjait, a mente, dolmányok rövidebben szabattak; az alsó öltözet bősége mindig apadott, s a sarút magas csizmák s topánok váltak fel; itt-ott a német rövid ujjasok hófehér fodrozattal, s hasított ujjú felső öltönyök kezdék a szép ősi viseletet fel-

váltani. Számos idegen hatalmasságok követei, kémei, utazói nem egyszer találtak szokásaiknak, ruháiknak majmolóira.[31]

A nőnem, a hajdani szorosb keleti elzártságból kilépve, kezdé szabadságát élvezni; a mulatságok lármásabbak lőnek, s a nőerény csorbái jelentkeztek; hölgyek raboltattak el; kinek egyik vagy másik megtetszett, ha megkérte is előre ősi szokás szerint, a nem adás vagy nem menés esetében fegyverhez nyúlt s hol ármánya rést talált, diadali örömmel vezette rablott kincsét büszke várába; s a dühöngő atya, testvér s férj ellen várának rovátkai mögül nyilakat s forró vizet szóratott. Olykor menyegzőjét ülé kevély önbizottsággal, míg falai körül a vívók fegyverzöreje csattogott, s a hálálthörgők jajnyögése hasogatta a fellegeket.

Komoróczi s Valgatha voltak akkor időben a legveszedelmesebb kényurak. Történetünk előtt néhány évvel gazdag birtokaik kebléből rohantak ki, előbb titkon, később nyiltan. A kit útjokban találtak, kinél kincset, pénzt gyanítottak, azt kíméletlenül kirabolták. A kifosztott nyomorult életét is ritkán menthette meg, főleg, ha a dühös Komoróczival személyesen vitte balsorsa szemközt. Mintegy három évvel a Mátyás választása előtt a két rabló, kik nagy egyetértésben éltek, jónak látta magának a hegyek keblében várakat építtetni. Így emelkedett megfoghatatlan sietséggel Galgócz és Vadna, a Sajó két partján. Ide gyüjtötték ők a rablott kincseket, innen kalóztak az ország minden részei felé.[32]

Komoróczi középtermetű, vaskos férfiú volt; öltözete különös bőséggel birt, s egészen arra látszott számítva, hogy termetének szép idomait elrejtse; arczának szabályteljes vonásaiból is kevés volt látható, mert fejét többnyire fekete bársony, füleit s nyakát elborító süveg keríté, mely alól tömött rőt haja csigázott ki. Felső ajkát s állát oly sűrű veres szakáll födé, hogy a fölött csak szép római orra s egyik életteljes zöldesszürke szeme látszott; a másikat, mint mondá, egy csatában elveszté, s rajta fekete selyem köteléket viselt. Bőre majdnem czigányosan barna volt, s hangja mély és dörgő. Egyébiránt a kifejezés arczában hideg gúnynyal vegyűlt kegyetlenségre mutatott.

Valgatha, ennek méltó czimborája, bár akkori időben a csehek s magyarok közt többszöri surlódások történtek, s így sokan a cseh főemberek közől magyarul beszéltek, csak törte a magyar szót, s beszéde elegy volt a cseh s pórmagyar nyelv között. Külsejéről senki sem ismert volna azon elszánt, több mint vakmerő rablóra, kinek puszta neve a környéket megreszketteté: kis száraz ember volt, összeaszott arczczal s kába kifejezésű, igen világos barna vagy inkább macskaszemekkel, s pár aránytalanul hosszú kézzel, melyekkel beszédét sajátságosan kísérte, nem hasonlatlanul két munkára kelt cséphadaróhoz. Ha lovon ült, derekának szerfölötti hosszasága, rövidke lábainak ellenökre, őt magosnak láttatá. Rablásai közben sötét, éles szabatú arczának kaján kifejezése a vért fagylalá.

Ritkán látta az ember e két gonosz szellemet

együtt váraikban. Hosszú közidők alatt jelentek meg néha, az addig egybegyűlt zsákmányt felosztani, új tervekről tanácskozni, vagy egy veszélyes kaland fáradságait kipihenni. Roppant nép volt szolgálatjokban, s egész Pestig s Budáig orgazdáik, minden fontosb helységében a honnak.

Váraikban kemény őrizet volt, s többnyire mint helyettesek legpróbáltabb czimboráik, kik egészen gonosz parancsnokaik szellemében folytatták ármányos cselszövényeiket; egyelőre titkon, később kevesebb vigyázattal, míg külsőleg nemét az álnok szenteskedésnek tűzék ki, s a vasárnapokat és ünnepeket féltékeny pontossággal ülték meg.

A királyválasztás utáni napokban Vadna várában egy ünnepély volt. Pazar lakoma adatott egy boltozatos tág teremben; a czimboraság legelőbbkelői össze voltak ott gyűlve; mintegy negyvenen lehettek, durva, naptól barnult nép, könnyű, bár többnyire prémzett öltönyökben. Kinézése e kalandoroknak vad vidorságra s aljas szeszélyre mutatott; arczaik többnyire kerekek, pirosak voltak, s termetök zömök inkább, mint nyúlánk; szóval a cseh eredetet igazolá külsejök, némi kivételekkel, melyekről alább szó lesz.

A terem, puszta meszelt falaival, egyetlen nagy, úgynevezett boglya-kemenczéjével, mely alkalmasint csak ideiglen készűlt, kitünteté újdonságát.

A lakomázók a telt hosszú tölgyasztal körül ültek szalma-székeken, s vígan poharaztak mindnyájan, míg a cselédség, udvarlás közben is vasvérttel mellén s karddal oldalán, sürgött a vígadók közt.

Az első helyet egy rőthajú koros férfiú foglalá el, kijelölt nagyszabású vonásokkal. — Vígan czimborák, — mond — éljen a gyermek-király! — Istenemre! jobbat nem gondolhattak a bölcs hon oszlopai, mint hogy e fiúcskát hívták meg a trónra; úgy-e, Axamith?

— Igazán mondod, Bélián! — felel egy mogorva képű ifjoncz, szőke göndör hajjal, az asztal végén — ha ők, a hatalmas kényurak, azt vélik, hogy ezután könnyen folyand dolguk, mi is hasonlót remélhetünk. Én csak Garától s Ujlakitól tartottam; a vén Szilágyit fel sem veszem; több gondja van erszényére s a törökre, mint ránk.

— Urunk, Komoróczi — szól egy másik rabló, szemben Axamithtal, mintegy ötven éves, kinek hosszas képe, kiálló sasorra rácz eredetre mutatott, pödörve hosszú, lecsüngő bajuszát — jól tud az udvariakkal bánni, s néha ajándékokkal köti be szemeiket. A Cilly gróf tudott erről szólani, míg élt; s azt hiszem, Gara s Ujlaki is hagynának magokkal beszélgetni.

— Hiszem én is; — viszonzá az asztal elején ülő, hosszú veres szakállát végig fésülvén ujjával — mert azt gondolom, az oláh királyka nincs egészen ínyök szerint; s ha maguk nem kaphattak a trónra, alkalmasint azon lesznek, hogy azt másnak szerezzék meg.

— S erre pénz kell, úgy-e Bélián? — mond az ifjú hadfi közel a szólóhoz, kövér, tágas arczát fordítván Bélián felé.

— Pénz fiúk, és annak bányája itt van, — felelt a kérdett.

Míg a félig ittas férfiak így beszélgettek, s később a beszéd folyama aljasb tárgyakra ment által: addig a szomszéd teremben lárma s zaj hallatszott. A férfiak felugrottak.

— Mi baj? — kérdé Bélián egy bejövő ifjú szolgától.

— Pán! — felel ez kárörömmel — Ábrahám zsidó van itt, Budára utazva, ki akarta kerülni várunkat, de mi megkértük, hogy térne be ide málháival.

— Ábrahám! — kiált fel Bélián, örömtől ragyogó arczczal. — Ide tudtuk tehát valahára keríteni a vén bűnöst! Csitt, tettetést, urak! a feje lágyára akarok tapintani; hadd jőjjön.

A lakomázók e közben a szomszédterembe mentek zajos ingerűltséggel, s ott csomókba állottak beszélgetve, nevetkőzve egymással. A roppant Bélián kényelmesen foglalt helyet egy széken az egyik ablak közelében.

A teremnek falai mellett oszlopok emelkedtek s tarták az ékbe futó boltozatokat, melyeknek összevonuló góth gerinczeit egy-egy pajzs fejezé be; az oszlopok mögött a fal bágyadt kékre volt durva festékkel kenve. Minden itt egészen újnak látszott, a síma padlaton kezdve, az embernyi magasságra a teremet körűlfolyó faborítékig.

Az ablakokból regényes tekintet bontakozott menedékes bérczekre, melyeket a magosb helyzetű Vadna vára mintegy koronázni látszatott. A Sajót csak az árka szélein összetüremlett jéghasábok jelelték ki! a vár alatt út kanyargott, s a csillámló hónak

közepette mint tágas szürkés vonal húzódott a közel völgyek felé. A nap már búcsúzó félben volt, s lombatlan tölgy-sudarakon keresztűl ragyogott veresen s bágyadtan a terem magos, de keskeny ablakain át az egybegyűltekre, kiknek félig németes, félig magyaros öltözetük inkább ingyen ruházott haramiákra, mint őskori lovagokra mutatott.

Végre az ajtó megnyílt s egy magas, testes alak kacsázott be. Fejét hegyes bársonysüveg födé, felborzadt prémzetű. Tagjairól majdnem törökös öltözet folyt le; az alsó, redőkbe vonva, bokáig ért s vastag durva kendővel volt derekához szorítva; a felső, posztó s téliesen bélelt kaftán, valamivel rövidebb; egész készülete, s az állán kétfelé való összecsapzott szakáll egy tekintetre megismerteté Ábrahámot a jelenlevőkkel, ki akkori időben leggazdagabb zsidó volt az országban, s annak hosszában és széltében számtalan sáfárjai által és személyesen nagy kereskedést űzött.

Őt nyomban egy bátor, elszánt tekintetű ifjú követé, hollófekete fodor hajjal s göndör, rövid szakállal, egészen keleti arczéllel, melyet ép színe még emelni látszatott.

Ábrahámnak vonásai, melyek mintegy személyesítni látszottak az egész Izrael népen feltünő családi hasonlatosságot, halványak voltak, s azoknak kissé fondor kifejezésén keresztűl nem lehete meglátni valami elegyét a meglepetésnek s ijedtségnek, melyet azonban emberünk mindenképen igyekezett a bizodalmasság s alázat kifejezése alá rejteni.

— Ah, Ábrahám gazda! — mond Bélián — ez

igen szép, hogy valahára láttatod magadat e csendes falak közt. Mutasd elő árúidat; a király elfogadására sok holmira van szükségünk; idébb, idébb; de hiszen üres kézzel jösz, hol málháid?

— Nagytekintetű vitéz urak! — mond Ábrahám körülnézve — szót sem érdemel, a mi velem van; alant az udvarban lovaim s embereim; s a mit hoztunk, mind meg van már rendelve.

— Ah, gyerekség! — mond Axamith — mi látni akarunk mindent; vásárban a hamarább jötté az elsőség.

Ábrahám elfojtva megindulását, nagy alázattal folytatá: — Örömest szolgálok, de mondom, csekélység, a mit magammal hoztam, s nekem sietnem kell; hanem ha a nemes vitéz uraknak valami ajándékkal kedveskedhetem, igen szerencsésnek fogom tartani magamat. Nephtali! — folytatá hátratekintve s a vele érkezett komoly ifjúhoz intézve szavait — hozd fel a zöld bőrbe takart szekrényt, ott a szürke lónak bal málhájában megleled mindjárt felül.

— Nekünk nem kell ajándékod! — vág közbe Bélián, ki itt parancsnoknak látszatott, kevélyen. — Árúidat megfizetem, a hogy tartod; de választani akarok; mindent hozzatok ide fel.

— Képzelem az ily választást, — mond daczczal Nephtali. — Ábrahám feddő tekintetet vetett rá.

— Mi volt ez? — kiált fel Axamith.

— Véleményem! — felel nyers hidegen az ifjú izraelita.

— Éretlen beszéd; — mond Ábrahám, rázva

fejét — megbocsátnak ezen ifjúnak itt, ki mindenütt veszélyt remeg.

— Remeg? — kérdé Nephtali gúnynyal — lát, de nem remeg.

— Függeszszétek egy szegre a jámbort! — jegyzé meg Bélián nevetve — vagy ne bántsátok! jobbat gondoltam; most hozzátok a málhákat fel.

Ábrahám még mindig szabadkozott; azonban itt sokan voltak egy ellen, jobbnak látta engedni. — Ha parancsolják, — rebegé — ám legyen, én lemegyek s felhordatom a szekrényeket.

— Itt maradsz! — riaszt rá a parancsnok. — Zdenko! eredj le s hozass fel ide mindent.

Egy fiatal rabló, a legkajánabb kifejezésű arczczal, ki eddig némán gyönyörködött a vén izraelita ijedelmén, azonnal kivált a többi közől s kiment; Nephtali követte.

Az öreg zsidónak veríték kezdett gyöngyözni homlokán; mindazonáltal igyekezett a lehetőségig egykedvűséget mutatni.

Nemsokára durva pokróczokba kerített, s kötelekkel hálózott málhákat hoztak a terembe, s Ábrahám emberei közől többen bejöttek, intésére a málhákat bontogatván, köztök Nephtali is.

Az egyik csomó már nyitva volt, s Ábrahám egy vég posztót vett ki. — Itt — mond — egy darab szép zöld posztó, taval hasonló darabbal szolgáltam a nádor ő nagyságának, ára igen jutalmas.

— Hadd halljuk! — szól Bélián.

— Egy vonás forint rőfe, — felel a zsidó, — igyekezvén a posztónak oly fekvést adni kezében, mely annak eleven színét a legjobban kitűntesse.

— Árúd nem drága, — jegyzé meg az imént szóló. — Nekem s ezen uraknak itt alkudozásra nincs időnk; azért jól ügyelj szavamra: akár rendelték meg árúidat, akár nem, az mindegy; innen azokat tovább nem viszed; — azonban a mit érettök kívánsz, ki fogom neked fizetni.

— Hogyan tudjam én azt hirtelen összeszámolni? — mond a zsidó, elkeseredett tekintettel jártatván szemeit egyik málháról a másikra, míg emberein az ijedtség halványsága vala feltünő, az egy Nephtalin kívül, kinek szeme szikrázott.

— Mondj többet, mint a mennyit érnek, jámbor! — kiált fel némi gúnynyal a vezér — neked tudnod kell, mibe kerültek?

— Az nehéz; de nem is mernék sokat mondani.

— Bátran, — felel a felszólító, — épen jó kedvemben vagyok, feleletet várok.

A zsidó fésülte szakállát kezével, s nem tudta, higyjen-e vagy nem a biztató szavaknak? — Ha ez az ember igazat szólana, s egyszerre jó áron megmenekedhetném árúimtól? — így hízelgett neki a haszonvágy, melytől nem vala ment, bár őt igen bizodalmasnak tarták közönségesen. — De megcsalnak, rászednek; ezt tevé az okosság hozzá. Váj nekem! gondolá magában: mindig kerültem ezt a zsiványfészket, s most benne vagyok! — Mindez, a körülmények szorongó voltához képest, elég gyorsan megfordult elméjében.

— Na — riaszt rá a parancsnok — annyi idő kell neked ezen pénzmennyiséget kimondani? Szólj, zsidó! a mi itt van, a mienk. Bontsátok fel urak a

málhákat; az árúk az enyémek, a pénz a zsidóé. — Felelet! mit számítgatsz oly soká?

— Négyezer aranyforint! — mond Nephtali — lovastól, — málhástól.

— Tégedet nem kérdeztelek, ficzkó! majd szólunk később együtt.

— Nekem Ujlaki, Gara és Giskra uraktól úti levelem van, — felel kevélyen Nephtali — Giskra úr kegyes uram — —

— Hallgass! — kiált Axamith. — No! Ábrahám?

A zsidó még mindig tanakodott magában; végre úgy tetszett, mintha az elfojtott bosszúnak s ijedtségnek kifejezését arczában egy örömsugár követné; fölegyenesedett s körülnézett, s mintegy vérszemet kapván, felkiáltott: — Nem kell a köteléket bántani! az árúk meg vannak rendelve, Komoróczi uram maga rendelte meg azokat, s parancsolta, hogy Budára szállítsam.

Mihelyt e név ki volt mondva, azonnal az egész csoportozaton szembetünő változás vala észrevehető; mintha a remegés és kétkedés sora a vár lakóinak arczokra térne.

A ravasz zsidó ezt azonnal észrevette, s a lehetőségig színlelvén egy nekie igen is terhes egykedvűséget, védőleg emelte fel kezeit, bátran foglalván helyet az egyik málha előtt. — A parancs az, hogy sietve Budán legyek, — folytatá — én tehát kérem mindnyájokat, hagyjanak szabadon. Gondolom, rossz néven fogja Komoróczi uram venni, ha meghallja: hogy tulajdon emberei feltartóztattak.

7*

A parancsnok e közben felkelt ülő helyzetéből, s egy fürkésző tekintettel nyugtatván szemeit a zsidón, csendet intett. — Honnan ismered te Komoróczit? — kérdé Bélián, közelebb lépvén Ábrahámhoz.

— Láttam többször Giskra táborában, — felelt a kérdett — sőt Budán házamnál is volt szerencsém hozzá. — E szavak után neki bátorodva tekintett Béliánra, s arczán azon fondor kifejezés ült, mely sikerűlt csel után mutatkozik s daczczal, követeléssel teljes.

— Hol találtad urunkat? — folytatá a vezér, kettőzött hangnyomattal.

— Ez titok, uraim, — felelt a zsidó, — ki nem hagyván magát forgatni eszéből.

— Jó, — mond Bélián gúnynyal — mi könnyebbítünk rajtad, s árúidat magunk fogjuk odaszállítani; ha urunk rendelte meg azokat, úgy ki fog az sülni Budán, s akkor nem lesz bajod: ellenkező esetben — — eszeden járj, vén csaló! Komoróczi nem szokott tréfálni.

A zsidó kissé megrettent, azonban egész erőből igyekezett állását megtartani.

— Jó, — mond — én a kíséretet elfogadom; de tanukul szólítom fel kegyeteket, hogy én azt nemcsak nem kértem, hanem ezennel kinyilatkoztatom, hogy arra szükségem nincsen, s hogy az egyenesen Komoróczinak parancsával ellenkezik, ki a legnagyobb vigyázatot s titkolódást tevé kötelességemmé: azért a hogy tetszik, kísérettel vagy kíséret nélkül, de bocsássanak, mert nekem nincs időm itt mulatni.

— S az ajándék? — jegyzi meg egyik a körülállók közül, kinek mogorva tekintete inkább a málhákra, mint Ábrahámra volt függesztve.

Ábrahám, mint minden cselszövényes fő, azonnal észrevevén a felsőséget, melyet a többiek fölött a pillanat hatalma engede nekie, s melyet szerencsés ötletének köszönhetett; számítani kezdett, s úgy tetszett neki, mintha az előbb félelemből igért ajándékot is megkímélhetné. — Urak! — mond — az ajándékkal ezuttal adós maradok; de első alkalommal teljesíteni fogom igéretemet. Minden árúim már Komoróczi uram által levén megrendelve, félek azokat megcsonkítani.

Míg Ábrahám mindinkább visszanyerné lélekjelenlétét, s így szavalná el kitérő mentegetőzéseit: a körüle kört képező férfiútömeg mögött a teremnek egyik vastag oszlopa megnyílt minden zörej nélkül, s abból egy világos-zöld köpenybe burkolt férfi lépett ki; az oszlop azonnal bezáródott, oly szorosan, hogy azon a legfigyelmesebb szem se vehete ajtót vagy rést észre.

A férfiúnak fejét felül keskeny, alant szélesebb tekert fekete csákó födé, melynek tetején barna sastoll ingadozott, elejét gazdag boglárok boríták.

Néhány perczig állott már a kör mögött észrevétlenül, keresztbe font karokkal; egyszerre ketten a hadfiak közől, alkalmasint a tág köpönyeg suhogására, visszafordultak. A rejtélyes férfiú köpönyegének szárnyát pillanatra félre vonta arczáról s kezeivel hallgatást intett. Az őt észrevettek némán maradtak.

Bélián végig hallgatta Ábrahámnak beszédét, s úgy látszott, nincs tisztában: mit kellessék tennie. Végre megszólalt s a zsidó feszülve függeszté rá szemeit.

— Jó ember, — mond fél tréfásan, fél komolyan, — oly nevet említesz itt, melynek hallása mindnyájunkat engedelmességre s parancsának teljesítésére szólít fel, s én hajlandó vagyok szavaidnak hitelt adni, ha valamivel, legyen az egy jel, vagy pár sor írás, be tudod állításod igazságát bizonyítani.

A faggatott feleletre készült, s arczán könnyen látható volt, hogy nincs egész aggály nélkül, bár a kivívott elsőséget nem örömest akarta markából kiszalasztani.

E pillanatban lépett a köpönyegbe burkolt férfi a körbe, levetvén a borítékot magáról. — Mindnyájan felkiáltottak: — Komoróczi!

Ő volt. Térden felül érő, barna bőrdolmányban, gazdagon aranynyal hímezve mellén; hasított ujjai alól világos-kék posztó látszott ki, s övében különös markolatú török handzsár s rőfnyi kés fekete tokban, ezüsttel kiverve, volt szúrva; tág, térdig érő, csizmák s török kard egészíték ki inkább haramiához, mint leventéhez illő öltözetét.

Megjelenésekor mindnyájoknak arczán szembetűnő változás mutatkozott: Bélián leemelte süvegét s nemével a kevély, önerejében bízó hódolatnak tekintett főnökére; a többieken majdnem szolgai alárendeltetés és vak függésnek alázata mutatkozott; de senkire sem hatott a váratlan megjelenés oly vil-

lámszerűen, mint Ábrahámra; arcza majdnem viaszszá sárgult; ajkai görcsösen remegtek, s fogai önkénytelen vaczogtak.

Ábrahám kétes esetekben nem könnyen veszté el lélekjelenlétét. A zsidók közt majdnem Istenként tiszteltetett, s így okunk van hinni, hogy őt nem egyedül a vagyon elvesztése rémítette el. Nephtali hidegen maradott, bár arcza kissé halványabb lett.

— Bélián! — mond némi szeszélylyel Komoróczi, a megszólítotthoz fordulva — bámulok rajtatok, hogy e becsületes izraelitának itt hitelt nem adtok első szavára. Mindaz, a mit mondott, igaz; árúit én rendeltem meg, s igen örülök, hogy azokat itt találom. Budára most nem érkezem menni; hordjatok mindent a raktárba, már úgy is ki van fizetve, úgy-e Ábrahám gazda?

Az agg izraelita, mint a nyárlevél reszketett; de azért rémülésének daczára még egy kísérletet koczkáztatott.

— Uram! — mond — a kegyed igérete nálam készpénzt ér! tehát annyiban veszem, mintha a négyezer forintot, mely igen csekély összes bére árúimnak, már kezemhez vettem volna; mert nem kétkedem, hogy azokat első parancsára meg fogom kapni.

— Hogy hogy! — kiált fel Komoróczi a kielégített kegyetlenség szeszélyével. — Rövid az emlékezeted, Ábrahám szolgám! hiszen nemcsak árúidat vettem meg és fizettem ki; hanem minden raktárad tartalma, utóbbi egyezésünk következésében, az enyim! — A zsidónak a szó elhalt torkán. — Hozzatok asztalt ide s íróeszközöket!

Azonnal egy oldalteremből kis kerek asztalt hoztak be; néhány pergamen-tekercs volt azon, roppant tentatartó, s ebben két írónád.

Ábrahám a készületeket látván, darabig késett a felelettel; de minden mozdulatából kitetszett, hogy bátorságát egészen elvesztette.

— Itt vannak írlapok, — mond Komoróczi nyugodtan — írjál Budára, Fehérvárra, Szegedre, s hol főbb raktáraid vannak. Embereim fogják írásaidat elvinni, melyben megbizottaidat értesíted, hogy árúid az enyimek; s azokat küldötteimnek általadják; írj.

A vén izraelita szakállát kezdé tépni. — Váj nekem! — kiált kétségbeesett hangon, két térdre ereszkedve — koldus leszek mindenestől! Könyörületet kérek; fizetek, a mi tehetségemben van váltságul, csak mindenemet ne kívánja kegyelmed.

— Hogyan, Ábrahám? — felel Komoróczi — te szavaimat meghazudtolod, s tulajdon váramban? midőn azt akartad, hogy e férfiak itt szavaidnak hitelt adjanak! tudod-e, hogy szoktam én az ilyen megsértést büntetni?

Nephtalit, Ábrahámnak mindenét koczkáztatva látván, neme az őrültségnek fogta körül. Váj! váj! — kiáltott — tízszeresen váj rátok tolvajok! gyilkosok! legyetek feketék, és nőjjön fű a küszöbötökön, átkozottak! legyenek útaitok sötétek és siketek, s a halál angyala kisérjen benneteket! nem tudunk semmit alkuról, minden a mienk, nem másé!

— Budai izraelita vagyok! — kiált fel nekibátorodva Ábrahám — az izraelita közönségnek ott ki-

Az agg izraelita mint a nyárlevél reszketett.

váltságai vannak Zsigmond és László királytól és Hunyadi Jánostól; ismernek engem a hon oszlopai: Gara a nádor, Ujlaki a vajda és Szilágyi s az ifjú király Prágában. Legyen irtva nevetek az élet könyvéből! vész, robaj! hallj engem Jákob Istene! büntesd ezen embereket itt, kik mindenből ki akarnak fosztani.

Komoróczi kegyetlen mosolylyal nézett a zsidókra, felbőszültségöket, átkozódásaikat a többiek félig bámulva, félig nevetve hallgatták végig.

— Hogy a Jákob Istenével mentől előbb közölhesd panaszodat, — jegyzé meg Komoróczi hidegen, — hozzatok kötelet! — Nézd szolgám e kemény vasszegeket, melyek itt az oszlopokból állanak ki, nem leszesz te első, ki ezen a Jákob lábtóján vándorlasz az égbe, bár kétlem, hogy újra lejöhess rajta. — Válaszsz, gazdám, itt az íróeszköz; írj vagy függj! nekem mindegy.

Leírhatlan volt a zsidóknak dühe, midőn Komoróczi e szavakat kiejté.

— Kegyelem! — kiáltott újra Ábrahám — írok, igen, mindent megírok, látja kegyelmed! — mond görcsösen mosolyogva — én teljesítem parancsát.

NANKELREUTHER NABUCHODONOZORNÉ.

A miket itt mondál — — — noha kárral esendők,
Kétem sincs, hogy tenni mered; de idő leszen erre
Másszor is úgy hiszem — — —

Vörösmarty.

Az öreg izraelita feltűré bő öltözetének ujjait, s az asztalka mellé ülvén, fölvette a nádat; de az tánczolt kezében, s a pergamen-négyszegek összezsugorodtak, mivel bal keze nem tartá eléggé lenyomva azokat.

Komoróczi keresztbe font karokkal állott előtte, s kegyetlen kedvcsapongással kötődött a kétségbeesett kalmárral.

— Barátom! — mond — jó lesz, ha pénzedet visszakéred tanítódtól, hiszen betűid úgy inognak, mint te, mikor a kóserborból többet töltesz a garatra, mint illik. — Nézzetek ide, fiúk! nemde valódi póklábak ezek?

Ábrahám vonagló arczczal folytatá munkáját. — Nem, nem! — kiált fel egyszerre — nem lehet! mindenemet adjam oda? nem lehet! s ősz fejét bánatosan eresztette le kezére.

— Írj, írj, jámbor öreg; — mond Nepthali, s egy köny ereszkedett szemébe — ottfenn a boszuló, ezek itt nem emberek.

Ábrahám kínosan folytatá írását. — Itt van! — mond végre kétségbeesett hangon.

— Jó! — szól Komoróczi. — Van-e kíséretedben, a ki zsidóul írni s magyarul szólani tud?

A zsidót a fájdalom annyira elfogta, hogy félig értette csak a kérdést.

— Igenis, — felel helyette Nephtali — én magam Nephtali, a Lévi nemzetségből, — s kevélyen érintett a leemelt kis kerek sipkára, a Lévi nemzetség megismertető jelére.

— Axamith, hallod-e? — szólt a kényúr — vezesd e fajankót a szomszéd terembe. — Ábrahám is meg akart indulni.

— Te itt maradsz, — riaszt rá Komoróczi — s most magyarázd meg nekünk firkádat; de eszeden járj!

A zsidó könybe lábadt szemekkel futotta végig az írást: — Ez — mond — Székes Fehérvárra szól, Izsákhoz.

— S mit szól?

— Nemzetes bicskei Komoróczi Péter úr megfizetvén a kegyed boltjában lerakott áruimat, azokat ezen írás előmutatójának átadhatja — olvasá rebegve.

— Elég, a többi az én gondom. — Bélián! vezesd csak Ábrahám uramat ide balra. — A felszólíttatott a zsidót egy szegletbe vezette.

— Tégy neki, — folytatá Komoróczi kaján mosolylyal — egy kést mellére, — ha történetesen meg akarná azt a beavatkozással erőtetni, fojtsd bele a szót.

— Hallod öreg! — mondá Bélián nevetve — tehát szó se legyen.

— Most híjátok Nephtalit elő; — dörgé a vad lovag; Nephtali belépett — olvasd el, mi van ide írva? — folytatá, elébe tartván az írást — magyarázd meg nekünk:

Nephtali sokáig baktatott a ferde sorokon s kaszibált betűkön; végre dacczal s komolyan ugyanazt olvasá ki belőlök, a mit az előbb Ábrahám.

— Szerencséd, vén csaló! — jegyzé meg Komoróczi — mert Istenemre! függnél, ha egy szó úgy nem áll, miként mondád. — Lépj előre, s írj Budára és Szegedre.

A vén zsidó reszketve engedelmeskedett; de arczának rángó vonásain a legmélyebb gyűlölség, a boszú volt kifejezve. Mikor a két írást bevégezte, alig tudván magába fojtani dühét, majdnem gorombán odanyújtotta Komoróczinak azokat. — Itt van mindenem, nemes vitézek! — mond különös hangnyomattal a nemes szóra.

— Ki vagy-e fizetve, sáfár? — kérdé gúnynyal Komoróczi.

— Ki! — felelt összeharapott ajkakkal Ábrahám.

— Egészen, készpénzül, hiba nélkül?

— Hiba nélkül! — felelt a faggatott mérgesen.

— Ülj le s bizonyítsd.

Ábrahám, mint a kiben a béketűrés minden kötelei szétrepedtek, alig birt felindulásával. Egy hosszú élet szerzeményét adá a gazdag oda egy rablónak, ki magát lovagnak nevezé; azonban a remegés, vagy

annál rábiróbb valami győzött, s ő nemét a nyugtatványnak leírta.

— Így már rendben vagyunk, — mond Komoróczi áludvariassággal, az irományokat egy darabka bőrbe göngyölve.

Nephtalinak arcza tajtékzott. — Most már mehetünk, — szól összeszorított gúnynyal, intve az öregnek.

— Korántsem! — nyilatkozott Komoróczi — nem oly könnyen válunk mi el az ily kedves vendégektől; majd ha áruid mindenünnen szerencsésen ide megérkeznek, akkor távozhattok.

— Váj nekem! — kiált fel Ábrahám — hát gyermekem mivé lesz addig! nekem mennem kell! mit tegyek én itt tovább!

— Ne búsulj semmit, vén csaló! — mond a főnök — lesz itt híg tojás és hagyma elég. Axamith! — vezessétek őket az alsó szobákba; tudom én, hogy szeretitek ti a jó bort, ha nem kóser is, s a magyar kenyeret. Lesz gondom, hogy éhen meg ne haljatok.

Bélián e közben valamit suttogott a Komoróczi fülébe, Nephtalira mutatva.

— Ha ha ha! ne bántsd őt! szeretem az ily berzenkedőket kissé megpuhítani, minekelőtte nyakokra hágnék, — ezt félig suttogva felelvén Komoróczi, kevély tekintetet vete maga körül, s a teremből kilépett.

Egy magas férfiú követé őt, ki az egész szemlét egykedvűleg tekinté végig, s arczán elmélyedés s szórakozás inkább, mint részvét vala kivehető; egy

azok közől, kiket a mogorva kényúr titkos kalandjaiban bízott meg.

— Russián! — szól Komoróczi, miután távolabb, egyszerűen bútorozott boltozatos szobában egyedül maradtak. — Tervem sikerült, Zokolinak két vára hamvaiban hever, s kincse ki van zsákmányolva: ma estére alkalmasint itt lesznek a terhelt lovak, rád bizok mindent.

— S a mi részünk? — jegyzé meg komolyan a magas, fondor képü barna férfiú.

— Hiba nélkül ki fog adatni, s a mai fogásért megtoldom.

— Végre tehát boszúdat hűthetéd, vezér!

— Boszúmat! azt akkor hiszem hültnek, ha Zokolit mint koldust látom ajtóm előtt esedezni, addig nem.

— Nem szeretnék bőrében lenni, — folytatá Russián.

— Nem is jó tréfa hüvelyét hordani a jámbornak, — felel a lovag, — bár boszúm az, hogy éljen, s megaláztatását láthassam. Veszem észre tekintetedből, ember, hogy nem értesz engemet: a boszúnak is megvannak a maga sajátságai, fűszerrel élvezi azt, kinek ínyét köznapi boszú már nem ingerli. Előre csak szárnyait akartam megnyírni, a többi következik; sokjával vagyok adós, de nem maradok!

— Szárnyait — felel Russián — tövig lemetszetted, uram.

— A hogy veszi az ember, — viszonzá a vezér. — A föld megvan, s míg Mátyás a kormányon tengeti magát, sokat tehet érte! azonban a csapás nem

oly könnyen helyrehozható. Javainak nagy része a két várból állott, s azok puszták most. Egy lovat sem hagyattam ólaiban, s a ki nem futott emberei közől, a romok közt hagyta fogát. Szeretném látni: néhány évig miből fognak a lakomák kitelni? csakhogy ennyire vihettem, a többi az én dolgom.

De térjünk másra: Nankelreuthernével egy tervem van, melynek sikerülni kell. Valgatha mikor volt itt?

— Öt nap előtt, most Galgóczon dolgoztat, a falakat erősítteti.

— Nevetség ezzel úgy sietni, ezután fog itt a víg élet kezdődni. Jöhettek-e a rendek okosabb gondolatra, mint erre! hiszen ez kész zűrzavar. Most egy darabig a fényes, váratlan szerencse elkábítja a gyermek-királyt, addig elég időnk lesz annyit gyűjteni, hogy a legszigorúbb fenyíték korlátait nevethessük. — Kázmér alatt sem lenne jobban, — Giskra is erre fog térni, ki nagyon a változás ellen volt s titkon munkált.

— Fenyíték! honnan jöhet az? — mond Russián — hiszen meg sem érkezik a király Budára, már minden oldalról megtámadják. Lesz elég dolga magát védeni, s ily esetben pénzzel mindent kivihetünk, csak az legyen.

— Nankelreuthernével tervemet közlendem veled; szeretném, ha addig történnék meg, míg a király Budára nem érkezik.

— Tombolni fog a német lovag! — jegyzé meg Russián.

Komoróczi megvetőleg nevetett.

Még darabig élénken folytatták párbeszédöket;

végre a legelőbb leírt terembe tértek vissza, hol már a vár lakóinak nagyobb része koczka s poharak közt űzte az időt.

Míg itt a felső teremben vigadtak, addig Ábrahám s társai a vár alsó raktáraiban bámultak a magas kőívekre. Földalatti boltok voltak azok, s világítást csak néhány kerek nyilatból nyertek, melyek a vár udvarára szolgáltak, mint kémények.

Búsan foglaltak a rabok a puszta falak mellett helyet. Axamith, kire sorsuk bízva volt, szalmát fekvésre hozatni sem tartotta szükségesnek.

Csak az öreg kalmár járt fel s alá. Lelkének állapotja valóban keserű és ijesztő volt. Minden, a mi kevés óra előtt vele történt, álomnak tetszett előtte. — A zsidók az előbbi királyok alatt szép szabadalmakat s kiváltságokat nyertek, melyek többnyire minden uralkodás változásakor megerősíttettek. A kereskedés, főleg szövetekkel s ékszerekkel, egészen kezökben volt.

Gyaníthatni, hogy Ábrahámnak volt rejtekben vagyona, melyet a Komoróczinak adott irományok nem veszélyeztettek; ezenkívül a legtehetősbek adósai valának, s mivel akkori időben a pénz igen szűk volt, az ilyen tartozásokat többnyire termékekben, régi ezüstben s marhákban szokta Ábrahám felszedni, s mindezeken majd kétszeres volt nyeresége. Vagyoni állapotja tehát, minden levertsége mellett is, nem volt egészen kétségbeejtő; de ő Komoróczziban nem bízott, a számtalan példa méltán arra figyelmezteté őt, hogy a vad kényúrnak börtönében fogja életét végezni.

A szűk eledel, mely egy darab szalonnából, penészes kenyérből s víz helyett a legsavanyúbb lőréből állott: a hatalmas rablónak gúnynyal vegyült kegyetlenségét mutatá.

Előitélet, vallási félelem, vagy attól tartás, hogy az ételek mérgesítve vannak, tartóztatták-e Ábrahámot s a többieket az eledeltől: nehéz elhatározni; annyi igaz, hogy azokhoz senki se mert nyúlni, s még másnap dél tájban minden a maga helyén volt. Végre néhányan az éhesebbek közül az újon hozott kenyeret tépték szét, s midőn annak száraz kérge szomjokat fölingerelte, az italt is megkóstolták.

Étel után siránkozó hangon beszéltek zsidóul egymás közt, s mindnyájokon látható volt, hogy sorsuktól el vannak rémülve, s kevés jót reméllenek. Nephtali, a mindig nyugodt s önérzetében szilárd, bátorítá őket a vallás szavaival s ihletével.

Ábrahám a hágcsó lépcsőin foglalt hosszú sétálás után helyet; elmélyedve ült ott, s mellette egy szelid ifjú hevert, fejét az aggnak ölébe nyugtatva. Úgy látszott, hogy az ifjúnak, kit eddig szótlansága miatt észre nem vettünk, tagjai töröttek; az öreg hajzatának aranygyűrűjét simogatá s fájdalmas mosolylyal tekintett rá.

*

Néhány nap telhetett így el, s azalatt a várban jöttek-mentek a Komoróczi s Valgatha emberei.

Egy éjjel, mikor már a vár népének nagyobb része lenyugodott és csak a kettőzött őrök voltak a

falakon ébren: Komoróczi az előttünk ismeretes oszlopos teremben sétált fel s alá; a magos kandallóban recsegett a tűz. Keresztbe font karokkal járt a mogorva vezér, néha az ablakhoz közeledve. Úgy tetszett, mintha arcza perczenkint nyugtalanabbá válna; végre kürt rivalt s ezt csörgés követte, s az egészet a leeresztő hídnak felcsapódása rekeszté be.

— Jőnek, — mond Komoróczi, nemével a megelégedésnek. — Meglátom, a síma arcz vagy az ily bozontos tetszik-e neki inkább. Istenem! nem volna első példa, hogy nő ily vad képpel barátkoznék meg; egyébiránt én vagyok itt az úr! s azt hiszem, hogy a dolog igen földien fog végződni!

Nemsokára a terem ajtajának szárnyai felnyiltak, s szálas férfias alakja Russiánnak jelent meg.

Komoróczi élénken lépett elébe; de arczán minden felindulás mellett, komolyság s felsőségi szellem, mely parancsolni szokott s engedetlenséget nem tűr, volt feltünő.

— Hozod-e? — ennyi volt az igen rövid kérdés.

Russián egy érthető, szintoly rövid igennel felelt.

— Nos, — kérdé a vezér tovább, kissé kiengedve komolyságának fagyából — hogy viselte magát az úton?

— Jól, rosszul, — felelt a kérdezett. — Az elrablás sem ment baj nélkül, mert házának kapuja keményen be volt reteszelve s lakatolva; szerencsémre régi szokásomnál maradtam, s több segédem volt az elégnél. Az utcza két végét befogták embereim, s míg ott zaj támadott, addig én a madarat kirepítettem fészkéből. Valgathának emberei a kül-

városokig portyázván, az őrizetet a kapu alá csalták, s így távozhaték én is foglyommal.

— Ha ha ha!

— Eleinte makranczos volt, sírt, átkozódott, kedves Nabuchodonozorának bosszújával fenyegetett; hatalmas rokonait, sőt Zokolit s Wratizláwot is emlegette.

— Ez utóbbi jó! — jegyzé meg nevetve a vezér

— Igen; de midőn látta, hogy mindezek semmi czélra sem vezetnek, s én a legnagyobb udvarisággal ugyan, de őt mégis fogva tartom, egyszerre megváltozott.

— Megváltozott? hogyan, csendesebb-e vagy elszántabb?

— Valóban úgy látszik, mindkettő. Ő egy a maga nemében, — felel Russián — én legalább hozzá hasonlót sohasem láttam, s aligha meg nem gyűl bajod vele, jó vezér; mert ő úgy tud parancsolni, hogy néhányszor egész béketűrésem súlyába került, ki nem fakadni ellene.

A nő, kiről itt szó van, s kivel alkalmunk leend e történet folyamában közelebb megismerkedni, valóban sajátságos lény volt.

Nankelreutherné, Geréb Ilka, a mint őt leánykorában nevezték, Geréb Andrásnak fogadott gyermeke volt. A legtöbben, s nem valószinűség nélkül, azt hitték róla, hogy Andrásnak tulajdon leánya: mert az éltes férfiú nemcsak bálványozva ragaszkodott az élénk Ilkához, hanem azt el is kényeztette. Tizennégy éves lehetett, midőn gyámatyja, ki több évig özvegységben élt, Csupor Katalint vette nőül,

egyet a legcselszövényesb nők közül a vidéken. Eleintén a szép fiatal mostoha elég szeliden bánt férjének gyámleányával, később egész súlyát fondor lelkületének s naponkint változó szeszélyének érezteté az árvával, ki el levén kényeztetve, engedelmesség helyett nyilt ellenkezésben kezde élni mostohájával. — De meghalálozván ez Ilkának tizenhatodik évében, gyámatyja újra a régi előző szeretettel bánt leányával. — Éleskeői Nankelreuther Nabuchodonozor, jeles német lovag, kinek neve honunk történeteiben nem idegen,[33] őt megkérte három évvel később, s gyámatyja gazdagon kiházasította. Halála után végre, mely történetünk kezdete előtt egy évvel történt, Ilka a tehetős, gyermektelen Geréb Andrásnak szerzeményeit öröklé végrendelet következésében, a fiat illetők Geréb Dánielre s Imrére menvén által.

A kissé rátartó, kevés beszédű s nyers lovag nejét imádta, ki férjének minden komolysága mellett is kalapot viselt a háznál, s valahányszor a derék Nabuchodonozor az önkénytelen jármot kényelmetlennek találá: neje vidám kedvének, vitatkozási szenvedélyének s női tapintatának egész felsőségét tudta erővé tenni férje megszelidítésére.

A derék Nabuchodonozor kalandos s hadi élete a csinos nőt sokszori egyedüliségre kárhoztatá, lakában a parancsnoki szerephez szoktatá, és türelmét edzé. Cselédei inkább féltek tőle, mint a sokat fenyegető, de ritkán büntető házi úrtól; mert Ilkának keze serény volt, s hamar vette azt segédül, ha puszta szó foganat nélkül maradott,

Külseje a hölgynek valóban kellemes volt: termete magos, szép szabású, bár kissé a hizásra hajlamot mutató; kerekded arcza bájoló vonásokkal birt, a nélkül, hogy azok szabályosak, vagy aggszerűen tiszták lennének.

Két eleven barna szemét, inkább hiúságból, mint számításból, nem kevéssé tudta használni; ehhez a legegészségesebb arczszín, s változatlanul derült kifejezés vonásaiban járult, kivévén, ha indulatokba jött: mert akkor egy kis furiához tuda hasonlítni, a min ő maga is mosolygott később. — A férfiaknak igen tetszett, s hallatlan diadalokat tett; mindazonáltal az élvezet, melylyel a junói s bachanti vegyítékű alak kinálkozott, inkább anyagi, mint szellemi volt, s a nőnek egész valója semmi sem kevésbbé, mint uriasan nemes.

Lelkületében neme a gondatlan önfeledésnek tünt fel néha; ellenben voltak pillanatai, melyekben szerfölött tudott titkolódzni. Lakában a rendet s fényt kedvelte, bár ízlése kevés volt, s néha a derék Nabuchodonozornak erszényét aszályba hozta.

Azok közül, kiknek igen is nagyon megtetszett, már kettővel találkoztunk: a szép ifjú cseh lovaggal Wratizlávval, s a mint később tapasztaltuk, a félszemű bozontos Komoróczival, ki meghódítására a legrövidebb utat látszatott választani.

Nankelreutherné az elsőnek hódolatát azzal a fél meghitt, félgúnyos hetykeséggel fogadá, melyet sokan bátorítónak, de a nőket közelebb ismerők kis foganatúnak vélnek. Komoróczíról, kit csak gonosz híréről ismert, nem is álmodott.

Gyámatyja, ki fiatal nejétől függött, nem lehete némileg nem nevetséges előtte, mivel bármi igazságtalan volt mostohája iránta: atyja soha se merte, vagy akarta őt azon igazság-érzettel s férfiúi szilárdsággal védni, mely atyához illő, Ilka kezdett hűlni iránta. Nem jött ezen hidegség hirtelen, s fiatal szíve egyelőre mindent gondolt, a mi atyjának gyengeségét mentheté: de a természetben van, hogy: a mi való, az el nem vitatható, s a lélekre önkénytelenül hat. — Egy gyenge atyának gyermeke vagy el fog aljasodni, ha lelke köznapi, vagy szívébe neme a keserűségnek fogja magát fészkelni, ha lelkülete nemesb. Lelki ereje ezt hallgatásra bírhatja, s megzabolázhatja; de az mégis megmarad; s néha, főleg meglepetésekkor, önkénytelen tör ki. Ha ehhez egy mostohának helytelensége járul, kit a könnyen hajló gyermeki szív mint anyát tisztelne, ha benne azt találná; de kihez nem vonul, ha magát visszataszítva érzi: s akkor e kettős hatásnak a fejlődő lelkületre mérhetetlen befolyása van.

Ilkában természetes könnyelműség volt, mely atyja házánál nem kevés táplálékot nyert; mert sok történt ott, a mi a könnyelműséget menthetőnek s napirenden lévőnek láttatá vele, akkor, midőn gyermekded elméje még nem tudott okoskodni. A magábaszállítság kora beköszöntvén, Ilkának sokról fonák képzetei lettek, a mint az igen természetes; mert fejlődő lélekben az első benyomások örök bélyeget hagynak; de mivel mind e mellett a leánykában lelki erő volt, bár az egészen ferde irányt vett is: lelkülete különös, s egészen saját fordulatot nyert.

A helyesről, kötelességeiről, helyzetéről tiszta fogalmai nem lévén, azon ellentiségéből a tapasztaltnak a tanulttal, mely gyámatyja körében mutatkozott, ő szeszélyes rendszert alakított elméjében. Minden jót a kellemes érzéseket előidéző dologhoz csatolt képzetében; s a mi őt boldogítá, azt tartá jónak, helyesnek. Lehet, hogy volt lelkében egy titkos szózat, mely olykor fogalmai ellen a jóról, lehetőről, fölemelte hangját; ez oly természetes; de tudjuk, a hol a jó csak belső vitatkozás következésében nyeri a helytelen fölött az elsőséget; ott abban nem igen bízhatunk; s hogy annyi körülmény van egy szenvedélyes hölgy életében, mely az elmének időt sem enged olyanokat tenni, mik hosszas fontolgatás eredményei.

Ilka mindezek következésében lelkületének fővonalát, természetes könnyelműségét s szenvedélyességét megtartván, gyámatyjának nem legboldogabb, s igen változatos egű házkörében nemét a tapintatnak tevé sajátjává. Ő hirtelen belé tudta magát találni a körülménybe; egész nevelése nélkülözésekkel s öntagadással levén összekötve, ez neki könnyebb volt, mint bárki másnak. Nála a jelen uralkodott, a jövővel ritkán gondolt, s a multat könnyen feledé; nemtelen indulat nem volt szívében; czélja többnyire helyes, bár az utat annak elérésére sokszor elvétette; e mellett kitételeiben nem ritkán pórias, s némely tekintetben igen merész volt. Őt a jelen nyereségétől a legveszélyesb következmények sem rettenték el.

Ilyen volt, midőn Russián kezéhez kerítette. —

Komoróczi még néhány kérdést tőn alvezéréhez, a ki midőn épen készült azokra felelni, hirtelen kinyílt az ajtó s Nankelreutherné a legízletesb úti öltözetben, mely bő ujjú, gazdag prémezetű mente neméből állott zsinóros topánokkal, élénken lépett be.

— Igen különös, — mond kevélyen, a két meglepett beszélgetőhöz intézvén szavait, — hogy ily hidegben kegyelmetek a szellős csarnokban hagyják az embert állani, az összecsődült háziak szemtelen tekinteteinek kitéve. Remélem, hogy e rablófészekben csak lesz néhány meleg szoba számomra, s szolgálatomra nőcseléd.

Ilka ezt oly parancsoló s kikelő hangon ejtette, hogy Komoróczi egyelőre nem talált szavakra, s mintegy önkénytelen vitt a nő elébe egy tág széket, melyben az, minden további kinálás nélkül, helyet foglalt.[34]

RABPARANCSNOK.

Volnék mint sas szabad,
Uratlan bérczeken,
— — — — — — —
— — — — — — —

*

De én nem szállhatok,
Leláncolt rabmadár,
Kit korlátok közé
Önkény hatalma zár.

Bajza.

Nem lehetett a rablólovag meglepetését leírni ezen első összejövetelekor a nővel, kitől szemrehányásokat várt; kinek képzelt ellenkezésére már magának terveket gondolt; kinek végre, véleménye szerint, egészen más szerep vala természetes. Mindenre, a mit a szép Ilkának helyzetéhez mérve, várhatott Komoróczi, el volt készülve. Gondolható, hogy ő azon különösen s csudálatosan engedékeny regényhősökhez általában nem lehetne mérhető, kiknek közelökben az elragadott védetlen hölgy állását hosszasan tarthatja meg. Komoróczinak lelke annyira köznapi s aljas volt, hogy nekie ily esetekben erőszak s a leggyöngédtelenebb botrány kedveszerinti s alkalmazható módnak látszatott, a nekie kellemetlen ellenkezés legyőzésére minden további értekezés nélkül.

Midőn Nankelreutherné elragadtatásakor a legszenvedélyesebb kikelésekben első boszúját kilehelé

s látta, hogy egy aláváló rablónak hatalmába került, ki ellen nincs védelem: a hosszú út unalmát arra használta, hogy magát új helyzetében otthonosítsa. — Ezek az emberek — így gondolkodott magában — vagyonomra nem vágytak, mert azt tőlem elragadni úgyis hatalmokban volt, s ha akarták, meg is ölhetének. Miért nem tették? — Itt személyemről van szó; igen, ezt sugalta neki a hiúság: valami hatalmas kényúrnak szenvedélyét izgatta fel csekélységem. — Ez, bárki legyen, két dologra számíthat: vagy arra, hogy könyűkkel s kérésekkel fogom őt megszelidíteni akarni; vagy arra: hogy végre szeretetének jószerével, vagy erőszaktól kényszerítve, engedendek. Minden attól függ, így terveze tovább magában: ezen alávalónak ellenében az erőt mutatni, vele felsőséget éreztetni. — Mit nyerhetek könyűkkel? semmit! legfeljebb, hogy még inkább belém bolondul; — hiszen a férfiak azt állítják, hogy sírva vagyunk a legszebbek. — Nankelreuthernének arczán önbizalom s kevély kéj mutatkozott. Hah! — így folytatá — meg fogtok ismerni, ti gyáva férfiak! Mik vagytok ti velünk szemben? — játszó eszköz, melylyel kedvünk szerint bánunk, ha egyszer gyengeségtöket kiismertük. Nem a legrettenhetlenebb lovag-e a jó Nankelreuther? s minő kicsinynek, igen igen kicsinynek láttam én már e felbőszült medvét, hányat már, mint ölebet hajlongni lábaim előtt? hogy kedvem jött őket felrugni.

Ilka az így agyában kifőzött rendszert azonnal gyakorlatba hozá. Russiánnak kérdéseire vagy épen nem, vagy igen röviden felelt. Ha fáradtnak érzé

magát, megállott, és minden unszolás ellenére egy lépést se ment odább, míg magát kényelmesen ki nem pihente.

Ha rablója egy illetlen szót mert mondani, azonnal oly kevélyen pirongatta le, mintha parancsnoka lett volna; s a feddettnek úgy tetszett, mintha a nőt kimélni kellene; mivel ily szilárd lélekkel könnyen megtörténhetett, hogy Komoróczin is azon elsőséget fogja gyakorolni, melyet kisérője felett. Nankelreutherné halkal, magát kiséretével egészen úgy, mint jövendő parancsnoknét, kezdé tekinteni, s néha oly megvetéssel szólott hozzájuk, hogy csak a dühös Komoróczitól való félelmök okozá, hogy a negédes, elkapott nőn boszujokat nem hűtötték.

Beléptekor a vadnai teremben Komoróczinak megütközését észrevette ugyan; de úgy tetette magát, mintha nem látná.

— Remélem, — ismétlé, büszkén emelve fel szemeit — hogy nehány csendes szoba lesz e várban, s nők szolgálatomra. Russián! tegyen kegyed néhány darab fát a tűzre, — most kezd a hideg kijőni tagjaimból.

A lovag bámult, s a parancs teljesítve lőn. Ezzel a nő fölkelt üléséből, s intvén Komoróczinak, lemelteté magáról a felső öltönyt, s így kényelmesb helyzetbe tevén magát, a kandalló mellett helyet foglalt.

— Még előbbi szavaimra — kérdé hidegen Ilka — nem kaptam feleletet?

Komoróczi sajátságos tekintetet vetett a beszé-

lőre, ki, a mint vélte, hatalmában volt. Természetében van az oly lelkületeknek, mint az Ilkáé, hogy hatásukat egyelőre el nem hibázzák, bár a játék, melyet játszanak, merész és koczkáztatott.

— Meg lehet kegyed győződve, — felelt Komoróczi, különös elegyével a kevélységnek és aggálynak — hogy csak magától függend itt minden szolgálatot, melyet kíván, s minden kényelmet megnyerni.

— Hatalmammal tehát ezennel élni akarok, — nyilatkozék féltréfásan a nő — s minekelőtte szobáimat és cselédeimet látnám: egy csésze borlevest szeretnék inni; mert Russián uram oly hallatlan rossz ebédeket főzetett, hogy most sem érzem magam jól utánok. Ezek az emberek azt hiszik, hogy vad-almán növekedtem fel az erdőben.

Russián a Komoróczi parancsára eltávozott, boszúsan nézvén a nőre, s egyet azon elfödött gúnytekintetek közül vetvén parancsnokára, melyek ha észrevétetnek, nyílt sértéssé válnak.

Elmenvén amaz, Nankelreutherné maga elébe bámult, s néhány percznyi szünet lőn; végre, kissé oldalt fordítván fejét, megszólalt újra:

— Egyedül vagyunk; — mond, fürkésző tekintetét vetvén Komoróczira — azt hiszem, az illendőség hozza magával, ily goromba hurczoltatás után, a legrosszabb utakon, csikorgó télben, — hogy kegyed végre valahára tudassa velem, kinél vagyok? egy rablófészekben-e? hol köveimet, gyöngyeimet tépik le nyakamról, s hogy hallgassak, tőrrel némítanak el; — vagy egy ábrándos szerelmi hősnél?

ki ezen ostoba s goromba utat választotta arra, hogy szívemet megnyerje; valóban kiváncsi vagyok ezen állattal megismerkedni.

Komoróczinak a vér futotta el képét; azonban valami oly eredetinek tetszett e helyzet előtte, s a nőnek szinte vakmerő nyilatkozása oly saját neműnek, hogy a mosolytól meg nem tartóztathatá magát.

— Azon állatot, — mond gúnynyal vegyült tréfával — ki a legrövidebb utat szokja a legjobbnak tartani, s kinek sem kedve, sem ideje sokat édelegni s térden esengni egy nő előtt, kibe szeretett: van szerencsém kegyednek ezennel csekély személyemben bemutatni. Meglehet, — így folytatá mindig vidorabb kifejezésével arczának, — hogy külsőm nem bir azon hódító kecsekkel, melyekkel a vitéz Nankelreuther Nabuchodonozoré; de arról bizonyossá teszem kegyedet, hogy szeretem, bár minden szerelmem mellett sem fogok annyira megbolondulni, hogy férje hajdani druszájának példájaként szénát egyem.

— E szerelmi nyilatkozás — mond kissé élesen s minden tréfa nélkül Ilka — egészen a nyilatkozóhoz illő; de még mindig nem tudom, kitől van azt szerencsém hallani? Kegyed mindenesetre a vár ura, de minő vár ez? Ki itt az úr?

— Nevem Komoróczi, — felelt a kérdett. — E vár Vadna.

A nő összeborzadt, de hirtelen rendbe szedé magát. — Nem bámulhat kegyed, ha e névre elundorodom; Vadna? azon rablófészek, zsákmányolás s gyilkosság tanyája? Istenemre! gyönyörű hely sze-

relemre! — keresve sem választhata szebbet. — Ilka tetőtől talpig járatta szemeit Komoróczin. — Kegyed kétségen kívül Valgatha, vagy Komoróczi; Castor és Pollux; de kétlem, hogy valaha a csillagok közt örököljön nevök.

Komoróczi egy lépést tett előre.

Ilka kezével intett. — Sérteni nem akarom, vezér! miért tenném azt? hatalmában vagyok, s valóban igen jónak s fiatalnak érzem magamat arra, hogy itt, pár nem kegyes szóért, életemet tegyem koczkára, szóljon tehát; mi czélja velem?

— Szeretni s szerettetni! — mond Komoróczi daczczal.

— Szerettetni? — kérdé Ilka keserűen nevetve — valóban gyönyörű! én pedig kinyilatkoztatom: az nem lehet, hogy egy fiatal nő így szeme szöktében beleszeressen valakibe. Micsoda bolond gondolat ez? kinek tart kegyelmed engemet? — béketűrés, jó ember! az ily megrohanás medvék közé való, nem nők ellenébe.

A lovag közeledett, s tekintetéből úgy látszott, hogy várúri jogait szándékozik követelni.

Ilka hirtelen felugrott, s félkomolyan s féltréfásan emelte rá kezét. — Hozzám ne nyuljon, vitéz úr! azt előre tanácslom; kezem nagyon gyors, s olyant találok koppantani ujjaira, hogy megemlegeti.

Komoróczi megállott. Van némely helyzetnek természetében valami, a mi tartózkodást idéz elő. Ilkának arcza ment volt minden aggálytól, szavainak hangja tréfás, s inkább ingerkedésre, mint elhatározott ellenkezésre mutató. Tökéletesen hatalmában

volt a támadónak, s mégis Komoróczi boszankodás helyett elmosolyodott. E neme a vakmerőségnek, mely egy fogolyban urat játszik, igen új, s részint igen nevetséges volt arra, hogy őt ily hirtelen erőszakra birja. Egyébiránt volt talán hősünknek egy utógondolatja s valami számítása egyébre, mint az, a mit Ilka gondolt vagy gondolhatott.

— Kegyed, — mond a lovag, — mint látom, nagyon bízik azon benyomásban, melyet kecsei rám tettek, s jókor bitorol egy felsőséget, melynek szárnyait megnyirbálni csak az én jó kedvemtől függ; ez mint tréfa mehet; s megvallom, hogy inkább szeretem a legszebb nőt, kit valaha láttam, ily vidáman, mint gyáva panaszok közt.

— Ah! — felel Ilka — imé egy csinos szó; ez már arra mutat, hogy kegyeden még nincs minden elveszve. Ezen udvariságot itt nem vártam volna; ez az út a lovagi szerelmeshez illő. Ha ha ha! Nem veszi nekem rossz néven, de meg nem állhatom, hogy ne nevessek, ha kegyedet így színről-színre látom, s ezen eredeti külsőt egy olvadó szerelmi hős képzetével kell összefűznöm.

— Nem tudom, — mond Komoróczi némi szeszélylyel, — mi lenne oly visszás külsőmben? Voltak idők, mikor honi hölgyeink a szeretőben a férfiút becsülték, s keveset néztek a külsőre; hol lelket s erőt találtak; egyébiránt Nankelreuther úrral erő, sőt szépség tekintetében is meg merném mérkőzni.

— Mindig Nankelreutherrel áll kegyed elő, mintha Isten tudja, minő szerelmes lennék férjembe; én becsülöm őt, annyi igaz; ő igen derék lovag, s ke-

gyednél sokkal különb, nem oly bozontos, és nincsen rőt haja, a mit — köztünk legyen mondva — ki nem állhatok. Kegyednek roppant udvariságra lesz szüksége, hogy velem némely dolgokat feledtessen.

— A szakállt a borbély leszedheti, s a veres hajnak dió-olaj sötét színt adhat; még ez nem akadály; — udvariságom ellen kegyednek, Istenemre! panasza nem lehet.

— Ezen átváltozást mindenesetre bevárom, míg e tárgyról tovább szólanánk. — Ilka mosolyogva nézett újra végig Komoróczin — egyébiránt kegyed igen tűrhető.

— Eddig a szobák rendben lesznek, ha tetszik, fölvezetem — szól Komoróczi udvariasan.

— Engedelméből — felel Ilka — a borlevest fogom előbb meginni itt a kandalló mellett, azután mehetünk. Még egyet! gyanítom az ily hősöknek tréfáit s ábrándozásait; de komolyan legyen mondva: én az éjszakát nyugton akarom tölteni; minden zajt s alkalmatlankodást ünnepélyesen kikérek magamnak.

— Az én látogatásomat csak elfogadja a szép Ilka?

— Senkiét éjtszaka! minő szemtelen ajánlat? kövesse meg kegyed magát, s ha jó születésű nőnek valóban önkénytelen látogatásával tiszteltetik meg várában, viselje magát úgy, mint illik. Furcsa követelések! — kiált fel Nankelreutherné, boszúsan morogva magában.

— Jó! — viszonzá a vezér — a nap ne menjen

Szerettetni? — kérdé Ilka keserűen nevetve.

haragunkon le; kegyed ez éjtszaka csendesen fog pihenni, szolgálatjára alkalmas nőt rendeltem.

— Ez már okosan volt szólva; de én minden éjtszaka csendesen akarok lenni. Ha már kénytelen vagyok nappal, akarva nem akarva, a kegyed közellétét s látogatásait tűrni; igen természetes, hogy a nap huszonnégy órájának fele az enyim legyen; én az éji felet választom.

— A jövendőn nem töri fejét az okos ember, — jegyzé meg Komoróczi sajátságos hangnyomattal — én csak a mai napról rendelkeztem, s remélem, kegyed béketűrésemet túl nem feszítendi, mert vannak óráim, melyekben nem igen értem a tréfát.

Míg így beszélgettek együtt, egy csinos nő, szép nagy virágú cseréptálban a párolgó, tojással fölkevert borlevest behozta, s kis asztalkát vonván elő, azt Ilka karszékéhez helyzé, s egy szemtelen tekintettel egyetértőleg pislogott Ilkára, melyben neme a gúnynak s tréfának vegyült. — Minden további előzmény nélkül Nankelreutherné fölegyenesedett, s a tőle kitelhető legbüszkébb tekintetet lövelve a nőre, azt oly gyorsan s oly erővel csapta pofon, hogy fekete, sisakalakú csipkefőkötője, a Komoróczi feje fölött ívet képezve, öt lépésnyire esett a földre. — Ezt vedd emlékül! — mond Ilka — szemtelen tekintetedért, szolgáló! s tanuld képedet rendbe szedni, ha uri asszony előtt állasz; — ezzel távozást intett kezével.

— Kegyed meg fog nekem bocsátani, — folytatá Komoróczihoz fordulva, még mindig indulatosan, de kissé lassított hangon, — hogy várúri tisztébe avat-

koztam. Ha igaz, a mit mondott előbb, hogy kényelemre semmi sem fog itt hibázni: kinyilatkoztatom, hogy én sohasem érzem kényelmetlenebbül magam, mint vakmerő s szemtelen cselédek közt.

A szolgáló félig dühösen, félig megrettenve nézett a nőre, fölszedte összezúzott főékességét, s valamit a sehonnai nőről s majd megtanításról mormogva magában, hirtelen eltávozott.

E költői igazságtétel után Ilka igen jó étvágygyal kezdé a levest enni; evésközben néha Komoróczira tekintett.

A komor rabló meredten bámult az evőre. — Istenemre! — kiált fel, kiengedve ámultából — kegyed itt szoros rendet tart, s remélem, mivel annyira szereti az engedelmességet: maga is várúri felsőségemet s azon rendet, melyet én itt szabok, méltányolandja.

— Nem gondolom, — felel a nő, a telt szarukanállal kezében, — hogy engem párvonalba kiván egy nyomorult cseléddel tenni? bízza csak őt rám, majd helyre igazítom fejét, s jót állok róla, hogy sem alázat, sem illendőség ellen nem fog véteni.

— Arra akarom figyelmeztetni szép vendégemet, — jegyzé meg a vezér, — hogy vendég, s talán az ily kézzel fogható helyreigazításoktól önkezecskéit megkimélhetné, melyeket a hideg úgyis, gondolom eléggé megveresített.

— Vendég az, — vág közbe Ilka büszkén, — a ki önkényt jő. Én itt vagy rab vagyok, vagy úr! s ezt tudni akarom. Ha raboskodnom kell, szóljon kegyed, s meglátja, hogy igen hirtelen fogom ma-

gamat olyanra határozni, miről nem is álmodik; ha pedig csak tőlem függ itt akarni: akkor úr vagyok, s mind a magam, mind a kegyed méltósága azt kivánja, hogy ezt egyikünk se feledje. Ha ezen természetes állását a dolognak valaki fel nem éri észszel, nem az én hibám.

Komoróczi kezdé kissé béketűrését veszteni; de a nő szavai úgy voltak intézve, hogy rést nyilt kikelésre nem engedtek, bár képén igen észrevehető volt neme a számításnak s rejtélynek.

— Meglátjuk, meddig birja e szerepet játszani, s valóság-e, a mit cselekszik, vagy negéddel vegyült álszín? — ezt gondolá a vezér magában. — Vágyok tudni, — mond fenhangon s nevetve, — mit tenne kegyed, ha valóban a körülmények s önalkalmazása azt nyilatkoztatnák velem, hogy rab itt s nem vendég?

Nankelreutherné letette a kanalat.

— Valóban az? — kiált fel indulatosan. — Kegyed merészlett engemet ide mint rabot hurczoltatni? s elég vakmerő azt hinni, hogy én ily körülmények közt csak egy pillanatig mulassak várában?

Komoróczi rámeresztette szemét.

— Teringettét! — kiált fel kifakadva s ezen eredeti eszme hallásától meglepetve — már azt az egyet szeretném látni, miként viszi kegyed véghez, hogy innen akaratom ellen elmenjen? ha ha ha!

— Nevethetsz, borzas, a hogy tetszik, — mond Ilka egy pillanatra szokatlan komolysággal. — Az életből ki, s a várból ki egy út vezet. Éhen meg nem halok! — ez ostoba neme a halálnak; s én

kínozni se mást, se magamat nem szeretem; de esküszöm! — ekkor Komoróczi felé lépett s kezeit emelte föl — hogy készebb vagyok meghalni, mint itt a kegyed rablófészkében csak pillanatig is azon eszmével kibékülni, hogy Komoróczi uramnak rabnője vagyok. A ki meg akar, az meg is tud halni! — Úgy sem nagy tréfa itt élni e mogorva falak közt, a kegyed iszákos s vérengző czimboráinak társaságokban. A méreg megesz, ha rá gondolok, mennyit mulasztok el itteni időzésemmel. A király megérkeztét Budára nem láthatom, s a fényes mulatságok, táncz s lakomák helyett itt kell rossz borlevest ennem, melyet meg is hűtött a kegyed sok beszéde. — Ezzel haragosan felborította a tálat, hogy a benne levő levesmaradék a padlón folyt szét, s az edény cserepekben csörömpölt a deszkázaton. — Megvallom, — folytatá, élénken járva fel s alá a hosszú teremben, — béketűrésemet elkezdem veszteni. — Ekkor a nő egy oszlop mellé állott, sírva mérgében.

— Kegyed — engesztelé Komoróczi — igen indulatos, hiszen egy szóval se mondottam, hogy rab; ismétlem: úr! sőt királyné e várban, ha akarja, s még a király megérkeztét is láthatni kegyedtől függ.

— Hogyan?

— A szerető hölgynek egy ily durva, veres hajú, bozontos medve sem tagad meg semmit. Szeretném tudni, mi lehet az, a mit Komoróczinak kedvese ne élvezhetne, s ne láthatna?!

Ilka kedvetlenül fordította el tőle fejét. — Azt

gondoltam, — szólt hidegen, — hogy valami okos gondolat éri kegyedet; elhiszem ismétlés nélkül, a mit állít: azon az áron kétlem, hogy e korhadt királyságban, melynek határain egy prüsszenésem végig hallatszik, királyné lennék addig, míg szebb nem jőne. Köszönöm mind a díszes koronát, mind az ország jövedelmét.

— Így nem leszünk soha tisztában — veté közbe Komoróczi kedvetlenül.

— Piszokban! akarta kegyed mondani; — szól hirtelen a nő — de szóljon, mit akar? én nem értem, mert ez nem útja hajlandóságomat megnyerni; már az előbb mondám, hogy erre idő kell! Kinek néz kegyed engemet?

— Hosszú idő kell?

— Azt a körülmény határozza el. Lehet alkalmazásában oly valami kibékéltető s erőszaktételét mentő, hogy megszerethetem kegyedben az udvariságot.

— Ez igen czifrán volt mondva.

— Én jobban ki nem tudom magyarázni. Szerelmes nehezen hiszem, hogy tudnék oly emberbe lenni, ki ily kevés tiszteletet mutat irántam, s ki csak erőszaktól s kénytelenségtől várja azt, a mi önkényes hódolatnak s kölcsönös szerelemnek lehet eredménye. Ha engemet jó születésű nőként tekint, s nem mint szolgálót, minő bizonyítványait adá eddig azon szerelemnek, melyet örömest akarna velem elhitetni? mikor látott? s hol? én nem emlékezem, hogy valaha ismertem; bár veszélyes nevét elégszer hallottam férjemtől, kinek nagyobb vágyása nincsen, mint kegyednek nyakát szegni.

Komoróczi fölvetette ajkait.

— Valóban ezzel a kegyességgel van irántam a vitéz Nabuchodonozor?

— Hát még most, ha megtudná, hogy itt vagyok.

— Lesz gondom, hogy azt meg ne tudhassa. De kegyed azt kérdi: mivel bizonyítottam be eddig szerelmemet? ez igen furcsa kérdés. Kell-e annál nagyobb bizonyítvány, mint ittléte, s azon általam is megfoghatlan béketűrés, melylyel illetlen kifakadásait már egy hosszú óra óta egykedvűen hallgatom el?

— Kegyed — felel Ilka hidegen — egy azok közől, kikkel nehéz vitatkozni. A szerelemről mindenesetre saját képzeletei vannak. Ha ittlétem bizonyítványa szerelmének, úgy nincsen okom azon kétkedni; egyébiránt várjunk az időtől, az leginkább képes azon indulat természete iránt engemet fölvilágosítani, melyet kegyed szerelemnek nevez.

E közben az ajtó megnyilt, s a kevés idővel azelőtt megbérmált nő, főkötő nélkül, s némi aggálylyal betekintett azon. — A szoba kész, asszonyom! — mond a lehető illendőséggel.

— Fültek a télen a szobák? — kérdé Ilka.

— Igen, — felelt Komoróczi.

— Nem gőzösek?

— Egyáltalában nem. Gondolhatja, szép vendégem, nem hagynám szobáimat fűttetlen itt, az erdő ölében; nekem számos vendégeim járnak, váram ritkán üres.

— Nem kétlem — jegyzé meg Nankelreutherné gúnynyal.

A szolgáló csendesen állott az ajtó előtt, különös tekintetet vetvén az asztalra s az a körül heverő cserepekre s leves-maradékra. — Estebéd is van készen — mond kétkedve, mint a ki él a gyanúpörrel.

Nankelreutherné egy, övén függő erszényt nyitott fel, s ezüst pénzdarabot nyújtott a nőnek. — Itt, — mond — leányom, gondoskodásodért; nálam igen jó dolgod lesz, ha hű leendesz, s az illő tisztelet korlátai közt maradandsz.

A nő az odanyújtott pénzt vonakodva fogadá el, kissé félre tartott fővel, s az Ilka másik kezének minden mozdulatára ügyelve. — Parancsolja kegyed, hogy itt várjak s felkisérjem? — folytatá.

— Tedd le mécsedet, — felel a kérdett, — s add ide bundámat, mehetünk mindjárt, igen fáradt s álmos vagyok.

Komoróczi intett a szolgálónak, s maga szaladott szokatlan készséggel a bunda után, s azt egész udvarisággal feladta Ilkára; mely kedvezésért jutalma egy mosolygó tekintete volt a nőnek.

— Jó éjtszakát, vitéz úr! — mond ez nyájasan — holnap reggel remélem kegyedet láthatni; beszédem is van még, s tudom, nem azért vagyok itt, hogy magamba maradjak egész nap. — Most mehetünk, leányom!

Míg Nankelreutherné vezetőjével a szép góthterem gazdagon faragásokkal terhelt ajtaján kilépett s a folyosón jobbra fordult: addig Komoróczi csendesen állott meg helyén; végre nagyot, szinte durván nevetvén, azon karszékbe vetette magát, mely-

ben Ilka ült, lábával félre lökve a széttört tálnak cserepeit.

Ilka csendesen haladott a folyosón, melyet zöldre festett gömbölyű faoszlopok támogattak, s tekintetét figyelemmel jártatá szét a tágas, ormótlan szirthátú várudvaron, melyet a tele hold nappalian sugárzott körül; szembe vele víg dalolás s kurjongatás hallatszott, míg alatta lótopogás s a lovászok egyes szitkai a tágas tele ólakat gyaníttatták. A kapu közelében őrök mutatkoztak, s a felettei őrtoronyban a kürtös szobácskája egészen világos volt. Nemsokára csiga-hágcsóhoz értek, s ennek végénél kissé balra fordulván, a nőcseléd egy ajtót nyitott meg, mely előszobába vezetett; ebből balra nyilt az Ilka számára rendelt szállás, mely három szobából állott.

A szobák csínja meglepte őt, s nem mondhatjuk, hogy kellemetlenül. Az elsőnek fala hófehér új meszelésre mutatott; bútorai magos almáriumok s ládák voltak néhány sárga, metszett szőrbársony-karszékkel, és magas kemencze; két nyoszolya gyönyörű ágyneműekkel s gazdag paplanokkal vala látható; közepében tágas fürdő-medencze ónból, melybe két rézcsap szolgált; az ablakok kárpitjai veresek voltak s leeresztve; egy közepén függő mécses a tárgyak körül pihenésre édesgető félhomályt terített.

A következő szobában egy ágy volt csak, a bal falazat közepéhez fővel állítva, gyönyörű veres kárpitokkal fellegezve, melyek alól a fehéren dagadozó párnák s a bíborpaplan igen kínálatosan tűntek ki.

Hosszú, törökös kerevetek egymásra halmozott párnákból, nehéz selyemszövetből; az asztalok meg-

Az asztalok megrakva mindennel . . .

rakva mindennel, mi akkori időben nőkényelemre ismeretes volt, mint: aczél-tükör, szaru-szelenczék, ezüst korsók, sok szinű selymek, hímzésre, neme a húrral felkészült hosszú nyakú hangszernek, s több apróság; végre szép kerekes guzsaly az asztal közelében.

Az ablakok redőzetei itt is veresek voltak, s leeresztve. Két szemben álló asztalon, a fal hosszában háromágú, nehéz ezüst gyertyatartók állottak, vastag, sárga viaszgyertyákkal, melyeken sárkányok s kigyók voltak festve, s lobogványuk igen kellemesen világította ki e helyet, melyet egyrészt a benne találhatókért, másrészt nagy kandallójáért, vígan lobogó tüzével, talált Ilka legalkalmatosbnak a maga számára.

A harmadiknak egyszerűbb bútorozása azt annak láttatá, a mi volt: cselédszobának, külön kijárással.

Nankelreutherné leemelteté bundáját válláról s azonnal a szobák vizsgálatához fogott.

— Nincsen-e valami titkos kijárás itt? — kérdé az ajándék által félig kibékült nőtől.

— Tudtomra nincsen, — felelt ez, — de ha parancsolja kegyed, szoros vizsgálatot tarthatunk, mert magam se régi cseléd vagyok itt.

A tanács elfogadtatott, s Ilka a szolgálatjára rendelt nővel lelkiismeretesen minden szegletet megtekintett, megvizsgált; de semmit sem talált, mi őt aggodalomba ejthetné: egyébiránt gyanithatta, hogy udvarias meghívása Komoróczinak a jövő reggelre, azt arra fogja bírni, hogy éjét háborítatlan hagyja.

— Itt fürödni is lehet? — kérdé a nő vidáman, az üres fürdőmedenczére tekintve.

— Igen, mihelyt parancsolja, asszonyom! csak a csapot fordítom meg, a medencze azonnal megtelik.

— Ez okosság; — jegyzé meg Ilka — most ágyamat tekintem meg; eredj csak, leányom, szedd le az ágyneműt rendre, én kissé kényes vagyok nyughelyemre.

Minden megtörtént, s Nankelreutherné a szomszéd szobában levő nyoszolyákról is kölcsönözvén vánkosokat, ágyát kedve szerint megvetteté magának.

Ezután vizet eresztett a medenczébe, s miután a legnagyobb kényelemmel levetkőzött, gyönyörű tagjait a habzó tiszta nedvbe szállítá, s a legszokottabb otthonisággal megfürdött, elébb gondosan bezáratván az ajtókat. Fürdés után ízletes hideg estebédet parancsolt; végre lefeküdt, s a nőnek ágya lábánál kellett helyet foglalni; a szobakulcsokat feje alá tette, s kezére könyökölve parancsolá, hogy a szolgáló meséljen; a mit az a lehető ügyességgel teljesített.

AZ IFJÚ KIRÁLY.

— — fenn hazám az égben
Mondhatatlan messzeségben
A csillagpályák között.
Kölcsey.

Ott hagytuk el az ifjú királyt, midőn választását kinyilatkoztatá előtte Podjebrád. A meglepetés, hogyha szabad e kitétellel élnünk, nagyszerű volt, s mindent haladott, mit Mátyás valaha várt s remélhetett. Az ily helyzetek természetéből foly ki azon szótalanság, mely szünetet képezett addig, míg gondolatait rendbe szedvén, újra szólni, nyilatkozni, körültekinteni birt, azon szédítő fokon, hová őt, a foglyot, az elfeledtet, a biztos jövendőnélkülit a pillanat emelé föl.

A múlt nyargalt át képzetén. Atyja, László bátyjának halála, önhelyzete; s ezt az ország, a szeretett hon kétes sorsa követé. Keresztül futotta hirtelen a viszonyokat rendre; a pártokat, a követelő idegen fejedelmeket, a királyválasztást; s itt látta magát a feledtség sötétéből kiragadva, egyszerre egy nemzet összes felkiáltása által újrateremtve. Látta az isteni gondviselést, mely benne atyja érdemét jutalmazta, s a kedves testvér vesztét kárpótlá. Hála emelkedett lelkében azon örök lény iránt, ki biztos, erős kézzel nyúl be az események veséibe, s hatalmas fordítás-

sal, egy teremtő igével mindent újra önt; egy eszmét lök a szomjú lelkekbe, s egy gondolatszikrát ver ki a sors szikláiból, mely mindenütt gyulékony anyagra talál, fellobog, felriad a közvéleményben, s mint a medret áttört folyam, szétárad véthetlenül, ellenállhatlanul. De tisztelet s hála emelkedett föl ifjú kebelében azon nemzet iránt is, mely őt, az érdemetlent, ily nagy, ily szép bizodalommal ölelé körül; benne atyját s az örök igazságot becsülé, emelte ki, dicsőíté s koronázá. Valamint a szerénység kötelességévé tette mindezt érezni, minderre magát érdemetlennek hinni addig, míg érdemeket lehete szerzendő: úgy másrészt lelke nőtt, s szívében jóltevő hév áradott. Első pillanatkor, első kiléptekor a homályból ezt gondolá: azon nemzetnek, mely őt felmagasztalá, öndicsőségét, nagyságát és fönségét kell visszatükrözve látni abban, kiben bízott, kinek gyermekkezeibe adá a hon hajójának kormányát, még pedig akkor, midőn a hon ege borult, s öblében villámok csattogtak, s az elem, melyen ingott, mélyéből fel volt verve. Nemes büszkeség tölté meg keblét, s azon szép s föntebb nemű dicsvágy, megmutatni, hogy benne nem csalatkoztak. Mindez villámgyorsasággal váltakozott elméjében, s a lelki csata és önvitatkozás következménye lőn, azon szerény, de szerfölött nemes önbizalommal teljes tartás, melylyel Mátyás fölemelkedett üléséből, aggály nélkül jártatá a fényes gyülekezeten már is királyi tekintetét körül, s érczteljes, bár valami elfogódott hangon nyilatkoztatá ki: mennyire hatott lelkére e váratlan felmagasztalás, s hogy ő

tudja: miként ezt egyedül atyja érdemeinek köszönheti; igéré: élte minden pillanata, minden gondolatja, minden tette azon nemzetnek lesz áldozva, mely őt bizodalmával előbb ajándékozta meg, mintsem arra érdemeket szerezhetett; kinyilatkoztatá: bár jó szándéka való, ifjú erejét túl nem becsüli, s számot tart azon lelkes férfiak tanácsára s segítségére, kiknek a hon java szívökön fekszik, kiknek érett javallatait mindig a legnagyobb készséggel fogja kihallgatni; végre hiszi: hogy az Isten, ki őt árvaságában így megtiszteltetni, így felmagasodni engedte, el nem hagyja, s szívének első s legforróbb óhajtását, a hont boldogíthatni, teljesítendi.[35]

Rendre üdvözlék a cseh és magyar urak az ifju királyt, s most e nagyszerű pillanatban kezdék őt megismerni s méltánylani. A királyt látták a nemes tartásban, s szerénységgel párosult fenségben; a magyar urak keble tágult, s boldogító remények kezdének azokban emelkedni.

Bretizláw is jelen volt a vendégek közt, — most győződött meg, hogy őt gyanításai meg nem csalták. Podjebrád igen jól tuda számítani a jövendőre; neme a fájdalmas érzetnek emelkedett föl kebléből az agg férfiúnak. Így tehát minden álszín, gondolá magában; s az a Podjebrád, ki Mátyással egyelőre büszkeséggel éreztette felsőségét, ki vele, a beszterczei gróffal, a Magyarország kormányzójának fiával, mint közönséges nemes apróddal bánt: egyszerre, midőn sorsa változását gyanította, beteges leányát vétette el, vagy inkább tolta azt rá, s oly viszonyba sodorta, mely az ifju királyt sok bajba fogja keverni.

Az estebéd után Mátyás ellenállhatlan ösztönt érzett, szívét kiönteni rokonkebelbe. Vitéz az út fáradalmai miatt pihenni sietett. A király Bretizláwot kísérte haza. Szótlan fogtak helyet a tág kandalló előtt; de Mátyás, bár soha nem lépve hajszálnyira is túl azon korlátokon, melyeket magas állása szükségessé tett, mégis szeretetreméltó nyájasságával, elmésségével s vidor kedvével oly kellemes folyamot tudott adni a beszélgetésnek, s előtte annyi tárgy fejledezett, hogy majd hajnalig együtt maradtak.

A kis Izabella ájtatosan bámult az ifjúra, s nem lehete őt lefekvésre bírni. Zöld kereveten ült; a kedves gyermeki arcz Mátyásra fordítva, s kezében kis álla, rózsagödrével. Így néz tehát egy király ki! gondolá. — Hm! nekem az apród inkább tetszett; — de mégis szép királynak lenni! — Midőn a király bucsura szorította meg a gyermek kezecskéit, ez oly boldognak érzé magát, de miért? — nem tudta.

Mátyás Bretizláwnak csillagászi s csillagjósi tudományát mindenesetre nem azon szempontból tekintette, mely arra — az akkori babonás hiedelem következésében — valóságos befolyást költött az emberi sorsra. Az ifjúnak helyzetében magyarázható, hogy neki sok okos ideje volt gondolkozni, s a tárgyak illetőleges s valódi hatását összehasonlítani; s így elméjét a tudományok legnehezebbikével, emberismerettel gazdagítani, azon tudománynyal, mely az ifjú keblében kegyetlen kézzel tépi a szép csalódások mennyét szét, s adja birtokába azon keserű tudást: hányadán van a világgal s az emberekkel. Tudta ő, miként jár együtt némely viszonynyal, oly dolgo-

kat használni, melyek meggyőződésünkön kívül esnek ugyan, de hatásukat s befolyásukat az emberek tudatlansága okozza, s melyekkel néha több kezet s lábat lehet mozgásba hozni, mint a legmélyebb okoskodással.

Ilyen volt akkori időben a csillagászok tudománya, s jó lélekkel el lehet mondanunk, hogy rájok nem vala alkalmazható Ciceronak azon mondása, hogy: bámul, ha két találkozó augurt nem lát nevetni egymáson. Már fennebb említettük, hogy Bretizláw csillagászatát neme a vallásos meggyőződésnek tevé tiszteletesbbé azokénál, kik azt mint kenyértudományt gyakorlák. — Ő ihletve fürkészte a csillagok helyzetét; horoscopjait lelkiismeretesen voná; ő bizodalommal számított arra, mit az ég azurjában csak általa érthető jegyekben látott, olvasott. A véletlen, e frigyese a babonának, segített néha őt meggyőződésében erősíteni, s ha olykor jóslatai nem teljesültek, a helyett, hogy tudományának hiányos voltát s ingatag alapját megismerné, magát vádolta. Ő számításainak gondatlan- s pontatlanságában kereste a hibát. Ha néha ily számítási hibácskára talált, bárminő csekélyre, azon hév örömmel ragadta meg azt, melylyel minden szenvedélyes szenvedélye tárgyát szereti kimentve látni, s diadalának örül.

Az ily meggyőződésnek természete átömleni másokba.

Van valami hódító, s rábeszélő a meggyőződésben, melyet puszta hit, s szenvedély nem adhatnak. Mindezekből magyarázható a leghíresebb uralkodók ragaszkodása a csillagászat jóslataihoz, ha ezekben ma-

guk nem hittek is, mert igen tudhatták hatását a buta köznép kedélyére.

Mátyás megismerte Bretizláwban azon embert, kinek nemes lelkület-ihlettsége igen is befolyást gyakoroland az akkori kor szellemében, főleg hadi viszonyokban. Ez okért igyekezett őt arra bírni, hogy Budán udvarában telepedjék le.

Bretizláw az ifjút szerette; de mégsem tudá magát hirtelen azon ajánlás elfogadására határozni. Nehezen vette magát a hatvan évű öreg arra, hogy élte révnapjait, azon nyugvó, pihenő napokat, melyek egy háborgós élet után oly jóltevők, az udvari zajjal fölcserélje; de Mátyásnak szíves unszolásaira időt kért a megfontolásra.

Végre távozott a király, s lakosztályába érkezvén, két apródot lelt ajtajánál elég álmosan, de nagy készséggel parancsait fogadni, s belső szobáiban szolgálatára rendelt magyar urakat, kik Vitézzel érkcztek. Mindez ujságával meglepő s némileg terhes volt nekie.

Másnap reggel Vitéz tevé udvarlását. Az öreg a király indulását sürgette: mert óhajtá, hogy a Dunajég olvadása előtt érkezzenek Budára. Tudta, hogy a követség, mely a királylyal Straznicz előtt szándékozik találkozni, gyorsan halad; egyébiránt is a király anyja, a még öregségében szép és nemes tartású, s még fenségesebb lelkületű Hunyadiné, Szilágyi Erzsébet, remegő anyai gonddal kötötte lelkére a siettetést.

De mégis idő kellett erre. Az elindulás Vitéz érkeztétől harmadnapra volt határozva. A közidőnek

Az ifjú nem soká törte fejét.

nagyobb részét készületek töltötték be, s a tisztelkedő törvényhatóságok fogadása, kik hosszas szerencsekívánataikkal üdvözlék Mátyást.

Régi nevelője mindig oldalánál volt; értesíté az ifjút, gyaníthatólag, mit fognak nekie mindazok mondani, kik személyéhez közelítendnek, s miként kellessék felelnie, magát alkalmaztatnia, hogy eszéről jó véleményt ébreszszen s királyi méltóságát fentartsa. Mátyás példás béketűréssel hallgatá ki a tanácsot, még akkor is, ha ez jobb meggyőződésével ellenkezett. Nekie eleinte mindjárt arra volt szüksége, hogy azoknak bizodalmát s jó indulatját megnyerje, kik iránta a leghívebbeknek mutaták magokat; s Vitéz egy volt ezek közől. De állása is a magas egyházi férfiúnak, mint hajdani nevelőé, nyert azon szenvedélyes ragaszkodás által, mely szinte atyai indulattal párosult; s ez a király nemes szívében gyöngéd figyelmet s méltánylást idézett elő.

Vitéz eszmélve kisérte az ifjúnak minden, a tisztelkedő követségekhez intézett szavait. Bár azok általán véve azon elvből indultak ki, melyet ő tárt fel Mátyás előtt, mégis megütközéssel vegyült csudálkozással hallotta őt ellenállhatatlan nyájassággal felelni minden egyes bejöttnek, s szavait mindig úgy intézni, hogy azok a dologhoz szorosan mérve, bámulatos bizonyítványai valának a vele született gyöngédségnek s tapintatnak; s valami oly lekötelezővel birtak, hogy mindnyájan a legnagyobb megelégedéssel távoztak tőle.

Vitéz mintegy megnemesítve látá eszméit a Mátyás szavaiban s ez némi büszkeséggel dagasztá keblét.

Elvégződvén a nem minden unalomtól ment tisztelkedések, még egyszer ment el Mátyás Bretizláwhoz, kinek elhatározását nem tudta, s kitől sokkal nehezebben vált el, mint Prágától. Ő, mint láttuk, nagyon szerette a tisztes férfiút, kinek közelléte minden tekintetben jóltevő volt kedélyére.

Izabella vígan jött a király elébe.

— Felséges uram! — mond — mi megyünk Budára, elkisérjük oda felségedet, s talán — tevé csíntalanúl hozzá — ott is maradunk.

— Ha ezt az örömet tenné nekem atyád, édes kis Bellám, igen nyugodtnak érzeném magamat, — felelt az ifjú vidáman. — Ő tehát jő, számolhatok rá?

— Minden bizonynyal, — felelt a gyermek, tapsolva kezeivel — már készületeit teszi, s látcsöveit, mozsarait, szelenczéit rendezi, ez mind jó jel.

Míg ezek Prágában folytak, Zokoli Mihály a követséggel óránkint közeledett Strazniczhoz,[36] s már alig lehetett félnapi járatra oda, midőn egy utazó csapatot értek utól, azok közől melyek Cseh-, Morva- és Magyarországnak minden vidékéből a király látására siettek. Az egész társaság lóháton utazott. A férfiaknak bundájok alól fekete mellvértek sötétlettek ki; úgy tetszett, mintha ismeretlenek akarnának maradni, mert az első magyar lovagok hozzájok érvén, sisakrostélyaikat azonnal leeresztették.

Zokoli, a ráváró nagyszerű jelenetekkel s Serená-

val elfoglalva, keveset ügyelt maga körül; de az egyik lovagnak karcsú alakján megállapodván szeme, úgy tetszett neki, mintha abban Borisra ismerne. Ugyanazon perczben fordult az is Zokoli felé s fejével barátságosan köszönt; de vaskezének ujját hallgatás jelével azonnal sisakrostélyához illeszté.

Az alkalom fiatal leventénkre nézve igen csábító volt, s mind a mellett, hogy Boris hallgatást intett, Zokoli szándékosan hátramaradván, közelében megállott.

— Lovag! — így szólítá meg a deli cseh ifjút — szeretnék kegyeddel szólani, hol láthatjuk egymást?

A megszólíttatott körültekintett, s fölemelvén valamennyire sisakrostélyát, hirtelen csak ennyit sugott:

— Keresse föl kegyed Strazniczban Moravecz polgárt tíz órakor éjtszaka; ott találkozhatunk. — Ezzel sarkantyúba kapta lovát s elszáguldott.

Zokoli némét a vidor reszketegségnek érzette minden idegein átzajlani. Látni fogom, ezt gondolá magában: Serenát! Serenámat!

Néhány órai haladás után végre a Morva-folyó partjához értek. A király még nem érkezett Strazniczba, hol minden lak a roppant kiséret számára volt kiszegődve.

A követség, ősi szokás szerint, a folyó partjának hosszában, szembe a várossal, tábort ütött.

Straznicz térhelyen fekszik, akkortájban körüle nagy kiterjedésű, részint nádas, részint gyékényes és kákás mocsárok s iszapok vonultak el, melyeknek zöldes vizén gyenge jéghártya látszatott.

Aggszerű kastély tűnt ki, három szárnyú, a város

többi épületei közől. A főhomlokzat alatt, mely a tágas udvarnak fenekét képezé, kapú nyúlt be; az oldalszárnyak czifra aranyozott rostélyzat által voltak összekapcsolva, s így az egész négyszeget képezett.

A többi lakók, a nem igen széles utczákban, többnyire alházak voltak, zsindelylyel s néha palakővel födve. — A távol kékjében a puchlaui hegyek valának kivehetők, mint egy fellegbe burkolt óriási ív, mely a lég oszlopaival folyt össze. — A rónát Straznicz körül foltonkint terjedt hószőnyegek födék el; de a folyam vize jegetlen nyargalt, csak néha sodrottak árjai zúzfoszlányokat magokkal.

Az ellentét, a vidék télies komorsága s a magyar követség táborának vidor színezete s fénye közt, igen élénk volt. Közel a parthoz a pompás királyi sátor emelkedett, mely inkább bársony-csarnokhoz, mint sátorhoz hasonlított, s tetejéből három széles zászló lobogott: veres, fehér, zöld. Jobbra Szilágyi Erzsébetnek, s balra Szilágyi Mihálynak sátrai látszottak.

Zokolinak gazdag szövethajléka valamivel lejebb terjeszté kék és sárga szárnyait, s mindig tele volt vidor ifjakkal, kik billikomokkal, koczkával s víg beszélgetéssel űzték unalmokat. Így telt el a délután s az est, hanga és zajos felkiáltások közt, míg végre a lobogó máglyák előtt lehete csak a cselédeket látni, mert az urak már lenyugodtak, a hosszú út fáradságait kipihenők.

Zokoli fáradt volt ugyan, de Borissal találkozni égett. Egyet pihentebb vezetékei közől felkantároz-

tatott, s a folyam hosszában lovagolt fel s alá. A számos sajkák a tulsó parton voltak, s minden kiáltása sajkások után, sikertelen lőn. Az idő haladott.

Az ifjú nem soká törte fejét, hanem sarkantyút adván lovának, a gyors jéghideg folyamba ugratott. A ló azonnal úszni kezdett s lovagunk előre hajolva fogta meg szép fodorserényét szürkéjének, míg az bátran taposta a hullámokat, s mindig közelebb és közelebb ért a túlsó parthoz. A deli paripa átúszván, a magas partra kapaszkodott s egy pár ugrás után a merény sikerült. Zokoli leugrott lováról, melynek hátáról csorgott a víz, s megrázván magát, újra felült és gyorsan vágtatott a városba, melynek ablakaiból világ pislogott. Az utczák gyorsan haladó emberekkel voltak ellepve, s az egész lótás-futás élénk pezsgésre mutatott.

STRAZNICZ.

Még jőni kell, még jőni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.

Vörösmarty.

A tágas látkört övedző hegygerinczeken arany-nyal ömlött el az ég boltja, s miként a királyi csillagzat sugárernyőjét árasztá szét, minden uj életet látszott nyerni.

A Morva vizének kéken csillámló háta képezé a szemle középpontját; mögötte Straznicz s a kékellő hegyek, jobbra-balra síma róna.

A kastély födelének palakövein, az apróbb épületek födélcsucsain, a Morva vizének ingó szőnyegén s körül, a nád övezte, jéggel borult mocsár-hátakon szökdelt s szikrázott az ébredő nap.

Az előbbi estén érkezett meg Podjebrád s Mátyás fényes kisérettel. A város telve volt, s a tomboló, zajgó nép özönébe kerítve, mely lobogókkal, hangszerekkel, ittas örömben virrasztotta a hosszú éjet keresztül. Alig emelte ifjú fejét az ébredő hajnal, Strazniczban s a Morva szélén taraczkok s nehéz ágyúk dördültek meg. A folyó két partja annyira el volt lepve ujjongó néppel, hogy folyását nem lehete látni. Szemben a várossal a magyar táborból a fényes kö-

vetség megindult. Túl minden házfedél el volt bámulókkal borítva s a városból a nép, mint gazdag köpüből rajként zajongott ki, meg nem szakadva, a Morva partjához.

Egyszerre sokszorozott «éljen» kiáltások hangzottak, mint a növekedő vihar, dörögve, csoporttól-csoportra, seregtől-seregre, a sűrű néptömeg közt Straznicz felől neme a hullámzásnak mutatkozott. Távol a tátongó csoportozatok fölött forgók, kolcsagok s lovagi sisaktollak ingadoztak, s tompa dörgés reszketteté át az egész vidéket. A nép kétfelé kezdett válni: fénylő lovagok talpig aczélban, rézben, ezüstben, magos pikkelyekkel födött csataméneken ugrottak elő; s miként nehéz lovaik, csörgő szerszámaik alatt haladtak a nézők között, azok hátrább meg hátrább vonultak.

Trombitások jöttek, harsogó szereikkel vidoran zengve, s ezeket a Podjebrád seregei követék. Elől lovasok, erőteljes, zömök, barna nép, bőr-felsőruhában, tágas aczélsisakokban; melleiket vasvért födé, míg oldalaikon széles, kereszt-markolatú kardok csüngöttek, s karjaikon rövid bőrszíjjon az irtózatos csatacsillag, buzogány neme, szegekkel borzadozó gombbal lógott.

Jobbra-balra vonultak ezek a Morva szélén, s mint két fal, a folyam üvegében tükrözék magokat prüszkölő lovaikkal s szélnek terűlt zászlóikkal. A nép közt azonban tágas utcza hasadott, kendőket s a fenyő örökzöld lombjait emelték magasra, míg minden szem a strazniczi kastély szürke falai felé volt irányozva. Az ifjú király érkezett, jobbján Podjebrád, balján

Vitéz léptettek, mind a hárman fiatal, hófehér méneken, melyeket Podjebrád szokatlan fénynyel készíttetett. Arany csujtár, ragyogó kövekkel elöntve, borította a Mátyás nyergének égszín bársony-takaróját, lovának kis száraz feje a czafrang s pompás kantár alól alig látszott ki, s csak vidor szemei csillogták a készület aranyát s gyémántjait túl.

Tejfehér, nehéz selyem mente, aranyhímzésekkel borítva s kövekkel kirakva, nyuszttal béllelt, födte a Mátyás deli s erőteljes tagjait, mely alól elevenzöld, metszett bársony-dolmány, elől aranyvérttel födve, tűnt ki.

Podjebrádnak térdig érő, fekete bársonyöltönye hasított ujjakkal s hasonlóúl gazdag hímzésekkel volt ékesítve és drága kövekkel terhelve; ezenfelül az év télies szakához alkalmazott hermelinnel bélelt palást bundaképen óvta tagjait.

Fényes egyházi öltözete Vitéznek meglepő, aggszerű, de kellemes ellentétet képezett az előbbinek hadi tekintetű és fényes készületeivel.

A három főszemélyt mondhatlan sokasága követé a cseh- s morvaországi leventéknek; készületeik az akkori idő szellemében, egészen azon őskori, erőteljes ivadéknak hadias pompa- s fényűzésére mutattak, melynek hiúsága választékos csatakészületben s nemes fegyverekben állott.

Feltünt e németszerű aczélfegyverzet, mely a széles vállra, az emelt termetre s a karcsú derékra látszatott olvadni, rostélyos sisakokkal, szétváló strucztollaktól árnyékolva. Néhol a rostélyzatot vasálarczák, három keskeny nyilattal a szemek- s a lélek-

Az ifjú király érkezett.

zésre, pótolták ki; másoknál a sisak elejéről az arcz éle előtt legörbülő vaspánt nyúlt le.

A gyalog haladó lovagok közt néhánynak csípőin a vas csataszoknya fészkelt, bödönként elálló karimájával, kezeikben hosszú dzsidák voltak szorítva. Mindezek közt a különbséget részint a fegyverzet anyagának változatossága, részint a sisakok hasonlatlan alakja s fénye tevék; de leginkább a síma pajzsok, melyeknek hátát családi czímerek, nemes értelmű jelmondatokkal foglalák el.

A köznépnek öltözete kevesebb érdekkel bírt, s azoknak nagyobb része hosszú bárány- és farkasbundákkal voltak födve. A nőnemnek rövidebb téli bundái alól ólom- s rézpikkelyek, ránczos szoknyák, széles, lecsapott orrú czipők, s fején béllelt bársonyfövegek mutatkoztak.

A király csendesen haladott. A Morva túlsó partjához közeledő követség őt még ki nem veheté.

Strazniczban, körüle s kívüle annyi s oly sok színű, sok osztályú nép gyült össze, hogy egész Morvának lakóit együtt vélte látni a bámuló szem.

Az előkelő nők nyitott, tágas hintaikban álltak, festői csoportozatokban, vagy hirtelen emelt állványokról úsztatták szemeiket a változó, újuló szemlén végig.

A sokaságból Hunyadi Jánosné hintaja bontakozott ki, arany kerékpántokkal, s apró karikákból álló üvegablakokkal, melyek ólom helyett aranynyal voltak összetartva.

A deli nőnek tagjait sötét színű pompás magyar öltözet fedé, mely az akkori divat szellemében, szí-

nes virágokkal volt hímezve, s a nyitott télies vídrabunda, mely gömbölyű redőkben folyt le tagjain, vállának gyémántfüzetét láttatá.

Szilágyi Mihály több fő egyházi férfi kiséretében lovaglott a hintó mellett; míg Székely Tamás, Rozgonyi Sebestyén, Kanisai László, Zokoli Péter, fényes hadi tekintetű magyar urak, s mások azt követték: a jelenet hátterét az ömlengő nép foglalá el.

Egy hosszú óra telhetett el, míg a kettős sereg egymás közelébe érhetett, s addig a nap a puchlaui hegyekről levonta biborát, s az ég tágas kúpját önté el ragyogó fényével.

Az ifjú király körültekintett; szíve el volt fogódva; s úgy tetszett neki, mintha a bizodalomnak, a szeretetnek ily nagyszerű, ily — hogy úgy szóljak — óriási kifejezése, mely őt a porból, s egy merész s idők viszályain és súlyain keresztül nyúló fogással a dicsőség fényfokára emelte: csak a szótlanságban találna méltó feleletet; mintha azon nagy és igazságos követelések, melyeket ily nemzeti lélek összeolvadása egy czélra, minden nagy szívben földéz, sokkal át nem foghatóbbak volnának, mint hogy azokra a jelen bírna méltó ellensúlyt szavakban odagördíteni. Hitte, hogy csak hosszú, tettel, cselekvéssel s dicsőséggel teljes jövendő lenne méltó viszonzás, ily pillanatnak e néma kérdésére: Ifjú! mi királylyá tettünk — árvát, nem ismertet; szólj! mit várhatunk tőled? — Érezte ő a jelenet fontosságát s nagyszerűségét; lelke felmagasodott, egész lényén neme a kedélyes szerény alázatnak szivárgott keresztül, s mintegy magasságában megkicsinyítve, a

pillanat nagyszerűségével szemben, lelke szelid nyomás alatt pihegett. Másrészről érezni kellett újra azt, a mit királyságának első pillanatában a Podjebrád asztalánál érzett: hogy miként ott, úgy itt is azon dicső, nagylelkű nemzethez méltónak kell, főleg ily fénypillanatában sorsának, mutatkoznia. Ime! itt azon nemes, lelket emelő gondolat, mely képessé tevé őt, ritka tapintattal s életbölcseséggel a helyzet mélységét felfogni, s tartásában, s szavaiban azon mértéket, azon erőt iktatni, mely nekie itt is egyszerre nemcsak a jelenlevők szívét s bizodalmát megnyeré, hanem azokat szenvedélyes bámulásra is ragadá.[37]

Míg a Hunyadiné szép sötét szemeiben a gyöngyök legszebbjei — az anyai szeretet s anyai öröm könyűi csillogtak, s tekintete az érzés némaságával tapadt felmagasztalt, dicsőített fiának arczára, addig Szilágyi, a hadakban férfiúvá edzett magyar nemes, közeledett Mátyáshoz. Minden szem ezen aggszerű vén leventére volt szegezve; ajkait leste a bámuló nép, egy hang nem hallatszott; úgy tetszett, mintha a lehellett fojtódott volna el a marczona férfiak keblében; csak távol az áradozó embertömegnek morgása, hasonló a közelgő vésznek zugásához, döngött.

Szilágyi megállott; nemes arczának kifejezésében elegye volt az örömnek, önérzetnek s felsőségnek, mely tiszteletre gerjesztett.

Rövid előzmény után Szilágyi velős szavakban szorítá össze a hon helyzetét; azon irígyen s kárvágyva szemközt álló pártokat, melyek a zavarban szeretnek halászni, s az ifjú király tapasztalatlanságára merész

bontó terveket alakítnak; a Hunyadi János érdemeit; a László halálát érinté s kifejezé, hogy most, minden múltak sérvei után, az egyezség, az engesztelődés s a történtek feledése a közóhajtás; folytatá, hogy mindazon zavarok orvoslását, melyeket a kényurak, a rabló lovagok, a cseh szabad zsákmányosok kevélysége s rombolásai okoznak: a nemzet tőle, Mátyástól várja. Így szólt ő negyedórácska alatt, óriási képet legördítve az ifjú erős lelke előtt azon országnak, melynek királyi pálczáját ma szorította először kezébe. A vállalat, a felelősség, az előtte nyíló nagyszerű cselekvéssel teljes jövendő, eget emelő Átlásként magasodott fel a Mátyás képzete előtt; s mint minden nagyszerűnek erős és kiváló lelkekre: úgy a mondottaknak is nem aggasztó, nem bátortalanító, hanem szívet, kedélyt felmagasztaló hatása lőn, nyugodtan mint ősz, kormány- s parancsnak edzett fejedelem, hallgatá ő végig bátyjának szónoklatát, s miként a terhek s végbeviendők a beszéd hullámaiból fölmerültek egyenkint: úgy alakúlt halkan arczán azon szilárd s nemes kifejezés, mely szó előtt némán oly bizodalmat előidéző, oly nyugtot igérő.

S a nép ittas bámulattal látszék a király arczának derűjében nagy jövendőjét olvasni.

Szilágyi elhallgatott. Úgy tetszett neki, mintha az ifjút hosszabb öllel mérte volna, mint a tapasztalatlant kelle egyelőre. Néma szemrehányást tőn magának, hogy beszéde az agg élet tapasztalásának minden anyagát átöntötte szavakban, s mélyebb, körűlfoglalóbb, nagyobbszerű lenne, mint hogy arra a Podjebrád feledett apródja, ki tegnapelőtt óta ki-

rály, magához, hivatalához s nemzetéhez méltólag felelhetne, s Szilágyihoz kijelelt, kemény kifejezésű vonásaikban kétkedés tűnt fel.

Mátyásnak arcza szembetűnőleg halvány lőn, szemei önkénytelen nedvtől csillogtak, szíve gyorsan vert; de az indulatnak ezen édesen-kínos torladozásán, győzött lelki ereje, s ő megszólalt.

Háláját fejezé ki rövid, de forró s szivet ragadó szavakban. A hon jelen állapotját kikapá világos, kerek képben a Szilágyi beszédéből, s ebből voná el az egyetértés, közremunkálkodás és áldozatok szükségét, hogy a széttépett hon a béke üdvét éldelhesse.[38]

Szilágyi s mindnyájan rábámultak: ezen mély belátást s ügyes, lélekteljes felfogását a dolognak, azon készséget, egy hosszú, értelemdús beszédnek minden árnyéklataira önbizodalommal felelni tudni: benne senki sem kereste volna.

Podjebrád beszélt utána, örök békét ajánlván a magyaroknak s vejének, királyuknak. Ezzel szívesen megölelte Mátyást a roppant néptömeg éljen kiáltásai közt, s ezt a jelenlevő cseh s magyar seregek követék. A merre a szem nézett, mindenütt a közelítés, ölelés, kézszorítás vala látható, s minden jelenlevőn a felmagasztaltság vőn erőt, vídám nemes zaj áradozott, s a helyzet szentségétől ihlettek közt semmi rendetlenség nem mutatkozott.[39]

Így haladott Mátyás kiséretével a magyar táborba, hol a nép lova körül özönlött; karjait terjeszté utána; sírt, nevetett, áldást, éljent rebegett; részegült volt s őrült örömében. Mátyás kezet nyújtott a közel le-

vőknek; itt egy öreget szólíta meg biztos: atyám! jó öreg! bátya! kedves földi! oly soká nélkülözött szavakban, ott egy leánykának adá nyájas mosolylyal s bizodalmas hugom névvel, szíves üdvözletét vissza. Úgy tetszett, mintha légben lebegne lova, mintha a sokaság fölemelte volna, s mégis valami tiszteletteljes s minden vad tolongástól ment volt ezen nemzeti lelkesedésben. Mátyásnak keble a kéj özönétől fáradtan összeszorult. Így jött ő sátorába, hol egy, még szívesebb, még kedvesebbb ölelés várta őt: — anyjáé! ki szólni nem tudott, csak bámulni, csak Istent imádni, csak szeretni.

A nép tiszteletes távolban vonult hátrább, s a Hunyadiné bársony-palotájában asztal terűlt fényes kövekkel kirakott arany s ezüst tálakkal, billikomokkal, korsókkal, méhseres pohárkákkal s kádacskákkal: a sátor előtt pedig máglyák emelkedtek, s a pattogó tűznek füstkigyói magosan löveltek fel; a tűz heve lanyha meleget terjesztett a téliesen béllelt sátor keblében, hol a fürge cselédség járt-kelt.

A seregek egyesei a sátrak előtt pajzsokat tevék fordítva a földre, ezeken terjeszték el élelmi szereiket; több helyen megcsapolt hordókból, aczélsisakaikban hordák a bort körűl, ökrök sültek, ősi szokás szerint; dob, síp, duda, s hárfák hangoztak. A bortól vidult nép tomboló tánczban, s magyaros népdalokban hangoztatá örömét.

Strazniczból és Straznicz felé terhes szekerek, podgyászolt lovak s hintók vonultak. Szembetünő volt a többiek közt egy tágas, aggszerű, de az akkori

időhöz mérve elég kényelemmel ellátott hintó, mely a táborból Straznicz felé vevé útját.

Egyszerre a Morva felé özönlő néptömegből egy fényes ifjú lovag közeledett ahhoz. Sötét hajhullámok képét még derültebbé, elevenebb fiatalságúvá tevék. Szándékosan lassítá lépteit, szemei mindig a feléje gördülő hintóra voltak szegezve. Végre mellette haladott az el.

Két hölgy foglalá el a hátulsó ülést; mindkettő fiatal és szép. Az egyiknek arcza födetlen volt, s tagjait égszín, hermelinnel béllelt palást födé, fején sajátságos alakú bársony-süveg ült, gazdagon gyöngyökkel terhelve. A másiknak képe a lenge kétszeres fátyol köde alól mint árnyalak tünedezett ki. De az ifjúnak szeme e kétes vonásokban ismerőst talált, lakóját lelkének, kinek bár elmosódott határozatlan vonalai éltek csak elméjében: ő azokból a képzelet ereje által lényképet festett ki, s a kép színei égő ecsettel voltak festve, angyalian, tisztultan minden földi salaktól.

— Ez Serena! minő igazán az Isten él s ő keblemben! suttogá édes kín közben Zokoli, mert ő volt.

Az egyik hölgy, kinek arcza lovagunk előtt ismeretlen volt, hosszú tekintetet vetett rá, egyet azon kedves bámuló tekintetek közől, melyek bár a személy iránt semmi részvéttel nincsenek, örömmel futnak meglepő szépségű alakon végig, azt inkább szobor- s múló jelenetként nézve s kémelve, mint élő lényként. A tekintet, mely a délczeg lónak gyönyörű izmait s fényes készületét nézegeté, semmivel sem

volt figyelmetlenebb, mint a mely a lovag arczán csúszott végig; Serena ellenben a fátyol leplei alól tündöklő szem kristályait csak perczig nyugtatá rajta, s miként arczának hideg, kevély kifejezéséből olvasható Zokoli, önkénytelen s azonnal más tárgyakra fordítá. Képzelődés játéka volt-e, a mi az ifjúnak szemeit kápráztatá, vagy valóság? nem meré magának megfejteni; de nekie úgy látszott, mintha a Serena arczát gyönge pír borítaná el, s ajkait megvetőleg vetette volna fel egy pillanatra.

Zokoli szégyenülve kapta le izzó tekintetét Serenáról, keblébe keserű érzet fészkelte magát, önérzete ébredt föl, s e hideg részvétlenség őt aggasztá és sérté egyszerre. A hintó elhaladott. — Pillanatra azon ötlet merűlt fel a Zokoli elméjében, hogy bárminő valószínű ürügy alatt, a hölgypárt szólítsa meg, vagy a tolongás közben Strazniczig kiséretével, kínálja meg, a mi akkori időben, főleg ily alkalmakkor, idegennel szemben is, a kor- s lovagi szellemmel egészen összhangzásban volt.

Ha Serena őt hidegen tekintette volna csak, mint ismeretlent, a ki alig hizelghete magának azzal, hogy pillanatnyi megjelenése a romok közt, arczát oly mélyen véste volna Serena emlékezetébe, mint ezé élt az övében: ő alkalmasint visszatérne; a dolog, természetes, udvariassága miatt megfejthető s a maga helyén leende.

De a hölgy nézésében nem volt hidegség, hanem kellemetlen meglepetés kifejezése. Mintha mondaná: itt vagy megint te, kinek tekintete már egykor kedvetlen benyomást tőn rám, — nézzünk félre, nehogy

— anyjáé! ki szólni nem tudott.

megszólítson. Gondolatának ily fordulata határozott: Zokoli megkeményíté magát, sarkantyút ada lovának. S nemsokára látjuk őt függő mentében, fényesen, mint ragyogó napot, azoknak sorában, kik a királyi sátorban tágas félkört képezve állottak, várva a jelenlevő s mindegyikkel nyájasan beszélgető ifjú királynak megszólítását.

Minekutána Mátyás az idősb férfiakkal, ritka tapintattal, rövid ugyan, de nem üres párbeszédet tartott, az ifjabbakhoz is közeledett. Megszólításaiban azon nemes szerénység volt, mely önméltóságából semmit sem engedve, épen nemessége s természetessége miatt egyenesen a lélekhez szól, s valamint más terhelő aggálytól ment meg, úgy a szivet oldja fel.

Mátyásnak arczát hirtelen vidorság lepé meg, midőn a tisztelkedők sorában Zokolit pillantá meg; önkénytelen közeledő lépést tőn feléje, de a következő pillanatban lassítá azt, a nélkül, hogy arcza nyájasságából legkevesebbet vesztene.

— Örülök, Zokoli, — mond — hogy itt látlak, ily épen, egészségesen, s az elsők közt, kik irántam részvétet mutatnak; szólj, ifjú levente! miként vagy? mondj nekem valami kedves újságot ismerőseimről.

Zokolit e bizodalmas megszólítás, azon baráti egykori tegezés, azon aggálynélküli fenséggel párosult nyájaság, melylyel őt Mátyás fogadá, örömmel tölté el.

— Felséges uram! — felelt, a mi honunkban a legkedvesebb, legvidítóbb újság, azt felséged mindnyájunk arczáról olvassa; s ez az: hogy felségedet láthatjuk, határainkban üvözölhetjük, s alkalom nyí-

lik előttünk, tiszteletünket s hév ragaszkodásunkat kimutatni!

Mátyás a Zokoli vállára tette egy pillanatra kezét. — Légy üdvöz! — mond a legszívesebb hangon. Ezzel a Zokoli mellett álló fiatal lovaghoz fordult, egy-két nyájas kérdést intézve hozzá; — és így tovább.

A fényes ebéd ideje következett. Tisztelkedésöket végezve a jelenlevők, az elfogadó sátorból kivonultak, s az élénk táborban széledtek el. A távozók utolsói közt volt Zokoli, ki az előlépést az idősbeknek engedvén, szerényen vonult hátra.

— Te maradj egy pillanatra még! — mond a király.

Zokoli mélyen hajtá meg magát. — Kevés percz mulva egyedűl maradtak s a sátor ajtókárpitjai összevonultak; a király két kezét nyújtá Zokolinak. — Nem akartam, — mond egészen azon szíves barátságos hangon, melyen azelőtt szokott serdülő korának legkedvesb barátjához szólni — nem akartam elválni tőled, minekelőtte nem beszélnék tanúk nélkül veled. Mondd, barátom vagy-e még? — igen, igen, a te becsületes szemeid nem hazudnak; te az vagy?

— Az vagyok, — kiált fel szenvedélyesen Zokoli, — felséges uram! és leszek utolsó lehelletemig!

— Légy körülem! ne távozz egy pillanatig udvaromból; ah! nekem minden oly új, oly aggasztó; emberre van szükségem, kinek keblén örülhessek s bánkódhassam, ki előtt lelkemet tárhassam ki; légy oldalam mellett!

— Felséges uram! — felel Zokoli a legszívesb, de komoly hangon — igen, barátja, s leghívebb alattvalója maradok; de ne magyarázza balra, ha udvarában állandó lakom nem leend. Barátja leszek! Istenemet hívom bizonyságul. — Hiszem, hogy oly magaslelkű királynak, mint felséged, kegyencze nem lehet; mert a jó fejedelemnek kegyencze az egész hon. De az emberek olykor balul itélnek, s nem akarom árnyékát is okozni azon álhiedelemnek, hogy én valami ehhez hasonló legyek. Adjon időt nekem felséged megérdemleni, megfejthetővé tenni irántami, boldogító vonzódását: akkor közeledni fogok, de mint hű alattvalója, s mint magyar, ki előtt a király s a hon egy!

Mátyás egy mély, részvétteljes tekintetet vetett a szólóra. — Értelek, — mond nyugodtan, igen, te barátom vagy! legyen egy szent kötés közöttünk, nem tudva a világ söpredékeitől, nem érthető a gyáva mindennapiságtól; legyen s maradjon azért kiki helyén, a király és barátja!

KIRÁLY ÉS ÖCS.

Rara temporum felicitas, ubique velis sentire, et quæ sentias dicere licet.

Tacitus.

Mátyás Budán volt; a hon nagyjai körüle, vagy egyenes őszinte lélekkel, vagy titkos cselszövényektől nehezült kedélyekkel.

A kárpit felvonult, az egyes ember élete kitágult, s a királyi lét kezdődött, fényével és sötétével, örömével s ürömkelyhével, zajával nagyszerű országos cselekvéseinek s csendével az oly ritka s oly szűken mért nyugalom óráinak; végre minden cselszövényeivel oldalárnyéklatainak.

Diadalmenet volt jötte:[40] az ég ünnepelte azt, mert száraz, fényes téli lég, hidegében fűszeres s szigorúságában csillogó, födte tágas ragyogó kúpjával útját. A napok szépek, fehérek, csikorgók, de széltelenek voltak; az esték mély kékjökkel, hóvilágukkal, csillagszövétnekeikkel hosszíták a nyargaló napot. — A kíséret gyorsan haladott.

Mindenütt hév öröm zajgott: a magyar hon néptengere a diadali útnak két oldalát öntötte el, mint áradó folyam.

Eltűnt az éj s a nap: egy óra, egy hosszú pilla-

nat volt az idő, az út minden tekervényeivel, konyulataival, hegyeivel, völgyeivel, egy utczává alakult Straznicztól Budáig, melynek falai ujjongó népből állottak, szekéren, lovon, gyalog, a fák tetőin, a házak födelein, a sziklák ormain, örökös özönben, hullámozva követvén a kiséret menetét, s az ifjú királyra bámulva millió szemekkel.[41]

Így érkezett ő Budáig, hol soha nem látott fénynyel lőn üdvözölve. Ölben látszott őt a nép a Salamon-egyházba vinni s onnan csarnokába.

Egy hosana! egy örökös Isten dicsérünk! terjedt a birodalomban szét. A pártok pillanatra elnémultak; úgy tetszett, mintha ezen ingerűltség mindent magával ragadna; a cselszövény elveszté fonálvégeit; az irigység nyelve lezáródott; a haragvó szeretett, a néma szólott.

Mátyás e nemzeti riadás közben örökös feszültségben volt. Ennyire szerettetni, így élni egy egész nemzet lelkében, s óránkint, pillanatonkint, úgy szólván magára rohanni látni azon magasztos jeleneteket, melyeket a nemes, az érzékeny szív egyenkint illetődés, elragadtatás nélkül nem élvezhet, őt túlemelé magán.

El volt fogódva, a kéjben kifáradva. Bárminő nagyszerű és boldogító vala azon érzés, mely őt fölmagasztalá: örült végre, midőn a közhódolat riadásai el kezdének hangzani az ország nagy terén s a fényes csarnokokba, a szentegyházakba, s a csendes lakokba vonulni vissza; s ő egyedül lehetett, egy éjet tölthetett el háborítlan álomban, s egy órát élhetett magának.

Fölébredt álmából nyugodtan, símult kedélylyel, de nehéz gondok közt. Az óra, melyet magának élt, elkondult; körüle, mint kápráztató kép, vegyült színekkel terjedt minden, az óriási látványhoz szokni kellett. Mint a vak, kinek az orvos üdvözítő keze fölnyitja szemeit, s tekintete elébe gördíti a szép, a nagy világot: előre egyebet hullámzó színvegyületnél s határozatlan vonaloknál ki nem vehet, melyek őt elragadják s elnémítják; nem tudja, mi a határ, a közép; mi a távol s közel: csak halkal a tapasztalás vésője s ecsete deríti, oszlatja a szemlét s kezdi őt honosítani azon világban, melybe szemefénye vezeté be.

Úgy Mátyás; igyekezett eszméit, gondolatait rendbeszedni, elosztani, megszűrni: míg végre lelki szemei előtt világ lőn, s ő határozásának s hivatásának tágas országába biztos királyi tekintetet vehetett. Így állott ő egyik szobájában, szeme az ősz Budáról, szemben a síma rónára mélyedett Pest körül; s lelke, mintegy kiállva a gondolat rendezés nagy munkájától, szünetet látszék ünnepelni, egy lelki szabbatot, egy vasárnapot.

Szilágyi lépett be, egészen azon méltóságos tartással s önbizodalommal, melyet rokonsága, érett kora s érdemei tevének megfejthetővé.

— Vágytam utánad, bátya! — mond a király kissé felindulva. — Jer, néhány fontos szóm van veled, kezdem érezni az idő becsét, nekünk sokat kell tennünk, bátya! s én a halasztásnak nem vagyok barátja.

— Öcsém! — felelt Szilágyi rövid szünet után —

neked mindenek előtt azon kell lenned, hogy e sokszínű s agyú nemzetnek bizodalmát megnyerjed. Nálunk a nemesség a nemzet; a király, a hon mindent tőle várhat; nem hibázom, ha mint bizonyost állítom, hogy a nemesség bánható; de tapintat s okosság kell.

— Hogy érted ezt?

— Gara, Ujlaki, Bánfi s többen választásod ellen voltak, ezek most az ujontörténetektől mintegy elkábulva, nyugodni látszanak; de én szíveikbe tekintettem. Ők az első alkalmat arra használandják, hogy régi elveiket kitűzzék vagy önmagukért, vagy azon követelőkért, kik fényes királyi székedbe vágynak, s mindent mozgásba hozandnak, ha már is nem teszik.

Mátyás figyelemmel hallgatott darabig, egyáltalában meg nem foghatván, miként függ ez az előbb mondottakkal össze.

— A mit mondál, — viszonzá a király, — igen valószínű, s ez elmémben megfordult már; de nem tudom hová irányoznak szavaid? Gara hűséget mutat irántam; Ujlakinak alkalmazásával teljes okom van eddig megelégedni; Bánfi visszavonultabb, ő kevesebbé tagadja meg régi elveit, s minden tisztelete mellett hidegebb irántam, s hiheted: nekem ez tetszik a három közül leginkább; ebben a makacs hadfiban tudnék legtöbbet bízni; a Rozgonyiakat kevésbbé ismerem; Zokoli Péter első látásakor megtetszett nekem: ő oly egészen magyar, nyers, de őszinte, erős, élénk; én így szeretem az embert. Ő férfiú! s ezzel minden meg van mondva. — Te bátya intesz engem, hogy vigyázó legyek, s más szavaidban en-

gesztelést ajánlsz. — Istenemre engesztelés az én jelszavam: mert a most gerjengő honfiakat meg kell engesztelnem, ha az első magasztaltság mámorából fölébrednek; ki kell őket békéltetnem azon képzettel, hogy választásuk nem elszeleskedett felhevülés, hanem üdvös országos cselekvés volt. Barátokat kell szereznem, kik bennem a honért lelkesedve, s szenvedélylyel lássák a teendőknek vezércsillagát, kinek kezet kell nyújtaniok.

— Helyes, öcsém király! igaz, s jelesen van mondva, a mit szólál; de minő szemmel fogja a nagyobb rész engedékenységedet nézni azok iránt, kik atyádat gyűlölték, s az álnok Cilleyvel fujták a követ; László bátyádat lemészároltatták a gyermekkirálylyal, s most is csak kényszerítve hódolnak? Ha nyugodnának ők, Istenemre! nem szólanék; de minden igéret kölcsönös.

— Mit mondasz? — szólt Mátyás nyugodtan — tehát fellépésem büntetés legyen? zavart hozzak rend helyett az országba? Ujlakit, a hatalmas kevély Ujlakit taszítsam le a vajdaságról? Garát foszszam meg nádori hivatalától? a Rozgonyiak közt szemeljem ki a konkolyt a búza közől? legyen bosszú s félelem az első jelenet az ifjú királyban? gyanítsa e kevély nemzet, mely királyt akar, nem kapkodó gyermeket, hogy pórázon vezettetem, s egyesek haragjának s cselszövényeinek gyáva eszköze vagyok? — Heh, öreg! nem te mondád-e, hogy érett elme lakik a gyermek Hunyadiban, hogy szíve honáért ver! s hogy benne atyja lelke s ereje él? — nem így mondád-e a Rákoson? a hon s az Isten színe előtt! s nem ne-

Szemei a hintóra voltak szegezve.

ked hittek-e? s szavaidra hangzott a Mátyás-név ajkról-ajakra?

— Igen; — felelt Szilágyi hevülve — de a gyermek Mátyást józanon csak a gyermek Hunyadi Jánoshoz hasonlíthatnám, nem az ősz kormányzóhoz, ki száz csata közt árasztá dicsősége fényét szét Európában; atyád pedig, öcsém király! szerény ifjú volt, ki az aggkort becsülte, s midőn a tapasztalt vénség érett tanácsa őt támogatá, nem volt oly hiú s elbizott, magát pórázon vezetettnek mondani; s vesztett-e azért önállása a tettre termett ifjúnak? — korántsem: mert meggyőződése volt az érett kor tapasztalásából hasznot vonni, s eszében el nem bízni magát. Alkotmányos ország ez, ifjú úr! melynek törvényei vannak; fel van itt a hatalom a király s nemzet között osztva. Mi az országgyűlés? — Nemde tanácskozás részvéte a hon atyáinak az országos ügyben; nemzeti szózat? s te ily jókor akarod az érett tanácsló szavát nélkülözni, s magad eszén járni?

— Balra ne érts, bátyám Szilágyi! tudom, a mit mondani akarsz. S mikor vetettem meg a tanácsot? Szememre veted te, hogy vitatkozom. Nem gyáva-e, ki a tanácsot meggyőződése előtt követi? Kettőnk közt érik itt a tárgy; itt nem a többség határoz. — Mondj okokat, czáfold meg az enyimeket; derítsd világossá kétkedésem homályát a valóság, a fényes igazság szövétnekével, s hódolok neked! Mindenek fölött ne légy heves és kifakadó: a meggyőződés nyugodt szokott lenni és hideg, mint férfierő. Akarod, hogy tapasztalásid bő áldása átömöljön lelkembe? szólj a bátya szíves rokonhangján, mely útját szí-

vemhez el nem véti soha; szólj úgy, miként a magad becsületeért szólanod kell: mert hiszen te kezeskedtél rólam, hogy királylyá születtem; végre úgy, miként nekem lehet tűrnöm és hallgatnom. — Mátyás kezét nyújtá Szilágyinak, kinek homlokán fellegkezde borongani. — Ne nézz oly komorul, jó bátyám! — folytatá kedélyes nyájassággal — Istenemre! eszedben, tapasztalásodban, jóindulatodban helyezem kincsét jövendőmnek! tanácsod becses nekem; ah! de mi értsük egymást!

— Én agg koromban, királyom! — felelt hidegen az ősz bajnok — más hanghoz nem szokhatom. Lehet, hogy a furfangos Podjebrád udvarában, a nehézfejű csehek közt nem hallád te nyílt szózatát hű alattvalónak királyához; lehet, hangom sérti füledet; de míg eszem helyén áll, keserű legyen bár az igazság! én szólani fogok. Ne feledd soha, hogy az én kezem helyzett ama fokra, hol már szabadon állhatni vélsz, mielőtt lábad a sikamló lapot körültapogatta, melyről egy ellenséges nyomás az örvénybe sodorhat.

— Nem feledtem! — mond Mátyás nemes nyiltsággal és fönséggel. — Napok óta nyom a királyi gondok terhe, s már oly sokszor említéd azt előttem, hogy siketnek kellene lennem, ha feledhetném. Legyen béke, bátyám! — nemde tanácsolni jöttél engemet, nem bűn előtt korholni? — Mit tettem én? mi boszanthat? — hiszen, miként mondod, lábaim alapjának területét se mértem még ki. Te fölindultál, mielőtt feleltem volna neked: mert viszonzásom kérdés volt csak. Szólj, mire czéloztak szavaid, midőn Ujlakit s Garát említéd? mit hiszesz teendőnek ezek-

kel? mi, véleményed szerint, az első országos tett, mely előttem áll? mondd el; nyugodtan kihallgatlak; azután szólok én: legördítem előtted terveim tekercsét, mérjük egymáshoz; a mi jobb, czélszerűbb, győzzön! s mindenek fölött a hon boldogsága álljon!

Szilágyinak arcza gúnyredőkbe vonult. Az ő terve! ily jókor már terv? — Hm; gondolá magában; aligha rosszul nem számíték e gyermekkel, ki érett tanács előtt mer avatatlan kézzel az országos élet üteréhez nyúlni s kerekeinek mozgásában változást tenni. — Az ő terve! s azt az enyémmel mérjem össze? s kétség legyen, melyik a jobb? — Istenemre, e képzelgés nem utolsó. — Mindez Szilágyinak elméjén elég hirtelen villant keresztül. Szünet lőn, mely alatt a király figyelemmel s feleletet várva nyugtatá szemeit bátyján.

— Terveit a királynak kihallgatom béketűréssel — felelt végre az öreg hős — s ám legyen! mérjük azokat az enyémekhez, győzzön a jobb.

— Szólj te előbb! — mond Mátyás a legszívesb hangon, egy karszékre mutatva — idősbet illeti az elsőség, s belső szobáimban az én jó, hű öreg bátyám ellenében nem vagyok király!

Szilágyi helyet foglalt; midőn látta, hogy öcscse állva támaszkodik háttal egy fényes márványasztalhoz, melyet két sphynx tartott, fel akart emelkedni; de Mátyás tréfásan nyomta őt vissza ülésébe.

— Öcsém! — így kezdé az öreg — te egy fontos első lépést hibáztál el.

A király kissé elpirult.

— Igen! — ismétlé az agg folytatva — ezt nem

a kormányzó mondja a királynak, hanem bátyja öcsének. A Podjebrád beteges leánya nem királyi öcsémhez illő nő; nem, mert a hon érdekei hasznosb összeköttetéseket tesznek szükségessé, mint egy magában összedúlt nép kormányzójának leányával képzelhetők.

Mátyás szólani akart.

— Hallgasson a király végig, s czáfoljon meg, — folytatá a beszélő. — Az ifjú jegyes nem egészséges, s aligha az leend valaha. Az országnak örökös kell. Ha nem a régi fejedelmi családok egyikéből választál nőt magadnak: a hon magas urai méltán várhatták, hogy hölgyeik egyikét emeld magadig, bár ezt is, mint igaz barátod nem javaltam volna.

Mátyás hevülni kezdett, de magába fojtá hevességét. — Mondd nekem — felelt lehető nyugodtsággal — illő-e oly bölcs férfiúnak, mint te bátya, ily fontos órában, midőn a hon szükségeiről s követeléseiről kellene szólani — multakat említni, melyek változhatlanok? nem volt-e, a mit tettem, akkor, midőn történt, illő, hálámból, kétes jövendőből fejthető, s nem hitte azt akkor mindenki úgy, mint én? nem adád magad jóváhagyásodat Straznicznál?

— De a következés megmutatta, öcsém, hogy nem jól számítottunk: bár én csak a megtörténtet nem akarám oly fontos órában megváltoztatni. Felelj, de nyugodt lélekkel s felindulás nélkül: nem világlik-e előtted, hová akarlak vezetni? nem ütközik elméd önkénytelen össze azon eszmével, melyet ama tettnek emlékezete idéz föl? nem bizonyítványa-e annak, hogy jövendőnk kétes, előre nem gyanítható; hogy

csalódnunk mind jövőnk sejdítésében, mind számításainkban lehet; hogy ifjúnak ez nem szégyen, s csalódásaiért e szép, irigyletes szakát az életnek csak sárepés, élettapasztalás nélküli ember kárhoztathatja. Lásd! minő igaz ez: oly való, hogy hosszabb élet s tapasztalás biztosb tapintatot adnak, s nemét a multról levont jóslói tehetségnek. A fiatalnak több szelleme, esze, talán hirtelenebb átlátása lehet: de tapasztalása s életbölcsesége sohasem annyi, mint az aggnak; s most ott vagyunk, hová vinni akartalak. — Öreg legény áll előtted, ifjú! — Ujlaki, Gara irigyeid, s a mi legveszélyesb, vágytársaid. Az ország pártokra van téve; hivatalaid legfényesb kettejét leghatalmasb s cselszövényesb elleneid bírják. Ezt szükséges, ezt meg kell változtatni!

— Hogyan? — kiált fel Mátyás — a te tanácsod ez? ki a Rákoson a multak feledését igérted, ki nevemben megesküdtél választásom után: hogy mint béke-nemtő, nem mint boszuló térek honomba vissza; te végre, ki elhallgattad, némán helybenhagytad e férfiaknak hivatalaikban megerősítését? — Egy önmeghazudtolás legyen első lépésem? — Melyik lelkes király tette ezt valaha?! Magam adjak-e okot, ürügyet vágytársaimnak, bennem azon magas hivatásnak reményeit hiánylani látni, melyre úgyis hiúságuk érdemetlennek hisz? — Szólj bátyám! lehet-e, szabad-e tanácsodat követnem?

Szilágyi indulatba kezde jőni. — Nem akarod? — vág az ifjú szavába. — Jó! lásd magad következéseit éretlenségednek; — de ha a fergeteg fölcsap körüled; ha majd fűhez, ághoz kapsz, engem ne vádolj! —

Helytelennek látod te, a mit ősz bátyád javal, miként egykor helyesnek házasságodat. Bármiként tagadja nemeslelkűséged, te megbántad azt; mert — tevé szelídebb hangon hozzá — te Katalint nem szereted, s a mi keserűbb, nem becsülheted. Ki ő? légy őszinte! lanyha, élet s él nélküli lény, egy bogáncsszál a büszke czéder mellett. — Lehet, ismétlem: hogy te most okaim helyességén kétkedel; de ím jósló lélekkel mondom: Gara, Ujiaki s még egy, kit magam se merek nyiltan megnevezni most, el fognak árulni, Istenemre! el: s kérdés, ha az országnak ily iszonyú állásában nem sikerülend-e átkos merényök?

— Ám tegyék! — mond a király fönséggel — az uralkodók élete Isten kezében van, s higyj nekem, én nem tartok semmitől. Emelje az árulás sárkányfejét: ébren, s emberére talál! — Szelídség az első lépés; ha ők azt nem értik, nem érdemlik; ha hála helyett bosszú lobog kebleikben: hiszem az Istent! — folytatá, hívőn emelve égnek szemeit — az örök gondviselés keze utóléri őket, s megaláztatnak.

— Még egyet öcsém, — mond kimért hidegséggel Szilágyi. — Nem vagyok én a multnak feledése — nem engesztelés — s a szelídség ellen; de a mire figyelmeztetlek, nem mult az: jelen van, szemed előtt történik, s megbocsáss ezen öreg vasfőnek, mely a dolgot maga nevén nevezi, csak vak, a ki nem látja.

— Bizonyítványokat, bátyám! — szól a király élénkebben.

— Nem fognak késni. De térjünk a többire: a

török háborog; Fridrik kezében a korona. A széleken Giskra zsibong; szabad zsákmányosai, Komoróczi s Walgatha Pest körfaláig portyáznak; Ábrahám egy tehetős zsidó, kinél anyád számára rendelt s részint kifizetett ékszerek voltak s bársony-, arany- s ezüstszövetek, királyi öltözetekre számodra, eltűnt. A napokban Székes-Fehérvárról egy levél érkezett hozzám, melyben írják, hogy az öreg kalmárnak raktárát tulajdon írása következésében, két idegen akarta elfoglalni, s midőn a sáfár kétkedett, erőszakhoz nyúltak a rablók. Bessenyődi, a város bírája, el akarta őket fogatni, de poroszlói elkéstek. Nankelreuther elrablott nejeért dühöng; Pongrácz, az Ercseik, Gyerők, Salamonok, Podmaniczkiak s a többek, rablóváraikban nevetik a törvényt; a békés vándor e rendetlen országban nem biztosabb, mint az arab pusztákon. A rablók, portyázók, szabad zsákmányosak szemtelensége vérszemre kapott, s mintha a pokol minden ördögét fölkergette volna odúiból: zaj, gyujtogatás, pártdüh rombolnak közöttünk. Ujlaki fosztja a székelyeket s a szászokat zaklatja Erdélyben, számos népet tart fegyverben; Gara követeket küld éjjel Budáról szemünk előtt s közeledben az idegen fejedelmekhez. Így állanak a dolgok, uram király!

Mátyás a beszéd folyamát feszült figyelemmel követte, s miként a tárgyak változtak: úgy az ifjú arczán nemes fellobbanás, megvetés, gúny s nyugodt erő kifejezései tűntek rendre elő.

— Te elnémultál? — szólt felsőségi szellemmel a kormányzó. — Elhiszem azt! — Ily óriási zavarban nem könnyű a napnak lenni, mely a romboló ele-

meken keresztül szórja választó sugárait. — Isten kell itt, mennyköveivel!

— Kihallgattalak, — felelt a király. — Bátyám! s miként élénk s tudtomra nem mindenben túlságos képét gördíted le elmém előtt azon darabolt néptömegnek, melyet ti nemzetnek neveztek: úgy ismertem én azt. Szavaidban túlságos, a mit Ujlakiról, Garáról mondasz, s jóslataid; de legyen elég erről. — Most szólj, mit kell itt tenni? A bajt leírni könnyű, gyermek tudja ezt. — Szavakban árad a panasz, tettbe szorul a segítség.

— Nyiltan tehát, öcsém! — mond Szilágyi fölkelve. — A törökkel békét kell kötni, habár áldozatba kerül is; Giskrával egyezségre lépni, s Fridrikhez követeket küldeni a koronáért. Ha Garát, Ujlakit büntetni nem akarod, jó, — nincs ellenemre; de szorosan ügyeltess rájok. Ez az első, mit tenni szükség. — Pihenő idő lesz ez, erőt, pénzt gyűjteni, s azután lehet legelőbb is a rablóvárakat lerontani: miként arról a Rákoson törvény hozatott.

— Istenemre! — kiált fel Mátyás — vagy nekem vaknak kell lennem, miként mondád, öreg; vagy a dolgoknak nem úgy állaniok, miként leírtad: meg nem foghatlak! Békét kötni a törökkel? ezt javalod te? a tapasztalt öreg, kinek most is ozmán vértől füstölög kardja; ki a pogány szavainak, sőt esküinek értékét ismered! — békét Amuráttal? ki éhen sovárg bosszúra; s kit békekérés még elbizottabbá s vakmerőbbé tenne; egyezkedni Giskrával, s a neve alatt rablózsiványokkal? — Én tegyem erre az első lépést? egy idegennel, kit Erzsébet királyné hozott az országba

— A törökre, vén oroszlán!

védelmére, s ki, mint a ledér növény, honunk királyi fájának sudarára kígyózva, tolvajként űzeti aljas fosztogatásait! — egy szabad zsákmányossal én, a király? — rabló csordával a nemzet? — Láncz és ostor a semmirekellőknek, nem békeajánlás!! Nem tudod-e, mit bír kivívni egy nagy nemzet, mikor szent hűségben a hon javáért kezet fog királyával, ki boldogságaért él, s kinek minden csepp vére az övé? — Nem vagytok-e többé magyarok, hogy haramiákkal fogjatok kezet? ti! kik előtt a kelet holdja reszketett! — Követség a fösvény Fridrikhez? — hm! sikertelen az, ha én őt ismerem; az égre pedig, bátyám! én szívébe tekintettem, s alaktalan láttam őt látcsövei s pénzes málhái között; de legyen ez az első lépés, illő s helyes megtenni: ebben egyetértek veled. Menjen Nagy Simon oda: őt ismeri Fridrik, s alkudozzék; s habár félek, hogy Brennusként a villogó kardot kell a mérlegbe vetnem, — de menjen!

— S a török, és Giskra!? — kiált fel indulatosan Szilágyi.

— Halld, öreg, meggyőződésemet, s azt a mit én hiszek teendőnek: mert nem bábnak — királynak tettetek! s az leszek, minő igazán forró keblemben hordom a hon javát! az leszek a szó teljes értelmében! vagy lelépek a trónról inkább, mint hogy azt tegyem, mit eszem s meggyőződésem kárhoztatnak. — Javallatod a rom magvát hordja méhében. Bátyám! minden attól függ most, erőt mutatni. — Rozgonyi Sebestyén seregével induljon Vadna vára felé: ott van Komoróczi s Walgatha, Giskrának legerősb vezérei, de kikben a Giskra hős lelke s vad hűsége

nem él; rombolja fészkeiket szét s menjen tovább, várról várra, míg tiszta lesz az ország. Legyen szigorú, mint Giskra; de igazságosabb; büntessen, de ne kegyetlenkedjék.[42] — Te pedig, öreg, a békelevél helyett kösd hős kebledre harczlátta vértedet! borítsd a tisztes ősz főt a fényes sisakkal, vond ama nemes fegyvert elő oldaladról, mely oly sokszor látta futni a hon ellenségeit! ma még összegyűjtöm a tanácsot: holnap indulhatsz! első leveledben a győzedelem hírét veszem! — A törökre, vén oroszlán! — ismerem én embereimet; jobb kézbe nem adhatom a vezérséget; eredj! — köztetek leszek! itt és ott, és mindenütt, miként illő a királyhoz. — Isten veled!

Annyi fönség volt az ifjú Mátyásban, mikor ezt mondá, hogy Szilágyi önkénytelen földre sülyeszté tekintetét. Parancs volt ez, meg nem szokott az öreg nyakas kormányzótól; de királyi parancs, milyennek lenni kell, mely ellenmondást nem ismer: mert a meggyőződés világa árad belőle.[43]

Mátyás egyedül maradt szobájában; minden aggály megszűnt; a királyi gondok terhét e nagy, e nemes elhatározás tova űzte. — Istenem! sóhajtott fel lelke mélyéből — te adtad a kormányt nekem, engedd, hogy azt nemzetem javára s dicsőségére bírjam, vagy vedd el tőlem s tedd érdemesb kezekbe!

Néhány perczig némán tekintett maga elébe; végre felkiáltott: — Látnom kell őt! — s csengetett.

Zokoli Mihályt hivatá, ki nemsokára belépett.

— Tudsz-e újságot, barátom Mihály? — mond Mátyás, elébe lépve vidáman.

— Felségedtől várom azt!

— Rozgonyi indul a cseh rablók ellen; Szilágyi a törökre; válaszsz!

— Uram király! — felelt Zokoli — én parancsára várok s mindenütt kész vagyok vívni felségedért.

— Rozgonyihoz mégy! holnap reggel a levelet te viszed el neki.

Zokoli meghajtotta magát, s arczán öröm lobogott.

— Neked nagy káraid vannak, — folytatá a király részvéttel — szólj, segíthetek-e?

— Váraim ki vannak rabolva, — felelt a szép ifjú hős — uram király! kincseim a zsiványok kezében; birtokom kormos falakból áll s vetetlen ugarból, melyet a cseh lovak patkói gázoltak el; — de kardom megvan! s királyom nem szégyeníti meg ajándékkal azt, kinek pályát nyitott érdemre s dicsőségre.

Mátyás még az nap délután tanácsot tartott. Helyes fogalma, velős ékesen szólása s azon lelki erő, mely arczáról sugárzott, szint azon hatást tevék a tanácsra, melyet Szilágyira. Élénk lelkesedéssel fogadtatott el a király terve.

A SZABADÍTÓ.

Az én babám durczás leány.
A legénynek csak fittyet hány,
Be haragszik, ha azt mondom:
Addsza csókot szép galambom!
Kisfaludy Károly.

Míg Mátyás Strazniczról Budára sietett, s később parancsára Rozgonyi Sebestyén s Zokoli hirtelen előkészületeket tőnek a felsőmagyarországi rabló-várak vívására: addig a csinos Nankelreutherné több oly helyzetbe jöve, melyeket egészen el nem hallgathatunk. Ott hagyók őt el, hol fürdőjéből kiszállván, kárpitos ágyában keresett a nap hosszú unalmai s küzdései után nyugalmat. Lelkületéből egészen sajátságos lénynek gyanítható: hogy azt sok másoknál, előbb is találta fel. Nemével a diadalérzetnek tekintett szobájában körül, néha-néha emelvén föl fejét a mesélő szolgálóra, ki elvégezvén beszélyét, parancsra várt.

— Elmehetsz! — mond Nankelreutherné — de itt a szomszédszobában fogsz hálni.

A szolgáló hátra vonult a nélkül, hogy tisztában lenne az iránt: kezdje-e szeretni e nőt, ki parancsoló szeszélye mellett igen kibékülhetőnek látszott s bírt azon felsőséggel, mely minden kellemetlensége

mellett is, önkénytelen alárendeltetést és függést idéz elő.

Az éj csendesen mult el, s Ilka kipihenvén magát, pirosan mint az ifjú rózsa, s vidáman, mint a tavaszi pacsirta, ébredt föl, s szolgálóját szólítá be, s öltözni kezdett. Szép aczéltükör előtt foglalt helyet, s hosszú, tömött haját, mely vállát, hátát borította el, s majd bokáig hullámzott selyemgyűrűkben, kezdé fésültetni. A leány műértőleg folytatá munkáját.

— Mondd nekem, leányom! — így kezdé a nő — miként tudsz e rablófészekben mulatni, e közt a sok borzas férfiú közt?

— A kénytelenség oka, asszonyom! — felelt a kérdett. — De csendesen szóljunk, mert itt a falakon át rések vannak, s ha akarja valaki: egy szavunk sem vész el.

— Hallgatóznak is itt?! — kiált fel Nankelreutherné, hirtelen hátrafordítva fejét s figyelemmel körüljártatva a szobában tekintetét — annál jobb: hadd hallják, a mit mondok. Ne ránczigáld úgy azt a fésűt! — felét kitéped a hajamnak!

— Nem láttam soha oly selyemlágy és sűrű hajat, — mentegeté magát a leány, — valóságos csuda az; ötnek elég volna!

— Ugy-e? de azért kimélve bánj vele: mert ily mostoha kezek között úgy megritkul, hogy konty sem telik belőle. De mondd, miféle ember ez a Komoróczi? mi ő itt! úr, vagy a Giskra szolgája, parancsnok vagy hóhér, vitéz vagy tolvaj? s mit akar velem? Ti cselédek örökké jobban tudtok mindent a háznál: felelj nekem nyiltan, meg nem bánod!

— Asszonyom! — szólt a leány, kin igen feltünő volt a remegés — én nem tudok semmi bizonyost. Még mikor e várba nem hurczoltak, hallottam, hogy Komoróczi egyik hatalmas czimborája Giskrának, hogy vérengző, kegyetlen, s csak úgy kedvez valaki éltének, ha váltságot vár, vagy — — —

— No s mit vagy — — —? — Nankelreutherné haragosan fordult vissza a szólóra, ki épen akkor keríté gyönyörű hajzatát fején össze.

— Én csak azt mondom, a mit hallottam. Kegyed nem fog rám megneheztelni.

— Ne rágd a szót annyit, mondd ki, a mit akarsz, úgy sem fog semmi okos kisülni beszédedből.

— Azt mondják, hogy épen oly szelid s becsülettudó, a milyen vad és goromba máskor, ha valakibe — — —

— Ej, mondd ki már ha valakibe szerelmes, úgy-e?

— Úgy van, asszonyom!

— Ezen kár volt oly soká tünődnöd. Most értem: nálam mindakettőre számít ő kelme: de aligha meg nem csalódik. Férjem gazdag, roppant kincscsel bír, de pénzét kiméli, bár engemet imád; azt hiszem, előbb elkövet mindent fegyverrel kiszabadításomra, míg szekrényét felnyitja.

— Hát tudja, hogy kegyed itt van?

— Ostoba kérdés! Hiszen ha Komoróczi váltságra számít, tudtára kell adni férjemnek, hogy birtokában — vagy mit mondok! — hatalmában vagyok.

— Hm; — jegyzé meg a szolgáló, egy szép vállat rázván meg, melyet a szobában levő egyik szek-

rényből vett ki — nem úgy szoktak itt a dologgal bánni, asszonyom! ki vannak ezen emberek tanulva, s nem koczkáztatnak semmit.

Nankelreutherné, miután hófehér szoknyát szorított derekához, a vállra tekintett, s azonnal kezébe vette, nagy kedvteléssel legeltetvén szemeit rajta. Sárga metszett bársony volt ez, s kapcsai aranyból.

— Nem hinné az ember, — mond nevetve — hogy e zsiványfészekben ily váll találkozzék; vajjon kiről vonta ezt le a derék vár ura?

— Ujdon új.

— Igaz, de nincs elég mélyen kivágva; add az enyimet ide!

— Próbáljuk meg, asszonyom, most így viselik, Garáné a nádorné kezdte a divatot, s Budán mind így öltözködnek az asszonyok.

— Te akarsz engem arra tanítni, mi a divatszerinti; tavaly viselték így igen, de nem az idén; azonban teljék kedved, úgy sincs egyéb dolgom; háromszor is felöltözködhetem egy nap.

Ezzel fölvevé a szép vállat, s szokott zsémbbel feddegeté a fűzőt szorító leányt; néha-néha a tükörbe pillantott, két kezével simítva fel homlokán haját, s szoknyája redőit egyengetvén.

— Hallod-e? — mond körülfordulva a tükör előtt, — e váll jobban áll, mint gondoltam; megtartom, s a régit neked ajándékozom; ha kiszabadulhatok e fészekből elkérlek, vagy megveszlek Komoróczitól; meglehetősen tudsz a hajjal bánni, jól fűzesz s öltöztetsz s ha néhányszor a körmödre verek, nem utolsó szobaleány válhatik belőled.

A leány megcsókolta Nankelreutherné kezét s örömmel tekintett a nekie ajándékozott vállra.

— Térjünk az előbbi tárgyra — folytatá a szép nő, karpereczeit kapcsolva össze. — Rakj itt el holmit s mondd, miként szoktak itt az emberrel bánni? — Hogy ravasz rókák ezen zsákmányosak, azt első pillanatra beláttam.

— Asszonyom! — felel a leány körültekintve, majdnem suttogó hangon. — Én csak annyit tudok, mennyit elejtett szavakból fűzhettem össze, s azt elmondhatom: Komoróczinak atyja mint közvitéz szolgált egykor, később néhány telekkel ajándékozta meg Bicskén Erzsébet királyné; idővel híres pártvezérré vált, s Cilly grófnak kedves embere volt; zsákmány s rablások által meggazdagodott; vagyona fiára Péterre szállott, kinek most nagy hatalma van, s Giskrának vezérei közt majdnem első. Czimborái Walgatha, Axamith, Uderszki s második. — Azt állitják, hogy Giskra nem mindent tud, a mit vezérei elkövetnek; sőt hogy tetteikért, ha néha fülébe mennek, keményen szokja őket feddeni. Komoróczit azonban kiméli: mert nagy befolyása levén e vad csoportok kedélyére, szüksége van rá« de emberünk tud is vele bánni. A mint mondják, többnyire minden vád alól kivágja magát, s mindig nyer kegyében elszánt vitézsége, gyorsasága által. Giskra talán néha mégis rövidebbre vonná a gyeplőt, de a hatalmas rablólovagot nem oly könnyű nélkülözni. Igy történik, hogy előtte semmi sem szent. Ha valahol gazdag kereskedőt tud, kincsét kézhez keríti; ha oly személyt tehet rabbá, kitől nagy váltságot remél, az

ilyen el nem kerüli sorsát, s jaj neki, ha rokonai fösvénykednek; az első kikerülő feleletre részökről, Komoróczi ördögi hidegséggel parancsol halált a szerencsétlenre, s fejét szokta rokonainak kapujára szegeztetni.

— Irtózatos! — kiált fel Nankelreutherné — mi sors vár itt rám!

— Ej! — jegyzé meg a beszélő — kegyed mitsem tarthat tőle; különös sajátsága van: nők iránt sokkal engedékenyebb; s kegyedbe szerelmes, a mint ezt könnyen észre lehet venni; ő egészen ellenkező alakban tünik fel, ha viszonszerelmet vár, s ezt szokta várni.

— S ha csalódik? — vág közbe kevélyen Ilka.

— Arra példát nem tudok, nem is régen vagyok itt; de annyit hallottam, hogy a nőnem gyilkától ment, — bár a fogságot, ha örökös is, s az erőszakot nem tartja a vezér büntetésnek.

— S nem volt-e, ki a nyomorultnak szívébe merte volna a tőrt ütni? — mond Ilka hevülve — mikor nyerni semmit, veszteni mindent lehet!

— Ki tenné azt? — Ő tartja féken a rablócsoportot, s épen az ő kegyetlensége oka, hogy itt, e bűnök fészkében, külsőleg neme a lovagi szellemnek tünik fel. Veszszen ő, úgy ki vagyunk a legirtózatosabb erőszaknak téve.

— Igazad van — felel Nankelreutherné — de épen, mivel ily alávalóval van dolgom, Istenemre! túljárok eszén! Ha szerelmes lenni képes ily hiéna, dühödtté teszem szerelmében; lábaimnál akarom őt látni; a port csókolja a nyomorult saruim alatt, s

várjon tőlem parancsot, mint a gonosz lélek, kit a varázsidézet tesz szolgává! — de ki vagy te? — nem cseléd-ész és átlátás hangzik szavaidból, légy nyilt irántam!

— Asszonyom! tehetős fehérvári polgárnak leánya vagyok, s két év óta rab e nép közt, bár nem mindig e várban. Rab a szó teljes értelmében; mert félelem s ifjú gondatlanság mindent áldoztattak velem. Kegyed meg fog engem vetni!

A szép nő elfordult nemével az undorodásnak.

— Hallgass! — mond — hölgy vagy s bűnöd csak az, hogy élsz; ha nem vétkes — halott volnál; mert a mit e zsivány sajátságáról szóltál, mese. Én szánlak, de nem kárhoztatlak kegyetlen büszkeséggel; a lelket nem tudjuk magunknak, s megtérni sohasem késő.

— Késő! — kiált fel a leány, s szemeiből könyűk gördültek ki.

Ilka részvevő tekintetet vetett a könyezőre.

— Még nem mondád meg, mi vár itt rám.

— Ha rokonai vannak kegyednek, azok megtudandják, hogy rab, ha ez Komoróczi tervében van, kegyednek vagyonát többre veszi szép személyénél: a mi — bántás nélkül legyen mondva — nem első lenne ezen, bár újdon falak közt; de hol raboskodik kegyed? azt nem fogják soha megtudni. A váltság letételére hely tüzetik ki; s ha a kiszabott órára nincs ott, akkor kegyedre fogság vár; sőt több.

— Több? — kiált fel önkénytelen összerázkódva Nankelreutherné.

— Minden — fejezé be sötéten a polgárleány.

— Isten! Isten! te tűröd ezt? a te boszuló kezed

nincs emelve, villámaid nyugosznak s haragod viharja nem söpri el őket a föld színéről?!

E pillanatban kopogás hallatszott a végső ajtónál.

— Ki az? — kiált fel a nő borzadva.

— Én vagyok, asszonyom! — felel egy ismeretes hang.

— Én, minden szolga lehet! — kiált Nankelreutherné — mondd nevedet!

— Komoróczi — volt a felelet.

— Nem lehet! — viszonzá Ilka majdnem parancsoló hangon — ily jókori látogatást férfi fogadhat, nő nem. — Béketűrés, vitéz úr! néhány percz múlva készen vagyok, akkor szabad a bejövetel.

Komoróczi toppantott lábával az ajtó előtt; de úgy tetszett neki, hogy Nankelreuthernének e sajátságos önbizodalmában, melynek következésében magát egészen, mint a vár asszonyát tekinti, valami új és érdekes van; sőt neme a becsülésnek iránta, mivel őt nem mint vérengző rablót tekinti, hanem mint derék lovagot, kitől kiméletet s hódolást követel, félelem nélkül remél. De legtöbb kiméletet mindenesetre az idézett föl a kényúrban, hogy szeretett, már a mennyire ezen érzés kifejlődhetett vad, de szenvedélyes kedélyében.

Nankelreutherné, úgy látszik, egészen eltalálta a rabló lelkületének kulcsát, s azon tapintatban bízva, mely annyira sajátja a nőnemnek, nem hagyá magát kizavartatni szokott módjából; mindig arra térvén vissza elméjében: itt mindent veszthetek, semmit sem nyerhetek; így is úgy is egyre megy a dolog;

tehát miért vessem el magamat, gazemberrel van ügyem, itt csak fortély és ámítás segíthetnek.

Néhány percz múlva elvégezte öltözködését.

— Nyisd meg az ajtót, leányom! — mond a szolgálónak kényelmesen leülve a kandalló közelében, egy karos székbe.

Komoróczi lépett be könnyű veres házi öltözetben, mely térdig érő s csehszabású volt hasított ujjakkal.

— Kegyed soká nyugodott, — mond elég vidáman, — de a nyugalom üdvös volt: az ég hajnalát költözteté szép arczára.

— Udvariasan! — felel nevetve Ilka — jó reggelt! — ha tetszik, együtt reggelizhetünk.

— Hogyan van kedves vendégem szállásával megelégedve?

— Mind a gazdával, mind a szállással eddig igen jól, — felelt a kérdett, bájos tekintetet vetve a rablóra — s ha ez mindig így tart, örömmel kérendek bocsánatot azért, mi talán tegnapi szavaimban sértő volt.

— Kegyednek szavai sértők csak akkor lehetnek, ha huzamosb ideig itt lakván, kelne ki a vár ura ellen, ki kedvesb kötelességet nem ismer, mint szép hölgyével a lakást megkedveltetni. — Átmehetünk a vár másik szárnyába, hol a reggeli kész s víg zene vár reánk.

— A hogy tetszik, — szól Ilka nyájasan.

E párbeszédből gyaníthatjuk, hogy Nankelreutherné egészen más modort vett föl, s női tapintatának sugallásaként, meg akarta az oroszlánt szelidítni, hogy annál könnyebben bánhasson vele.

Komoróczi ellenben, bár fondor s cselszövénynyel teljes, kevésbbé ismerte még a nőnemet, mint hogy némileg ne érezte volna örömét egy diadalnak e csinos nő felett, mely egészen különbözött eddigi szerelmes kalandjainak eredményétől. Ő, ki örökös járása-kelése közben csak órákat áldozhata szerelemnek, többnyire oly hölgyekkel találkozott, kik neki az egész nemről nem a legjobb eszmét adák, s kik könnyelműségből s félelemből szolgai engedékenységet mutattak iránta, s így a diadalnak főfűszere hibázott. — Nankelreutherné őt, mint lovagi udvarlót látszatván tekinteni, e mellett egész fönségét megtartá, s kevélysége, mely mindenkit a várban tiszteletes távolban tartott tőle, jól esett Komoróczinak, s némileg saját jellemével volt összhangzásban.

Igy telt el több nap, Komoróczi mindig a szerelem tárgyát hozta elő, s néha közel volt béketűrését elveszteni, s erőszakhoz nyulni. Ilka ellenben szokatlan nyájassággal s könyűkkel fegyverkezteté őt le. Az ébredő szerelmet a csinos nő oly természetileg tudá játszani, hogy végre a komoly rablónak szívében egy eddig ismeretlen húr rezzent meg, s mivel a nőnek szokatlan s majdnem férfias bátorságában sok hasonlót talált önlelkével: néha állandó viszonyról, nősülésről kezde gondolkozni.

— Teringettét! — kiáltott fel magában — ezt az Ilkát a sors egészen nekem képezte. Ez, ha távol leszek váramtól, jobban feltartja itt a rendet, mint én. Egyébiránt, szeret, ez tagadhatatlan.

Nankelreutherné látván végre Komoróczit azon a

ponton, a hová őt rég vágyott hozni, halkal házassági ajánlataira is felelt.

— Ha kegyed — mond néha — óhajtja, hogy neje legyek, azt kivánom, hogy becsüljön s oka legyen bennem bízni: tehetné-e ezt, s lehetnék-e én magam a legvitézebb férfiúhoz érdemes, ha könynyelműségemmel tisztelet helyett méltó megvetést idéznék elő? s nem szégyenlené kegyed maga, ha ezen ördög czimborái e várfészekben rólam azt hinnék, hogy én sem vagyok jobb a többinél!

— Az ördögöt ne említsd! — mond Komoróczi hátratekintve — sokszor megjelenik az, ha emlegetik, s én, a mi e világon van bár mi, nem rettegem; de a lelkekkel s ördögökkel nincs közöm. — Szólj, Ilkám! akarsz-e enyém lenni?

— Igen, egy feltét alatt: ha mindenre — mi itt a földön, felettünk s alattunk szent, vagy rettegett kegyed előtt — esküszik nekem, hogy férjemnek soha semmi bántódása nem lesz. Ezzel magamnak tartozom: mert ha van, a mitől kegyed retteg, vad férfiú! bennem is van, a mi félelmet idéz elő; nyugalmamat örökre aláásná, és szerelmemnek nem hagyna örülni, miként akarnám, ha férjem sorsán kellene aggódnom.

Komoróczi átölelte a beszélőt, ki igyekezett karjai közül kifejtőzni.

— Még egyet kell mondanom, — folytatá Ilka. — Ha ezen eskü megtörtént, férjemtől egy irást várok, melyben rólam egészen lemond.

— Hogyan! — mond rábámulva Komoróczi — s fogja ő azt jó szerével tenni?

— Az a kegyed dolga; de bántódása ne legyen, esküdjék.

A rabló gondolkozott, s végre kezet adott.

— Ez nem elég! — mond Nankelreutherné, egy mélyebb tekintetet vetvén a babonás férfiú lelkébe. Elmondatá az esküt vele, melyben Komoróczi magát az ördögnek s minden vándorlelkeknek ajánlja: az ég villámait szólítja fel boszúra maga ellen, ha Nankelreuther Nabuchodonozor lovagnak általa bármikor a legkisebb bántódása lenne életében és szabadságában. — A mi a lovag lemondását illeti, — jegyzé meg Ilka, — arra kegyedet nem szükség megesketnem: azt mint szerelmének s csatlakozásának bizonyítványát eskü nélkül elvárom.

Komoróczinak szenvedélye naponkint nőtt; s egyrészt ez, másrészt a babonás férfiúnak esküje fejti meg, hogy Nankelreuhterné halkal oly úrnője lőn Komoróczinak, mint a derék Nabuchodonozornak. A várban egészen magához keríté a kormányt; nagy rend és tisztaság uralkodott benne, a cselédek rettegték és szerették őt egyszerre: mert valamint a legkisebb hibát sem tűrte el, s többnyire önkezecskéivel szerzett magának a legnagyobb kitöréssel, de hirtelen ellobbanó indulatossággal elégtételt, úgy minden kis szolgálatot meg tudott jutalmazni.

Őt a várban senki sem érté, s a legtöbben ragaszkodását Komoróczihoz valónak hitték. Megtörtént, hogy a vezér, ki darab idő óta szokszor szótlan s gondolkodó volt, napokra távozott el Vadnáról; ilyenkor, bár Nankelreuthernében szerfölött bízni látszatott, titkon, mégis a legszorosb rendeléseket

tevé, úgy, hogy a nőnek semmi módon sem lehete a várból szabadulni; de ő ezt fel sem vevé, sőt midőn mások ezen örökös bezárást emlegették: nevetve feddé meg őket, azt állítván, hogy sokkal jobb itt a szép lanyha termekben, mint künn a sziklabérczek zúza és fagya közt sétálgatni. A vár parancsnokát maga felszólította a legszigorúbb rendtartásra.

Mindezek alkalmasok valának Komoróczi vigyázatát elaltatni; de Ilkának igen ravasz rókával volt dolga, ki önmagáról hozván itéletet másokra: annyival kevésbbé akará egykori nejének egész szabadságát visszaadni, mennyivel inkább tartá ez őt igérete teljesítéseig bizonyos távolban magától.

Történt egy napon, hogy Komoróczi kedvetlen híreket hallván, lóra ült s néhányak kiséretében eltávozott. E hírnek minőségét könnyen gyaníthatjuk: Rozgonyi Sebestyénnek közelítése esett értésére, bár határozását mozdulatának senki bizonyosan nem tudta, az ifjú király, szokott előlátásával, legszorosabb titoktartást tevén mind Zokolinak, mind általa Rozgonyi Sebestyénnek kötelességévé.

Ilka e közben azon folytonos óvakodást, melyet egyenlőre, mint láttuk, példás béketűréssel szívelt el, vagy jobban mondva, észre sem látszaték venni, unni kezdette, de sem unalmát, sem terveit nem közlötte senkivel. Ő csak magában bízott, s azon szobaleány, kit némileg megkedvelt, s ki nagyon ragaszkodott új asszonyához, sem gyaníthata semmit érzéseiből; sőt Nankelreutherné épen e kedves cselédjével igyekezett elhitetni, mikép jelen állapot-

jában jónak véli inkább úrnő, mint rabnő lenni, s hogy sorsával ki kezd békülni.

A nap csendesen eltelt. Ilka este felé félre tette munkáját, mert egy gyönyörű bársony nyeregtakaró hímzésével foglalatoskodott; az estebédnél szótlanabb volt szokottnál, s hálószobájába jobbkor vonult. A leány a mellékszobában volt. Nankelreutherné, bezárván gondosan az ajtókat, lefeküdt, s mint mindig, úgy most is nemsokára elaludt.

Mintegy három órát pihenhetett, midőn egyszerre fölébred, s egy szép fiatal lovagot lát ágya előtt állani. Az éji lámpa halkal pislogott egy szegletben, s világa a lovag képét árnyékolván, vonásait ki nem vehette. Azonban a kéretlen látogatónak nyájas arcza s szelid hizelgő tekintete egyáltalában nem gyaníttatott gyilkos szándékra, sőt a nő ébredése, miként sejdíté, egy forró csóknak következése volt. Gyorsan emelkedett föl fekvő helyzetéből, s félig ijedten, félig kábultan mereszté szemeit a szokatlan jelenetre. Az ifjú térdre ereszkedvén ágya előtt, havas kezeit ragadá meg.

— Ne rettenjen meg kegyed; — mond suttogó hangon — engemet tisztelet s forró szerelem hoztak ide; én meg akarom szabadítni!

Ilka, mint minden mélyen alvó, hirtelen fölébredésekor csak félig volt magánál; a mondottakat nem értette; de a váratlan esetben — rabló-várban, s ily kemény őrizet alatt — csak két eszme merült föl lelkében: vagy új veszély fenyegeti itt, vagy csak próba ez, és Komoróczi bizonyos kiván lenni hűségében. De e két eszme a kábult s némileg

megrémült nő fejében néhány percz műve volt, s a jövőben őt szokott hevessége ragadá meg.

— Ki vagy? gazember, tolvaj, zsivány! — mond, nagyot kiáltva, s egy ugrással ki az ágyából s a térdelő lovag előtt teremve, kinek üstökébe merítete kis kezeit, hallatlan zajt és lármát ütvén.

— Az Istenért! — mond suttogva, de élénken az ifjú — térjen kegyed magához! el vagyunk árulva, s mind magát, mind engemet veszélybe dönt. Nem ismer-e, nézzen csak jobban szemem közé!

— Wratizláw! — kiált fel Nankelreutherné, rábámulva — kegyed? de miként jött ide? mit akar? — folytatá, még mindig szorosan tartva üstökét.

— Kegyedet jöttem megmenteni e rablófészekből, honnan csuda a szabadulás! szerelmemnek sikerült végre álruhában ide lopózni, s a kapuőrt megvesztegetni. Az istenért! hallgasson — s teringettét! a hajamat ereszsze el, hiszen felét kitépi! — A helyzet semmi sem volt kevésbbé, mint regényes, s inkább köznapi dulakodáshoz hasonlított.

— Ugyan úgy-e? — mond Nankelreutherné — talán hálát adjak, hogy éjfélkor tör be egy becsületes nőnek szobájába? Ki bízta kegyedre szabadításomat? ha szándéka jó volt, miért nem jött férjemmel? Egyébiránt én itt sorsommal meg vagyok elégedve: s ha a kénytelenség választásra szorítana, hitemre! inkább választanám a vad, de férfias Komoróczit, mint kegyedet, ki csak szép arczáról s czifra mentéiről híres.

— Hogyan — mond Wratizláw, mert ő volt, igyekezvén fürteit a nő kezéből kifejteni — mit hal-

lok? — ereszszen kegyed, mert majd megeléglem a tréfát! — Végre nagy bajjal ki tudá magát a nő körmei közül szabadítani. — Jól van, — mond mindig suttogva, s inkább tettetett, mint való haraggal: mert vonásai inkább nehezen rejthető örömet mint boszút árultak el — veszszen itt, ha a szabadságnál többre becsüli a szolgaságot. De jaj lesz kegyednek, ha Nankelreuther megtudja, minő kevés nyugtalansággal tölti itt szalmaözvegységét.

— Jó! — felel büszkén Ilka — menjen, s mondja meg férjemnek, de szóról-szóra a dolgot, úgy a mint én mondom most; — ha ő nem gondol velem, ha azt kell hinnem, hogy rólam lemondott, én sem töröm rajta fejemet.

Wratizláw át akarta a csinos nőt ölelni, ki összeszorítván ingét keblén, oly hatalmas taszítást tőn rajta, hogy ez hátratántorgott.

— Segítség! segítség! — kiált Nankelreutherné. Nemsokára a folyosón gyors léptek hallatszának.

— Nekem, — mond Wratizláw — távoznom kell; de egy csókot még adsz nekem, szép angyalom, bucsúra — majd még látjuk egymást. — Ezzel közeledett Ilkához, a nő az ablak mélyedésébe szaladott, a lámpát akaratlan felbuktatta lábával, s gondolomra kinyujtván a sötétben kezét, egy hatalmas arczcsapással üdvözlé a szerelmes kalandort. — E közben az ajtón zörgettek, végre felnyilt az. Bélián lépett be szövétnekkel: Ilkát egy ablak szegletében találta, még pedig nemcsak el nem rémülve, hanem diadalérzet kifejezésével arczán.

Wratizláw nem volt a szobában.

— Eltűnt! — kiált fel Ilka — sem híre, sem hamva!

— Mi volt ez? — kérdé zavarodva Bélián — miért ordított kegyed oly iszonyúan?!

Ilka hirtelen visszabujt ágyába, s gondosan magára vonván a paplant, a történtet elbeszélte.

Bélián nevetve rázta fejét. — Kegyed — mond — álmodott, ide senki sem jöhet be.

— Itt volt — erősíté Ilka.

— Nem volt — felelt a rabló.

— Itt volt, igen! — mond Komoróczi előlépve, s zöld tágas köpenyét levetve magáról — volt! — ismétlé, tőrt emelve föl — ő nincs többé!

— Minő oknélküli kegyetlenség? — fakadt ki Nankelreutherné különös arczkifejezéssel, mely majdnem gúnyhoz hasonlíta — ily semmiségért vért ontani; távozzék, kegyed vérengző tigris!

Komoróczi szó nélkül távozott.

— Itt nem vagyok többé bátorságban, — mond Nankelreutherné. — Hol jöhetett be? Nem, ezt nem tűröm tovább, így minden pillanatban félni és rettegni, ez több mint sok!

Gonddal vizsgálta meg reggel a falakat, de sehol semmi rést nem láthatott. A padlók négyszegének egyike emelhető, gondolá magában: jó! köröskörül leszegeztetem őket.

Miután Nankelreutherné fölkelt, a szobaleányt szólította be, s azt nagyon lehordta, hogy sokszori kiáltására be nem jött; ez azonban önijedségével s tehetetlenségével jól-rosszul kimenté magát.

Komoróczi elbeszélte Nankelreuthernénak, hogy

késő éjtszaka érkezvén meg, a lármát hallotta s úgy jött szobájába, s épen e lármából kelletvén gyanítnia, hogy iránta hű, ezentúl lesz oka teljes bizodalmával dicsekednie. A vezér sokkal nyájasabb volt a szokottnál, s az egész nap vidám beszélgetés és vitatkozás közben tölt el. Komoróczi arra akarta Nankelreuthernét bírni, hogy őt igérete alól oldja fel, s mivel alig hihető, hogy férje önkényt lemondjon róla, bármi fenyegetődzésekre is erőszak nélkül: engedje meg neki, hogy más módon szabadítsa őt meg férjétől.

— S minő mód volna ez? — kérdé Ilka felcsattanva. — Megölni talán? abból semmi sem lesz! szegény Wratizláwnak vére is lelkemen nyom! — folytatá színlett komorsággal. — Ha kegyed még egy ily szót ejt, vége a barátságnak!

— Nevetséges makacsság — kötődött Komoróczi — azok közt, kik igazán szeretik egymást.

— Legyen az, a minek kegyed kereszteli; de én csak azt szerethetem, ki engemet szeret: engem pedig csak az szeret, ki lelkemet nem akarja megzavarni. Ha szemét egy magasb lelkű nőig emelte, győzze meg e nőt, ki kegyedet szereti, hogy nem mindennapi férfiúért áldozta fel hitét. Ide a kézzel, lovag! igérje ezt nekem!

Komoróczi a kezet elfogadta s ajkaihoz voná.

A nap eltelvén, este felé Komoróczi újra belépett a szobába. — Ilkám; — mond vigan — kövess! egy szép szemlének teszlek tanújává, milyet, Istenemre! Budán vagy Pesten nem láttál soha.

— S mi lesz az?

— Meglátjuk mindjárt. — Ezzel kivezeté őt az ajtón. Ilka nagy feszültséggel követé; több szobán s termen haladtak keresztül, míg végre egy egészen veres szövettel bevont toronyszobába érkeztek.

Úgy tetszett Ilkának, mintha távolról ének hangjai verdesnék hallását.

Komoróczi az egészen gyertyákkal világított szűk szobában megállott, s annak közepéből függő selyemkötelet vevén kezébe, mely aranybojttal végződött, meghúzta azt, s a következő pillanatban, egy a falból alig kitünő rézgombocskát megnyomván: a veres szövet kétfelé vált, s az ez alatt félre vonuló vassal bélelt táblák alól egy hosszú magas ablak tűnt elő. Komoróczi és Ilka oda siettek.

JÓZUA.

E szemlét készitéd számomra gyáva,
— — — — — ide vezettél (s ez
igen illet hozzád) ide vezettél,
hogy szivemet törd meg.

A. de Vigny.

Állj meg nap!

Józua.

Ábrahám még mindig a vadnai várnak földalatti boltjában sínlődött. Mikor a vár ura látta, hogy zsidó rabjai a szalonnát s bort, vallási szabályaik ellenére, mohón költik el, a tréfát megunta. Komoróczi el nem feledkezett magáról: emberei Fehérvárt, Győrt, Szegedet összejárták Ábrahám írásával. Néhányan az öreg kalmár biztosai közől hitelt adtak, mások ellenben minden kigondolható ürügy alatt árúinak átadását halasztani kivánták. Részint ez, részint a lovagnak kegyetlensége, mely a kínzásban több tréfát és gyönyört talált, mint a gyilkosságban, okozta, hogy Ábrahám mindeddig tengetheté unott életét, s egy reménysugára a szabadulásnak derengett előtte. Lehet azonban, hogy a vagyonos zsidó letartóztatásával még egyébre is számított zsarnoka. Tudniillik, ha őt mindenből kifosztotta már, a budai zsidó közönségnek gazdag váltságára — mert a mint végére járt: Ábrahámnak

kiséretében a legtehetősb budai s fehérvári kalmárok fiai voltak, kiket szülőik gyakorlat végett szereztek be a sok tapasztalású öreghez, — számított.

Ezért történt, hogy ha foglyainak elgyengülését hírül vivék neki: három-négy nap jól tartá őket, s ha egy kis erőre kaptak, újra kenyér s vízre szorítá, a mi a koplalást kétszeres kínná emelé.

Igy éhezteté meg őket egyszer huszonnégy óráig: s midőn már azt hitték mindnyájan, hogy étlen kell elveszniök: a börtön ajtaja megnyilt s Axamith lépett be két szolgának kiséretében, kik lobogó szövétnekeket tartának kezeikben. A szemle valóban szívszorító volt: Ábrahám — arczába mély keserűség vésve — a fal mellett ült a puszta földön; egy ifjú, hosszú szőke fürtökkel, hevert mellette, feje az öregnek ölébe hajtva, vonásai meglepő szépségűek valának, nagy elhaló kék szemeit emelte föl Ábrahámra, s arczának kifejezésében bánat s elszántság tükrözte magát. — A többiek itt-ott görnyedtek s inkább a sír odvaiból felszálló kisértetekhez, mint emberi lényekhez hasonlítának.

Miként Axamith az ajtó előtti hágcsón lejebb s lejebb haladott, s a szövétnekek vérvilága a boltozat nedvcsöppeiben kezde égni, a csoportozat ily varázsvilágításban, mint egy gnómsereg tűnt elő; mindnyájan a közeledők felé fordíták arczaikat, s alkalmasint szenvedéseik végét, a halált, az oly rettegettet kevéssel ezelőtt, várták most mint szabadítót, mint barátot.

— Éhesek vagytok-e, ficzkók? — kérdé durván a rabló, álnok gúnymosolylyal, részvét nélkül, sőt

— *Fel a hágcsókra!*

kegyetlen kárörömmel jártatván tekintetét a zsidókon végig.

Néma hallgatás volt a felelet. Nephtali keblében a boszú forrott s a falon lecsüngő nehéz vasláncozok egyikének segedelmével fölegyenesedett. Az öreg kalmár mellett pihenő ifjú nehezen emelé föl fejét, s hosszú megvető tekintettel függeszté nagy szemeit a bakóra, ki előttök állott.

— Mit akarsz? — mond Nephtali, reszketeg hangon — keresztény! ölni? — itt vagyok, ölj! de ezen ifjút kiméld meg itt, — folytatá, a szőke serdülőre mutatva — mert — mert — gazdag váltságot nyerhetsz érette.

— Megölni? — mond felkaczagva Axamith. — Ej! kinek jut ez eszébe? jó estebédet s e fölött mulatságot akarok nektek szerezni; pecsenyét eresztek közötökbe; s hogy legyen minél megsütni, mindjárt fát, szenet, kovát, aczélt, taplót adok.

— Átok reád, kegyetlen eb! — kiált fel a halvány Nephtali, kitörő indulattal — gúnyolni jöttél ide? a Jákob s Ábrahám Istene verjen meg! könyű helyett vért sírjanak szemeid, s pusztuljon el házad mint Jerikó! s jöjjön tűzeső rátok, mint Sodoma- és Gomorára; várad kapujában nőjjön tövis és bogáncs! Jehova! szórd átkodat e gonosz philisteusokra! — Nephtali magosan emelkedett föl, előnyujtott kezekkel, ajka tajtékzott, s szemeiből szikrák lövellek ki.

A rabló keresztbe fonta karjait s nyugodtan hallgatá őt végig. — Meg ne erőtesd magadat, pogány! — felelt fenyegető hangon — mert erőre

lesz szükséged, ha e pecsenyét, melyet számodra szántam, le akarod ejteni. — Ha csatádnak vége lesz, ama szegre nézz! ma ott hálsz: mert szemtelenséged határt tört. — Vígan ti többiek. — Ezzel megfordult; az őt követők a szövétnekeket a falból kiálló vaskarikákba szoríták, fényök az egész boltozatot elárasztá, s eltávoztak.

— Atyám! — kiált fel az ifjú, ki Ábrahám mellett nyúlt el a földön — mit akarnak ezek? én irtózatost várok.

— Ah, ne csüggedj, kedves leányom! — felelt az öreg, szívéhez szorítva őt, s száraz ajkait homlokára nyomva. — Él Izrael Istene még, ki Dánielt megszabadítá, s az égő kemenczében malasztjának szellőjét árasztá, hogy lőn hűs és fűszeres a lég benne, s a lángok ártatlanul nyaldosának magok körül. — Aminha! kedves gyermekem! jer, szorulj ölembe, s várd a szabadulást!

Néhány percz múlva szolgák érkeztek, fát, szenet hordának, s egy szegletbe rakák le; egyike kovát, taplót, s aczélt adott Ábrahám kezébe, ki szó nélkül veté a földre maga elébe.

— Mit akarsz? — mond hidegen, míg a többi zsidók, Nephtalin kívül, egy csomóba futva össze, irtózatos zsinatot s ordítást kezdettek.

— Elevenen kell itt megégnünk! — rebegé Aminha. — Isten! légy könyörületes! oh atyám!

— Ne siránkozzál! tigriseket nem lágyít meg könyűd, fiú! — mond Nephtali keserűn — s nem jobb-e a halál, mint e folytatott kínzás itt?

A szolgák vigyorogva távoztak el. Ábrahám,

Aminha s Nephtali segítségével fölemelkedett, s az elcsüggedtek közé lépett.

— Fiaim! — mond ihletett hangon — boruljatok a földre, emeljétek fel szíveiteket Istenhez, és énekeljetek utolsó bucsúéneket. Eloim velünk lesz halálunk órájában, s mi erősek leszünk, mint Sámson, és hatalmasok, mint a Machabeusok! — Az öreg elkezdé síri énekét reszkető hangon s a boltozatok rebegve visszhangozák Dávid zsoltárának verseit s Ábrahám megtépte ruháját keblén s kezeit égnek emelte.

Néhány percz múlva halk nyikorgás hallatszott, s a földalatti üregnek jobb oldalán magasan egy ablak, melyet eddig észre nem vettek, világolt; Aminha volt az első, ki meglátta. — A remény sugára dereng ott! ez emelkedett föl keblében: arra felé emelte szép keleti arczát, azon könyben úszó csillagokkal, melyekben kín s kétségbeesés vegyültek nemével a fönségnek.

Egyszerre rémítő bőgés hallatszott a börtön ajtaja előtt; a vasveretes tölgyszárnyak csattogva nyiltak föl, s egy dühös bika, melynek szarvain égő szénakötetek lobogtak, rohant be, s künn pokoli gúnykaczaj hangzott. Az előbb említett ablakból ugyanazon perczben egy éles s utóbb elhaló sikoltás hasított az odún keresztül.

A zsidókat az iszony leigézte, s az ének egy ordítássá vált, melyet a sötét kő-ívek rivaltak vissza.

A felbőszült állat az ajtó közelében lefelé vezető lépcsőzetig érvén, hanyatt homlok rombolt le a hágcsókon; leérvén, térdei csuklottak meg, s rémítő

ordítás közben rázta lángoló fejét, bukott orrára; forogva s mély kört vájván testével maga körül, míg szarván a szénakötetek szikrát szórtak, s az azokból gomolygó füst az iszonyú jelenetet félhomályba burkolta.

— Fel a hágcsókra! — kiált Nephtali. — Jákob Istene! Eloim légy velünk! — ordított — fel, fel! — A zsidók azon időhézagot használva, mely alatt a dühös bika újra lábra kapott, a kétségbeesés gyorsaságával kapaszkodtak négykézláb a hágcsókon fel.

Nankelreutherné a torony szobájában, mikor az ablak megnyittatott s tekintete a sötétbe mélyedett, a lelket emelő éneket hallá, elnémult, nem tudta hirtelen, hol van, a jelenetet minek magyarázza. De midőn a börtön ajtaja megnyilt, s a vad ordító bikát megpillantotta: elsikoltá magát, inai megtörtek, s hátrahanyatlott. Komoróczi, kinek arczán pokoli kifejezése ült a kárörömnek, fogta fel őt.

Nankelreutherné magához tért. — Ördög te! kaján vérszomjas tigris! mi ez? mi akar ez lenni? — kiáltott fel dühösen. — Ez-e a szemle, melyet nekem készítettél? — Nem, nem! — nyögé, térdre esve s a rabló lábait átkulcsolva — lehetetlen, hogy ily gyáva kegyetlenség létezhessék! — az Istenre! ember, vagy minek nevezzelek! Te, ki ördögöt hiszesz s vándorlelkeket — kit a vihar rettegtet, nem féled az Istent? — Vess véget e borzasztó kínzásnak, ha nem akarod, hogy itt lábaid előtt adjam ki lelkemet. — Nem, nem! — folytatá kínosan — te nem vagy ember! — Ezzel felugrott, s az ablakhoz szaladott újra. — Mi történik itt? — kiált le —

nem látok semmit csak füstöt s lángot, s állatbőgést és embersikoltást hallok! Komoróczi segíts! az élő Istenre! segíts! — És újra térdeihez borult a rablónak, ki fagylaló hidegségével a számított kegyetlenségnek legelteté szemeit a borzasztó szemlén.

— Bár a füst múlnék, — mond egykedvűleg a vad kényúr — magam se látok semmit. Fel se vedd, Ilkám! egy csoport nyomorú zsidó ez, kik húzás-vonásból élnek; kik keresztény gyermekeket oroznak el és ölnek meg; Ábrahám van köztök, ki már panaszai által többször rám uszította a megyék dandárait, s kinek cselszövényei több száz bajnokomba kerültek: rég vágytam őt látni, a vén csalót, a gyermekrablót!

Ilka ki volt kelve képébő!; ajkai vonaglottak; szíve, lelke össze volt zúzva a szánakozás és rémülés miatt. — Ember! — kiált fel ú,ra, hozzáemelvén kezeit — te azt mondtad nekem, hogy szeretsz! hallj engemet! első kérésem ez: vess véget e borzasztó szemlének, ha akarod, hogy szeresselek: az Istenre! hallj engemet, s ha őket nem szánod, tekints rám, szánj engemet, ki itt halok el előtted!

— Mi a tatár? — kiált fel Komoróczi — a zsidóknak semmi bajok! nézd, Ilka! egytől egyig az ajtó közelében vannak a hágcsók fölött, egymásba fogózva, mint a denevérek. — Ho hó! így nem számoltunk! — Ezzel Komoróczi hátrafordult s a szoba közepébe lenyuló zsineget rántotta meg, míg Ilka teljes erejéből igyekezett őt hátra tartóztatni.

— Az Isten könyörületes! — mond valamivel könnyebbedve Ilka. — Mit akarsz irtózatos?

Míg a zsidók a hágcsók tetejére értek, s ott összeroskadva s őrült ijedtséggel egymásba kapaszkodva, idomtalan csomót képeztek a bikára szegzett rémült szemekkel: addig az állat fölemelkedett, szemet meresztve, rémítő bőgéssel rohant előre, s a földalatti teremnek szembe vonuló falába csapódott fejével, oly erőszakkal, hogy azonnal összeomlott, s száján orrán megindult a vér. Már nagyobbára leemésztette a láng a szénát szarvairól; a bika magához tért, dühösen tekintett szét, fölemelkedve s bőszülten nyargalta a tért körül, villogó szemeit a remegő zsidókra szegezve.

— Kegyelem! — ordítottak a zsidók, kik eléggé biztos helyzetökben még mindig attól tartottak, hogy a tajtékzó bika felrohan a hágcsókon.

— Istennél a kegyelem! — kiált fel Aminha, térdeit kulcsolva át Ábrahámnak — add áldásodat nekem, atyám, mert meg kell halnunk: nincsen kegyelem a szegény megvetett zsidók számára!

Ábrahámnak a bizonyos halál jelenléte visszaadá bátorságát, kezeit tevé az elhaló gyermek homlokára s csendesen imádkozott; a szövétnekek fénye bűvös világot árasztott képére, s úgy nézett ki, mint Mózes a Hóreb hegyén.

A Komoróczi szobájába egy szolga lépett. — Nyissátok meg a börtön ajtaját! — kiált rá a vezér — s taszítsátok a zsidókat le a hágcsóról.

Ilka felugrott, s mielőtt a szolga a parancs teljesítésére kilépett volna: a szoba ajtaját zárá be hirtelen s a kulcsot szorította kezébe. Komoróczi rábámult.

— Mit akarsz érzelgő? — mond dühösen.

— Semmit! — kiált Ilka — még egy szavam van hozzád, az utolsó: lövesd ama bőszült bikát le, s a tied vagyok.

— Ah! — mond Komoróczi udvariasan — ez már okos szó! jól van, tehát megkegyelmezek; ugyis egy más tréfa jutott eszembe, mely vér nélkül fog ugyan végződni, de mégis hűtendi boszúmat.

Nankelreutherné, szánakozó szívének e nemesb felhevültekor hirtelen meg nem gondolta nyilatkozásának egész fontosságát. A szegény, kétségbeesett zsidók mentve voltak, s ez megnyugtatá őt; az ezután történhetők nem valának még bizonyosak, s ő azt vélte, hogy leleményes esze, s a könnyelműektől annyira imádott véletlen, ki fogják őt újra segíteni. — Új kínzást gondolt kegyed talán? — mond közelebb lépve Komoróczihoz.

— A világért sem, — felel ez. — Eredj! — folytatá, a bejövőhöz intézve szavait — lőjétek le a bikát, s mivel a zsidók úgy is jól megkoplaltak, húsa legyen az övék.

Nankelreutherné kihajlott az ablakból. — Emberek! — kiált fel érthető hangon — megnyertem a kegyelmet számotokra; nevem Nankelreutherné! — Ezzel a kulcsot átadta a szolgának, ki elsietett.

— Miért ez? — kérdé Komoróczi gerjedő indulattal.

— Miért? — mert boldogít velök jót tehetni, s nem birok annyi öntagadással, hogy nevemet eltitkoljam azok előtt, kiknek életét mentettem meg.

— Néhány rossz zsidó életét!

— És?! — — Ők is örülnek éltöknek, s ki tudja, nem gyümölcsözik-e a jótett idővel?

A kevély kényúr gúnymosolyra vonta ajkait.

Aminha alant az ablak felé fordítá fejét, s föltekintett Ilkára, s midőn a csinos nő-főt a szoba világától körülfolyva megpillantá, úgy tetszett neki, mintha szíve könnyebbülnék. — Nézzetek oda! — rebegett ihletve — ott áll a békeangyal, arczát dics folyja körül, mentve vagyunk! — hölgy van közel! A bika végre, irtózatos kerengésében kifáradva, térdre bukott a hágcsók közelében. — Isten velem! — kiált Nephtali, s leugorván a hágcsóról, a kezében levő hasábfával homlokon csapta a tajtékzó állatot, mely az irtózatos ütésre hörögve ereszté le fejét, dühösen turkálva füstölgő szarvaival a nedves homokot.

Nemsokára megnyilt a börtön ajtaja, néhány szolga lépett be, s két lövéssel, nehéz kanóczczal lobbantó fegyverből üdvözlék a bikát.

— Fátok, tűzszeretek van, — mond az egyik szolga, lőszerét megtörülve — süssétek meg a bikát, a tietek az! — ezzel kimentek, s az ajtót maguk után vágták.

A zsidók magukhoz tértek, s Ábrahámot, Nephtalit s Aminhát kivéve, azonnal a dologhoz láttak: egy része tüzet rakott, mások a bikát nyúzták s darabolták.

A munka nehezen ment, mert csak két rejtegetett kés találkozott náluk.

Végre jól rosszul sütni kezdették a lefejtett darabokat, s a tűz sötét füstje mint oszlop kanyargott

— Lövesd ama bőszült bikát le, s a tied vagyok.

fölfelé s huzódott az öböl felső nyilásán ki; a pattogó tűz körül az éhes zsidók irtózatos csoportozatot képeztek.

Ábrahám egyik hágcsón ült, s Aminha mellette; az öregnek halvány arczán őrültség mutatkozott; fölkelt végre, s felső, kaftánalakú öltözetét levetvén, csendesen haladott le a hágcsókon; Aminha utána bámult, úgy tetszett, mintha atyja minden erejét visszanyerte volna.

A tűzhöz érkezvén az öreg, háromszor kerülte meg azt, a sötét kúpnak boltjára szegzett szemekkel, s reszketeg ének hallatszék ajkai alól. Egyszerre megáll, magasan emeli föl kezét: — Izrael Istene! — kiált — szent és nagy Isten! Jákob Istene! Jehova! itt áll a te vezéred és birád Józua; itt van Jerikó kemény falaival, s készen, elszánt védelemre; hall engemet, Izrael Istene! s adj szavaimnak erőt.

Ábrahám kissé megszűnt. Most újra ég felé nyujtá mintegy parancsolva jobbját, s lelke mélyéből ordított fel: — Megállj nap! ti Jerikó falai omoljatok össze rombolva és csattogva, s temessetek mindent romjai alá!

Aminha, kit a jelenet különössége leigézett volt, magához tért, ruháját tépte meg keblén, s őrült gyorsasággal szaladt le a hágcsókon; atyjának lábainál rogyott össze s tört hangon sikoltott fel: — Istenem! miért tevéd ezt? ő eszét vesztette, ő őrült!

Ábrahám mindig állott, mintha átkának teljesülését várná.

Egyszerre dühös zaj támadott a várban, ágyúk

ropogása hallatszott; ajtók csapódtak be, s a börtön kinyilt: szétszórt hajjal jött Nankelreutherné be szobaleányának kiséretében.

— Nincs valami rejtek a szabadulásra?! — kiált fel. — A vár vívatik, Rozgonyi Sebestyén van a falak alatt, váratlanul, mint villám az égből csapott le; serege roppant, az egész völgyet ellepte, a vár elpusztuland! mi az őrizetnek boszújától mindent tarthatunk! — Ezzel Nankelreutherné a börtön ajtaját bezárta s védgerendát tolt elébe.

Ábrahámnak arcza sugárzott: ő egészen fel volt magasztalva; lelke felköltözött, maga körül nézett s leányára; de senkit nem ismert, csak a zajt hallotta s a mindig nevekedő zsinatot künn.

— Hála neked, Izrael Istene! te meghallgattad szolgádat! — kiáltott fel, s ajkát összeszorította, tagjai roskadni kezdettek, mint egy látnok tekintett még egyszer maga körül, azután összerogyott.

A FEHÉR HOLLÓ.

Nem dicsérlek! — királyokat —
Nagy tetteik dicsérik,
Énekeljen országlásod!
C. Delavigne.

Távozzunk e zajból az ideiglen csendes Budára. Bretizláw, ki Izabellával a királyt követte, nem akart az udvarban lakni. A király, a jelenben úgynevezett rácz-városban, nem messze a mostani rácz egyháztól, a hegy aljában vett házat neki, s miután azt minden kényelemmel elláttatá, oda szállította a tudós férfiút, ki a Gellért hegyének közellétét szenvedélye kielégítésére igen kényelmesnek találta.

Az épület hosszú alház volt, magas, veresre festett födéllel; közepéből torony emelkedett; kapuja s nyolcz ablaka azon utczára nyílt, mely a várral szemközt a hegy oldalán vonult el. Mögötte egy kis kertecske.

A bölcs csillagász e lakot egészen kénye szerint rendezé el; jobb szárnyán két szobát hagyott fenn Izabellának s a melléje rendelt öreg cseh nőnek; a balszárnyat s a tornyot magának tartotta, s azokba csillagászi s vegytani eszközeit, látcsöveit, mozsarait, cserepeit, csészéit, szelenczéit egészen úgy állítá össze, mint Prágában voltak.

A királyi városnak nem volt oly pompás s terjedt tekintete, mint Prágának, de a szemben emelkedő várnak falai, a fénylő tetejű torony, a Gellért tövében balra a széles Duna, s magának a völgynek regényes tekintete sok érdekkel birtak. Az ég boltja szép csillagaival ragyogott itt is fölötte; leánya mellette volt, Mátyás közelében; mi kellett egyéb a tudományos, keveset kijáró férfiúnak, ki életét a csillagok, királya s leánya közt osztá fel.

Izabella neveltetési rendszeréből gyaníthatjuk, hogy gyermekded arczának minden gyöngesége mellett, annak sokkal érettebb kifejezése volt, mint közönségesen ily korban tapasztalhatni; de azon egészen eredeti vegyíték, az ész kora ébredtsége, s azon kedves, utánozhatatlan gyermekded szendeség s ártatlan életvidorság közt, mely kedélyében egyesült, őt valóban bájló teremtéssé tevék. Ha komoly tudományok gyakorlatából felszabadult, mint könnyű gím szaladt fel s alá; mindenben mulatságát lelé, s oly valami kedvelt, elfogulatlan s derűlt volt rajta, hogy maga körül az az örömet s kéjt idézte föl. A gyermekévek elsősége ez, s szomorú tanúság, mintha a világon az öröm ott fejlenék ki leginkább, hol a tekintet viszonyaiba nem mélyedett; s mintha mindaz, a mit a fürkészet gyümölcsözik, s a tapasztalás arat, egy levél lehullása volna örömünk virágkelyhéről: s mégis vannak minden korban boldog emberek; a magasb lelkűek? első tekintetre tagadnók; — de egy igaz marad: boldogtalanság érzete, változhatlanokért is, érthető, panasz — gyávaság.

Atyja őt mind a bölcselkedésbe, mind a csillagá-

szat titkaiba játszva vezeté be. Tanulásra e tárgyakban soha szabott órája nem volt; de ha vette észre, hogy a redőtlen égnek tűzszemei felnyíltak, s az öreg, hosszú, fekete talárjában, kerek süvegével fejében a toronyba vonul, ő is odasietett, s vagy csendesen ült mellette, vidám életteljes szemeit az égre függesztve, vagy kérdéseket tőn, s ezen kérdések közben vitatkozott atyjával, — mint már ennek Prágában tanúi valánk. Ilyenkor figyelmezteté őt atyja a bölcselkedés s okoskodás szabályaira; rendezé elméjét; felosztá ismereteit; gyakorlá a szűzien ifjú elmét a dolog velejéhez szólni, a kérdés mellett maradni; megtanítá: mi a következtetés; mi különbség van a helyes elmélkedés s az álokoskodás közt? Mindez nyájas beszéd közben történt, de az életbölcseség hatásteljes tapintatával. A gyermek elméje gazdagult, a világ lelkében terjedett, s ő naponkint tisztultabban, mélyebben kezdett gondolkozni, a nélkül, hogy azt észrevenné. — A gondolkozás gépezete, szellemiségében abban hasonlít anyagi műszerekhez, hogy mindig rendszeres használat menetében s eredményeiben azon ingatlanságot fejti ki, mely azt, bizonytalan hatású eszköz helyett, olyanná képezi, melyre számíthatunk, s mely a czélnak magvához irányoz. Az első benyomások ferdesége, s fonák észirány egy hosszú életben tükrözi vissza magát.

Izabella kora történeteit tudta; a cseh regényes hajdan, minden lélekemelő mondáival s hőseivel, tárva lőn előtte, s elméje akaratlan regényes irányt vett. Csendesen élte ő világát? mi a baj? nem tudta,

mi az nélkülözni? nem ismerte; volt elég ideje gondolkozni és mulatni, érni és játszani: azért benne a gyermeki kedvcsapongás egészen sértetlen maradt meg, s minden ismeretei mellett szelíd, szerény s természetes könnyedségű leányka volt, kit nem lehetne nem szeretni s bámulni.

Atyjának, ki nemét a magasztalt, földtől elemelt életnek élte, sok tárgyban saját nézetei voltak. Ő láthatatlan kapcsolatot vélt égi s földiek közt, s a lánczszemek egyikének e varázsfüzérben a szerelmet hitte. A szerelem onnan felülről jő, ezt sokat szokta mondani; mi vonhatna szellemit anyagihoz, ha nem azon érzés, mely a szívre úgy hat mint a lélekre. — Izabellának fellengő lelke, bár nem minden véleményeiben osztozott atyjának, ezt, mint lelkének regényes emlékével rokont, jókor sajátjává tette. A szerelemmel általában valami nagyszerű, valami szellemileg égi eszmét hozott kapcsolatba, s ez annál mélyebb gyökeret vert szívében, mennyivel kevésbbé volt azon indulat eszméje, a szűzien gyermekded elmében, kifejlett valóságában ismeretes.

Bretizláw csendes laka a béke hona volt; — nem úgy a királyi csarnok: Mátyás, országos gondjaival elfoglalva, naponkint várta a tudósításokat vezéreitől, kiknek a dicsőség pályáját nyitá meg; de nem heverve tette azt: jókor kelt föl, napokat töltött el, kifogyhatatlan szorgalommal ismerkedve meg minden részleteivel azon nagy tudásnak, melyet a királyság kíván, úgy, miként ő azt képzelte. Nyájassága sokaknak szívét nyerte meg, azon erőteljes szilárdság, melylyel az ifjú főnök a hon gyeplőit tartá

kezében, másokat elijesztett a hanyag egykedvűségtől, s munkára, cselekvésre bírt: míg az idősb, fontolóbb rész néha aggódva rázta fejét a kora bölcsesség visszatetsző színezetét viselő elhatározottságon, mely Mátyásnak helyzetéből s körülményeiből folyt ki: voltak, kik őt egészen értették.

Nagy emberek megitélése mindig nehéz feladat, kortársaik igen közel, az utókor igen távol látja őket; az egyedüli helyes mérleg létök becsének felfogására: — hatásuk eredményei.

Mátyásnak helyzete a legfőbb történeti férfiakétól különbözött. Valami fellengés volt a dicső Hunyadi János fiához való ragaszkodással kapcsolatban. Innen megfejthető, hogy uralkodásának eleje majdnem dictatori szellemű volt; hogy minden cselekvésnek tőle kelletvén kiindulni, magát gondolta kisebbíteni, ha tenni, parancsolni nem mert: ezért viselé egész uralkodása mindazok előtt, kik korának szellemét fel nem bírták fogni, némi színezetét az önkénynek; bár világos, hogy Mátyást épen a leghatalmasb kényurak kényszeríték olykor hirtelen keresztül nyúlni a dolgokon és cselekedni,[44] s az, mit a korlátolt fogalmú vizsgáló önkénynek keresztelt: fegyver volt a mások elágazó önkénye ellen.

Országlása hajnalában a király meggyőzé azokat, kik vele közelebbi érintkezésbe jöttek mind elméje fönségéről, mind azon tántoríthatlan igazságérzetről, mely később közmondássá vált. Ritka tapintattal tudta magas állását felfogni, s ismerte a határt, meddig kellessék kegyesnek, nagylelkűnek lenni a nélkül, hogy kegyessége lágyság- s részrehajlásig

gyengüljön, s nagylelkűsége irányt s tárgyat tévesztve, károssá s gondtalanná sülyedjen.

Emlékező tehetsége oly nagy volt, hogy a kinek egyszer nevét hallotta, ritkán feledte azt el. Igy történt, hogy Budán s Pesten számtalan világi s egyházi férfiút, egyszerű polgárt, közvitézt, sőt zsidókat is nevökön tudott szólítani, a mi neki minden osztályában a népnek barátokat szerzett, és társalkodását közelíthetővé tette.

Megvolt benne az a ritka tulajdon, mely csak nagy s minden tekintetben feltünő lelkeknek adatott, senkivel sem éreztetni nagyságát a nélkül, hogy egy pillanatig valamit tett volna olyat, a mi mást helytelen merészletre, vagy illetlen tolakodásra bátoríthatott; ez a tapintat bélyegezé őt nagy emberré. Hány felsőbb elméjű ember érzi magában nemét az önkénytelen vágynak: egy hiú bolondot, önhitt tudatlant, vagy fontosságot negédlő köznapi lelket megszégyeníteni: mert azon sértő ellentétet, mely az ilyenek pulyasága, s a világosb főnek átható tekintete közt van, nem mindenki bírja legyőzni magában.

Itt egyik oka, miért tűrik oly kevesen mindazt, a mi a középszerűségnél feljebb emelkedik. Ritka lelki erő mutatkozott az ifjú királyban e részben is: gyengeségek s hiányok tekintetében nem volt engedékenyebb nálánál. Ő a megszégyenítés fájdalmas büntetését, a hol csak lehetett, mellőzte; ő embereit tanulta, azért ismerte is őket. Tudott minden dologra főt, kezet, lábat állítani; a kiadott parancsnál soha meg nem állott: teljesítés, pontosság voltak

nála a cselekvés méltánylásának mérlegei. Ki őt egyszer fontos s az ország javába ható rendelések teljesítésében megcsalta, arra többé sohasem bízott oly tárgyat. — Jó ember lehet egyébre, szokta mondani: de erre a dologra másról kell gondoskodnom. — Ő a hibást, ügyetlent egyben, ritka tapintattal s kimélettel tudta egyébre, még pedig a legtöbbször meglepő sikerrel, használni. Ha így néha egy cselekvési érzékre akadott, melyet más észre sem vett volna, felkiáltott: lám, újra egy gyöngyöt leltem az avar közt! — Néha ugyanazon egygyel több kisérletet tett, s ha végre használhatónak találta, nevetve mondá: e növénynek földjére találtam!

Innen azon óvakodva itélés, mely őt oly igazságossá, el nem foguttá, sokoldalúvá tevé; innen, hogy a magas helyzetűeknek majdnem mindennapi hibájokban, az első tudósításhoz vak ragaszkodásban nem osztozott. Valamint ő a jót örömest hitte el: úgy csak személyes tiszta meggyőződés bírhatá arra, hogy a rosszat higyje, vagy csak fel is tegye másról, tapasztalás nélkül.

Ha valakinek szívjóságát, lelki nemességét és tisztaságát tapasztalásból ismerte, annak tántoríthatlan ügyvéde volt belsőképen. Nyílt s határozatlan volt bizodalma nemes férfiak iránt, mint minden föntebben kelt léleké; de azért fel tudta legjobb emberét s önmeggyőződését az igazságnak áldozni, ha czáfolatlan törvényes bizonyítványok jelelék őt vétkessé: s ha lélekben hitte is a vádolt ártatlanságát, nem akasztotta meg a törvény helyes menetelét, kivel az, a rendes korlátok közt maradva, bár

szigorúan is bánt. A király vérző szívvel választá el ott, hol a közügy s a törvény kivánta, a személyt az ügytől, a királyt a baráttól. Felsóhajtott ilyenkor, és tudott segítni, a hol lehetett titkon, vagy nyilvános kegyelem útján; de így szólott: veszszen a szív, de éljen a törvény s az igazság: mert a ki ezt rázza meg alapjában, a hont veszti el.

Ellenben a bírák munkálatát figyelmes szemmel kísérte: a gyávát akárhol inkább tűrte, mint az igazság mérlegével kezében. A megvesztegethetőt, a részrehajlót elmozdította helyéből örökre. Jó magyarjaimat nem bízom vásárolható kézre, mondá: legyen tőzsér az ily bíró! nem az ő szennyes kezébe való a szent igazság, a vak, de tiszta Themis pallosa! — — el vele!

Semmit sem tudott könnyebben megbocsátni, mint személye elleni vétségeket; egész élete bizonyítja ezen állítást. Le tudta visszatetszését s kedvetlenségét győzni; tudott Garával, Ujlakival, később Giskrával, Vitézzel, nyájasan, nem tettetett szívességgel társalkodni; mert bennök személye ellenségeit nem tekinté, hanem csak az erős, tanácsra s hadra termett férfiakat, kiknek szolgálatából a honra hasznot s fényt várt. Ha csalódott: bizonyosan állíthatjuk, hogy nem csüggedett, s egy-két bármi keserű csalódás józan elveit, természetes emberségét s cselekvési rendszerét meg nem változtatá.

Minden gondolat szép lelkében honával, annak érdekével s dicsőségével volt kapcsolatban. Kik őt hálátlansággal vádolták, nem birták benne a királyt az embertől elválasztani; nem állottak balul meg-

itélői párvonalban a nemes, nagy férfiúnak lelki emlékével; mit tudták ezek, minő öntagadásba, lelki erőfejlésbe került néha oly királyi tett, melyet köznapi lelkek önkurtaságukhoz mérve bírálgattak; de sem érteni, sem méltánylani nem bírtak? Ott volt legnagyobb Mátyás, hol benne e neme az embereknek megütközött: ott legtisztább — hol az értelmetlenség s elfogultság homályt kerített lelkére: ott leginkább dicső, hol erénye jött kétségbe, s ha volt király, a szó legszebb, legnemesebb értelmében, ha volt magyar király: — ő volt az!

Uralkodása elején körülözönlötte őt a tanácsadók, mindentudók, tervkoholók, jobbítók, igazítók serege. Nem volt nap, melyben egy Solon, Lykurg, Cæsar és Pompejus, egy Ruffin és Stilico nem jelentette ki, hogy benne él titkon azon nagy elme, azon mély belátás s cselekvő erő, mely nélkül a király, minden igyekezete s cselekvési eltökéltsége mellett is, semmire se menend. — Sajátja a közepes elmének, kétségbeesni a más tehetségén s föl nem tenni valakiről, hogy önállólag cselekedni merjen. Bámuljuk-e a repkényt, ha a tölgyet csudálja s félti, mivel támaszt nem lát mellette?

Szemközt álltak ezek, és sokszor ellenségesen, egymásnak terveit, nézeteit, tanácsait gáncsolva, kicsinyelve s kárhoztatva. Ezen értelmi zaj, e torladozó vélemény-hullámok közt állott a király, homlokán az önérzet derült s érett kifejezésével, s az értelmi fönség nyugodt, engedékeny szelídségével. Kihallgatott ritka béketűréssel mindenkit, a mondottak javát és savát kiemelte; a hiányt, a helyte-

lent gyöngéd elhallgatással mellőzte. Csak a nyílt rossz szándék ellen lépett nyugodt erősúlylyal s legyőző bizonyítványokkal elő; de akkor is a személyt kimélve s csak a dolgot támadva meg. Igy tudta a rosszakat is nemére a kábult bámulatnak, esze, belátása iránt bírni, s gyöngédségével tűrhetővé tenni ellenkezését: így ellenségeit, ha nem is tudá mindig barátokká újra teremteni, legalább nem bőszíté fel dühös, sértett s bosszúálló viszontorlókká. Ha néha a körülmények vaskorláti közt hevesb, nyersebb volt, tudott, mit oly ritka tud: engesztelni.

Lassanként nyíltak fel az ily tervterhes tolakodóknak szemeik az iránt, kit gyermeknek, tapasztalatlannak, mint nádat hajthatónak hittek; s a tarka fellegraj szétporlott, mint a nap világától a denevérek s baglyok odvaikba rejtőznek.

Legtöbb nyűglődése mindenesetre a tanácsadókkal volt. Néha merülnek föl az idő tengeréből egyes kiváló elmék, korukat, századukat túlszárnyaló átlátással. Más idők emberei ezek! a jövő van személyesítve bennök, a lánczszemek ők, kik egy kortól a másikhoz képezik a kapcsolatot, köztünk járnak s mi nem értjük őket, a magokéi mellett állanak s ők meg nem ismerik; a színek vegyülete sugárzik elméjökből, de a vakok előtt a szín eszméje nem lény, mely fogalmain innen vagy túl esik, minden esetre kívül azon. Magasan emelkednek föl, mint óriások kisdedek közt, kiket nagyságuk szigetel el, s kik szeretni, mulatni, élni, munkálkodni nem tudnak szívök szerint: megfogva, értve és méltá-

nyolva. Helyzete az ilyennek dicső, nagyszerű, századokra ható! de szava, hangja a kiáltóé a pusztában. Élte nem a világé, bár szelleme terjed abban! gyümölcsét megjelenésének világosodtabb kor élvezheti csak. Mindenütt összeütközik az ilyen a köznapiság butaságával! mint a hangya egy diótól, úgy ijed el a kisded emberke ily óriásnak terveitől, s ha siker követi azokat, bámulva tekint rá s felkiált: Istenemre! ezt nem hittem volna. — S gondoljuk, hogy a szembeszökő siker megtéríti a kétkedőt? — hm! ne higyjük! nemét az elégtétnek érzi s találja a pulyaság abban, ha a magasb lelkekben kétkednie szabad, s azokat parányiságához mérheti olykor.

Képzeljük most az ifjú királyt, órákat, napokat eltöltve, míg eszméinek tömegét a kisded agyakba gyúrja be! mely azokba nem fér, melyet beléjök szorítani nem lehet, s ha erővel akarjuk, a gyenge hüvely szétcsattan. Ha őt képzelni tudjuk, fogalmunk lesz helyzetéről.

Ő azon terhelő állást, melyre őt a nemzet szava szólítá fel, igen is ismerte! nyíltan állott előtte a nemzet belső ereje! tudta, látta, hogy szilárd cselekvés itt czélra vezet, hogy egy nemzet mindenható, ha a közérdekre lelke foly össze, s nemes önérzettel lép föl! cselekszik, hol más fontolgat: mint villám csap le, hol más készül.[45]

Szilágyi egy volt akkori időben a legokosabb férfiak közül a honban! sok erő, sok tapasztalás volt benne! de őt épen az tevé Mátyás iránt bizalmatlanná, hogy magát túlbecsülte! s nem volt eléggé szerény és nyugodt lelkű, egy elmebeli felsőségről

lemondani, mely nagy öcscsének ellenében kisebb volt mint valaha. Ha kellemetlenül kellett őt felrázni önhittségéből, mentől szembeszökőbb életszerűségűek s czélra vezetőbbek voltak az ifjú hősnek eszméi: annál inkább hitte, hogy azok túlságosak, ki nem vihetők s veszélyt hozók.

Alattvalói hűséggel, de kétkedve sikerén, vette ő át a vezérséget a török ellen. A sors kétkedését önmaga által czáfolá meg: mert Szilágyi agg érdemeihez, királya bizodalmához méltólag fénylett azon a fokon, hová ez helyezé. De az öreg itt a sikert újra önmagának tulajdonítá egészen. — Szerencse! így kiáltott fel magában, hogy ezen eszeveszett hadviselésre még életem s erőm van! mi lenne, ha nem volnék?! — Lehet, hogy nyersebb nevelés, s kevesebb veleszületett gyöngédség tevé őt mindig elbizottabbá. Ritkán tudá magát helyzetébe betalálni: nem tudta soha a bátyát, a kormányzót, az aggot az alattvalótól, a király-tette vezértől, s az elmében kisebbtől elválasztani. Az illető alázatot maga megalacsonyításának vélte; egy komoly szilárd szavában urának a függést feledő ifjút, a királyi fönségben a tisztelethiányt öcs és bátya közt látta. Valamint társalkodásában, úgy leveleiben is volt valami, a mi Mátyásnak gyengédségét s tapintatát kellemetlenül érintette.

Szilágyinak szokása volt a hozzá kérelemmel járulókat egészen úgy fogadni, mintha minden kegy egyedül tőle függne, s a király csak az ő szemeivel látna, akaratjával akarna, tanácsával cselekednék. Ha néha ki nem kerülheté, hogy a kérőknek kívánatait

önóhajtásukra a királylyal közölje, ajánló levelekkel küldé őket Budára, de melyek inkább teljesítés végett hozzá intézett vélemény-adások, mint illő alázattal tett javallatok és ajánlások valának.

Hogy itt gátot kell vetni, hogy királyi méltósága s tekintete koczkáztatik, azt senki sem látta inkább s hirtelenebben át, mint Mátyás, kinek nemcsak igen is nyilt szemei voltak, hanem emberei találkoztak, kiknek öröme volt Szilágyinak önkényét a legsötétebb színekkel előadni. Mátyás, a mi túlságos volt az ily előadásokban, tudta, átlátta, s azért ezek őt sem bosszúra, sem meggondolatlan hevességre nem ragadhaták. A nép ajkairól fogta fel a közvéleményt, mert nem egyszer jelent meg ismeretlenül egyszerű öltözetben ott, hol nem is gyanították. A mit róla, a mit másokról nyíltan beszéltek, ő hallotta; de a nép nyíltsága nemes lelkében a gyónás szentségével bírt; ő soha az ilyenkor hallott bármi sértő nyilatkozást meg nem boszulta, mivel ember volt ő is, s épen azért nagy; ha valahol a közitélet nála is az elevenre talált, igyekezett a hiányt kiegyengetni s tökéletesítni.

Lassanként, nem egyszerre, s a legnagyobb szelídséggel akarta ő, az illő korláton túlcsapongókat azok közé visszatéríteni; de ez nem mindig sikerült; Szilágyival legkevésbbé, s így az adagot erősítni kellett. — Egy alkalommal, midőn a kormányzónak több önkényes tettei estek a királynak tudtára, a nélkül, hogy a makacs öreg azokról csak jelentést is szükségesnek vélne tenni, jött Szilágyi egyik tiszttartójának fia Mátyáshoz levéllel, melyben őt az

öreg a testőrök közé ajánlotta, vagy inkább röviden értesítette a királyt, hogy a testőrök közé küldi.[46]

A levél száraz, és szinte parancsoló hangon volt írva.

Mátyás a parancsot kérés gyanánt vette, s teljesítette; de éreztetni akarta bátyjával, hogy rendeléseit únni kezdi, s egyszersmind azt is, hogy az illő korlátokon túl vágott levelével, a válasz ez lőn:

«Mátyás jó bátyjának, Szilágyi Mihály ő kegyelmének.

Üdvözletünket kegyelmednek, bátya! — Levelét vettük, atyafiságos kérésének teljesítésétől nem idegenkedünk, mivel látjuk, hogy az igaz ügyben, bár nem jobbágyi submissióval van írva.

Ezután, ha véli kegyelmed, jobb szeretnők levél helyett magát látni ilyen állapotban, mint kérőt; illőbnek hivén, hogy mi írjuk meg kegyelmednek, ha mit tenni szándékozunk, nem kegyelmed nekünk, a mit velünk akar tétetni. In reliquo etc.

Mathias Rex.»

Igy tudá halkal a király legnagyobb befolyású s legmakacsabb urait a függésre figyelmeztetni, ha szoktatni nem is mindig sikerült neki.

Mátyás, miként Prágában, úgy Budán is gyakran látogatá meg az ősz öreg Bretizláwot, s minden királyi fény nélkül; örömét lelte abban, magát a derék öregnél mint házit tekinthetni.

A kis Izabellának egy király magas állásáról nem volt még fogalma: mindenesetre valami nagynak képzelte ő azt; de az azon eszmével összefüggő

— *Jer, próbáljuk meg!*

tartózkodás sem volt ismeretes előtte. Mátyás iránta mindig a régi maradt, enyelgett, nevetett vele, s valami oly feszületlen némi egyezkedés s lelki viszony kapcsolá őket össze, mely minden aggályt tova űzött. Ők testvérek voltak.

Atyja olykor feddé leányát, s több tiszteletre inté a szerény, mint mondá, leereszkedő király iránt. Megtörtént, hogy ily figyelmeztetés után Izabella tartózkodóbb lett; de ezt kedvetlenül tette; ez őt terhelé, nem vala természetes s szíve szerinti, s azért kitört módjából, s Mátyás figyelmét idézte föl.

— Te kedvetlen vagy ma, kis Bellám! — mondá egy napon Mátyás, a tág kandalló közelében foglalván helyet a gyermek mellett, ki veres gyapjút font a legvékonyabb szálakban. A jelenet igen házias volt: a király tagjait, mint többnyire, egyszerű öltözet födé, sötét színű, s kezében lovagló ostort tartott. A gyermeken sűrű — redős szoknya s bő hasított ujjú váll volt, bágyadt violaszín, melynek részét páratlan fényű sötét hajhullámai födték.

Izabella hallgatott.

— Mi bajod, gyermekem? — folytatá Mátyás, símogatva homlokát, — tedd le az orsót, add ide kis kezedet, — így! mond — most nézz rám; ládd, nevetned kell úgy-e? — valld, mi a baj? bántott valaki?

— Hm! — felel a faggatott. — Atyám mindig fedd, hogy kegyedet — kegyedet — felségedet, akarom mondani — tevé elpirulva hozzá — kevéssé tisztelem; pedig — s itt éghez emelé szemeit, s kezét tevé szívére — nincs senki, ki felségedet oly

nagyon, oly buzgón tisztelje, és akkor leginkább, mikor legvidámabb vagyok. Én nem tudom, de hiszen atyám is mondotta, hogy azok közelében, kiket szeretünk, a lélek derül, s önkénytelen vidámság fogja szivünket körül. Én nem vagyok kedvetlen, bizony nem! de aggasztó rám nézve, jó királyom iránt nem mutathatni magamat úgy, a mint vagyok.

— Te kedves, ártatlan teremtés! — mond Mátyás szeliden — ah, maradj így mindig! légy vidám és nyílt, mint az ártatlanság; hiszen te az én hugocskám vagy, az én jó kis nővérem; s én veled szemközt mindig a régi. Maradjon ez így! kedvesem! pihenő óra, enyhehűs nekem a te ártatlan szívességed, s valamint nálad nélkül, te jó gyermek! nem tudnék ellenni, úgy vidámságod is szükségessé vált nekem. Légy mindig a régi; hol lelked nem vádol, kövesd szíved sugalmát!

Izabella mindkét kezét nyújtá oda a királynak. — Igaz is, — mond nevetve — miért legyek komoly, ha jókedvem van? — Atyám oly jó, őt megengesztelem s én a régi maradok. — Jól van így?

— Igen, — felel Mátyás — igen jól! s most beszéld el nekem, mit tettél ma? Bár a tél múlnék el: gyönyörű vidéke van Budának, s te itt a szép természet ölében nem fogod únni magadat?

— Én most sem unom magamat soha, — mond a kis leány tréfás komolysággal, serényen kezdve újra a fonáshoz.

— Itt e szálak egy csujtárhoz készülnek, magam megtanultam hálóját bogozni, s majd a rojtokat aranyból készítem hozzá. Minő szép lesz az!

— S kinek számára?

— Kérdés ez! a kegyedére!

— Kedvesem, — mond Mátyás utánozhatlan nyájassággal, — nézd, mit hoztam neked — s egy bőrhüvelyt vont elő.

— Ah! — kiált fel a gyermek kiváncsian — egy nyakszorító!

— Egyszerű — folytatá Mátyás — bársony szalag, fekete mint fürteid, s közepén egy boglár, fehér hollót ábrázoló: ritkát, mint magad; feje s szárnyai keleti gyöngyök. — Jer, próbáljuk meg.

Izabella felkelt s a király előtt állott meg, oly vidáman, oly ártatlanul, mind egy szeraf, s Mátyás a nyakszorítót hófehér nyakára köté, s elől a szép boglárt egyenesre igazítá. — Igy kedvesem! — mond mosolyogva — igen jól áll.

— Köszönöm! — rebegé a gyermek. Ezen pillanatban lépett be Bretizláw.

— Felséged egészen elkényezteti ezt a gyermeket — jegyzé meg nyájas udvariassággal.

— Ő az én leányom is, — felelt a király. — Csak bérmáló-atyja vagyok ugyan, de szent jogot tartok hozzá, neki ártatlan örömet okozni. Te barátom! hadd őt természetes módjánál! engedd nekem, hogy jó öreg atyám Bretizláwnál, kis Bellám mellett feledhessem néha, hogy éltem nem enyém többé egyedül.

OSTROM.

— — — — — — — — még állasz utósó
Harczodat állván a vas erőszak ütései ellen.
*
— — — — — — — — szemében ölő tűz.
A szabad elszántság megemésztő lángjai égnek.
Vörösmarty.

Látkörünk változik. — Míg a zsidók Vadnán a leölt bikát sütötték s Ábrahámnak őrült magasztaltsága Aminhát lábaihoz csalá: addig a vár alatt a Sajó mentében, mélyen a szűk völgyben, magas poroszlopok emelkedtek. Komoróczi egyik ablak előtt állott, s a különös jeleneten látszék gondolkozni. Tél vége felé volt; a homokos völgyalj, félig kiengedve a fagyból, a porfelleget fejthetővé tevé. — De mi okozhatja azt? — Ellenség? honnan ily hirtelen? — azoknak repülni kellene, mert kémei csak az indulásról tudósíták.

Azonban az ajtó hirtelen kinyilt, s Bélián lépett be. — Uram! — szólt vigan — derék fogás vár ránk; egy folt marhát hajtanak a vár felé; hitemre! épen jókor: mióta a bérlettek szaporodnak, gyorsan apad az eleség.

— Marhák! — mond élénken Komoróczi — siess le! vegyétek körül, hozzátok egy részét ide, a többit Galgóczra kell hajtani, ott tágasb hely van, s Walgatha is otthon.

Bélián élénk örömmel fordult vissza. — S az emberekkel, kikre találunk, mit tegyünk? — kérdé.

— Akaszszátok őket a fákra, az út mellé!

Úgy minden vándort elijesztünk innen, jegyzé meg kissé tartózkodva a másik.

— Mi volt ez! — csattant fel a vezér. — El! — úgy legyen! — Inkább akarom, hogy kerüljék váramat, minthogy országút kanyarodjék aljában. Te ezt nem érted, — mehetsz!

A küldött néhány percz mulva az udvaron termett: trombita harsogott, a mindig csatára éber sereg egy része lovakra kapott, s a lecsördülő tölgyhídon keresztül dübörgött. Leérvén a vár tövéhez, a parancsnok rendbeszedte embereit. — Te! — mond egy fiatal rablóhoz, ép, gömbölyű arczczal, kinek csinos öltözete alparancsnokra mutatott — néhány kopjással e kiálló szikla mögé vonulsz, s csak akkor ugrasz elő, mikor a marhák elhaladtak; én majd elölkerekedem. — Ezzel Bélián még egyszer maga körül tekintett. — Ej — szól — igen sokan is vagyunk: hiszen majd az egész őrizet itt van; fele menjen vissza a várba.

Az ifjú, kihez előbb intézte szavait, megszólalt: — Uram! — mond — nem árt, ha többen vagyunk: nem bukkanhatunk-e számos kiséretre? — szinte hihetetlen, hogy néhány ember Vadna alatt ily folt marhát merne elhajtani, holott tudva van, hogy e völgybe lehet ugyan jőni, de ki innen nem, mert a várormon a vad keselyű, kinek éles szemét semmi sem kerüli ki.

— Igazad lehet, — felelt Bélián — hát csak vonulj

félre, én a többiekkel előre vágtatok. A portól észre nem vehetnek még a hajtók, s jó távol is vannak.

A fiatal szabad-zsákmányos a várdombnak egyik kirugó sziklája mögé vonult; kisérete majd ötven emberből állott, kik alig várhatták a megtámadás perczét.

— Hátrább, hátrább! — suttogott az ifjú, a lovak előtt ellovagolva; emberei beljebb vonultak, s a kirugó sziklának félkört képező keblezetében úgy el voltak rejtve, hogy őket csak az veheté észre a fáktól kárpitolt völgyodúban, ki figyelemmel nézett e rejtekbe.

Bélián előre hajtván lobogó kantárral, balra a völgyben, a sűrű tölgyerdő párkánya felé tartott, s ott a fáktól és bokroktól meglehetősen el volt leplezve.

A rablók suttogva beszéltek egymással.

— Közelednek, — mond az egyik magas, hosszú orrú cseh, Bélián közelében, utat szabadítva magának a bozót közt, s lova kantárát megragadva, melyről leszállott az előbb, hogy annál észrevétlenebbül vizsgálódhassék; — ideje, vezér!

— Előre! — szól a parancsnok — de csendesen; — álljuk el az utat.

Borzasztó «haj rá» kiáltás hangzott egyszerre hátulról, alkalmasint a szikla mögé rejtetteké. — Bélián intésére serege egyenesen a marhák felé vevé szaladását. A csorda, e véletlen üdvözletre, lesütött fővel s karikába felkanyarodó farkkal kezdett rémítő ordítás közben az erdőbe utat törni magának; néhánynak feje ütközött a százados tölgyekbe, míg mások a támadókkal csaptak össze.

De semmi kiséretet nem vehettek észre a rablók, kik tág torokkal kisérték a hátulsó sereg ordítását.

— Csendesebben! ne kiabáljatok többé! — kiált a vezér. — Néhányan szálljatok le a lovakról, s igyekezzetek a csordát összetéringetni; nincs ember mögöttük, a mint látom, alkalmasint észrevettek s szerte szaladtak.

Azonnal többen leugrottak lovaikról, mások lóháton nyargaltak a felbőszült állatok elébe, s kezdték azokat körülfogni s halk hógatás által egy csomóba téríteni.

Míg ezen az oldalon a Bélián emberei a marhákkal bajoskodtak, a másikon, hová ő az ifjú rablót állította, újra borzasztó ordítás hallatszott, de az előbbivel egészen ellenkező szellemű. — A parancsnok megütközött, s a várról lebömbölő néhány lövés s a visszatérési jel őt még inkább elkábították. Végre ő is jelt adott az erdőben elszórt embereinek; de alig volt fele csapatjának együtt, mikor az oszló pornak köde alól fejlettek ki a Rozgonyi Sebestyén széles veres, fehér és zöld zászlói, a búcsuzó naparanyozta mellvértek, a fényes sisakok havas kócsagokkal, s a villogó emelt aczél.[47]

Néhány percz múlva Bélián serege körül volt véve. Míg Rozgonyi Sebestyén az elszánt dühös rablókkal vívott: addig Zokoli Mihály néhány vállalkozóval a vár felé száguldó fiatal rablót vette űzőbe. Mint tarka szövet, alig szemmel utolérhető gyorsasággal kanyargott jobbra a kigyózó várúton fölfelé a robogó rablósereg egy része; a kapuhíd lecsattogott, s a menekvők gyorsan dübörögtek azon

keresztül. A következő perczben Zokoli a várkapuhoz ért, de későn; a híd felvonult s bezárta azt előtte. E közben, egy a vár rovátkairól intézett lövés ágaskodó paripáját terítette a földre.

Komoróczi a várudvar tornáczán állott, arcza kikelve, s azon a legnagyobb dühösség volt kifejezve.

— Hol van Bélián? — kiáltott a megérkezettre, oly hangon, mely annak ereiben a vért fagylalá meg.

— Nem tudom, — volt a remegő felelet — minket az ellenség űzött ide, ellent nem állhattunk, mert alig vagyunk ötvenen, s ők ezren felül.

— Nyomorult! — kiáltott fel Komoróczi s övéből egy pisztolyt vont elő. — Ökrökkel ijesztettek el benneteket! — volt időtök a porfellegek közt az ellenség számát kitudni, de nem szívetek, Béliánnak segítségére rohanni, ki mint oroszlán vív!

— Vívtunk mi is! — szól mentegetődzve az ifjú — de el voltunk vágva tőle; s hozzá nem férhettünk.

— Elvágva! — hah, gyáva kölyök te! — utat tudtál eddig törni magadnak, de nem a vitéz főnökig! Elvágva? vágja hát a sors ketté nyomorult éltedet, rossz szolga! — Ezzel, a pokol hidegségével irányozott az ifjúra, a lövés eldördült, — s amaz hanyatt homlok bukott le lováról. A csapatban roszszaló zúgás hallatszott.

Mint a villám termett Komoróczi az udvaron, s egyiknek a zajgók közől ketté hasította fejét; — azzal körüljáratá szemeit, mintha mondaná: merjetek. Egy hang sem hallatszott, s a vad rablók közt néma csend lőn; szemeik a földre voltak szegezve, s képeiken a halál sápadtsága ült.

— Te Wasku![48] — mond egy idős kopjáshoz fordulva a vezér, kinek vad tekintete, bozontos feje s avában fénylő bőröltönye egészen létesíté egy rablónak képzetét. Vedd e néhányat magadhoz, s repülj a Bélián segítségére, ha valamelyitek a Rozgonyi fejét idehozza, száz aranyat nyer. — Ezzel kardjának intésével mintegy ketté választván a csapatot, éles hangú sípba fújt s a kapu hídja lecsördült újra, s Wasku dühös elszántsággal rohant ki azon, mintegy húsz legénynek kiséretében.

— Ti többiek — folytatá Komoróczi, hüvelyébe eresztvén kardját — le a lovakról s fel a falakra! — Már az őrizet nagyobb része a falakon volt, odasiettek a többiek is. A vár gerinczén egy erdeje csillogott a kopjáknak s kardoknak, többen lőszerüket tölték. Néhány percz múlva nehéz ágyukat vonszoltak elő. — Utánam! — kiáltott Komoróczi, míg többen húsznál igyekeztek az ágyúkat utána tolni a hágcsókon fölfelé; végre a már előttünk ismeretes puszta terembe értek. — Félre az asztallal s székekkel! — kiáltott a kényúr, egy széket a szegletbe vágva — tépjétek a kárpitokat le az ablakokról! — Így — most vonjátok az ágyúkat elő!

A vezér az egyik ágyút maga fekteté öblével a nyitott ablakba s irányzá a közelgő támadókra alant — ezzel a nekie egy kopjástól nyujtott kanóczczal tüzet adott, az ágyú eldördült, majd a terem közepéig visszarúgódva; pár pillanat múlva füstje eloszlott. — Oda nézzetek! — mond Komoróczi — kettőt söprött el! Te Russián, és te Hondzsa[49] itt maradtok, mindjárt küldök lőport s tekéket; én a falakra sie-

tek. — A kényúr gyorsan odahagyta a termet, míg a bennmaradtak a többi ágyúkat is az ablakok párkányaira fektették.

Nemsokára targonczákon hozták a lőport s a vas és kőtekéket a terembe; az öblös ágyúk bömbölni kezdettek, minden lövés után visszarugódva s füsttel töltve el a termet.

Komoróczi a várfalra siete: a védőkön félelem helyett vad dacz és harczvágy valának kifejezve.

— Vezér! — kiált fel egy majd óriási rabló kanóczos lőszerét töltve — a konyhákban vizet forralnak, s ólmot, szurkot olvasztanak, hitemre! ha ide hozza arczát Rozgonyi, oly kenőcsöt eresztek a képére, hogy az ördög rá nem ismer, ha pokolba érkezik.

— Itt! — szólt élénken egy vaskos rácz, néhány tömött zsákra verve — ótatlan mész! — ez a szemeknek hasznos s erre a meleg víz kedves mosdó — vígan!

— A porfelleg — mond Komoróczi — erre gomolyog, résen legyetek, a vívók jőnek — a nagy Procopra! lábtókkal, s a szándék komoly, — folytatá nevetve. — Legények! alig várom, miként sodratjátok a nyomorúltakat a mélységbe alá. Add ide fegyveredet, Franta[50] — egy mellette álló sápadt suhancztól kiragadva a fegyvert, — ott egy fénylő sisakot látok, emberét üdvözlenem kell, mint e lak ura.

A vívó seregnek egy része közeledett, s a mint a vár aljához érkeztek, leugrottak lovaikról. Azon vidékiektől, kik nehéz ökrös szekereken hozták a vívólábtókat, átvették azokat, s ketten, négyen fogva

egyet-egyet, kezdének a vár sziklادombján a kanyargó úton feljebb s feljebb haladni; utánok jól összeszorult csapat sietett a kapu felé.

Komoróczinak fegyvere ropogott, s egy az elsők közül azonnal összerogyott.

— Hah! — kiált dühösen — nem az, a kit akartam, más fegyvert ide!

— Nézz arra le, vezér! — kiáltott azon óriás, ki kevéssel ezelőtt szólítá meg.

— Pokol! — ordított Komoróczi — a Bélián veres dolmányát látom ott — — egy fára vonják fel! — Erről ismerek rád Rozgonyi Sebestyén; de ne legyek én Vadna s Galgócz ura, s Komoróczi, ha nem függesz szegen termem egyik oszlopán! — Bélián, — miért épen ő? százat adnék ez egyért!

A mint a védő sereg a völgybe előtekintett, a szemle nagyszerű volt, a várral szemközt a már olvadozó Sajó csillámlott, roppant zúgással hordva dagadt árján a jéghasábokat, melyek hol fel, hol leemelkedtek, összecsapódva s rémítő ropogással megtörve egymáson. Túl rajta sötét sűrű erdő vonult el, mint fal, mely bár lombatlanul, tömöttségével a látkört határolá. — A víz s vár közt ömlengő porfellegben szaladgáltak ordítva a Rozgonyi marhái.

Jobbra gyalogság volt felállítva, s oly hosszú homlokot képzett, hogy végét látni nem lehete: mert a völgy kanyarodtába mélyedett. A vár tövében a vívócsapat; alant balra az erdő szélén néhány rabló lógott a fák kiálló ágain, kiket Rozgonyi akasztatott fel. Jobbra a távolban a Bélián népének megmaradottjai, a vártól el lévén vágva, hanyatthomlok ro-

hantak Galgócz felé, melynek toronycsúcsai látszottak erdőpalástjokból: köztük Wasku és emberei.

— Futnak! — kiált Komoróczi a falon magánkívül — látszik, hogy Bélián nincs köztök!

A vívó-csapat hadfiai e közben a lábtókat támasztották a falakhoz, s gyorsan haladtak fel rajtok, rémítő kiáltással.

— Vizet, szurkot ide! — ordított le a várudvarba Komoróczi. — Jőnek! eredj Axamith a másik oldalra, s kormányozd a védletet. — Ide, ide! — kiált, a lábtókon fölfelé haladókhoz fordulva. — Rám nézzetek — folytatá, embereihez intézve szavait. — Ezzel roppant erővel ragadta meg a falra támasztott egyik lábtó végét s hirtelen lökéssel oldalt nyomta. A legelső vívó hosszú kardjával kezéhez vágott, de siker nélkül, s hanyatthomlok bukott alá. Ezt még kettő követte irtózatos hullásában; a vár tövében a sziklába csapódtak s onnan, ívet képezve, a mélységbe zuhantak alá. — A lábtó azonban egészen le nem hullott, hanem balra csúszva, a várfal egyik kiálló gerinczébe ütközött, s néhányan a rajta lévők közől a zuhanás következésében felülről aláfordultak, s mint vadmacskák csipeszkedve a lépcsőpálczákra, függöttek a szédítő mélység fölött, erőködve az egyensúlyt visszanyerni, míg fejeikre a fal ormáról ótatlan mész s egy üst forró víz zuhogott alá s lesodrotta őket.

Hasonló erővel taszíták mások a lábtókat vissza, s a vívók lankadni kezdettek. Zokoli Mihály hirtelen a csüggedők közt terem. — Fiaim — kiált fel — rajta! — segítség jő; ne lankadjatok! — a vár kincs-

csel teli, a tiétek minden! — Azonnal a lábtókat újra a falhoz támasztá, míg annak ormairól záporban özönlött az olvasztott ólom, szurok és forró víz.

Néhány lábtónak végébe Zokoli nehéz vasszegeket veretett, s hirtelen élesztett tűznél izzásba hozaván azokat, úgy támasztatá a falakhoz. A cselt sikerült, kik le akarták kézzel taszítani, összeégették magokat, s a kik horgokkal próbálták feszíteni, a vas végekbe nem akaszthatták azokat. Igy meglepő gyorsasággal rohantak a vívók fölfelé, fejeik fölött kisded kerek pajzsokat tartva. Zokoli az első volt a falon, körüle mint sűrű rostélyok emelkedtek a lábtók, s rajtok özönlött megszakadatlan árban a vívó nép.

— Fel! fel! — hangzott mindenütt, s nemsokára a falakon vívtak már.

— Michalek! — ordít Komoróczi, egy vállas férfiúhoz intézve szavait — a zsidókat szúrjátok le! a rejteket tudod, Ilkát vidd le s gyorsan szaladj vele Galgóczra! mondd nevemben Walgathának, hogy készüljön!

Ezzel Komoróczi a harczolók közé rohant s rémítő pusztítást tőn a vívók közt. A csata a falakon majd egy óráig tartott; végre Zokoli kitűzte a háromszínű zászlót a vár szegletébe s lenyargalt az udvarra, hová már többen gyűltek össze emberei közül. A kaput leeresztette, s diadalujjongások közt tódult be a Rozgonyi serege. Mint a raj lepték el a várnak minden zugát; de rémítő volt megjelenésök: mert míg a dühös, felizgatott népnek egyrésze szárnyas kárvágygyal kobozta fel a termeket: addig

mások a födeleket gyújtották meg. Eszméletet vesztve, boszút lihegve dúlt a nemtelen, hirtelen összeszedett vívó-nép; a Zokoli szava elhangzott az irtózatos zajban.

— Hol Komoróczi! — kiáltott fel — élve kerítsétek őt kézre! — Vége legyen az öldöklésnek! — Mind hiában. — Néhány foglyot kötöztek a kút oszlopához a várudvar közepében. Körültök a szűk tér tele volt holtakkal; a nők a konyhába vonultak; s csak rémítő sirásuk hallatszott.

Egyszerre a hegyes födelekből itt-ott keskeny lángok emelkedtek, a zsindely pattogni kezdett, míg néhány percz alatt a recsegő elem az egész vártetőt elfutotta; a dühös szél mindent lángba borított, csak néha, kanyarodásaiban löveltek tűzoszlopok fel s láttaták a szenesülő léczezet bordáit. — A győzők egy része hátravonult, mások oltottak, mint lehetett. Az egész jelenetnek irtózatos tekintete volt. A nap már hanyatlani kezdett, tágas tányéra a gomolygó füstoszlopokon keresztül sötét tűzben égett, s a lángok halkal ritkultak, fölemésztvén majd mindent, a mi gyúlható.

Alig félóra alatt puszta sötét falai emelkedtek föl a vadnai várnak, falréseiből s a szétpattogzott ablakokból láng csapódott ki, s nyaldosva kanyargott a tornyok körűl, míg a füst, mint esőterhelt sötét felleg voná palástját a büszke laknak még enyésztében is nagyszerű romjaira.

Alant az erdő szélén állott Rozgonyi Sebestyén; arczán a bátorság s kegyetlen dacz hideg, véres kifejezése ült.

Végre csend lőn. A termek kiürültek, a zsákmány az udvarra volt halmozva, s fegyverekből, ágyneműből, ruhákból, rézedényekből állott; de pénzre sehol sem találtak. Vagy igen el volt az rejtve, vagy Komoróczi jókor eltakarította láb alól.

A sereg, mintegy megcsalódva reményében, mogorván vette körül a nemtelen silány martalékot, s dühös, boszuálló tekintetet lövelt a foglyokra, kik remegve várták a legborzasztóbb halált.

Rozgonyinak egy hirnöke érkezett a várba. «Mindent kardra kell hányni, gyökeresen ki kell pusztítani a rablófészket!» ez volt a vezér parancsa. — Zokoli akkor lépett ki a beltermekből. — Mi az? — kérdé a hírnöktől. Az ismétlé a parancsot.

— Eredj le uradhoz! — szól az ifjú levente, kinek aggszerű vonásain a csata hevének bibora ült — mondd meg neki nevemben, hogy bízzon rám mindent, majd eligazítom én. Halál csekély büntetés a nyomorultaknak, s ők várnak rá, majd jobban meg tudom én velök bánatni gonosz tetteiket. Hurczoljátok őket a várfenékbe! ha zárva lelitek, törjétek fel az ajtókat; lehet, hogy oda rejtette Komoróczi kincseit.

Zokoli e parancscsal, a mennyire gyanítnunk szabad, az öldöklést akarta kikerülni.

A foglyokat azonnal a várrejtek felé vonszolták; de ennek kemény tölgyfaajtajára csak későbben akadhattak, úgy el volt az egyik pinczének szegletébe rejtve.

Az ajtót zárva találták, s belül néma csend volt.

— Hol van Komoróczi a vezér? — kérdé Zokoli

élénken, körültekintve az udvaron, hol csapatjának egy részével maradott.

— Nincs sehol, — eltűnt, valami rejteken szabadult ki! — mondák többen.

Valóban sem ő, sem Axamith nem találtattak; de Michaleknek teste, kire Komoróczi Nankelreuthernét bízta, hevert elnyujtva a várrejtek előtti pinczében. Oldalán rövid kopja fészkelt, s úgy látszott, hogy a vérző sebnek ellenére, melyet még alkalmasint az udvaron kapott, akarta urának parancsát teljesíteni.

Zokoli a várban még egyszer szoros vizsgálatot tartatott, s az abból kivivő földalatti útnak nyilására is talált.

Végre feltörék a várfenék ajtaját, s az ifjú hős maga, több szövétnekek kiséretében lépett be. — A jelenet, mely itt rá várt, őt leigézte.

Miként a szövétnekek veres lángderületet hintének szét az izmos kőívekre, halkal a tekintet is tágasb látkört nyert. A bolt közepén a hamvadt máglya körül itt-ott nehéz fahasábok hevertek, a füst mint szürke kárpit hullámzott, fönn a nyilásokon sziválogva ki s alább majdnem tölcsért képezve.

Jobbra a tűzhelytől a leölt bikának egy része; tovább egy csomóban guggoltak a zsidók, arczaikon kétségbeesés. — Nankelreutherné balra a falhoz támaszkodott, vonásaiban inkább elszántság, mint félelem mutatkozott. — Ábrahám féltérden hevert a zsidó csoportozat előtt, mellette a földön nyúlt el Aminha, s szelid fejecskéje húnyt szemekkel az öreg térdein nyugodott. A halvány arcz körül szétvált

arany fürtözet ömlött el, s karjai életnélkül függöttek; Ábrahámnak ajkain néma vonaglás mutatkozott, szemei leányára voltak függesztve, s egész valóján valami oly mélyenkeserű és bánatos ült, hogy a szívet ragadta meg.

Zokolinak lábai a földbe gyökereztek, hirtelen szavakra nem talált; mögötte a betódulók félkört képeztek; vonásaikon szánakozás nem látszatott, s csak parancsra vártak.

Rövid szünet után egy dörgő hang hallatszott, s nehéz fényes fegyverzetben csörtetett a hágcsókon egy termetes lovag le, hegyes tőrben végződő sisakja alól szőke sürű hajzat tódult ki s arczán egyszínű pirosság terült. A lovag mintegy harmincznyolcz évű lehetett, arcza férfias és erőteljes.

— Hol vagy Ilka? — kiáltott — itt volnál-e? — igaz-e, a mit künn hallottam az egyik fogolytól? szólj! merre vagy?

Nankelreutherné arczát e fölszólításra öröm borította el. — Szabadulás! — kiáltott fel szenvedélylyel. — Igen, ezek barátok! — itt Zokoli, s a hol ő van, gonosz nem történhetik; amaz ott férjem Nabuchodonozor! — Ezzel Ilka gyorsan szaladott férjéhez, s szívéhez szorította. — Lelkemre! — mond — élénken — én mégis jó vagyok hozzád, mert én örülök neked! Igy tartá férjét néhány perczig ölelve, s hátralépett, nemével a félkomoly, féltréfás neheztelésnek. — Érdemetlen vagy ezen ölelésre, lovag — folytatá. — Ugy kellett-e engem magamra hagyni Pesten s gyáva nyomorult szolgákra bízni? kik a helyett hogy védtek volna, nyulakként szalad-

tak meg. — Félre tőlem! — Istenemre! ha meggondolom, mennyi öntagadásba, nyugtalanságba s méregbe került ittlétem, szemeidet kaparnám ki! — Egy nőt ily veszélyes időkben a legnyomorultabb szolgákra bízni?!

— Kedvesem! — szólalt meg végre Nabuchodonozor meglepetve — a mint künn hallám, te nem oly búsan töltötted itt az időt, — s honnan gyaníthattam én, hogy Pesten, a hon közepén, veszély várjon rád?

— Nem töltöttem búsan időmet? még te merészled lelki erőmet s öntagadásomat mint vétket lobbantani szemememre? — riaszt rá szemrehányólag a nő — annak köszönd, hogy életben vagyok én és ezek itt: mert ha a te eszed szerint a hős lovag nejét játszottam volna, most nem volnék itt, vagy? — — —

— Béke, lovag s nemes asszonyom! — vág közbe Zokoli — adjunk az égnek hálát, ki így hagyá a dolgot történni, és siessünk innen ki!

— Kegyed! — mond Nankelreuther hidegen — előbb a maga ügyét hozza tisztába, mielőtt mások dolgaiba avatkozik, s kiméljen meg beavatkozásától! ki hont s királyt képes elárulni, azzal Nankelreuther Nabuchodonozor nem szól s nem vív!

— Mi volt ez? — kiált fel Zokoli önkénytelen kardjához kapva — ki meri e gyalázatos vádat magyar nemesnek szemébe mondani?

— Én s az egész tábor, egész Buda és Pest, Szilágyi s a király! — felel büszkén a német ember. — Ne nyulj kardodhoz, mert nem illet téged a nemes fegy-

ver, kétszinű áruló! ki barátságot s csatlakozást szinleltél, s titkon a hont az ellenség kezére akartad játszani! — A király néhány percz előtt érkezett a táborba, ott többet hallasz!

Zokoli elnémult dühében. — Mi ez? — mond — de nem — nem lehet! kegyed őrült, lovag! — az öröm kábította el; de e szavakért számot kérendek.

— A mint tetszik! — felelt megvetőleg Nabuchodonozor — de csak ha a király akarja, hogy kegyeddel bajt vívjak!

Míg e szóváltás Zokoli s a német lovag közt történt: addig Ilka meredten nézett férjére; végre megszólalt.

— Áruló! s ez itt? Zokoli? ha ha ha! — s a király hinné ezt? — Istenemre! úgy az én hitem nagyobb ezen ifjúban: mert ma merném a koronát kezébe adni s a király ágya elébe állítani, mint éji őrt.

— Köszönöm! — mond Zokoli érzékenyen. — Ha áruló vagyok, lovag! — folytatá büszkén — úgy nem érdemlem, hogy a nap éltető sugárinak legkisebbike világítson. — Hogy kegyed az árulót megveti, nem kárhoztatom; de még ma bátran adandja nékem békejobbját, mert a magyar szívhez kétszínűség s árulás nem fér soha!

— Csendesen! csitt — ah, ne veszekedjetek! — mond Ábrahám suttogva — lám ő alszik — szemei húnyva vannak, mégis szép ő; ugy-e, ugy-e? hátha szemeit felnyitná! az eget látnátok! — Mit kiáltottak itt? ti durva nép! angyalok álmait a csillagok őrzik! — Nézzétek őt, — folytatá hallhatóbban s

a leányka homlokát simogatva — ez itt Aminha. — A világ azt mondja, hogy ő nem az én leányom; pedig — — oh, Ábrahám istene! te tudod, menynyire az enyim ő, — igen, az én leányom ő! — miként látjátok — ezekkel az aranyhullámokkal szép fején, ezzel a kis szájacskával, — így lépett ki szivemből? — nőm mitsem tud róla — ő csak az enyém!! — nekem adta őt az Isten, s mióta őt adta, koldússá lett a természet! — mert pazar volt, s kába fővel szórta minden kincsét ezen egyetlenre, míg tárháza kiürült, mint a szegény Ábrahám raktárai! — Ki mondja, hogy Ábrahám a leggazdagabb izraelita Budán! — Nem, nem! ő szegény mint a természet! — Hiszen mondtam, hogy a sors, mint könynyelmű naplopó, szórta tele marokkal a szépség, az ész és szívjóság gyöngyeit e gyermekre. Csitt! hagyjátok őt aludni! hiszen oly hideg, oly sötét van! s ébredni nem jó — mert az álom édesebb a valónál. — Félre a szövétnekekkel — ti vizsga emberek! — hiszen ha szemét felnyitja, megszégyenül a nap világa — hagyjátok őt pihenni! — Oh, a szegény zsidónak éj a világa, s élete mostoha! — ki van ő taszítva — megvetve, mint a fekélyes! — pedig a te néped az, Jehova! — Ábrahám leeresztette fejét s szemein nehéz könyűk csillogtak. — Keresztény vért keres a zsidó? — folytatá mogorván — gyermeket gyilkol úgy-e? ezt mondjátok ti, álnok, szívtelen hazug emberek! pedig e gyermek itt! — — nem, nem! ne higyjetek nekem! — ő nem keresztény! — Pihenj — aludj — jó éjtszakát!

VILÁGOS.

Szüntesd csókjaidat, szüntesd
meg az alkudozó szót.
Vörösmarty.

Vadnán a hős király nem sokáig mulatott, haza sietett ő Budára, az ország gondjainak szentelvén azon időt, melyet senki nálánál használni s becsülni jobban nem tudott. — Az idő egy kincsszekrény, melyből aranyat vagy kavicsot meríthetni. — Tündér, kinek egy eszmeszülő percze századot alkot újra. — Üres könyv, tárva nagy gondolatoknak, vagy silány árjegyzékeknek. Folyam, mely a két India drágaságait viszi hátán, vagy homoktérekbe szivárog szét. Az embernek legfőbb kincse, válhatlan társa életének. A lég az, mely föltétele létének, jövendőjének, hatásának. Tükör, mely torzképeket, vagy apollói idomokat vet vissza. A szirt, melyről gonoszsága, vagy érdemei visszhangoznak. — És mégis egy üldözött vad, ki ellen öldöklő fegyvere fenve, kinek hosszasága élte fonala, a melyet elmetszeni siet. — Igaz! — közvetlenebb lény nincs az embernél.

A Fridrik császárhoz küldött követség Bécsben hosszasan időzött, a tanácskozások nyúltak, végre, semmit sem végezhetvén, visszatért. A császár ellen

Mátyás, ki az összeütközést örömest kikerülte volna, Nagy Simont küldötte. Három veszedelmes hadviselésnek egyszerre vitele sem ijesztette őt; de Szilágyinak önkényes beavatkozásai mindig újulván, miután a szászok Erdélyben felzendültek, a békétlenek száma Magyarországon félelmesen növekedett, s a királynak inkább, mint valaha szüksége volt arra: hogy tetteit makacs ellenszegülés ne korlátozza, rövid, de szilárd elhatározás után, a hadviselésből megtért Szilágyit, Szegeden, hová maga elébe idézte, letartóztatta, s Világosvárra küldötte.[51] — Kevés ideig akarta ő az ősz kormányzót fogva tartani, megtörni kevélységét s újra használni hadi erejét s tapasztaltságát. Már Lábatlan, a várnagy, a királyi szabadító parancscsal útban volt, mikor Világoson nevezetes dolgok történtek.

Egy estén Tábor Miska, becsületes kanász ember, savanyú képpel állott egy magas tölgynek tövénél, s ájtatos tekinteteket vetett a közel sötétlő várfalakra.

Világos magas hegyen állott, a vár nem volt nagy, de keményen épült s egészen védelemre számított falai jóval izmosabbak, mint közönségesen az ily hegyi váraké, melyek védelmi erőt némileg helyzetökben is találtak. Szobái csinosak s derült kinézésüek valának, s mivel Szilágyi inkább vendégként tiszteltetett, mint fogolyként sanyargott: ezek mind butorozás, mind egyéb tekintetben elég kényelemmel birtak. A király különös meghagyásából nehány kedves cselédei az öregnek, s ezek közt Tőke Mihály régi szakácsa is a várba hozattak szolgálatára.

A kilátás felséges volt — miként azt még most is agg romjairól élvezhetni — főleg azon estén, midőn a jámbor kanászt a vendéglő árnyú tölgy alatt pillantjuk meg. Az egész környéken azon utánozhatlan narancsszín fény nyugodott, mely őszi estéken a nap lementét kiséri olykor. Az ég tiszta volt, mint egy zafirboltozat, de a lég rekkenő, csak néha rezgett lanyha szellőcsapás a tölgy lombjain keresztül. — A vár agg díszében, veres födelével, csillogó szélkakasaival s fél árnyékba borult ősz rovátkaival állott, s a napnak bucsúzó sugárszálagai mögötte nyúltak fel az égen. Alant a tágas róna őszi pókszálakkal, mint lenge szemfödéllel volt elborítva; néhány helység csendes nyugalomban ada a szemnek nyugvó pontokat.

Tábor Miska köpczös pórférfiú volt, barna képpel, pödrött bajúszszal: fején zsíros báránybőr sapka ült félre vágva, s abban egy tölgygaly volt szúrva. A vászonnemű rajta zsírtól csepegett: jele, hogy e díszes szokás kanászainkra dédatyáikról szállott. Néhányszor derekára kerített szíjról csüngött rövid ivószaruja s egy avult tok, melyből a rézveretes késnyél látszott ki; szóval, a mi derék sertésőrünk az arcz aggszerűségét, az ing avultabb szabását s a kalaphiányt kivéve, most is szükség esetében a Kacsásban vagy más jeles csárdában, nem egy Aniska vagy Borcsa fejét zavarta volna meg.

A Szilágyi szakácsának vastag szolgálója aligha nem volt egyik oka a fiú andalgásának, mert mihelyt amaz a vár rovátkain mutatkozott, s vigyorgó holdvilág-képét sugározva fordítá a tölgy felé, a mi ka-

nászunk is ődöngő léptekkel a vár közelébe sietett; s a két egymást értők közt néma kéz- és szembeszéd keletkezett; bizonyos, általunk csak sejdíthető jelekkel, de melyeket mindkét részről egyetértő mosoly s jóváhagyó kacsintatok követtek. Ezeknek így történtök után Miska valamennyire hátra vonult, a tölgy sudara mellől rosszul font kosarat vett fel, s egy bamba tekintetet vetvén a vár felé kanyargó útra, ólommal öntött botjára támasztotta állát, s e díszes helyzetben némelykori széles ásítások közben látszatott a nap lementét vagy egyéb valamit várni.

Nemsokára mintegy nyolcz, vagy kilencz földmíves ballagott fel az úton: mindnyájoknak kosaraik, vagy zsákaik voltak vállaikon s kezeikben. — Mihelyt Miskát észrevették, azonnal többen ismerően üdvözlék őt, s kanászunk hozzájok csatlakozott, s a rövid karaván víg beszélgetés között érkezett a vár kapujáig.

Miska az árok szélén állott. — Ho, hó! kurjantott, melyre a kapu fölötti toronyőr a keskeny ablakon kidugván fejét, rövid «ti vagytok-e?» után csördülve eresztette le a hidat. — Embereink, kik, mint látszott, a várban ismerősek voltak, azonnal a konyhára siettek, s ott a szakács Tőke Mihály uram, komoly s részletes vizsgálat után átvette az élelemszereket.

Borcsa a szolgáló, a félig nyilt konyhaajtó irányában állott: arcza egészséges pirosságú volt, hófehér fogakkal s fényes fekete hajjal, melynek egyetlen vastag tekercse derekán alól lógott le hátán. Voná-

sai hasonlítottak azéihoz, ki arczra esett, s az ütés következésében ajkai megdagadtak s orra hegye megtompult; egyébiránt a pernye, mely képét tarkázta, a zsiros kötény, a meztelen széles lábak, nem igen dicséretes ízlésére bizonyították a mi szerelmes kanászunknak, ki addig forgott és hajlongott, míg a hasonlóúl hajlongó és kullogó Borcsával a konyha mögötti sütőházba furódott.

Itt látjuk a két szerelmest szótlan boldogságban, tátott szájjal egymásra bámulni, vérveres kezök összefogva s az egyik kar a derékon átölelve.

— Miska! — mond Borcsa — akárhogy mondja kend, — de nem lehet: szakács uram mindig maga zárja be az ajtót. Aztán bejőni csak lehetne, de kimenni?

— Ej Borcsa! mit se gondolj vele, csak benn legyünk egyszer! aztán bujtass el. Egy nap nem a világ, majd guggon ülök, mint a vén dudás kutya a kapunál, s a jövő estén kisuhanok a várból.

— Jó lesz galambom! hiszen egy sütet szalonnát csak ragasztok rád, ha itt leszen; de hová bujtassalak?

— Bohó! ide a kis szobába a sütő mellett, majd elsurranok az ágy alá.

— Oda nem lehet: megugatna a kutya, hiszen itt eszik a cselédség.

— Hej, Borcsa! — mond, jót verve a tenyeres talpas szűzre Miska, — mindig túl akarsz te az eszemen járni; de most kelepczébe kerültél, s engem ugyse! ki nem szalasztalak. Lásd amott a felvetett ágyat; ha alá nem bujhatom, majd a tetején

fekszem végig; ott a kutya se vesz észre, s mikor a cselédek ettek, leszállhatok.

Tudnunk kell, hogy a sütőhely melletti sötét szobában minden bútor néhány deszkaszékből, háttámaszszal, állott, melyekben szívalakú lyuk volt; egy hosszú, keskeny asztalból s egy magas festett deszkamennyezetű nyoszolyából, mely, mint avult bútor, valamikor a felsőbb szobákból került e füstzugolyba alá, miként némely kedves emlékezetű családi, vagy más képek kerülnek a háló- vagy öltözőszobácskákból előbb a vendégszobákba, később, főleg régibb időkben, a tornáczra, s végre még rosszabb helyekre. A nyoszolya mennyezete biztos látogatlanságban megtelt a lakatlanság hozzátartozóival: mint porral, számtalan pókhálóval, stb. s valóban, oly szerelmes kedély, mint Tábor Miskánké, kellett ahhoz, hogy ott, főleg oly jó tüdejű, s következőleg oly élénk szusszanású legény, mint ő, nyughelyet keressen.

Borcsa az eszmével ki látszék békülni.

— Hm, — mond — nem bánom; de vigyázz magadra, mert oda fenn a deszkák minden mocczanásra recsegnek; aztán el ne aludj! mert tudom, miként szoktál horkolni, s ha szakács uram észrevesz, majd megoldalgat az abárlóval mindkettőnket.

Miska tüstént a dologhoz látott, s miután egy párt azon csókok közől váltottak, melyeket a szomszéd szobában hallhatni, a röfögők hű őrzője bekacsázott a sötét zugolyba. Az asztalra széket tettek, s ő szokott nehézkességgel, Borcsától segíttetve, a jó remény fokára felkapaszkodott. Felérkezvén, a

por közt végig nyult s a lehetségig kényelmes helyzetbe tevé magát; végre a recsegés megszűnt s Miska, mint a macska veréblestében a házfödelen, úgy összehúzta magát. Borcsa hirtelen lekapta a széket az asztalról, s olyan képpel, mintha semmi sem történt volna, indult a sötét szobán keresztül. Igen a maga idején történt ez, mert épen az ajtóban találkozott Tőke urammal, ki miután az élelemellátókkal elvégezte ügyét, nélkülözni kezdé Borcsát, kihez, szolgálati készsége mellett, őt még szelidebb vonzalmak is csatlák.

Mihály szakács — mert Borcsa, mondják, ki nem jött a Mihályokból — kisded, teljes testű emberke volt, kit semmivel sem lehete inkább megsérteni, mint ha pohosnak nevezték, kivévén, ha valaki a minden szakácsokat lángra lobbantó zsirka névvel merte őt bántani.

— Hol bujkálsz itt megint, semmirevaló? — riaszt Borcsára a szakács. — Isten bizony! eddig a lábashoz égett a rántás, aztán a pecsenyét is a tűz mellett hagytad, félig sülve.

— Be se rántottam még, — mond Borcsa duzzadtan — a pecsenyét pedig Istók a sütő forgatja.

— Ki bízta rá? lámpás szedte vette, nem lódulsz mindjárt helyedre! úgyis rovásod van! — Miért nem jöttél fel tegnap étel után? — folytatá a csirkeölő, vonásait a parancsnoki szilárdságból egy sürgető szerelmes odaengedéséhez igyekezvén átsimítani — héh! — nem igértem-e új szalagot hajadba; aztán a minap is ki adta azt a kötényt neked?

Miska fülelni kezdett a deszka-olümpon.

— Nem kell nekem — mond Borcsa, lopva tekintve a mellékszobába — se szalagja, se köténye szakács uramnak; na bizony, nem szégyenli magát? olyan vén legény s még mindig a bolondját járja.

— Vén legény? — felel mérgesedve a szakács, — ki a vén legény? hiszen egy ősz haj sincs a fejemen. — Mihály gazda, mint minden szakács, igen hirtelen haragú volt; de, mint nem minden szakács, hamar ki is engedett mérgéből. Hasztalan! a szerelem ereje nagy, s midőn Tőke Mihály maga előtt látta azon termetes kecseket, melyek szívét meghatották: a fényes hajat, a szürke szemeket, azon hahotára alkotott szelid szájat, mely alól egypár csontőrlő fogsor világolt ki, s az egész nagyra szabott alakot, képe még nyájasabbra változott.

— Na, Borcsa! — folytatá — hiszen majd még szólunk erről; nem voltál te azelőtt oly hátravonult — majd nekem is felvirrad egyszer, — most csak eredj, s láss dolgod után, mert nekem egyébre is jár az eszem, nemcsak a főzésre s pecsenyeforgatásra.

Ezzel mindketten a konyhába ballagtak.

A szakácsnak utolsó szavai a vad kanásznak roppant szeget vertek fejébe! azonban helyzete olyan volt, hogy lármát nem üthetett. Tőke már vagy kétszer ráijesztett a fiúra, mikor észrevette, hogy Borcsára kacsingat s a hol szerét ejtheti, suttog vele. Azonban föltette magában Miska, hogy szerelmesét mind a kötőért, mind a hátravoniságért megtanítja. — Dörmögve magában, s feszengve várta példás béke-

tűréssel az éjtszakát, mint szabadítót kínos helyzetéből, s mint szerelem és bosszú óráját.

Az idő haladott, s Szilágyi uram már elköltötte estebédét. A szakács ráparancsolt Borcsára, hogy — szombatnap lévén — mindent kitakarítson, ha éjfél utánig tart is, s addig ki ne merjen mozdulni a konyhából. — Így hivatalos kötelességét elvégezvén, mécsest vett kezébe s folytatá: — Hallod-e, ma a cselédek itt a konyhában fognak enni, nem a szokott helyen; nekem ott dolgom van, s oda senki se merje ütni az orrát, míg én el nem megyek! — Ma csak fel látsz jönni úgy-e, ha elvégezted dolgodat. — Tőke uram nyájasan megtapogatván Borcsát, mosolygó képpel folytatá: — Na! hiszen ha kissé félben hagyod is dolgodat, nem bánom, nem lesz károdra.

— Ugyan! — mond Borcsa haragosan — ne bántson szakács uram! aztán minek zavarja mindig a cselédeket? előbb a tornáczon ettek, aztán a sütőszoba mellett, most már a konyhában! hát itt hol tálaljak nekik! hiszen hely sincsen, — mi dolga lehet szakács uramnak ott? az az én háló helyem!

— Mi dolgom van? ej, fogd be a szádat! nem a te orrodra kötötték azt, eszed sem ér addig; majd akkor bámészkodol, mikor megtörténik. Aztán nem is mulatok én ott sokáig: bár már egy járást ott is maradhatnék, ha —

— Majd bizony! — mond Borcsa meg nem foghatva: miért kellett a szakácsnak épen ma szobáját elfoglalni; azonban szólani nem mert, nehogy titkát elárulja.

Mihály uram e kétágú párbeszéd után a szolgáló szobájába ment s ott az asztalra helyezvén a mécsest, leült, kerek bőrsüvegét levágta maga elébe, s két könyökére nyugasztván széles állát, a légbe bámult. Egyszerre arcza lángolni kezdett, kezei hadonáztak, s fölkelt, mint egy ökölbajnok, ki vívótársra lelt. — E szótlan gyakorlatok után, a mennyire kitelt rövidke lábaitól, hosszú léptekkel járt fel s alá, meg-megállva! végre tapsolt kezeivel, dörzsölgette azokat, felkapta süvegét, félre csapta fején s hátra tette kezeit. Melyek mind e szerint megtörténvén, ujra leült az asztal mellé, nagyot csapván arra.

Rövid szünet után egy fehér, sertésbőrbe kötött könyvecskét vett elő, s gondosan megtörülgetvén, nagy teketóriával kinyitá. — Hm, hm, mond morogva — míg azok eljőnek, nézzünk itt egy kissé körül. — Ezzel megnedvesítvén ujjait, forgatni kezdé a lapokat. — Tél, igen! tél. — No mit mond erre? — Az komor és hideg tél — kezdé halkal olvasni — veszi eredetét az napnak az éktelen vadakban való lépése által, mivel nekünk legrövidebb napot okoz. — Most jő a java.

Noha tél unalmas,
Ködös hideg havas,
  Elég haszna van neki:
A pór is kenyerét,
Nyári keresményét
  Ekkor gunyhóba tölti.
Nem fél, boszú érje,
Balha szúnyog csípje,
Legyezőt félre teszi.[52]

— Hm! — mormoga magában — ez ám a vers! mintha a tésztametélővel faragták volna. Teringettét! nem tudnék-e én ilyet penderíteni? például az őszről. — A szakács gondolkozott; Kanász Mihály hegyezé füleit.

— Na, nem rossz! — mormogott foga közt — így — igen: vigyázz, hagymáz, jól van! — he he!

Most magadra vigyázz,
Mert leűt a hagymáz,
Vagy pedig hideglelés.
Adj innom, takarj bé,
Hallasz minden felé;
Doctor dolga nem kevés.

— No még egyet! aztán jövő évre oda adom, hogy írják a könyvbe. — Őszre gyümölcs terem — igen, ez is igen szép! hadd lássuk.

Almát körtét szilvát,
Módjával habzsold hát,
Egészséged ha kedves.[53]

— Hát ez a diákos miféle! — Aha! itt a jósiás jő. — De hol is maradnak oly soká? — míg ezen elbaktatok, addig csak elővédnek. Tőke Mihály folytatá olvasását:

«Az aspictusok ez esztendőben rosszul biztatnak bennünket a békességgel: mert háborút jelentő aspictusok jőnek elő: kétség kivül, mivel az gonosz emberek az Istennek ő ostori alatt meg nem hunyászkodnak, hanem csak egyaránt az bűnben bugyborékolnak. Ugyan is martius közepén az: — — — mi a tatár szarkalábak ezek? — ♃ ♄ ♂ összejőnek: —

az melyekből az astrologusok nem sok jót porgonosztálnak — furcsa szó! — lássuk tovább: Aprilisben pedig — — —[54]

Miska az olvasás közben pislogó szemeivel nagy küzdésben volt a rajta erőt venni készülő álommal: mert máskor már tizenegy felé eget földet feledett s hatalmas horkolása a földet rengetteté, mely alatt aludt. Végre csakugyan félig szunnyadva, félig ébren, csak káprázva tűntek fel a tárgyak előtte, s ezt mély — de mivel itten, szokása ellen, nem hanyatt, hanem csak oldalt lehete feküdni — horkolás nélküli álom követte.

A szoba ajtaja megnyilt, s néhány cseléd, a menynyire hirtelen a félhomályban meg lehete őket látni, tíz vagy több is, csendesen s vigyázva belopódzott.

— Bezártátok-e az ajtót? — kérdé a szakács suttogva.

Egy a bejöttek közől igennel felelt.

— Van-e, ki Borcsát szóval tartsa? mert az ily pletykacselédtől tartanunk kell.

— A vén Örzsit, a kulcsárnét küldöttem hozzá; — mond az előbb szóló, középidejű férfiú, kinek a mécsestől világított vonásai, alakja s az egész tartása cselédi lényre gyaníttattak — igértem neki valamit. — No, hiszem, ettől nem egy könnyen szabadul!

A bejöttek az asztal körül helyet foglaltak. A szakács legfelül ült, leemelvén süvegét, arczán nevetséges méltóság s felelősséget negédlő szellem mutatkozott.

— Halljátok mindnyájan! — így kezdé — mondjátok meg nekem, hívei vagytok-e Szilágyi uramnak?

— Azok vagyunk! — felelték néhányan.

— Ugy bizony! — folytatá fél suttogó hangon, kissé kiesve szerepéből az elnök — csendes-e künn minden?

— Minden csendes! — felel egyik a bejöttek közől — a szokott őrök a falakon mászkálnak; s aztán tudja, szakács uram, hogy ebbe a kis hátulsó udvarba az ördög se jő; itt nincs mit őrizzen, mert ide kívülről csak a madár ha beszállhat.

— Jól van; — fejezé be Tőke — így tehát szólhatunk tovább. A várnagy Budára ment a királyhoz; miért? nem tudom, az őrizet ötven emberből áll, mi alig vagyunk tizenketten: erőszakról tehát itt szó sem lehet, hanem ármánynyal kell élnünk, most erről tanácskozzunk. Beszéljenek ketek rendre.

— Szakács uram! — mond az asztal végén ülő lovászalakú ember, majdnem vigyorgó arczczal — tudnék én egyet, de ész kell hozzá.

— No csak ki vele, — szól egy hosszú, száraz ember, alkalmasint kocsis, mint a mellette kigyódzó ostorból gyanítjuk. — Ha ész kell hozzá: köböllel van szakács uramnak; teringettét! a turós haluskát a király se főzné meg jobban.

— A dologra! — vág közbe Tőke, kit ezen szólás kissé kellemetlenül rázott ki méltóságából.

— Én — mond folytatva a véleményadó — az őrizet étkébe bolondítót kevernék: hadd mászszanak a falra, mint az ürge a pórázon; aztán majd könnyen bánnánk a vén kapuőrrel, kibe az ördög bujt, mert szólani sem lehet hozzá, úgy megugatja az embert.

— Hm, hm, hm! — dünnyögött elbámészkodva a tanács.

— S mit mondanak erre ketek! — jegyzé meg a szakács azon gúnynyal vegyült kicsinylés nemével, mely észbeli fönségének öntudatából megfejthető.

— Hm! a mint veszi az ember, — ha meggondolja — aztán megbolondul az őrizet! — de minket is agyonüthetnek, — hátha észreveszik? — De ki szerzi a bolondítót? — a gondolat nem rossz, stb. — Így adák a vélekedők érzéseiket a szakácsnak tudtára, ki a suttogásból zajjá változott tanácskozást egy csapással az asztalra, szünteté meg.

— Bolond gondolat! — mond Tőke uram; a suttogó hangot igyekezvén újra a tanácskozásba hozni.

— Bolond hát! — ismétlék a legtöbben.

— Főleg, — jegyzé meg a véleményadó — ha az őrizet megbolondul.

— Nem ér az semmit! — felelt a szakács — jobbat gondoltam én annál; tudják ketek, hogy az őrizet emberei ki nem állhatják kulcsár uramat, mert csak vasárnaponkint ad nekik egy-egy meszely bort, azt is a lőréjéből. Na! mi igaz, igaz! — a bor rossz, s aztán az ily hadfiak a táborban jó italhoz szoktak. A kulcsár a mi részünkön van, mert a nagy utalom rá is fér, miként ketekre. Én beszéltem vele, s ő két hordó bort legjobbikából átad nékem! majd én egyenkint, mintha kulcsár uram tudta nélkül történnék, leitatom az őrizetet.

— Én is épen ezt gondoltam, — mond az egyik a kupaktanácsból.

— Szakács uram! — jegyzé meg egy ifjú suhancz, ki még eddig semmit sem szólott, s pikkelyes dolmányáról, pödrött bajuszáról s csinosabb voltáról ítélve, Szilágyi Mihálynak inasa lehetett! — Jó lenne néhány itczét ide hozni kóstolóra abból a borból, mert tartok tőle, hogy a kulcsár majd a rosszából ad; hiszen úgy őrzi borát, mint sárkány a kincset.

— Majd bizony! hogy felidd eszedet? — ihatsz akkor, ha elsül a dolog, — jegyzé meg a szakács, míg mások az ifjoncz ötletén nevettek.

E pillanatban sajátságos recsegés hallatszott a tanácskodók feje fölött, mindnyájan föltekintettek; de az asztalon pislogó mécses a felsőbb részét a szobának még sötétebbé borította, mivel fénye kis kört képezett.

Tábor Miska oly mélyen aludt, hogy az egész tanácskozásból egy kukkot sem hallott, azonban a természet jogait követelé, az otthon mindig hanyatt fekvő kanász itt is hanyatt fordult: ez okozá a recsegést, melyet az együtt ülők meg nem tudtak fejteni; de készültek a dolgot közelebbről megvizsgálni, s néhányan föl is emelkedtek ülésükből. Miska uramnál e közben a hanyatt fekvés szokott következése is jelentkezett, s ő hallatlan kényelemmel oly hosszan nyujtott, s magasból alantra lejtő, s néha viharként megdördülő horkoláshoz fogott, hogy mindnyájan azonnal tudták, hányadán van a dolog, s az egész tanács egyszerre, s főleg az elnök, szinte dühösen a Borcsa szűz nyoszolyájára veték szemeiket.

De az üres volt. Végre a szakács egy újabb recsegés következtében, kissé feljebb tekintett; az első, a mit észre vett, a már rettegett vágytársnak ivószarúja volt, mely csengetyűként lógott le a menynyezet párkányáról.

— Csitt! — mond a szakács hirtelen — ez a gazember úgy alszik, mint a gözű, — vagy tetteti magát. Mindegy! de megtanítom bujósdit játszani. A sütőszobában egy szegen függ a ruhaszárító kötél, hozzátok be! Először a lábára csavarítjuk; mert nem jó vele tréfálni! ismerem a ficzkót; majd úgy huzzuk le ide közünkbe.

Míg ezek benn történtek, künn a falakon jártak az őrök fel s alá; a kapuőr, meghitt biztos embere Lábatlan várnagynak, mély álomban nyugodott, s az egész várban a föntebb leírt sötét szobát kivéve, néma csend volt.

A nagyobbik udvar elég tágas négyszeget képezett, melynek oldalaiból az épület zsindelylyel födött, s kerekre gyalult faoszlopoktól támogatott folyosója rúgott ki. Közepén mély kút volt, s a hold egyik oldalát világította, míg a másik sötét szürkületben borongott.

Az őrizet emberei, kiken az őrködés sora volt, a szokott éber órák közét a kapu melletti őrszobában töltötték s mindnyájan aludtak, egy ifjú bérlettet kivéve, ki nem régiben szegődött a várba, s a kemény lóczákon való alvást még meg nem szokta. Többszöri hánykódás után végre fölkelt s félálmosan kibotorkázott az őrszobából: összetört tagjait ásítva nyújtóztatá ki s egy bámész tekintetet vetett a teli

holdra, mintha a reggelt óhajtaná, vagy a lócza nyomásai ellen keresne enyhet az októberi lég hűvében.

Egyszerre úgy tetszett neki, mintha a szomszéd kisebb udvarban neszt hallana; azonnal tudnivágy inkább, mint ármány sejdítése ingeréből, odalopódzott, s a mindig növekedő nesz után tartva, a sütőszoba ablakánál megállapodott fülelve.

Benn a kötél már előhozatott, s a szakács, székre mászván, hurkot vetett a kanász lábára, ki mondhatatlan kényelemmel folytatá hallatlan hatású horkolását, mely fellegbe röpíté a sok évű port az ágy mennyezetének korhadt deszkáiról.

Midőn Tőke a hurkot jól összeszorította, Miska megrántá lábát, s a horkolás azonnal megszűnt.

— Kezembe vagy, akasztófa! — kiált a szakács — korbácsot ide! — — jertek, segítsetek!

Miska hirtelen felriadt álmából! a szakács a kötelet átadta egy közelállónak, s azon keresztényi jó szándéktól űzetve, hogy a leczuppanó Miskának üstökét megragadhassa, a nyoszolya felé hajlott; e pillanatban nagyot lökött a kanász testével, a korhadt deszkák engedtek, a szokatlan teher alatt szerterepedvén iszonyú recsegéssel, Miska az ágyba zuhant; de a szakácsra nézve, ki az esést kifelé várta, szint oly reménytelenül, mint veszedelmesen: mert a leszakadó mennyezet, ékes terhével, épen a szakács fejét, nyakát és vállait nyomta a dagadó vánkosok közé, a többi vivók szerteszét ugorván, a lámpát feldöntötték, s a kapálódzó s nyögő szakács helyett az ordító Miskát vonták kifelé az ágyból.

— Itt a török! — ordítá Miska, alkalmasint egy

félbeszakadt álomnak tündérképeit tovább fűzve — fel a falra! a várat vívják! — kiáltott, mint a ki eszét vesztette.

A többiek, egymást taszigálva, s néha Miska helyett öklözve s rugdalva, oly borzasztó lármát ütöttek, hogy a szoba ablakánál fülelő őrnek az ijedtség szállt inaiba; hirtelen s félálmosan azt hitte, hogy az ellenség rést törvén a vár alapjain keresztül, itt ütötte fel a boltokat, s hogy a sütőszoba már tele van törökkel. Ezt meggondolni s hanyatthomlok a szomszéd udvarba szaladni, pillanat műve volt.

— Az ellenség! a török a vár előtt van! — ordított.[55]

A zajra mint bódultak rohantak elő, páni rettegés foglalta el az elméket, s egyik a másikat ijesztvén el, az egész őrsereg fegyverhez kapott s az udvarra tódult. A csapat vezére maga is, első pillanatban a dolgot valónak vélvén, a falakra szaladott, s ott semmit sem látván, azt hitte, hogy az ellenség a tulsó oldalon lappang.

— Fel! — kiáltott — menjünk eleikbe, utánam! — A vár hidja leeresztetett s az őrizet kirohant.

Azalatt Borcsa, ki a konyhában a kulcsárnéval együtt beszéd közben elszenderült, az iszonyú zajra fölébredett, s a konyhából kisuhant. — Szerencséjére még a mécses égett, s azt kezébe vevén, egyenesen a sütőszobának tartott.

Már akkor a benlevők közől többen kiszaladtak az udvarra, s így Borcsa bemehetett. A mécses meglepő jelenetet világított: egy csomó ember volt ágyához tolulva; a szakács nagy bajjal bonyolította

ki a deszkák s vánkosok közől fejét, s a kanász az asztal alól, hová a zavarban rejtezett, mint a vészben hánykodó hajós a világító-torony lobogványára, pillantott a belépő Borcsára; azonban nem akarván elmulasztani az alkalmat, négykézláb a Borcsa lábai alatt kisuhant, az inaira fűzött kötelet, mint hosszú Ariadne fonalát vonszolván maga után az udvarra: ott lefejtette azt, s egy zugolyba megvonult, a történendőket várva.

Végre a zaj csillapult, a szakács magához tért s halkal az egész történet fejtekezett előtte. Egyszerre egy nagy gondolat szállta meg agyát.

— Itt vagytok-e mindnyájan, pajtások? — kiáltott, kirohanva az udvarba — az őrizet idehagyta a várat, azon néhány őr, ki a falakon mászkál, ellenünk nem állhat: zárjuk be a kapukat, a vár a miénk!

Valóban a kupak-összeesküvés tagjai nagymesterök körül gyűltek mindnyájan. A mit kezeik közé kaphattak, fegyverként ragadták fel; a kanász is előkullogott zugolyából; botja híján, mely a szobában maradott, egy közelálló vasvillát vett kezébe; Borcsa már, piszkafával fölfegyverkezve, a többiek közt volt.

A kapu bezáratott. Néhány percz mulva az őrök nyakon kapattak, a kapuőr pedig, gombolyagba kerítve, átkozódott az udvar hideg kövezetén.

Az öreg Szilágyit a zaj csak későn ébresztette föl, mert ő a legbensőbb szobában aludt. Fedetlen ősz fővel, s fehér köpenyeggel, melyet vállára kerített, sietett a tornáczra.

A szakács méltóságos léptekkel haladott a hágcsókon fel, süvegét leemelte, s egy hosszú nyársat, melyet hirtelen felragadhata, lábaihoz tevén urának, büszkén kiáltott fel: — Uram, szabad vagy! a vár a miénk!

JEGYZETEK.

A *kegyed* szó nem új. — Atyáink azt, mint a kegyelmed rövidítését használták, s század előtt sem volt ismeretlen a kegyed, vagy kegyend; gyermekkoromban, midőn még a kegyed szó Döbrentei Gábortól nem volt megpendítve, számtalanszor hallottam igen öreg uraktól tiszttartóikat így szólítani, s ez legalább Erdélyben most sem ujság, s olyan öreg uraktól hallhatni, kik nagyon bámulnának, ha a kegyed szóban valaki őket a neologismus borzasztó bűnében tetten érteknek állítaná. Ezekből kiindulva, a fensőbb körökben használhatóbbnak vélem a ked- és kegyelmednél.

[1] Midőn a Rákos mezején Pest körül szokás szerint országgyűlése tartatnék: *Bonfinii*, Rer. Ungar. Decadis III. Lib. IX, 506. l.

[2] Az elsők egyike Mihály (Szilágyi) nagy sereggel, s számos ország nagyjaival s nemesekkel jelent meg a gyűlésen. — *Bonfin.* Rer. Ung. Dec. III. L. IX. 566. l.

[3] Hova, midőn Podjebrádtól is segítség érkezett: 40,000 ember állott fegyverben a Mátyás részére. Hist. Hung. e prop. scrib. synopt. ded. Poson. 1804. 876. l.

[4] Harminczezer cseh bérlett. *Fessler*, Geschichte der Ungarn 5. rész 6. l.

[5] Szilágyi előre, hogy az erőszaknak még csak színe, árnyéka se lehessen, kiparancsolá seregeit — — — — s a Duna jegén, a két város közt, állítja fel a csatarendben. A magyarok története. 29. fejezet. 280. l. *Péczely József.*

[6] Szilágyi, a felett, hogy seregei számával az ellenpártot meghaladta: a Duna szélén karókat s kínzó padokat állíttatott fel. Hist. Rer. Ungar. Posonii 1804. 376. l.

[7] Midőn az ország nagyjai véleményök kijelentésére a mezőn felszólíttattak: Mihály (Szilágyi), ki az egész

gyűlést hadaival körülvétette, kilépett a középbe s így szólott. *Bonfin.* Dec. III. 506. l.

8 Már a Pest és Buda utczáin éjjel-nappal tolongó sokaság nem hangoztat egyebet, mint éljen Mátyás. A magyar történ. 29. fejez. 280. l. *Péczely J.*

9 Dulki (böhmische Dalken) cseh tésztanemű.

10 Kinn a seregek elunják a nagy hidegben a jégen a várakozást. Magyarok tört. 29. fejez. 280. l. *Péczely József.*

11 Egyszerre 40,000 ember harsogtatja: Éljen Mátyás! A magyarok tört. 29. fejez. 280—281. lap. *Péczely József.* — Hasonlítsd össze *Fessler,* Geschichte der Ung. 5. rész. 16. l. *Bonfinii,* Rer. Ung. Dec. III. Lib. IX. 506. lap.

12 Néhány órával László halála után Mátyás kemény őrizet kiséretében a prágai várba érkezett. *Fessler,* Gesch. der Ung. 5. rész 6. l.

13 Lásd a Mátyás külsejének leírását. *Galeotti Mart.* de dictis et factis Mathiae. 23. fejezet. 378. l.

14 Mátyás ekkor legfeljebb Aeneas Sylvius szerint 18... esztendős levén. *Péczely.*

15 Podjebrád a legnemesb nevelésű ifjúban ráismert a Hunyadi János fiára s lélekörökösére. *Fessler,* Gesch. der Ung. 4. rész 6. l.

16 Lásd *Bonfinii,* Rer. Ungariæ Decad. III. Lib. IX. 510. l.

17 A fogolylyal atyailag bánt s kiváltásaig, melynek hasznait gondosan kiszámítá, őt háza s családja szabad s nagyon tisztelt tagjának nyilatkoztatá. *Fessler,* Gesch. der Ung. 5. rész 6. l.

18 Lelkületének ereje stb. *Fessler,* Gesch. der Ung. 5. rész. 6. l. Hasonlítsd minden korabeli írókkal.

19 A nagyváradi püspök (Vitéz János) Prágába ment, hogy derék neveltjének a trónrai meghívását tudtára adja. *Fessler,* Gesch. der Ung. 5. rész 6. l.

20 Lásd ezen szokásról: *Galeotti Mart.* de dictis et factis Mathiae. 14. fej. 374. l.

21 Zokoli Mihály, Péternek öcscse. *Fessler,* Gesch. der Ung. 5. 93. l. — Kis-várdai Zokoli etc. *Szirmay Antal:* Szathmár-vár- megye 19. lap. Hasonlítsd *Bonfinii* Rer. Ung. Dec. III. L. X.

22 Épen jókor terem ott Zokoli Mihály — — — a

királyi lovasságnál, feltartóztatja a szaladókat s az elhatározó diadalra vezeti őket. *Fessler*, Gesch. der Ung. 5. rész. 93. l.

[23] Ez szabadít meg bennünket a csehek rablásaitól és zsákmánylásaitól. *Bonfin*. Rer. Ung. Dec. III. 500. l.

[24] Várfenék = Burgverlies.

[25] Lásd Dictionnaire infernal par Collin de Plancy Astrologie 264—265. l.

[26] Lásd Dict. infer. par. Collin de Plancy Astr. 2. kép.

[27] Lásd ezekről s a következőkről. Dict. inf. p. m. Collin Plancy és Dict. inf. Astr.

[28] Praha cseh neve Prágának.

[29] Lásd *Musaeus* Volksmärchen: Libussa.

[30] Lásd *Bonfinii* Rer. Ung. Dec. III. Lib. IX. 510. l.

[31] Ezen állítás *Bonfin*-ból, *Galeotti*-ból, s az ekkori képekből kétségtelen.

[32] Lásd *Bonfinii* Rer. Ung. Dec. III. Lib. IX. 5. 24. 525. l. *Fessler*, Gesch. der Ung. 5. rész 30. l.

[33] Nabuchodonozor Nankelreuther. Éleskőnek (Scharfenstein) ura. *Fessler*, Gesch. der Ung. 5. rész 63. l.

[34] Az e czikkelyben említett rablók nevei történetiek. Lásd *Fessler*, *Bonfin*, *Péczely* s másokat.

[35] [36] [37] [38] [39] Lásd *Bonfin*. Rer. Ungar. Des. III. Lib. IX. 510—511. lap, *Fessler*, Gesch. der Ung. 5. rész 19—20. l.

[40] Leírhatlan pompa közt beért Budára. Magyarok története, *Péczely József*, 283. lap.

[41] Minden városból és falvakból összeseregleтt az örömet riadó nép, hogy a hős fiát felmagasztaltatásában láthassa. *Fessler*, Geschichte der Ungarn. V. rész 22. lap. — A merre csak mentek, a falukból, városokból a szerencse-kívánó, minden korú sokaság kiözönlik, mindenütt hallatlan vigasság terjed. *Bonfinii* Rerum Ungaricar. Decad, III. Libr. 9. 512. lap.

[42] Lásd *Bonfinii* Rer. Ung. Dec. III. lib. 10. *Fessler*, Gesch. der Ung. V. rész. 24—25—26. és a következő lapokon. *Péczely József*, Magy. tört. 284—285. s a köv. lap.

[43] Mátyásnak el kellete veszni, ha nekie nem sikerül a kemény csatát ennyi ellenekkel kivívni, mélyenható éles elmével ellenségeit fölülmulni, s ha (végre) nem

bír annyi — — — léleknagysággal: külső tekintetének súlyt, parancsainak engedelmességet stb. szerezni. *Fessler*, Gesch. der Ung. V. rész 24—26. lap.

[44] [45] A király lelkületének e történeti valóságát majdnem minden korabeli írók bizonyítják, *Bonfinii* R. Ung. Dec. III. L. 9. 507—508—512. s több helyeken. *Fessler*, Gesch. der. Ung. V. rész 23—24—25. lap s több helyeken.

[46] A Szilágyi lelkületét bővebben olvashatni történeti meztelenségében: *Fessler*, Gesch. der Ung. V. rész 35. lap s t. h. *Bonfinii* Rer. Ung. D. III. 1. 9. 505. lap s t. h.

[47] Harmadik (háború) a csehekkel, kik egymás közt szövetséget alapítván, melyeket testvérségeknek (fratraria) neveztek. — — — Egész Magyarországot — — — rablásokkal — — — látták stb. *Bonfinii*, R. Ung. Dec. III. L. 10. 519—520. lap. Has. *Fessler*, Gesch. d. Ung. V. rész. 30. lap. *Péczely József*. M. t. II. D. 286. lap s mások.

[48] Wasku = Venczel (csehül).

[49] Hondzsa = János (csehül).

[50] Franta = Ferencz (csehül).

[51] *Bonfinii*, R. U. D. III. L. 10; 526. lap. — *Fessler*, G. d. U. V. rész. 56—57. lap. — *Péczely József*. M. t. 287. lap, s több más honi s külföldi írók.

[52] [53] [54] Egy igen régi kalendáriumból.

[55] *Bonfinii* Rer. Ung. Dec. III. L. 10; 517. — *Fessler*, G. d. U. V. rész, 57. lap. — *Péczely* M. t. 187. l.

TARTALOM.

